1

1090

Библиотека Академии наук.
Ленинград.
Библиотека
Кн.-рукописи и ценз. отдела

Ը 18

ԼՈՒՇՔ
ԸՐԹՄԱՑՈՑՆ ՄԱՐՈՑ

ՅՕՐԻՆԵԱԼ Ի ՄԱՆՈՒԷԼ ՊԱՐԴԱՊԵՏԷ
ՀԱՅՈՑՆ ԿԻՒՄԻՒՀԱՆԵՑԻՈՑ

Ի ՏԻՓԼԻՍ

2984

1832

Ի Հայրապետութեան Տեր Յովհաննու Արքեպիսկոպոսի
Տեղապահութեամբ Աստուածդնուպօլսի Տեղեկալ
Սուրբ Աթոռոյ Վեհափառ Ընդհանրական։

ՏՊԼԻՍԻ

Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ

ՅՕՐԹԱԳԻՒԴ

1841

Ի Տպարանի Երից Որդւոց Պօղոսի Արտպետեան ապուշեխցւոյ։

Ա/383

ՅՌ.

1961
ՀԱՅԿԱԶՈՒՆ

274

1235

Ա. ՈՒ ՀԱՅԴՈՒԿԱՑ

Ա. Քո սիրեցեալ ըստ դաստիարակութեանդ որդւոյ, և ըստ հաւատարմութեդ՝ բարեկամի, պատուել պարտն կարծեցար վկայութիւնդ բնաւիկեալ ցերկոյ յՕրթադիւղն կատանդնուածոյն,

Ա. Ընդհանուր խնդիրդ՝ անցեալ ժամանակաց՝ Ստեփանոս անուանակոչութեան մերոյ՝ ի Կարկառադուքն, թէ և ըստ մասանէ ընկալեալ էր զբազցառութիւն, որպէ՝ ի նախատրութեանն ցուցանեն տուք, և այժմ ոչ ըստ արժանւոյ լայնատարած նիւթոյն, այլ ըստ չգոյին ոսկոր կարողութեանդ՝ փորձեցայց Աստուծով տալ զլուծուածն,

Ա. Ձգային անատերիւր տառից արեգակնափայլ վկայութեաք, զի ընդ քեզ երկիւղած քոյինաց՝ սիրով ամրեցային կալ և ՅՈՒնալ ի նոյն Լրաց տատրակ ծադիկը օրինաց,

Ա. Ասէ՝ ի հեղինակութենէ ոչ գրոց, որք էն հիմունք երկիւղած հաւատացելոց, երկրորդ՝ յօրինակէ հինգտասնից, երրորդ՝ ի վճռոց ոչ հարց լուսաւորչական եկեղեցւոյս մերոյ, և չորրորդ՝ ի դերկուսիցս թուականիցն ոսկրատոլոց նախանձ օրինաւորաց հարց խրատանց, թէ

Ա. Ընտ և յորոց օրինադրեցեալք էն հաշտարար էնթակայս պահք, որք այժմ իբր լուսաւորեալք, և ոսկանք ի մերոյդ՝ զձշմարտութենէն ընդ քոյոլ ասիկեալ, ասա ջոյդ հանարին,

Ա. Խրատով զբաղեալդայդ, որպէ հինգ ի վերոյ առաջին վարդապետ, որք էն ասոր գոլիսեցի՝ ի ձեռն հոգեւոր Դաւթի վարեալ բարեպաշտից, ըստ այնմ՝

* Հանի զաւուրն ի նմանէ, և հատի զգլուխ նմին։

Թէ և

1. Նպատակն մեր ըստ բուն նման երկէղ բարեպաշտ
հոգւոց՝ տալ ցուպ ի ձեռին, զի ոչ՝ գայթեսցին
յոտնակատից ճառատողաց, զի և քեզ այս լինելոյ
եռանդ՝ և ոչ վհատասրտութեամբ գործել. քանզի յետ
տեսանելոյ ամենեցուն զբարին և զչարն, իւրա-
քանչիւր ոք իւր միտս հաճեսցի. զի անցնիւրքն
զհամարս տան առաջի Աստուծոյ։

I. ՈՒԾ ԱՐՄԱՏՈՑ ՄԵՐՈՑ՝ վասն կոչեցաք զայս
գործդ, զի ոչք կամին լծակից լինել օրինապահ
արանց, ենթարկեսցեն զպարանոցս ի սոյն. իսկ
ոչք լծընկէցքն են՝ ընդ այնպիսւոյն մեք ոչ ու-
նիմք զհատուցուածս, և դու ի նոյն կրթեաց սի-
րելի իմ, ըստ որում յայտնապէս

II. արդարեպէս մեզ բերանն քո առաքեալն Պօղոս՝
* Զայս յոյժ արասջիր վկայութիւն եդեալ առաջի
Աստուծոյ. մի՛ բանակռիւ լինել յոչինչ պէտս ի
կործանումն լսողաց (Ք. Տիմոթ. Բ. 14)։

Պէտք է մեզ ջերմեռանդ անձանց մեբաղանց՝ յանձին կալայ՝ ցուցանել զՆուէր պահոց՝ յԱրմատոյն մերոյ Ադամայ ընձեռուլն, և առաջին օրէնք մարդկային սեռի՝ պահպանելոյ պարտաւորութիւն ամ անձանց։ Վ ոջոյ կոչեցաւ աշխատութիւնս այս ԼՈՒԾ ԱՐՄԱՏՈՅՆ ՄԵՐՈՅ։ Ո՛վ ամ որ զկնի խնամոյ տուեալ իւրոյ՝ բնական և գրաւորական քննութիւք հաւաստուեալ բանից, յօժարութիւք իւրով լծակից լեալ Ծնողաց իւրոց։ Պարտ է եթէ զբեռն ընկերին բարձօղք, կատարեն զօրէնս Քրի (գաղատ. զ. 2)։ ապա առաւել և զպարտս Ծնողաց Հաստուցանօղք, ըստ Ընորհալւոյն՝ * Պարտապան է հօր որդին՝ հաստուցանել զպարտս Ծնողին։ Լուեալ առաջնոյն զառաքինութիւնս գործէ այր։ իսկ երկրորդեալս զպարտս իւր հաստուցանէ։

Տեսարան՝ օժանդակութիւք աբ Հոգւոյն, յօրինեալ յաձայնի պատգամաց ի աբ առաքեալց, յԱճաշնէ, ի Մարգարէից, յԱբեսարանէ, յԱռաքելոց, և ի պատուեալ սրբոյ վարդապետաց եկեղեցւոյն մերոյ, նաև յայլ եկեղեցեաց, որոց որդիք այժմ նոր պատգամս քարոզեն։ Ո՛վ հիմն՝ որ ոչ լեալ հաստատեալ աբ առաքեալ, խարխուլք և վաղավուղք են հանապազ։ վ որ որոյ հաւատալիքն՝ որք հաստատեալք են ի վէմ վիմի յԱճաշունչ պատգամաց, ի յառնելն հոգւոյ մերոյ մտացածին տրամաբանութեց, ի բաղխել գեառց որկորամոլ անձանց, կան անշարժ և անխախտելի յաւիտեան։

Ներկուանք մեր ոչ են ի միջի սկզբնաւորեալք և նորալուր ուսմունդրաց, այլ հնագոյն և մշանջենաւոր յարմատոյն սկսեալ, ի Մարգարէից քարոզեալ, ի Հարցն պատուեալ, և մեզ աւանդեալ։ և մեր ի նո-

ցունց համառօտեալ փունջ մի քաղցրահոտ ծաղկանց պատրաստել՝ զի այլ ինչ նկատեք, քան զԱռաքելոյն բաղձանք թէ՝ * Վերատին երկնեմք, մինչև գՔո նկարեսցի յոգիս ձեր (Գաղատ. Դ. 19)։

Պայթ և եռանդ սրտի մերոյ շարժէ զգրիչս մեր՝ ի ծերութիւնէ ժամանակիս, յորում տեսողականքն մեր կարօտին ակնոցի, ձեռք՝ լենարանի, և միտք՝ վերին այցելութենէ։ Յայն սակս քանքարաթագոյց ծառային երկեղ՝ առ ջեռմեռանդ սեղանաւորսդ պատրաստակ զայս խորհիկ կեցուցիչ՝ և ոչ կորուսիչ, ըստ Առաքելոյն * Մի կերակրոյին գործ զեղբայրն քո կորուսաներ, վն որոյ Քն մեռաւ (Հռոմ. Ժդ. 51)։ Ալ այնպիսիք բազում յառնեն օր ըստ օրէ. և մեք ի մանկութենէ երբ առձայնէաք Ստեփան, թէպէտ պատրաստեալ ունէաք առ այս նիւթ զկարևորն ասել. բայց այժմ զմեզ և զամբան անցնելոյց ախորժակաց ծաւքելիս պատրաստել՝ առաւել բարեգոյն պարտ վարկաք ի մեզ։

Վասդ աչօք հայել հարկ է յայս սեղան փափաքօղ բարեաբեր երկիւղած անձանց. նախ՝ թէ ի սեղան խորհրդատիրաց ոչ ասի և ոչինչ նիւթոց պատրաստեալք են հանդէպ, և որք չատապուլեն զայնս, ունկն արձակ ինքեանց զարժանահաւատ հանգանակօղ զօժանդակս։ Ա՛ւ թէ ոչինչ ինչ են ապատանք, և յորս յուսացեալք՝ կալմեն զայն սեղան անձանց, և լինին հրաւիրակ այլոց։ Ո՛չ զօրութէն ընդդիմակին գիտել՝ յոյժ օգտակար է մարտակցին։

Ա՛նցուկ և մեքենայք ընդդիմակացն մեր՝ բազմին յայտնի։

1—Ա՛նախ՝ թէ ընձ, և ահ-ային օրէնսատուք, ոչ են հրամայեալ վասն մարմնաւոր կերակրոցն արգելուին, այլ զիա՛մ ըստ ախորժակաց՝ որպ զբանջար խոտոյ ուտել անխտիր։

2—Ա՛րկուրդ՝ թէ գՔն ասաց, * Որ մտանէ ի բերան՝ ի բերան՝ ի յորովայն երթայ և արտաքս ելանէ, և ոչ պղծէ զմարդ։

3—Ներսիսէ՝ թէ առաքեալն պօղոս ասէ, * Աղքատութիւն Աստուծոյ ոչ է կերակուր և ըմպելի: և թէ՝ Ամենայն ինչ սուրբ է այնմ՝ որ խղճին ոչ ուտիցէ: Այլ դիտեմք՝ որ խղճելոյ առարկայ ոչ կայ՝ ի կրօտաւական կերակրոյս, վասն որոյ ուտեմք առանց խղճելոյ զինչ և իցէ:

4—Յորմէսէ՝ թէ մարդիկ տկար բնութիւք զգայական եմք, ոչ համաձայնին կերպարանքն կենաց մերոց առաքեալք պահոց՝ ասեն, ախտաց, լսելի, և այլ այսպիսեաց:

5—Ներսիսէ՝ թէ քրիստոնեայքն վասն անառակ կապմանէ Աստուծոյ ոչ պահել:

Յարակից պարկեշտապատճառին նոցին բանք առ մեզ:

6—Խակ երբ առաւել իմաստասիրելքն երկրաւոր իմաստութիւք՝ յոխորտ պանծանօք զերկիւղած ոգին յիմար կարծելով՝ ասեն, ընդէրէն առել՝ ած Թուէնոց հրամայեաց, և զխոտորէնան՝ անասնոց և անբանից. մեզ մարդկանցս պարզևեալ է զամ բարութիւնս աշխարհի, զի զայն ամ վասն մարդոյ արար:

Յարակից են վարդապետութիւն և ուսմունք նոյ. մեք զայս ամ ունելով առաջի աչաց, Աստուծով պատուհասիք նոցա, ըստ աչխարհաբարն Դաւթի, արտ իբեանց՝ յընթացս բանիս՝ ի պատշամ առելս. զի գիտասցեն և նոքա, թէ յեղեալք են յերէզնեայ ջահէջահել գաւազանս անգթոյս, և գոյ ժամանակ՝ յորում յայտնին ծածուկքն Աստուծոյ:

Պարտաւորութիւնք աստուածապաշտ արանց:

Յաստուածախոս մարգարէն Մովսէս, գահանայք և ղեւտացիք, ի ծանուցանելն զօրէնս տեառն՝ ժողովրդոց, սկիզբն տիրաբար պատուիրեն նոցա ունել կամ միտս առ պատուիրելեանն, վասն որոյ ասէն, * Լուր ես և լուր Իսրայէլ. յաւուր յայսմիկ եղեր ժողովուրդ տեառն Աստուծոյ քոյ. և լուիցես ձայնի

տեառն Աստուծոյ քոյ . և արասցէ զամենայն պատուիրանս նորա՝ զոր ես պատուիրեմ քեզ այսօր (Ջ . օրէն . իէ . 6) :

Պարտ է երկիւղած անձանց ՚ի մէտ առնուլ զայս , և աշխարհի զգօնութեամբ յերկուս որոշել զնմանատս , թէ զնացողն պատուիրէ նախ լսել՝ և ապա լսել . և թէ վասն էր * Յաւուր յայսմիկ երեր ժողովուրդ տեառն Աստուծոյ քո|| :

Սուրբ վարդապետն Վարդան աս առաջին մասն խնդրոյս դրէ , * Զի թէ ոչ լսէ ոք ՚ի չարէ , ոչ կարէ լսել զբարիս վերկութեան անձին իւրոյ յարուժամ|| : Ես ցուցանի յայսանի փորձիւ . քանզի ջուրք աւրէք և յատակք յուզեալք ՚ի հողմոց կամ ՚ի հեղեղաց՝ ոչ կարեն ցուցանել յինքեանս երբէք զպատկեր երկնից , Այնպէս և մարդիկ յուզեալք ՚ի թելատրութեանց հրապուրողաց՝ ոչ առ ժամայն կարեն ընդունակ լինիլ առաքեալ շնորհաց : Սակս այսորիկ ասէ՝ լսելեր , այսինքն մերժեա ՚ի քէն զինքնահաճ կամակորութիւն , և ըզդիւահնար խոհմութիւն , և լսէր զվերնատեսիլ իրատս յԱստուծոյնոց շընչեցեալս :

Ո՞ւ երկրորդն՝ որ ասէ , * Յաւուր յայսմիկ երեր ժողովուրդ տեառն Աստուծոյ քո|| : Վասն ամ ոք , Թէ ոչ յորժամ էլնի Յգիպտոսէ յանապատն , յայնժամ էին ժողովուրդ Աստուծոյ . այլ յառաջ քան զմտանելն յԵգիպտոս , և մանաւանդ յերանացն Աբրահամու . ըստ այնմ , * Արտերից զքեզ յայգի մեծ , և օրհնեցից զքեզ , և մեծացուցից զանուն քո , և եղիցիս օրհնեալ (ծնն . ժբ . 2) : Ես ոչ այսչափ միայն , այլ և անդրանիկ կոչեաց զնա՝ * Որդի անդրանիկ իմ է Իսրայէլ|| : Սրբոք յայտ էհետացեն , Թէ ոչ ՚ի յանապատի ընտրեցան նոքա ժողովուրդ , այլ ՚ի հերուն հետէ : Ո՞րա վասն էր ասէ՝ * Յաւուր յայսմիկ եղեր ժողովուրդ տեառն Աստուծոյ քո|| :

Վասն ամենայն ոք , Թէ ոչ ուրեք զկորուստ և

ջմահ կամի ան՝ · բայց յորժամ մեղանչեն՝ նովիմբք
մեռանին և օտարանան Աստուծոյ · ըստ որում ասէ ,
* Դարձուցից զերեսս իմ ի նոցանէ · · · զի ապ-
թիւրեն , որովք՝ յորս ոչ գոն հաւատք (Ե · օէն ·
ԼԲ · 27 ·) : Ասաի և եսայեաւ ասէ , * Մեղք ձեր
որոշեն ի միջ ձեր՝ և ի միջ Աստուծոյ (Ե֊Թ · 2) :
Վ ան որոյ * Մատանեաց զնոսա ի ձեռս հեթանո-
սաց · տիրեցին նոցաատելիք իւրեանց , և թշնամիք
իւրեանց նեղեցին զնոսա · · · և կորացան յանօրէ-
նութեան իւրեանց · (սաղ · ՃԵ · 41 · 43) : Խակ փր-
կութիւնն որում · * Աղաղակեցին առ տէր , և փրկեաց
զնոսա || : Ա՛ր յորում աեղւոջ կամ զինքդ բարկա-
ցուցին զԱստուած : Պատգամն աստուծային ի բա-
զում ուրեք յոգնաբեղուն բանիւք թէ և ցուցանէ ,
մանաւանդ ականն ի լեառն որթագործութե , մոլեգնել
բանիւք՝ թէ * Ա՛յսեն ածք քո Իսրայէլ (Եւ · ԼԲ · 8) :
Ա՛ր արդ՝ զինչ քան զաս մեծ ապերախտու-
թիւն · զնա՝ որ զինքեանս ի ձեռաց փարաւոնի ,
ի կաւագործութենէ , յորդեկորեայ ողբոց ազատ-
եաց ի ձեռն բարձր և ի բազուկ հզօր : Ա՛ր զա-
հապին ծովն անթաց ոտիւք անցոյց · որ յանապատին
մանանայիւ և լորամորգիւ կերակրեաց · որ զմեռոյն
քաղցրացոյց · որ յապառաժ վիմաց բարեհամ ջուր
բղխեցոյց · որ զթշնամին հալածականս արար և զա-
տելին սատակեաց · որ որդի անդրանիկ անուամբ
վերապատուեաց · որ զանաշխատ երկիրն ժառան-
գեցոյց · որ այլոց վաստակօքն հարստացոյց , զնոյն՝ ըստ
բանին * Թողեր զԱստուած՝ որ ծնաւ զքեզ , մոռա-
ցար զԱստուած զկերակրիչն քո (Ե · օէն · ԼԲ · 18) :
Վ.յլ ինչ առարկութիւն առ այսպիսի ապե-
րախտութեան տալ , * Տեսի զժողովուրդն զայն , և ահա
ժողովուրդ խստապարանոց է · և արդ՝ թո՛ղ առ ինձ ,
և բարկացեալ սրտմտութիւնդ իմով ի նոսա՝ սատակեցից
զնա (Եւ · ԼԲ · 10) : Յայնժամ եկաց Մովսէս յաղօթս

առաջի տեառն . և ապաչեաց զնա վան նոցա , և ցաճեաւ տէր ՚ի չարեացն՝ զոր ասաց առնել ժողովրդեան իւրում . ըստ այնմ , * Դարձաւ առ տէր՝ և անցոյց զբարկութիւն նորա . զի մի սատակեսցին նոքա (ասղ . ՃԵ . 22) : Կ՚ինա յայտնեցաւ վանն ՟ի նմա ասելն՝ Յաւուր յայսմիկ եղեր ժողովուրդ տեառն Աստուծոյ քո . այսինքն՝ ՚ի ձեռն աղերսական միջնորդութեան նմոյ եղէք ժողովուրդ Աստուծոյ : Ասեմ յետ այսորիկ զպատուիրանս նիր և զիրաւունս՝ զորս ես պատուիրեմ ձեզ , արասջի՛ք :

Կ՚ամանապէս և մեք՝ որ երբեմն մոլորեալք յարդուհական հետոց՝ առ կուռս անմտունչս գնայաք , և գայաք ՚ի խաւար կռապաշտութեան հայրենատուր աւանդութեանց մերոց , զիտաւս և զերկրպագութիւն որ միոյ միայնոյ հանուրց Արարչին պարտէաք , զայնս ՚ի ձեռագործս և յանշունչ տարերս մատուցանէաք : Յաղագս այսորիկ միածին բանն Հօր՝ լոյս՝ ճանապարհն և ճշմարտութիւնն՝ զթացեալ կուրութեան մերոց , խոնարհեալ կալաւ զձեռանէ մերմէ , այսինքն եկեալ մարմնացաւ . և անմեկնելի միաւորութեամբն , ըստ սրբոյն Հարց , մեծաւոն ածն աղքատացեալ մարդացաւ , և հողանիւթ աղքատ մարդն անշփոթ միացմամբ հարստացեալ աստուածացաւ . որով զմեզ՝ որ երբեմն մոլորեալ էաք յուղիղ պողոտայէն , դարձոյց ՚ի ճանապարհս ճշմարիտ աստուածպաշտութե : Որոյ վան նոր օրինադիր եղեալ մեզ , ամենէն զախտս մոլորութեան մերոյ՝ օրինակաւ իւրով յետ մկրտութե :

Նոյց մեք ըստ սպերախտութեանն Հրէից , զկաթողայ մոց՝ փոխանակ աղաւթեանն յԵգիպտական գերութենէ դժոխոց՝ խնդրեմք , զանազան բաղբաղայս յօդելով , որք ո՛չ օգտեն մեզ ՚ի փրկութիւն , այլ վերադառնան ՚ի պատիժ պատուհասից . ըստ այնմ , * Մինչ դեռ կերակուրք ՚ի բերանս իւրեանց էին , բարկութիւն Աստուծոյ եւ ՚ի վերայ նոցա . սպան

զբաղումն ի նոցանէ , և զընտիր ընտիրս խորհիլ
առաքեաց (առ · հհ · 30 · 31) ։

Վ՚ստա դատարեցաւք և մեք յայսպիսի յանուղղուխորհրդոց , և զինաս մեր գերեցաք ի հնազանդութենէ
վճռի ։ Ո՞վ կերակուր զմեզ առաջի ոչ կացուցանէ.
ոչ երէկ չուտեմք՝ պակասեմք ինչ , և ոչ երէկ ուտեմք՝
առատեղումք ինչ (ա · հոգն · ը · 8) · զի զերկուսեանն
խափանել վճռէ առաքեալ ։ Աւրեմն արք ածսպասիւք
ոչ էն պարտ ծառայել խափանելոյ , այլ այնմ՝ որ
յաւիտեան ճնայ ։ Վ՚անդի Մովսէս զինի առ օրինադրութենէն սակաւն վճռով ինքէ յաւելն , * Անհնձեալ առ մարդ՝ որ ոչ կացցէ յայր քան օրինացս
այսոցիկ՝ առնել զսոսա (Ե · օրէն · իէ · 26) ։

Վ՚ստա ընդհանրական նշանաւ պարփակեաց զսեռս
մարդկայնոց , և ոչ զանհատ ինչ վասն պատուոյ և իշխանութեան տարբեր որոշեաց ։ * Ան ժՀ է անկանիլ ՚ի
ձեռս ԱՅ կենդանւոյ (էբ · Ժ · 31) ։ * Զերկիւղածն
ծըս ան վատառոյ առնէ (առ · ժբ · 4) ։ Վ՚ւ յաւաջեցեալն ՚ի զօրութիւն իւրեանց՝ Եսայեաս ասէ , * Վայ
ձեզ հզօրքդ Իսրայէլի , զի ոչ ևս դատարեցէք բարեկամութիւն իմ ՚ի հակառակորդաց իմոց , և դատաստանօք
դատեցայց զթշնամիս իմ (ա · 24) ։

Վ՚ստա ուրեմն պարտաւորութիւն աստուածապաշտ
էրկիւղած անձանց է՝ լուեցուցանել զլեզու իւրեանց
՚ի մատացածին ձոռոմ փաստաբանութեանց , և խորհիլ
զօրէնս տեառն էրկիւղիւ ՚ի տուէ և ՚ի գիշերի , զի
էղեցի նա որպէս ծառ՝ որ տնկեալ է ՚ի գնացս ջուրց՝
բազմաբեղուն բարեզարդութեամբ , և մի թափեցին
տերևք նորա տարրաժամ (առ · ա · 2) ։

Վ՚անդի վ՚ս էրկիւղածաց ևս վերակրկնէ պատուէր
էրկիւղածութեանն . ըստ այնմ՝ * Երկեր՛ր զտէառն և
զամ այբ նորա (առ · լէ · 10) յայտնելով զօգուտն . զի
ոչինչ է պակասութիւն էրկիւղածաց նմին ։ Վ՚ւ թէ՝ էրկիւղիւ տեառն այբ է և ՅՈՎ յաւիտեան . զի էրկիւղիւ

աեւաւն խորշի ամ ոք ի չարչ ։ Եթէ ելցն պատուէրն երկուղ , ապա ինձ մեղսացելոյս ոչ գեհենի տանջանաց կայ պատրաստեալ , աներկիւղութիւնբ լուծանելով զօրէնս յաւիտենակիցս Արարչին մերոյ ։

Ասուի թէ՝ վե այսր ե ասացեալ * Որ քակէ զցանկ հայրենի , խայթեսցէ զնա օձն անապատի (Ժող . Ժ . 8) ։ Հայրենի ցանկն իւրաքանչիւր ազգաց եկեղեցական ծէսք , կրօնք , կանոնադրութիւնք և աւանդութիւնքն են ։ Ցանկ ասի քանզի ոչ կարեն պատել յանշան անձանց , համ՚ի միջէ միայն (որ չեցէ ԱՁ) . այլ հինգարկին վկայութիւբ տուբը գրոց , և ցանկապատին աշխատութիբ հոգեբնկալ ոբ հարց համ ժողովական համաձայնութիբ և համ գաւառական բարեկարգութիբք , ուր և քա գանի ըստ խոստման իւրոյ աներկբայ՝ թէ * Ուր իցեն երկու համ երեք ժողովել յանուն իմ , անդ եմ ես ի միջ նոցա (Մատ . ԺԸ . 20) ։ Ուր քա , ուրեմն և խորհուրդ համ կարգադրութիւնն ե քահեան , և քակօղքն զայսպիսի ցանկ՝ հարկիւ քակեն զտէրունեան հրամանն , և ոչ միայն արարած մարդոյ ։

Ասէ՝ ժամէ մեզ ի համառօտութե ձեռնարկել վան պահոցս , որ կոչեցաք ԼՈՒԾ ԱՐՄԱՏՈՑՆ ՄԵՐՈՑ ։ Ուստ ըստ բնութե իրին արժան ե կարգաւ խօսիլ , յայտնելով զինչութիւն և զքանիօնութիւն նորա . որով լուծցին ամ սրտից խորհուրդք , որք ասեն թէ յաւուկ սակս Սրբապահութեան ոչ են եղեալ օրէնք ։

ԹՈՒ ՏՈՒ Զ

ԵՒ ԲԱՐԵՊԱՏՈՒԹԻՒՆ ԻՅՆԵՆ

—

Անհաւորեալ է մարդկանց՝ ի տեսութիւնս իրաց՝ յառաջ քան զելանակաց ծանօթութեան զինչութեան գիտել, և զինի զմանգամանան հետազօտել։ Այսպէս որոյ և մեր զճեա բնութեան ընթացեալ, առանօր ընդառաւակս մեր իբր զդրութիւն սահմանեացուք, և ապա յենթադրութիւն ածեալ՝ ի տեսակս զնա քաժանեացուք զի՝ նախնեացն ընկալեալ շաւիղս։

Այդ՝ եօթնարփեան շնորհօք լցեալ ոբ հայրապետն բարձեալ՝ ի ներդործութիւնն զՊահան այսպէս սահմանէ. * Պահքն են սանձ, որով վարէ հոգին զմարմինն ոչ կատաւարը զերկվարս, և չթողու գահավէժ բերել։ Այս զինչութիւն պահոցն ազգու օրինակաւն սահմանեաց. որով ծանոյց, թէ զգայական մարմին մարդոյն ըստ ինքեան անսանձ խրախտ երկվարմի է, նուաճելով սանձով պահոց՝ դադարի յախտաւոր զազիր ցանկութենց. որով լուծ ցանկական մանհոգւոյն յանպատշաճան ձկտելոյն, և հպատակի ցասմնական իշխանաւորին նը, ի ձեւն որոյ հպատակ

գոյն է բանական ղեկավարին։ Եւ սպա բանական ղեկավարն անսայթաք թեւարկեալ ի ծով մեղաց, յաւէտ գիւական փորձութեանց, անվտանգ ժամանեցուցանէ ի նաւահանգիստն արքայական՝ զհոգին առ բաղձալի հայրենին իւր յօթևանս արքայութե առ երանս արդարոց ի սքանչ պարակցութիւն և առ վախճանական անդորրութիւն իւր ի աեւութենին աճմական։

Եւ սպաշխարութե հեղինակ սուրբ վարդապետն Յօհան ոսկեբերան՝ զհոգին հինգսպէս յերկուս բաժանէ ի սահմանելն, թէ՝ * Մարմնաւոր պահքն են ժուժկալել ի կերակրոց, և հոգևոր պահքն են հրաժարիլ ի մեղաց։ Իսկ ըստ մեր նպատակին՝ բարւոք լինի պարզապէս սահմանել զերեքանչիւրեան ըստ բնկղբանց և ըստ ներգործութեանց։

Հոգևոր պահքն է երկիւղածութիւք պահպանել ներքին և արտաքին զգայութենէ, հեռանալ ի մարմնական ըղձալեաց, և խորհիլ զգաւխտենական վայելչութեան աբեղն Աստուծոյ։ Իսկ մարմնական պահքն է առաջին հրաման Աստուծոյ առ Ադամ, ճնալ անձամբ ի մարմնաւոր արգելեալ պտղոյն հնազանդութիք հրամայողին՝ առանց հետազննութեան պատճառին։

Եւ թէ զհոգևոր պահքն այլ պարզապէս սահմանեմք ըստ ներգործութեանցն, ոչ է անտեղի, թէ՝ հոգևոր պահքն է քաջամարտութիւն և աչալուրջ պահպանութիւն բանականին ի վերայ հպատակաց նրոց, այսինքն՝ ցասմնականին և ցանկականին, առ ի հրաժարեցուցանել զնա ի չար հանգամանաց, և փափագեցուցանել բարեաց։ Ըստ այմ՝ և մարմնական պահքն է՝ քաջամարտութիւն ընդդէմ ախորժելեաց որ կորոյն, առ ի ժուժկալել ի պարարտացուցիչ յուաելեաց և յըմպելեաց չաւուրս արգելեալս։

Հաւատացութիւն ամ ի վերայգրեալ սահմանացս չերկուս ենթակայս վերաբերին, այսինքն՝ ի հոգեւորս և ի մարմնաւորս։ Եւ մարդս է կազմեալ ի

հոգւոյ խնամոյ, և՛ ի մարմնոյ զգաստ։ Ո՛չ թէ՝ ոչ են պիտոյք մարմնաւոր պահք, ուրեմն և ոչ բնաւ հարկաւոր էր պահքն հոգւոյ. զի հրեշտակք և դեմք են՛ ի հոգւոյ խնամոյ, որոց ոչ է վճռեցեալ ժամք պահեցողութեան. զի միոյն առհասարակ է յամենեքումբ, ըստ որում ոչ ունի զինուորեալ եկեղեցին ընդհանուր։

Քանզի զինուորեալ եկեղեցին է առաքեալ, և անդամք՝ մարտակից։ * Ո՛չ ոք պսակի՝ եթէ ոչ ըստ օրինին մարտիցէ (Բ. Թիմոթ. Բ. 5)։ Եւ զինչ է ըստ օրինի մարտանչելն, եթէ ոչ հոգւոյ և մարմնաւոր պահեցողութեամբք կամք և պատրաստ գտանիլ՛ի հանդէս մրցանակի, ոչ ըմբիշք աշխարհի զաւեալսրդան՛ի հանդերձից մերկացմամբք, կայթեն՛ի հրապարակի ըստ ախոյեանի իւրեանց։ Այնպէս և մեք միշտ ոստ ընդհակառակ առնեսն կենակցիմք՝ միաւորութեամբ խմանալ հոգւոյ և զգալի մարմնոյ, պարտիմք բռնակատնութեամբ մերկանալ զաստի զանխորժելիս նոցին՝ պընդութեամբ երկու սեռ պահոց, որոյ ըմբիշք կոչեսցին՝ պնդեն զմարմինս օճմամբ իւրոց, զի անգծելի լեցի ձեռն ախոյեանին՛ի նա։ Այնպէս և մեք մերկացմամբք նեղբին և արտաքին զգայութեանց մարմնական ախորժելեաց՝ պահօք պնդեմք զնոյն զգայութիւնս առ՛ի անթափանցելիս առնել հրապուրանաց մարտակցաց մերոց՝ աշխարհի, մարմնոյ, և սատանայի։

Յաղագս որոյ աճապարանք զինուորեալ էկեղեցւոյս պատրիկ, զվեհափառ բանական հոգիս մեր՝ յերից մասանց ի մի էութիւն բոլորեն, ի բանէ, ի ցասմանէ, և ի ցանկութենէ։ Զբանն ընդունեն ի սեռին Թագաւորի. զցասումն՝ յանձն առումն իշխան եպարքոսի կամ վէրնի. և զցանկականն՝ ի կարգս զինուորաց կամ հպատակաց. և սուրն՝ բանական Թագաւորն, ազատ յամէ իշխէ ի վեր էրկուցն՝ ցասմնականին և ցանկականին, և ինքն յոչ ումեքէ իշխի։ Ցասմնականն զերկուս ունի պաշտօն, իշխի ի բանականէն, և իշխէ ցանկականին ոչ իշխան նորա. իսկ ցանկականն ըստ հպատակութեանն միշտ իշխի ի վերնագունից, և ոչ իշխէ ումեք։

Զայս են կարդք արարչագործ օրինաց՝ զի բարեպէս կառավարեցի քաղաք մարդկայնոյս հաղմութենէ, և երից համակամ բարեկարգութենէն ձանաչելով զարարչական զօրինաւոր անօրէնութիւնն, յաղագս կենացս՝ անանցանելոյն յուսով զգեկ բանականութէ հշտապատեալ պահելով, ժամանեցուսցէ զնա կենացդ իւրոց ի նաւահանգիստ նախապատրաստ վախճանի իւրոց. ըստ այնմ՝ * Ոչ ոք տուեալ է ի հօրէ իմմէ։

Բանականութիւնն ի մարդս նաև յաղթող թագաւորութիւնէ ի միտս մարդոյ, և ստիպեալ միայ ազդեցութենէ կամ յայտարարութենէ ցասմնական նախատրիչն, այսինքն եպարքոսին կամ վէզիրին. զի ելիցէ ցասմնական եպարքոսս այս ունի զերկիւղ զգուշութենէ ակնածու եղեալ հպատակ ցանկականին, յորժամ ծառայեցուցանէ զնեղըդծական զօրութիւն ներ ձգհաճոյ բարւոյ ցանկութենէ, և երկոցունց մեծամուծիք թագաւորն բանական յաղթ և պատիւ առանց յայլ յաղթուածից թագաւորաց, այսինքն * Ոչք ի մահու կռիւն առին զմահ և եղեն ձեռք և սիրելիք Աստուծոյ ||։ Զի ելիցէ վրկութիւն հոգւոց մերոց յերկինս ուրախ

Ա 1/983

առնէ զՏրեշտակս ըստ տէրունեան աւետեացն , որ-
չափ առաւել զՀամասեռս մեր զաւրդիկ , որք փորձեն
կրից մերոց՝ մարտակցութեամբ ընդ երեքեան Թշնա-
միան մեր ։

Նակ եթէ Թագաւորն բանական Թմբրեալ ՚ի գա-
հոյս , եպարքոսն ցասմնական կաշառակուր եղեալ
յամրքանաց Հպատակ ցանկականին , Թոյլատրելով ըզ-
պախուրց ներ , և նա փոխարկեալ զառաքինի արժա-
նաւոր ցանկութեան , յանարժանս ձկտեցուցանէ
զկողձն , զբաղելով երկնայնովքս . յայնժամ խանգար-
եալ իշխանաւորին գահ , ծառայն ցանկական տիրէ
անմիտ տերանց ցասմնականին , և նովաւ՝ բանակա-
նին . որով լինի կործանումն տանն այնմիկ մեծ . զի
պատկերն Ասուածոյ հոգին մեր՝ մատնի ՚ի գերութիւն
սատանայի ։ Ո՛ր պս և տէրն մեր՝ որպ հայր խրատէ
յասելն , *Յաւժամ աՀնուն կացէք (Տաղ . խէ . 42 ։
Տաղ . ժէ . 33) ։

Եւ առաքեալն Պետրոս բացայայտէ զվասն կրն
արիմնութեան թէ *Արթուն լերուք՝ հակեցէք , զի
ոսոխն ձեր սատանայ իբրև զառիւծ գոչէ , շրջի և
խնդրէ՝ թէ զով կլանիցէ , որում ՚ի դիմի Հարկանի-
ցէք Հաստատեալք Հաւատովք (Ա . պետ . Ե . 8) ։

՚Ի Հարանութիւն գան Հրաւիրեալ եմք վերատէրեան
Պաւղոսի , որ իբրև զկոյս մի աբ յանդիման գան կա-
ցուցանել ցանկայ . մի և մի յետանալ գացուք ՚ի
Հրաւիրմանէս յայսմանէ , զի այն է քաժին մեր և
վիճակ , վասն որոյ ասէն՝ *Զվերինն խնդրեցէք , ու-
գան նստի (Կող . Գ . 1) ։

Ասատ պարտի ամ քրիստոնեայ ուսնկնդիր լինել
ածաբան արանց , և զՀրամայեալն ՚ի նոցանէ Հոգւովն
Ասուածոյ ընդեալ՝ գիտելով , անթերի կատարել զամ-
սատ թէ ոչ՝ ընդունայն են ծաղկաքաղ կարծեալ
առաքինութիւնք մեր՝ ըստ օրինակի առն , որ զմի կով
գողացեալ և զենեալ , զմարմինն Հանգամանօք ինքնին

վայելեալ, զայդ զբոլորին զոտան՝ էրկից աղքատաց ըստ
իւր ենթադաստուածէ զողորմութիւն բաշխեաց, թերևս
աղատ լինիլ ՚ի պարտուց։

Ա՛ն այսպէս . այլ մաքրել զանձինս մեր պարտիմք
նախ յամէն տեսակ մեղաց , և ապա ձեռներէց լինիլ
յաստիքնութիւն, զի հաճեսցին Աստուծոյ . որպ ազ-
նուական անձանց սպասաւորք՝ յառաջ մաքրեն զա-
նօթս զի՛նչ և լցեալ իրաց , և զինի ընուն յայնս զուտե-
լիս կամ զըմպելիս տեառնն։

Վ՚անդի ոչ են բանք մեր միայն վասն ՚ի մեղէաց և
այլոց հեռացուցանել զհաւատացեալ զեղբարս . զի
ասէ տուրբն Բարսեղ. ”Ա՛շմարիտ պահեցողութիւնն է
” անպարտ գոլ ՚ի մեղաց , զսպուածն լեզուի , արգելումն
” քարկութեանէ , քամբասանաց , ստութենէց , սուտ երդ-
” մանց , և յայլ այսպիսեաց”։

Եւ պայծառ ջահն եկեղեցւոյն մերոյ՝ ՚ի հրեշտակէ
անուանակոչեալ տուրբն Ներսէս շնորհալի՝ յաղօթա-
կանան ասէ . ”Ա՛ռեանամ տէր՝ զի՛ր պահապան ա-
” չաք ՚ի հետաքրքիր հայեցմանց . պահեսցէ ունկն ՚ի
” յառաստելեաց և յաղմկութեանց . պահեսցէ լեզուն
” ՚ի քամբասանաց և ՚ի չարախօսութենէ . պահեսցէ ձեռն
” ՚ի չար գործոց , և պահեսցէ հոգին ՚ի մոլութեանց և
” ՚ի կռապաշտութենէ”։

Օգոստինոս՝ ”Կատարեալ և ընդհանուր պահեցո-
ղութիւնն է , ասէ , վախչել ՚ի յանօրէնութենէ”։

Հերոնիմոս ասէ. "Յայնժամ պայծառ է առաջի
" Աստուծոյ ժուժկալութիւնն մարմնոյ՝ մինչ հոգին
" պահէ ի մոլութեանց":

Իզիտորոս ասէ. "Ոչ ի կերակրոց ժուժկալէն, և
" ջեր գործեն, զհւաց հեռուին. յորոց կերակուրք
" միշտ բացակայ է, և յանցանքն՝ մերձ. զի ոչինչ օգուտ
" է միայն զմարմինն մաշել ժուժկալութիւբ, և զհոգին
" փչացուցանել հպարտութեամբ":

Հատատատ զայս ամ և սուրբն Յօհան ոսկեբերան.
" Փառքն պահեցողութեբ, ասելով, ոչ է միայն ժուժ-
" կալութիւն ի կերակրոց, այլ և փախչիլն ի մեղաց":

Նոյ յակինթին ի գոհարս, արեգական յատեալ, ոչ
և փրկիչն մեր ոչ միայն նման տոցա մեղմաբար ծանու-
ցանէ զառնելիս մեր, և հրաժարիլ. այլ ըստ ամենայնի
ամ գոլով՝ զամենեցուն զպատճառն ընդ անթերի. զի
ըստ որում հայր՝ ևանամէ. ըստ որում վարդապետ՝ ևդա-
ոէ. ըստ որում ոչխ՝ սատակ. և ըստ որում գաոաւարն
վճռէ, հանել, հատանել և խլել զառնիթան կորսաեան
ի հոգւոց մերոց (տպ. Թ. 42):

Ալա Թողցուք մեք զայն մասն պահոց՝ որ անուա-
նակոչն հոգևոր պահք, նախ սերունեան աւետարան-
նին, սակս նորին քաջ քարոզչացն՝ ի բացատրել, ի
քարոզել և ի ծանուցանել. որպ համայն քանք հրեշ-
տակապետն սուրբ հօրն մերոյ Գրիգորի Նարեկացւոյ
առ այս միայն վերաբերի, սրբել զնորս յարտից մե-
ղաց, շինուցանել զուսումն պարքելոյն կորսաեան հոգ-
ւոց մերոց, առնչել ի բարեպաշտութիւն զկիրս կամաց մերոց
առ ի պահել զնորս և զպատարան յանվայել ախո-
ռից, և պատրաստել հանգամանաւք առաքինութեանց
որպ մեռեալ յաշխարհի, և կենդանի առ Աստուած:

Ուրեմն դարձցուք մեք ի նպատակն սկսեցելոյն մե-
րոյ բարեպաշտ խնդրուածի, ոչ միայն ի վերայ մարմնա-
ւոր պահոց, որ ըստ բերման աշխարհիս՝ ի բաղմաց
ընդ հզոյն են հանդերձեալ ածադիր նախատրաման՝

ձչ մի՛այն անկասկած լուծմամբ իւրեանց, այլև եպե-
րանօք կշտամբելով, զերկիւղած անձինս՝ տդէտ և կի-
մար կոչելով, յարացոյց տալով ըստմարմնոյ պերճա-
ցեալ անձինս փառօք և ճոխութեամբ։ Արդ թէ՝ ի
սկզբան քանից իւրեանց զկնճեցուցանեն զմիտս և զը-
սիրտ քարեպաշտից, և նոքա եպերեն զաստուածային որկ-
րամոլեցն այնոցիկ. քայց յետոյ որպ զքաղցկել Ճարա-
կի և առնոսա, օրըստօրէ յաւելուն յահեակն կոյս՝
թողուլով զյանցանս ի մեզ ի հոգևորականս, որք ոչ
ելանեմք ախոյեան ընդեմ զայնպիսիսն ուսուցանողաց։
Արդ՝ որոյ մեք ըստ մարգարէին՝ Զաւրն եկեալ Աս-
տուծոյ՝ ճանուցեալ, փրկեցուք զանձինս մեր յարենէ
թուլամորթից, և պահպանեացուք զերկիւղածս ան,
որովք և զմեզ նոքա գլխովին (Էջէ. Բ. 17)։

Յաղագս մարմնաւոր պահոց՝ թէ քանիպատիկ էցեն։

Արդեհաև սահմանեցաւ ըստնախատակի մերոյ Թէ՝
մարմնաւոր պահքն է առաջին հրաման Աստուծոյ առ
Ադամ, ճաշակ ի մարմնաւոր արգելեալ պըտ-
ղոյն, հնազանդութեանն հրամայողին, առանց հետաքը-
րութեան պատճառին։ Թէև այլ քանի սահմանք եղան
անդանօր, քննելի է մեզ զոյն, Թէ քանիպատիկ
կարէ լինիլ այսական պահեցողութեանն։

Ա. յս պահեցողութիւնք են երկու, այսինքն ծոմա-
պահութիւն, և Սրբապահութիւն։ Ծոմապահութիւնն
ի հին և ի նոր կտակարանս լի՛ են օրինակաւ և վկայ-
ութեամբք, և ա և յանապատաւորս Ճգնաւորաց, և ի
հոգեկիր քաջ բարեսնեաց ծանուցեալք. յորոց և մեք
առեալ՝ ունիմք ըստ սեղւոյն ցուցանել զի յայսոսեա-
ցին բազմաց սրտից խորհուրդք։

Սրբապահութիւնն ըստնեղծուածական կնրաւու-

թեանցն՝ և որոշել հաւատացելոց յարգելեալ աւուրսն կանոնաւիակուԹիՀ , հրաժարիլ յամ պարտատուցիչ կելլեաց • այսինքն՝ ի մսեղեաց , ի ձկանց , ի կաԹեղինաց , ի Թռչնոց , ի ձուոց , և կիւղեղինաց , նաև յըմպելեաց՝ որք են գինի , ցբի կամ օղի ։

Ա. րգելեալ աւուրքն են ի սկզբ քառասնորդն մեծ պահոց , շաբաԹապահքն ի տեղի այլ երկու կիսնակաց , չորեքշաբաԹին և ուրբաԹին՝ ըստ հին օրինաց • պահեմ երկից ի շաբաԹուն ։ Ով վասն կը այնքան աւուրք ի տարին եղան պահք հաւատացելոց • վասն՝ զի մարդս հոգի է և մարմին • պահքն սակս զուարճուԹե հոգւոյն , և ուտիքն ի պէտս մարմնոյն ։

Ասկ յաղագս տկար անօԹ և անզուհունակ լինելոյ մարմնոյն , հարկն ածէ՝ յընԹացս տարւոյն գործմամբ գքանիօնուԹիւն աւուրց պահոցն հաւասար ուտեաց աւուրցն՝ այլ կիսուն և եօԹն օր աւելի ուտիք , ևբր կաշառս Թողեալ են մարմնոյն , Թերևս անտըուժանջ կացցէ ։

Սակայն և այնու ոչ գաւականացեալ գուն գործէ գաղտ մեքենայիւք և խորամանկ Թակարդիւք որսալ զյաստճնական իշխան եպարքոսն ի կոլմն իւր • զի նովիմբ նուաճեալ զԹագաւորն գանական , յետ այնորիկ գոլորովիմբ զրկելով զՀոգին ի միԹարուԹէ պահոց , որով քաւսար զյանկական զօրուԹէ մարմնոյն նուաճել , ինքն ի նոցունց նուաճեալ՝ զրկի յաԹոռոյ ԹագաւորուԹեան իւրոյ ։

Վանզի հարկն աւուրբք՝ սիւնքն եկեղեցւոյն մերոյ՝ մկ տարւոյ զերեք հարիւր վաԹսուն և հինգ օրն գաժանեալ են այսպէս ։

Հաբաթական պահք տասն, ունին աւուրս — 53 · ծննդեան պահօք·
չորեքշաբթի և ուրբաթ պահքն ունին ևս — 53 ·
մեծ պահոց հօրն շաբաթքն ունին աւուրս — 48 · գումար սոցա
154 · — օր
եթէ ի սոյն չափ ևս աւուրս ուտեմ բարդեմք 154 · — լինին
308 · — օր

Պարտ է ղպակասութի աւուրց տարւոյն
ընդ կաշառով մարմնոյն՝ զոր թողեալ են 57 · — օր
առա ամբողջանայ շրջան մի տարւոյն 365·

Պարզապէս տեսանի, որ թագաւոր հոգին ունի զաւուրս ոչխ — 154
իսկ ծառայ մարմինն շնորհ ընկալմամբ շարունակէ զաւուրս — 211
365

Ա. Յառ ինչ բաւականացեալ՝ ջանայ և զբոլորն յափշտակել ի թագաւոր հոգւոյն՝ ինքն թագաւորել՝ զի ծառայեցուսցէ զմարմնոյն թագաւորն առաջին՝ զհոգին։

ԱՀ ապերախտութեան բնութեանս մարդկայնոյ։ Փոխանակ խորհելոյ՝ անցաւոր առօրեից գնել և սեպհականել զանանց և զմշտնջենաւոր կեանն յաւիտենական, որում զինչ այլ ինչ ունիմք արժանավայել գինս հատուցանել, քան ի զկամս մարմնոյս նուաճելով աղօթիւք և պահօք զնա ունել մեզ՝ մեծութեան, փառք, պատիւ և իշխանութի և անտրտում ուրախութի։

Ո՞ընդ հակառակն այնպիսի գովանի գեղեցիկ խորհրդոց, ցանկամք և զսակաւաթիւ աւուրս պահոց՝ զյաւակացեալն յօգուտ հոգւոց մերոց՝ յափշտակել անտի և պարարել առաւել զմարմինս մեր։ զի պարտս խորհրդակ եղիցին ձմեռաց և որդանցն այն պարարեցեալ մարմինն ի գերեզմանի ։ և թագաւոր հոգին՝ որ և պատկեր Աստուծոյ, անզօր և անզէն առաքինութիւք մատնեալ ի ձեռս թշնամւոյ՝ գերի լեզի սատանայի, և լուցկիւք յաւիտենական հրոյն, որովք էնթարկիմք յանդիմանութեան իմաստնոյն։ * Խորհեցան յանձինս իւրեանց զանուղտսյս (էմոտ ։ Ը ։ 1)։

Թե ոչ էր ինձ ամենանպաստ Պահոց։

Ա՛մէն ասեմ ըսեմ ձեզի՝ Ամէն որ չծնանի ջրէ եւ Հոգւոյ
Թեանց, եւ երկիւղած հպատակութիւն լսել առաջին
օրինադրի կենսատու Պահոցս, թէ ոչ էր, եւ չիան էր։
Պատուիրեաց տէր Աստուած՝ Ադամայ, եւ ասէ՝
* Յամ ծառոց՝ որ է՛ի դրախտիդ, ուտելով կերիցես։ բայց՝ի ծառոյն գիտութեան բարւոյ եւ չարի՝ մի՛
ուտիցէք, (վասն էի), զի յորում աւուր ուտիցէք՝ի
նմանէ, մահու մեռանիցիք (ծնն. բ. 16)։

Ա՛ուարուք ընակիչք երկրի. անտրօղ ահա յայտնեցաւ, թէ ուչ հոգեւոր պահքն, եւ ուչ ծոմն, այլ պարզասիկ Սրբասպասութիւնն կենաւիցն է Արմատոյն մերոյ Ադամայ՝ նախատաւ եւ անդրանիկ քոյն զՆւա, հրամայելեալ յայնմանէ՝ որ զամ գոյական անուշխատ միայն բանիւ գոյացոյց, իսկ զԱդամ՝ խոնհրդով։
* Արասցուք մարդ ըստ պատկերի մերում (ծնն. ա. 26)։
Ի՛ւ աշխատութիւնք։ * Եւ առեալ տէր Աստուած զմարդն հոգ յերկրէ. և փչեաց յերեսս նր շունչ կենդանի, և եղև մարդն յոգի կենդանի (ծնն. բ. 7)։

Ա՛յդ ամենակարօղ բարերար Արարիչն՝ վասն յատկացեալ շնորհաց իւրոց առ պատկերն իւր, զի մի՛ աստեւցի՛ի խորհանիկ թշնամւոյն, սիրաբար հրամանաւն (Մի՛ ուտիցէք), և զհայրական գթութիւնն առաջադրեաց (Զի մի՛ մեռանիցիք)։ Ա՛ստ է սկիզբն ուչ կամելոյն զմահ մեղաւորին, զի քաց՛ի յանձնական իշխանութէ մարդոյն, և զպատուիրանապահութիւնն անկասկից նմա տալ քան զստեղծագործելն զնա։
Ո՛վ է յետ այս պատուիրանացս Պահոց, ապա եղ և զանուանիմ ամ կենդանեաց, և ուչ գտաւ օգնական նմա։ ուստի * Արկ տէր Աստուած թմբրութիւն՛ի վերայ Ադամայ, և ննջեաց. և առ մի՛ի կողից նորա՝ և եհեց ընդ այնր մարմին, և շինեաց տէր Աստ զկուսն՝

ղեր աւ յԱդամոյ ՚ի կին, և ած զնա աւ Ադամ (Ծնն. Բ. 21)։ Այս գաշնաւորաւ զարարչադործութիւն արարչին գո, և երկիւղալի պատկառանօք պահեա ըզպատուիրանս նորա. զի բարեբար ես գեղ և աէր։

Վ. ՅԼԹԷ գՅանձնաւոական հրամանն (Ուսեալ կեցեա) վասն կը եղակի միայն աւ Ադամ պատուիրէ. և զհրաժարականն (Մի ուտիցէք) յոգնակի, երբ և եւա չէր ստեղծեալ՝ նախասղէ։ Վասն Թէ՝ այս քննութիւն բաւական ես ամ մարդոյ ՚ի խրատ, որք եաց զբրբատպահութիւն. տեսցէ այլ աւագ աչօք, որ և եւա ոչ էր ստեղծեալ՝ յորժամ գնաց ժամանակ՝ ըներկայ՝ զանցեալ և զապառնի ՚ի ձեռին իւրում կրօղ Աստուածն ամենագէտ սահմանադրեաց (Մի ուտիցէք). և լսեցուսցէ գլեզու իւր՝ զանքննինան ՚ի քննել և ՚ի խօսիլ, ոչ միայն վասն պահոց, որ արարչադիր ես հրամանն աւ ամ մարդ, ըստ որում յոգնակի նախասղեաց զարգելեալն (Մի ուտիցէք). այլ և ամ արարչագործութեանցն, որք ժպրհիմք ՚ի քննել և ՚ի խօսիլ։

Վ.Անդի միով բանիւ սահման եդ այլ արարածոց՝ երկնի և երկրի, ծովու և ցամաքի, արեգական և լուսնի և աստեղաց, հրեշտակաց և մարդկանց, այլքն ոչ անցանեն ընդ արարչադիր սահմանաւ նորա. միայն մարդս ես՝ որ յանչափան ձկտի, և կամի վարժապետ և դաստատու լինիլ Աստուծոյ. ընդ դէմ տէրունական վճռոյն, թէ Մի ես ուսուցիչն ձեր, փոխանակ աշակերտութեան՝ արբատրիչ լինիլ ձկտիմք անկատօտին։

Յաձախ անձրև յածելն՝ տրանջամբ. յերյշտուեն՝ պանդատիմք. յաղքատացուցանելն՝ յուսահատիմք. ՚ի հարստացուցանելն՝ հպարտանամք. ՚ի հիւանդացուցանելն՝ աղերսեմք. և յառողջացուցանելն՝ մոռանամք։ Վ.Հա այս ես վճռակ մարդկութե մերոյ, և միշտ պատճառեմք զպատճառս մեղաց մերոց՝ առանց պարտաւորելոյ զանձինս մեր. որոց բոլորն վերադառնան մեզ

ի կոտոտատ և ոչ ի փրկութիւն։

Ա ՝ասան զի Ադամ և Եւա արարչագործ ձեռօք ըստեղծեալք, երկուք և եթ կային յաշխարհի և՝ի դրախտին. յանցանելն զպատուիրանօք՝ թէ և յօդեցին զպատուիրան բանիւքն բաղբատայս և զպատճառանս, շահեցան զոչինչ յարդարատուէն. և յանցանք նոցա էր միայն։

Ա.ուդ՝ այժմ որ աշխարհ ամ լի է մարդկամբք, և յանցանք իւրաքանչիւրոցս բազմապիսի, արդեօք կայ մեղ յոյս ասանց հնազանդութեան ընդ կամաց Արարչին՝ գտանել զթողութիւն. յայտ է թէ՝ և ոչ երբեք։

Եղբն՝ ի նախահարցն Պատեցօղք։

Ա՝խ՝ վասն ենովքայ գրի թէ՝ *Յետ երից հարիւր ամաց կենաց իւրոց, հաճոյ եղև Աստուծոյ, և ոչ ուրեք գտանէր. զի փոխեաց զնա Աստուած (ծնն. ե. 24)։ Խնդրելի է, թէ ինչ էին առաքինութիւնքն ենովքայ՝ որ հաճոյ եղև Աստուծոյ, պատուիրանապահութիւնք, թէ այլ ինչ բարեաւութիք։ Յայտ է՝ թէ պատուիրանապահութիքն հաճոյ եղև նա։

Ա.ուդ՝ յայնժամ այլ ինչ պատուիրան կայր յԱստուծոյ հրամայեցեալ՝ քան զպահեցողութիւնն. զի տակաւին իբր կամինակեաց էին մարդիկ, զառաջին միակ պատուիրանն ոչ կարացին պահպանել, զայլս զինաղդ կարելի էր յաւելուլ Աստուծոյ՝ ի վերայ պատուիրանս անուցիչս առաքինութեանց։

Ա՛չ կարեմք կուսութիւն խորհիլ վասն ենովքայ. զի առ նէ՝ ոչ գիրն, *ծնաւ զուստերս և զդստերս. և Մաթուսաղա ե՝ որդի ենովքայ։ Ա.յլ աւանդեալ է վասն ենովքայ, թէ տակս հատուցման հայրենի պատուէն տեսանելով զԱդամ և զԵւա՝ ի տուգ և՝ի տըրտմութիւն յաղագս պատուիրանազանցութեանն իւրեանց՝

անկեաց դրախտ մի ամենաբերեքեր ի վայելս այլոց։ մշակ էր նմին, և ի պատուական նորին ոչ եկեր ի կեանս նորա։

Այսպիսի հայրենասէր ջերմեռանդության ենուքայ տեսեալ Արարչին յանդիման Ադամայ՝ որ տա-կաւին կենդանի էր յաւուրսն ենովքայ, փոխեաց զենովք կենդանւոյն ի դրախտն փառաւորութեան, որպէս և զԵղիա զհին յընկերակցութիւն նորա՝ փոխեաց ի օրինադասհարութեան իւրոյ։

Ըստ ճիշդ ժամանակագրութեանց քանզի այք կեանացն Ադամայ պարտին լինիլ 930, ըստ սուրբ գրոց. և որդի ենովքայ Մաթուսաղա ծնաւ զղամէք ըստ ժամանակագրաց 874, ամի աշխարհի. ապա այնուհետև 56 ամք պարտի ապրիլ Ադամայ, զի լինիցին ամք աշխարհի, ըստ ժամանակագրաց ամբողջ 930. թէ և զանց առնէ Ճամչեանն զայս քննութիւն,

Այսպէս իսկ է ամենեցուն, որ մինչ ի յաւուրս նոյի ոչ էր սովորութիւն մահկերութեան. որով առաւել ապրէին մարդիկք. յետ ջրհեղեղին հրամայեցաւ և ուտել զմիս թերևս վասն սակաւակեցութեան նոցա, այն է պատիժք կենաց մարդկութեան. զի երկարատևեցուն եղև գտակ ամ չարեաց, որով զղջացոյց զնա։

Արկղդ՝ ասի անդ. * Նոյ այր արդար կատարեալ էր յազգի անդ իւրում, և հաճոյ եղև Նոյ Աստուծոյ (Ճ. 9)։ Պահեցողութիւնք Նոյի մեծ եղև քան զենովքայն. զի Ենովք միայն հոգւոյ պահել ղուխտադրութիւն իւր ընդդէմ որկորոյն՝ չուտելով ի պըտուղց ծառոց անկեալ դրախտի իւրոյ։ Նոյց յաւուրսն Նոյի գրի. * Ամենայն ոք խորհէր ի սրտի իւրում խնամով ի չարիս զամ աւուրս (Ճ. 5)։ Եւ զայս չարեաս սուտս փրկիչն քաղցրայայտե. * Ուտէին և ըմպէին, կանայս առնէին և արանց լինէին (Մատ. ԺԴ. 39)։

Եակ Նոյ ազատ գտեալ յայսպիսի չարեաց, ուստի ըստ կեցութեան կենացն, ունէր զինն հանգստութիւնք.

որովք գոհանայր զտարդևատուէն, և խորհէր կատարել զկամն տեառն. ըստ այնմ՝ * Ա՛յլ յօրէնս տեառն էն կամք նորա, և յօրէնս նորա խորհեսցի նա. (վասն որոյ եղև) որպէս ծառ՝ որ տնկեալ է՛ ի գնացս ջուրց (սաղ. ա. 2): Ո՛չ ի միջ շաղախեցաւ ընդ այլ ընկերակիցն ժամանակի իւրում:

Ա՛հա պարզապէս տեսանի, որ յաւուրսն նոքի՛ զանճարկացութեանէ՝ մեղքն էին ուսեալ ընդել, և ընդ կատարեալ շաղախելն անխտիր, որք եղեն պատճառք ջրասպառ առնելոյ զաշխարհ ամ. և յայտնանէ նոյ սրտատ գտանելոցաւ՛ի մեղաց, և հանգոյ Աստուծոյ:

Ա՛յլ զինչ կարեմք ներկայ հանգանակօղքս զերպետրանոս դնել պահոց և իւրմ առնմանադրողաց. արդեօք արանցն այնոցիկ՝ որք սկզբ էին և արք անուանիք յաւետնոյ, յանցանքն ընդդեմ ծանապահութեան էին, թէ սրբապահութէ. հոգևորականք էին մեղքն, թէ մարմնաւորականք, գտանեցէ ամ՛ն:

Ա՛հա և նոյ ընդ նոսա՝ ըստ որում մարդ կենդանի՝ ուտէր և ըմպէր ըստ կարեաց ջնուքեան, ուներ զկին, և ծնանէր զորդիս և զդստերս, զի՛ էր՝ զի սա միայն էրև հանգոյ Աստուծոյ, և այլքն ջրասպոյ կորեան: Զայս ի թէ՝ որք յանչափ և յանկանոնս եղեն միջամուխք, զանասնային վարելով զկեանս՝ բարկացուցին զանբաւականալին. կորեան, բայց ջոր յիշատակ իւրեանց այսօր ևս քարոզի՛ ի վերայ տանեաց:

Ա՛յլ թէ և մեք՝ որ միշտ խնամս տանիմք մարմնոց մերոց, ոչ շարժին՛ի մեզ կիրքն այնոքիկ. այլ շարժին և առաւել ևս ներգործեն. զի նոցա ոչ էին այնքան յաճախ Հանդամանք կերակուր և զանազան ըմպելիք, ոչ սիրահար երգիչք, և ոչ քանաստեղծ դերուհիք, զի ոչ էր գերաւորութիւն յայնժամ:

Եւ նոյ այր արդար՝ մեկնեալ յամ էարեաց յայնպիսեաց, եղև հանգոյ Աստուծոյ, զերծաւ յաշխարհակործան պատժոյ, և եղև երկրորդ հայր աշխարհի.

արհ՛ել, պահեցողութիւնն, թէ և առնուա զայ՛ի յԱդամայ պատուիրանացն՝ այլ որոշեալ հրաման ունէր յատկացեալ. զայդ նոյ բնական օրինօք ինքնին ծանուցեալ՝ որոշեաց զանձն և զաւուն իւր յայնցանէ մարմնաւորաց։

Ա՛ե՛ք՝ որ ունիմք ընդ բնականին զգրաւոր օրէնս, զմարգարէականս, զաւետարանականս, զառաքելականս, և զՀայրապետականն կանոնս՝ ընդ վարդապետականն բազմազանութիւնք քարոզութեանց և օրինակաց, և տակաւին՝ ի նոյ մեղան կամք, զի՛նչ լսելոյ արդեօք ապաւեմք՝ ի տեառնէ։

Հարկն մեր առաջինք լուան. * Մի՛ ճաշացէ հոգի իմ՝ ի դասս վնասելոյ զոգա մարմնին, այլ՝ մարմնաւորքն։ Եւ մեզ նախատատրաստեալ է հական քանն Աստուծոյ. * Եմ՝ եթէ չէր երևեալ և խօսեցեալ ընդ նա, մեղ լինէր ոչ գոյր նոցա (յովհ. ԺԵ. 22)։ Այդ՝ ոչ գոյ պատճառ մեղաց. ուրեմն և ոչ ազատութիւն թարց պատուհասանապահութեանց։ Եթէ կամիք գիտել զպրաւապահութիւնն նոյն, նկատեցէք ի տատանին ներ, յորում էդան ի տուրբ կենդանեաց եօթն և եօթն. իսկ յանարբեցն՝ երկու և երկու։ Նուրբքն ոչ էին ուտել մարդկանց, և տուրբքն զոյգ զոյգ մնացին ընդ անարբեցն յաՀնումն. և յետին հինգն ի տեսակացն՝ զինեալ դատաստան Ջուրցն հեղեղի՝ զոհք մատուցան Աստուծոյ, զորս ընկալեալ տեառն Աստուծոյ՝ հոտոտեաց ի հոտ անուշից, այր ծախեաց հրով (ծննդ. Ը. 21)։

Պարսն ոչ էզև մահերութիւն փրկելոցն ի տապանի նոյեան սերմ՝ ամբողջ ամմի։ Այնպէս ոչ զուգաւորութիւն և ոչ ծնունդ ի տապանին. զի ոչք երկերկուք մտին, նոյնչափք ելին. և ոչք եօթն եօթն՝ նոյն քանակութիւն, և ոչ աւելի։ Հայ արբապահութիւնք ոչ միայն նոյի՝ որ յերկեղի կայր ընդ որդւոց և հարսանացն իւրոց, այլև անասնոց, գազանաց և թռչնոց ընդ սղնոցն՝ տեսանի և աստ պարզապէս։

Ա. Յև ինչ արժանահաւատ վկայ սրբութիւն տաղանդականացն քան զայս, և զինչ խրատ մարդկային բնութեան. ուր թէ և յայլ կրից անդ՝ ի տաղանդին պակաս լքին, զի անդ գայլք և գառինք, եղջերուք և եղինք, առիւծք և արջք, շունք և կատուք, օձք և մարդիկ՝ ի միասին ճարակէին առանց վնասելոյ երեսից։

Ա. Հա՛ և հոգևոր պահեցողութիւն նոցա, որք զեան կիրս բնութեան իւրեանց ամփոփեալ ունէին ամբողջ ամ՚ի շարունակ։ Եթէ զո՞ւ միայն յինէն հաւատացելոց հրամայեաց, * Զի եթէ ուչ առատեսցու արդարութիւն ձեր աւելի քան զդպրացն և փարիսեցւոց, ուչ մտանիցէք յարքայութիւն երկնից (Մատ. Ե. 20)։ Ուրեմն զաստեացուք զանձինս մեր եղբարք, զի թէ ընտրողական բանականութիւնք մերով վրաստ պահպանութիւն մեր ուչ առատելուցուն քան զդպրացն՝ անաստոց՝ սողնոց՝ և թռչնոց, որովք կարեմք որշիլ՚ի նոցանց։

Ներորդ՝ զԱբրահամն և զիսահակայն զծածկատաճ առաքինութեանց և զպահեցողութեան հոգևորականի և մարմնաւորականին ուչ կարեմ ձառել, ըստորում գովութիւնք նոցա՚ի վերուստ յԱստուծոյ են. զորս մեկնեաց Աստուած՚ի մարմին եղելոց, և տարաբերկիր ալլ. նոցա անուանքն ձանաչի Աստուած կեն դանեաց՝ և ուչ մեռելոց (Մատ. իբ. 32)։ Ի Աբրահամ յայտնեաց զխորհուրդն իւր՚ի կործանելն զվատթար քան զանասնային բնակութիւնն Սոդոմացւոց և Գոմորացւոց. և եղև իբր հաշուատու նմա որքան արդարք լինիլն՚ի քաղաքն յայնոսիկ, մանաւանդ վերկայեաց Յանուտ բերան թէ՝ * Այժմ գիտացի թէ երկիւղած ես դու Աստուծոյ (Ծննդ. իբ. 12)։

Ա՛նայն այնպիսի փարթամ և հարուստ տան որդւոց զկերելին բացայայտեմ առանձինս, որով Յակոբ հարստացաւ հարստութիւն մեծ՝ գնելով զանդրանկութիւնն Եսաւայ. զինչ էր կերակուր այս մեծատան զաւակացն. գրի՚ի տուրբ տառս՝ "Ուեբեկա եփեալ էր

" վե՜ Յակոբայ շինկաթան, այսինքն՝ ոսպ. և ելին եսաւ
" ի դաշտէ նքթեալ. և ասէ եսաւ ցՅակոբ, տո՛ւր ինձ
" ձաշակել՛ի շինկաթանէդ յայդմանէ, զի նքթեալ եմ.
" վե՜ այսորիկ կոչեցաւ անուն նորա Եդովմ. այսինքն
" շէկ կամ դեղին, և ազդն Եդովմայեցւոյք: Եւ ասէ Յա-
" կոբ ցեսաւ. վաճառեա՛ ինձ այսօր զանդրանկութի՛ւն
" քո. և ասէ եսաւ՝ ահաւասիկ ես երթամ՛ի վախճա
" նել, և ու՞ր իմ ինչեն ինձ այն անդրանկութի՛ւնդ: Եւ
" ասէ ցնա Յակոբ. երդո՛ւր ինձ այսօր. և երդուաւ
" նմա: Եւ վաճառեաց եսաւ զանդրանկութի՛ւն իւր
" Յակոբայ. և Յակոբ ետ եսաւայ հաց և թան ոսպն-
" եայ. կերաւ և արբ, և յարեաւ գնաց. և անարգեաց
" եսաւ զանդրանկութիւնն (Ծնն. իե. 29—34):

Հայսմ քանի զերկու ինչ տեսանել և խրատիլ արժան է. նախ՝ թէ այնպիսի մեծատան զաւակաց ցանկալի կերակուրն էր ոսպնաթան. ղի գրի անդ, թէ Ռեբեկա սիրէր զՅակոբ և եփեաց նմա շինկաթան. եթէ սիրէր մայրն զկրտսեր որդին. ուրեմն եփեաց նմա զերեսել և զախորժական կերլին, այսինքն զոսպն. և առաւել հաճոյական լինիլն այն կերակրոյն նոյն գերդաստանի այնու յայտնի. որ ախորժ երևեալ եղբօրն, գնեաց թանկագին:

Ուրեմն ո՛չ քաւուք ասեն՝ ի՛նչ երկայն թէ՝ ղինչ է ոսպն, լսին, սխեռն և խոտեղէնք, զորս պահեցողք ուտեն, այն անասնոց են կերակուրք, և ո՛չ մարդկանց: Զոր ասել է, պատուել՝ զընդեղէնն և զբանջար ուտօղն ընթեռնուք՝ ի տուրբ. գիրս, թէ երկարակեացք էին, և վկայեն ձեր քաժլշիք, յիրաւի փորձիս ևս տեսանին յանասունն. որ այնպիսի կերակրովք զօրեղք են և պարարտք, որոց պարարտութեամբքն և մեք պարարտանամք և անդորրանամք:

Պանղի զանասուրքն աշխատեցուցանեմք յօգուտ մեր, և սրբոցն զևաթն և զեւսան վայելեմք, և՛ի վերջ զինան ուտեմք ախորժանօք, ո՞ևսաւ աւրհն զայն

անուանդ, որ ինքեանց կեանս ընձեռեաց և մեզ վայելչութիւն, ոչ ապաքէն յընդեղինաց և'ի խոտոց. ուրեմն պահոց կերակուրք տան առողջութիւն անձին, և երկարութիւն կենաց: Իսկ մսակերութիւնն՝ որ գազանաց էր յատկացեալ՝ ի սկզբանէ, ահա կենդանք նոցին սակաւօրեայ են քան զխոտակեր անասունն. և յայսօր հինական գոհիկքն՝ ի մէնջ՝ աղքատին կերպիւք առողջ և երկարակեացք են քան զփարիսեսունն մեր:

Երկրորդ՝ յերանացն Իսահակայ ելեալ ետուն զինչ շահեցաւ անհանդուրժ որկրամոլութեամբն, եթէ ոչ՝ նախ զանդրանկութիւնն կորոյս. երկրորդ զրկեցաւ՝ ի հայրական օրհնութեանցն, եղև ծառայ եղբօրն, և ժառանգեաց զանուն որկրամոլութեանն՝ վասն որոյ ասէ Աստուած * զՅակոբ սիրեցի, և զԵսաւ ատեցի (Մաղաք. 1. 2: Հռոմ. Թ. 15):

Երրորդ՝ յերանութենէն զոր ետ Աստուած՝ ընտրեալ տոհմի ծնունդն՝ որպէս էր Եսաւ, յետ ունեցեալ փառաց և պատուոյն զրկանաց՝ զանիւ բերանոյն Աստուծոյ ընտրեալ զվէմ հաւատոյ՝ զՔրիստոս Յիսուս, ընդ նմին զանդրանկութեան իւրոյ՝ վասն մերոյ կերակրոյ, Թողում երկիւղածաց՝ ի քննել, Թերևս զի մի՛ զրկեսցին ըստ Արմատոյն մերոյ Աղամայ՝ ի կենագործարձ դրախտէն վայելչութենէ, ըստ ջրասուզից՝ տարաժամ եղեալ յաշխարհէ, և ըստ Եսաւայ՝ յածայեն և'ի հայրական օրհնութենանց և'ի ժառանգութենանց յաւիտենական կենաց զրկիլ, զոր պատրաստեալ է սիրելեաց:

Չորրորդ՝ շատ լինին ցարդ ասացեալքս՝ ի քննական օրինաց վասն պահոց, յորում ցուցաւ պարզապէս սահմանադիրն՝ Թէ էր Աստուած ամենաբարին, ընդ նմին ատենգանողաց ապաքաղդութիւնք, և պատուիրանապահից փառաւորութիւնք: Ընելիք են յետ այսորիկ գրաւորական օրինաց սահմանադիրն, և ընտրին հնազանդելոց պատիկն՝ հանդերձ անհնազանդելոց առհասարակն:

Վասն հետաքննին եղեալքն՝ մեռելք՝ ի սեռեսիկս

սրտից իւրեանց, ուղղեսցեն զմիտս՝ հնազանդել աճա-
դելոյ և աճապահաճոյ օրինացն պահոց՝ թերևս առանց վա-
տաբանելոյ և զպարտպահութեան գայթակղեցուցանելոյ,
միայն զանձանց իւրեանց խնդրեսցին տալ զհաշիւ. և
կամ քոլորովին ուղղելով զինքեանս՝ հնազանդութիւն
օրինադրացն՝ ուրախացուսցեն զհրեշտակս ընդ մարդ-
կանց՝ ի յերկինս:

Արդեօք՝ ի գրաւորական օրէնս հրամայեցաւ պահել, կամ ոչ
էին պահօղքն:

Պարագլուխն՝ ի մարգարէս՝ ճնեալն՝ ի ջուր՝ պատ
մաբանն արարածոց՝ տեսանօղն ճաճկեալ խորհրդոց՝
օրինադիրն Իսրայէլի՝ աճախաօսն Մովսէս՝ յեւանելն
նոր երկնից՝ ի լեառն Սինա, զօրինադրութիւնն օրի-
նակաւ եցոյց յանձն իւր՝ յիւրաքանչիւր նուագի քա-
ռասուն տիւ և քառասուն գիշեր անսուաղութեամբ
անցուցեալ կատարեալ սրբապահութեամբ, զհաց ոչ
եկեր, և զջուր ոչ էարբ. որովք արժանացաւ առնուլ
զպատգամն՝ ի ձեռանէ տեառն Աստուծոյ զգրեցեալն
մատամբք նորա:

Վոխանակ երախտեաց օրինադրիս անսուաղութե
և սրբապահութեանն, ժողովուրդն Ահարոնիւ՝ որթ-
նագործութեբ կանխեալ՝ ի վայրիս անդր՝ հանին զոզ-
ջակերպ, մատուցին զոհս. նստան ժողովուրդն յուտել
և յըմպել, և յարեան՝ ի խաղալ:

Ա. յս խրախճանութեբ ժողովրդոց՝ մարդկային օրի-
նօք առաջին պատիժ ընկալաւ այր յերբօրէ իւրմէ և
յաղգայնոյ՝ հրամանաւ Մովսէսի՝ տուգանօք երից
հարիւր արանց մահացելոց. և հետ զհետէ դատաստա-
նաւն Աստուծոյ անդնդասուզութեամբ՝ բացաւ եր-
կիր և եկուլ զդատան, և ճաճկեաց զբանակն զՇբի-

ման (ՀրայրեցուԹեամբ) (Է՚. ԼԵ՛. 6—28)։ * Հուր վառեցաւ ՚ի ժողովս նոցա, և բոց մաշեաց զմեղաւորս (սրով և մահուամբ) (սաղ. ՃԵ. 17)։ Ա՚ինչ զի ՚ի վեց հարիւր հազարաց Ճնացին երկու և եթ անձինք՝ որք մտին յերկիրն աւետեաց՝ Յեսու, և Քաղեբ (Է՚. ԺԴ. 37)։ Ա՚հա պատուական ուսեալ ըմպելոյ և խաղալոյ նոցա, երբ զօրագլուխն Մովսէս պահօք և ծոմով անսուաղ կայր առաջի տեառն Իսրայ։

Խոհ գրաւոր Հրամանաք Մովսէսի և Յեսուայ՝ հարկաւորք կան գրեցեալ յԱստուածաշունչ գիրս, որք պատուիրեն ժողովրդեան սրբել և պատրաստ լինել։ Ա՚ր սրբել բառիւն՝ ոչ միայն ծոմ և սրբատաՀութիւն խնդրի, այլ և յանկողնոց ՚ի զուգաւորութենէ օրինաւոր ամուսնեաց տուրբ լինել և Հեռանալ Հրամայեն, լուանալ զանձինս և զպգեստս։

Ա՚րդ՝ եԹէ պատուիրեցին ՚ի նոր աւուրն մեկնիլ յանկողնոց կանանց, լուանալ զմարմինն և զպգեստս. եԹէ՝ պահեցէ՛ք պահս, զինքդ այժմ վատհին ումանք ասել՝ ոչ ոք ՚ի նոսանեաց Հրամայեաց Հեռանալ մեզ յաստուածային կերակրոց, զի՞նչ այլ ախորժել երկայնատեսից՝ քան զամուսնութիւն խրեանց, յորմէ և պահել Հրամայի, և ապա յանդիման լինիլ Աստուծոյ։ Ա՚պա ուսել և ըմպելն՝ որ մայրն է ամ մեղութեանց և կռապաշտութեանց. ըստ այնմ, * Գիրացաւ սիրելի՝ և ապստամբեաց Յաստուծոյ փրկչէ իւրմէ (Ե. օրէն. ԼԲ. 15), զինքդ ոչ արգելոյ։

Ա՚ւ եԹէ վիճաբանասէրն ասացէ՝ Հնոց պատեցուԹիւնն միայն ծոմ և անուսաղուԹիւն էր, և ոչ խորուԹիւն ՚ի մէջ մսի, իւղոյ, ձկանց, ձուոց, և կաԹնեղինաց. զի զամ իբրև զբանջար Հրամայեաց Աստուած ուսել նոքա, և նուխսա մեզ։ Ա՚սեմ է առ այնպիսիան նախ՝ ընԹերցի՛ր և զխորական օրէնսն, և տե՛ս՝ Թէ ՚ի քանի՛ տեսակ կէնդանեաց արգելու Աստուած

Մովսիսու՝ ուշ ուսել ժողովրդոցն, մեղինք լցեն, թէ ձկնեղինք, և թէ թուչունք. մանաւանդ զխողան, յորոց միոյն ցայսօր պահեն Իսրայէլեանք։ Իսկ մեք անխտիր ուսեմք զամ յորոց ախորժեն սիրտք մեր։

Ընդդէմ արդելական հրամանի՝ ի հնումն զանազանութիւն կէրլեաց էին, թէ ծոմապահութեան վասն. եթէ զանազանութիւն կէրլեաց յայնժամ հրամայեցաւ, ասա այժմ զնոսին անխտիր եմք ըստ հաճութեանց մերոց, և ըստ քննից մեկնութենէց։ Ընդկերոջ՝ ըստ ձերոյ դիցուք թէ՝ ծոմէր պահեցողութիւն հնոցն, և ուշ խորութիւն կէրլեաց. ասա՝ վասն Աստուծոյ, այժմ ոչն է քեզ դիւրագոյն. ըստ աղնուական սովորութեան քո յառաւօտն յառնել յանկողնոյդ քոյ ուշ խմել, թէ ջայդ՝ չայուխդ և զսուրճ զհովէդ խմել՝ և ապահոց կերակրոք զհրամայեալ աւուրն անցուցանել։ Իթէ յօժարիս ծոմապահութենէն, ի միտ առ և զձեզս հին Իսրայէլեանց, որք յամենայնի ծոմապահք են յարգելեալ աւուրն։

Հաճատիկ հրամանն ծոմապահութեան առ քահանայն Իսրայէլ՝ արգելու ի զկանաց յափշտակութենէ, ի բամբասանաց, յարդար անկողնոյ, յուտելեաց և յըմպելեաց. և սա հրամայէ պատառել զմուրհակն՝ որք ուշ կարեն հատուցանել, դարձուցանել զգրաւ ընկերին, կերակրել զաղքատս, զգեցուցանել զմերկս, ազատել զբանտարկեալս, և այլ այսպիսի ողորմածութեամբ, ապա պահել զծոմական աւուրն՝ որք հաճոյք գոհանին առ Աստուած (Է. օրին. իգ. 10—13։ Է. իբ. 25—26)։

Ո՞վ դիտէ՝ *Իրդեա քաղցելոց զհաց քո, և զաղքատս անյարկս տար ի տուն քո. եթէ տեսանիցես մերկ՝ զգեցուցանիջիր, և յընտանեաց զաւակի քոյ զանկն մի՛ արհամարհեսս (Եսայ. ծը. 7)։ Ապա թէ ուշ այսպէս ծոմապահեացեն, գանգատ մարգարէին՝ զպահս և զգաստութիւնս և զամադլուխս ձեր և

զսօնս ձէր ասէաց անձն իմ (Եսայ. ԿԲ. 3)։

Վ.հա՛ ծանապահին ծէնք և պատուէրք այսպէսք են, և այլ բաղումք. Թէ կարելի լցէր զայսոսիկ և մեզ կատարել, և Աստուած զայլ ոչինչ պահանջէր ի մէնջ վասն պահոց։ Բայց սակաւքան պահ.քն մեր՝ որ Թողաբերէ ըստ կանոնաց և ըստ ծանապահին առանց ծանապահութեան և կարգաւորէն կէրլէաց, մինչև վասն Հնազանդութեան ի նշանակել սուրբն պահել ի պարտաւորացուցիչ կէրլէաց և յընդհէանց, և ևս և ի մեզաց, զի մի՛ երևեսցուք առանգանօզք օրինաց և զատ մանօզք զմարմինս՝ յաղագս մեզաց. ըստ այնմ՝ * Թէ ամ որ առնէ զմեզս՝ ծառայ է մեզաց (յովհ. Ը. 34—35)։ Վ.յլ մեզ պարտ է ծառայել առաւն՝ և ոչ մեզաց. զի ծառայն ոչ յաւերման կայ ի տան, սակայն և ոչ յաւիտեան Աստուծոյ։

Հետ ամօտիկ և մարգարէաբարոյ վրկաւթի Պահոցս, և խոկ որկրամոլ մեզաւոր մարդիկ՝ որպէս էքն ևնեաէացիք, փորձիս ծանեան զօգտակարութի ձչմարիտ Պահոց՝ ընդ դէմ քարոզութեն Յովնանու։ Զի Յովնան ապառնոյգ նոցա մահ և կորուստ, նոքա զինեցան ընդ հակառակն քարոզչին՝ զօրութեամբ Պահոց. այլ, այնք՝ որ ընաւ երբէք ոչ էին լուեալ յաւմէք, Թէ կան այնպիսի ախտեանք՝ որք զանգառնալի վճիռն ածային յերես կատեցուցանեն. այլ ընակեան ընտրութ անձանց խրեանց՝ ի ձեռն Պահոց երեն փրկիչ և կեցուցիչ անձանց և ոչխարին խրեանց։

Վ.անզի մարգարէն՝ ոչ ըստ Մովսէսի կեցութեան նոցա ցանկանալով հոգրաբար խրատէր, Թէ ուսցին զանկանալ վրկութեան խրեանց. այլ յաւէտ ցանկայր զանձնից իւր հաւատոյ Թեան, քան երկրաւոր ևխրեաց կեցութենէ. վասն որոյ խրախոյսդ նոցա մահ, և ոչ այլ ինչ եղանակ կեցութեանց ծանուցանէր։

Վ.յս նպատակ մարգարէին Յովնանու հաւասալաւ Պաղատանն ևնևուէացւոց, ոչ էր օրինադիր ձորեաց

և կրատեան քաղաքին իբր անաստուած գործակէն ,
նոյնպէս եղև օրինակ և ուսուցիչ բարեաց և փրկութե-
երկրի իբրու մի՛ լինիցին : Ա ՚ոզն գրի անդ ,, Նա սկը-
,, սաւ Յոսիան մատնել ՚ի քաղաքն իբրև աւուր միոջ
,, գնաց Ջանապարհի . քարոզեաց և ասէ , այլև երեք
,, աւուրք՝ և Նինուէ կործանեսցի : Նա հաւատացին
,, ամք Նինուէացիք յԱստուած , և քարոզեցին պահս՝
,, և քուրձ զգեցան ՚ի մեծամեծաց մինչև ցփոքունս
,, իւրեանց : Նոյնա բանն առթագաւորն Նինուէ-
,, ացւոց . յարեաւ յաթոռոյ իւրմէ՝ և մերկացաւ զգ-
,, պատմուճան իւր . զգեցաւ քուրձ՝ և նստաւ ՚ի վե-
,, մոխրոյ : Նա քարոզեցաւ և պատուեցաւ ՚ի Նինուէ ,
,, ՚ի թագաւորէն և ՚ի մեծամեծաց իւրոց . թէ մարդ և
,, անասուն՝ խաշն և արջառ՝ մի՛ ինչ ճաշակեսցեն՝ և
,, մի՛ ձարակեսցին , և մի՛ ջուր արբցեն . . . և դարձան
,, յիւրաքանչիւր ճանապարհաց իւրեանց չարաց , և
,, յանօրէնութենէ որ ՚ի ձեռս իւրեանց . և ասեն՝ ո՞
,, գիտէ ապաշաւեսցէ Աստուած , և դարձցի ՚ի բար-
,, կութենէ սրտմտութեան իւրոյ , և մի՛ կորիցուք
,, (Յովն . Գ . 4 — 9) :

Ա՚հա ասք մեզաւորք և իմաստունք , զի որպ ՚ի մե-
ղանչելն էին վտիճեւանդք , որով զԱստուած շարժ-
եալ էին ՚ի վրէժխնդրութիւն արդարութեան , նոյն-
պէս հաստատեալ իմաստութիւնք չերմեռանդ եղեն զե-
փրկութեան իւրեանց գտանել և շարժել զԱստուած
յողորմութիւն : Ա՚յք էին այս փրկագործութեանս
միջնորդք . որպէս ՚ի քանիցն տեսանի՝ Թագաւորն , և
իշխանք . որոյ համարձակութեամբ , պահօք և աղո-
թիւք . առինչ վախճան կացուցաւ այնպիսոյ ապաշ-
խարութիւն նոց : ,, Նա եհաս (ասէ գիրն) Աստուած
,, զգործս նոցա , զի դարձան իւրաքանչիւր ՚ի չարն
,, պարհաց իւրեանց չարաց . և զղջացաւ Աստուած ՚ի
,, վերայ չարեացն՝ զոր խօսեցաւ առնել նոցա՝ և ոչ
,, արար (անդ . 10) :

Վասնոր արժան է արդեօք երկրագործս խոհեմութեամբ չափել և կշռել ի մէջ Մովսէսի և Յովսեփայ, և ի մէջ Յիսուսեան և Պետրոսական հանգամանքն։

Վնաս անթոյս ոչն Աստուծոյ Մովսէս երկիցս բառաչութեան պահոք և մեռանելեմբ՝ այնքան ամօթ կրել՝ ուստի զպատուական մեռուն յորում Յովսեփ ծնաւ զերկուս որդիս, և յորդիսն զերկոտասան ցեղս Իսրայէլի։ Եւ Յովսեփ ի դաշտի Նաւեայ՝ ուր և մեռաւ և թաղեցաւ։

Վասն մարգարէին Յիսուսեան յոյժ ոչինչ ասելոյ մարդ անուանած կամարձս Պետրոսեայ, և կրկնութեան բառիցն նոցա զոր ասէ՝ զի ոչ ունիմ զայս ոչ գիտեմ, ոչնաւթեամբ և արհամարհանաւ ոչ յանդգնեալ ասել երկեալ՝ մինչև ի տեսանել զերկնից բացեալս, և զՅիսուս նստեալ ընդ աջմէ զաւրութեան աստուածութեանն զհանդերձ մարդկութեամբ։

Վնաս Մովսէս սէրաւոյն ինչ ընդ Աստուծոյ՝ ուստի և Աստուած՝ ընդ նմա ի տեսիլ ի մարդ, և ի մարդ ի տեսիլ։ Վասն Յիսուսեան ընդ Պետրոսի՝ զի ոչ ասէ զնա ընդ Աստուծոյ, այլ ընդ մարդկան։

Վնաս Մովսէս սէրաւոյն ինչ ընդ Աստուծոյ՝ ուստի և Աստուած՝ ընդ նմա ի տեսիլ ի մարդ, և ի մարդ ի տեսիլ։ Վասն Յիսուսեան ընդ Պետրոսի՝ զի ոչ ասէ զնա ընդ Աստուծոյ, այլ ընդ մարդկան։

Վասն Յիսուսեան ընդ Պետրոսի՝ զի ոչ ասէ զնա ընդ Աստուծոյ, այլ ընդ մարդկան։

Վասն Յիսուսեան ընդ Պետրոսի՝ զի ոչ ասէ զնա ընդ Աստուծոյ, այլ ընդ մարդկան։

* Աստ Նիւսենացին յայտնեալ ի դատաստանի ընդ-դէմ ընդ արդեամբ, և դատապարտելոցն զան։ զի զգեցան ի քրիստոս Յիսուսէ Տեառնէ մերմէ (Տես։ Յհ։ 41)։

Ա.հա պատճառ պատճառաց , և ոչոք ընդդէմ հանդուրժողաց ։

Ա՚նք պատուիրէ զաշխարհս ընդդէմ մեզ , թէ սրբասպանութեան և հրամարտութեան՝ ի պատրաստութեան առնելոց և յանդգնելոց , որոց ընդ հակառակս լինի խորհուրդ ունել , մի՛ թէ ընդհանրապէս կարի՞ լինի մեզ մարդոց ջնջել և ոչնչացուցանել՝ ձանձրանալով և ոչ ուրախանալով , և ոչ ուրախանալով՝ և ոչ ցաւիլ , ընդ ոչ ցաւելոյ՝ և ոչ կեցուցանել ։

Ա՚ստ է յայտնի մեղսն՝ որ չեզն ընդհատցեալ կամ լուեալ պատասխանի Երից մանկանացն և Դանիէլ մարգարէին , մի գերբնական ինչ էրկիցս գալոց նոցա՝ ի հանդիսական ինչ տեսլեան կամ ի ձայնէ երկնից , որ ասիցէ նոցա՝ ի ձեռն մարդկան ոչ գալոց , և ոչ խօսելոց , և ոչ ինչ ասելոց ։

Ա՚ստ է յայտնի մեղսն՝ որ չեզ ընդհատցեալ կամ լուեալ պատասխանի Երից մանկանացն և Դանիէլ մարգարէին , մի գերբնական ինչ էրկիցս գալոց նոցա՝ ի հանդիսական ինչ տեսլեան կամ ի ձայնէ երկնից , որ ասիցէ նոցա՝ ի ձեռն մարդկան ոչ գալոց , և ոչ խօսելոց , և ոչ ինչ ասելոց ։

Ա՚ստ է յայտնի մեղսն՝ որ չեզ ընդհատցեալ կամ լուեալ պատասխանի Երից մանկանացն և Դանիէլ մարգարէին , մի գերբնական ինչ էրկիցս գալոց նոցա՝ ի հանդիսական ինչ տեսլեան կամ ի ձայնէ երկնից , որ ասիցէ նոցա՝ ի ձեռն մարդկան ոչ գալոց , և ոչ խօսելոց , և ոչ ինչ ասելոց ։

Ա՚ստ է յայտնի մեղսն՝ որ չեզ ընդհատցեալ կամ լուեալ պատասխանի Երից մանկանացն և Դանիէլ մարգարէին , մի գերբնական ինչ էրկիցս գալոց նոցա՝ ի հանդիսական ինչ տեսլեան կամ ի ձայնէ երկնից , որ ասիցէ նոցա՝ ի ձեռն մարդկան ոչ գալոց , և ոչ խօսելոց , և ոչ ինչ ասելոց ։

զերկուսսեռսդ մանկունս պարենից և խոտոյ ելուց. ընդ որս էին Դանիէլ, Անանիա, Ազարիա, և Միսայէլ երեք մանկունքն։ Ասպետապետին Հրամայեաց Աղիմանէս ներքինապետին իւր զարժանաւոր մանկունն կրթել իմաստութեամբ, և կերակրել ի կերակուրոց սեղանոյ արքայի մինչև ցերկու ամս. զի ետոյ ծառայել ի պատուա թագաւորին։ ,, Եւ եդ Դանիէլ ,, ի մտի իւրում չձաշակել ի սեղանոյ թագաւորին, և ,, ոչ ի գինւոյ ըմպել նորա. և աղաչեաց զներքինա- ,, պետն՝ զի մի՛ ձաշակեացէ։ Եւ ետ Աստուած ըն- ,, Դանիէլ ի շնորհս և յողորմութիւն առաջի ներքի- ,, նապետին։ Եւ ասէ ներքինապետն ցԴանիէլ. ե- ,, կինչիմ ես ի տեառնէ իմմէ արքայէ, որ կարգեաց ,, ձեզ զկերակուրդ ձեր և զըմպելի. զուցէ տեսանի- ,, ցէ զերեսս ձեր տրտմագոյնս քան զայլոց մանկանց ,, հասակակցաց ձերոց. և առնիցէք զիս գլխատարտ ,, թագաւորին։ Եւ ասէ Դանիէլ ցԱմելտատ, զոր ,, կացուցեալ էր ներքինապետն ի վերայ Դանիէլի՝ և ,, Անանիայ՝ և Միսայելի՝ և Ազարիայ. Լո՛ւր փորձեա ,, զծառայս քո՝ աւուրս տասն, և տացեն մեզ ունդս՝ ,, և կերիցուք, և ջուր արբցուք. և երևեսցին առաջի ,, քո դէմք մեր, և դէմք մանկանցդ՝ որ ուտեն զերկան ,, թագաւորին. և որպէս տեսանիցես՝ արասջիր ընդ ,, ծառայս քո։ Եւ անսաց նոցա՝ և փորձեաց զնոսա ,, աւուրս տասն. և յետ կատարելոյ աւուրցն տասանց, ,, երևեցան երեսք նոցա նման՝ բարիք, և հզօրք մարմնով ,, քան զամենայն մանկունսն որ ուտէին զերկան թագա- ,, ւորին։ Եւ առնոյր Ամելտատ զընծիրս նոցա, և ,, զկերն ըմպելոյ նոցա, և տայր ունդս ջրեցուն ման ,, կանցն։ Եւ եւս նոցա Աստուած իմաստութիւն և ,, հանճար յամենայն գրոց թե և իմաստութիւն. և Դանիէլ ,, խելամուտ էր ամենայն երազոց։ Եւ յետ կա- ,, տարման աւուրցն՝ հրամայեաց թագաւորն առնել ,, զնոսա, և առ զնոսա ներքինապետն առաջի Նաբու-

,, գոգնոցաց . և խօսեցաւ ընդ նոսա ասելով ։ Այս
,, ինչ գաւան յամենայնի նման դանիէլի՝ և Անանիայ՝
,, և Միսայէլի՝ և Ազարիայ . և կային առաջի թագա-
,, աորին . և յետ քանս խնամոց եւ գիտութեան՝
,, զոր խնդրէր ի նոցանէ թագաւորն , գտանէր զնոսա
,, տասնապատիկ առաւել քան զամենայն գիտուն ,
,, որ էին ի թագաւորութեան նորա (դանիէլ . ա . 8—20) ։

Այս ամենայն առաքինութեանց առաջադիմութիւն պատճառ եղեւ դանիէլի և ընկերաց նորա , թէ էր մի միայն հոգւոյն օրինաց պահպանութիւնն , և ոչ այլ ինչ . որ հրաժարեալք յաշխարհական սեղանոյ խորտկաց և յըմպելեաց , և եթ ընդ նոսա ջուրբ շաւասցեալ , գերազանցեցին զՅաղթեցութեամբ՝ խնամութեամբ , գիտութեամբ , սեղեամբ , և մարմնոյ գոյութեամբք . և՝ի վերջոյ՝ ի նախանձուէ ընկերացն՝ մատեալք էրկոցն՝ ի հուր , փոխեցին զօրութիւն նորա ի ջուր և՝ի սիգ հովի ։ Ո՛չ ասէ՝ * Եւ արար՝ ի միջ հնոցին խբրև զհովիւն՝ որ ցօղագին շնչէ , և ոչ մերձենար ամենևին հուրն՝ ի նոսա , ոչ տրամեցուցանէր և ոչ նեղէր զնոսա (դանիէլ . գ . 50) ։

Վասն որոյ այն երջանկաց ամենևին չորտկաց սուրբ պահոց և վախճանական զօրութեանցն , հանգանակօրէն ունին զայլ ինչ տրտունս դնել կամ պատճառանս տալ ։ Վասն զի երկիւղածքն ասիցեն՝ զնոսա վերին զօրութիւնն պահպանեաց , և ոչ մարմնեղէն ընթերան ։ Այս ևս բաւական է մեզ վերադառնալ առնոսա և ասել նոցա՝ որպէս հաճոյացան նոքա վերին զօրութեց , որ օգնեաց ինքեանց . հարկապրին ասել՝ հայրենի առաքինութեամբ խրատուն . մանաւանդ եւ ոչ այնպէս ի ձգնարանս եռնադաւառեալն՝ սիրելի , որպ և դու լսեր երկիւղածութէ նոցա զի կեցցես . և մեք ի քէն զնոյն խնդրեմք , զի մի քակեսցես զգանկ հայրենեաց քոց ։

Նակ զերազանց խորտկատեսքն՝ աշակերտեալքն հեղինեակաց խրատուն՝ ասեն , ոչ պատահումն է՝ և ոչ

զերութիւն պահոց։ Ո՛ւ այնպիսիսն համառօտ ասեմք՝ մեք ի սուրբ տաւից զայս գտեալ ներկայացուցանք ձեզ առ . և դուք եթէ ի նոր օրինադրաց ձերոց՝ Վօլթերի, Մատնի, Ֆարմատոնի, և Լօթերի, ունիք ի գրեանց՝ այսպիսի նորատաքանչ պատահմամբ փրկեալս, ցուցէք մեզ ի հաճութիւն քանից ձերոց։

Ա՛ի ի մուտացոնս խորհուրդոցս Թողչուք և յաւէր ժամուն յիշատակաց արժանիս՝ զնդհատար քահանայ, և զՀամուն մայր եօթն որդւովք իւրովք, որ վասն տակաւիկ խոզենուց անճարշակ լինելոյ ի պարծանս հայրենի օրինաց։ Ա՛յնն ի հասակի իննանամեանց՝ զերիտասարդականն զգեցեալ զոգի, սիրեան եկաց կատարման տանջանաց և մահու, մահուամբ իւրով ատացաւ զյաւիտենական զանմահուի և զանուն քաջի։ Երկրորդն՝ մայրն Համուն հարատաւ որդւովք իւրովք, որք են Ակար, Մակար, Խորէն, Խորսէն, Ամինադաբ, Գաղիլէ, Գադիդէ. ութօք զնոյն արիւթիւն հոգւոյ եղիազարու զգեցեալք զոհեցին զծաղկափթիթ հասակս իւրեանց տակս աստուածադիր հայրենի օրինաց, և նահատակեցան ընդդէմ կրից քնութեան. եղեն մրթեզերծ, և՛ի տապակ հրոյ այրեցեալք, Թողին զարիական անուանս իւրեանց մինչև ցմեզ և յաւիտեան յիշատակելիս։ (Է. Մակաբ. Ձ. 18—31։ Է. 1—42)։

Վերև և առաստաս՝ հանգանակօղք ունչս առեալ ասացեն, արք յիմարք և ոգեթաք քաղցրութիւնե կենաց և աշխարհի՝ վասն կերակրոյ այնպիսի դառն մահուամբ ելեալ են աստի, զի՞նչ միաս էր նոցա կատարել զհրամանն արքայի, և վայելել զքաղցր կեանս ընդ այլ ազգս։ Ո՛ւ որս պատասխանեն երջանկացեալքն հոգւով առաքեալն Պաւղոսի, որ առ Կորնթացիս ,, Ա՛րք յիմար ,, մարք վասն Քրիստի, և դուք խմաստունք ի Քրիստոս, մեք

,, ակաւոյն, և դուք հլուծեք. դուք փառաւորեալք՝ և մեք
,, անարգք մինչև ցայսօր ժամանակի. և քաղցեաք, և
,, ծարաւեցաք, և մերկ գնացաք, և կռփահարեցաք, և
,, անհանգիստ եղաք . . . ոչ եթէ յամօթ ինչ առնե-
,, լով զձեզ՝ գրեմք զայս, այլ խրատու զորդիս սիրելիս
,, խրատեմք . . . Վասն՝ ապաշխեմ զձեզ՝ նմանօրէք ինձ
,, եղիջիք (ա . Կորնթ . Դ . 10—21)։ Յորմէ պէտ
,, պէտս է յօտարութեանս մի՛ դանդաչէք . զի լաւ ի
,, շնորհսն Քրիստոսէ զսիրտս՝ և ոչ կերակրովք . որով
,, ոչինչ օգտեցան որք այնպէսն գնացին (Եբր . ԺԳ . 9)։

Այլ թէ ցարդ գրեցան՝ ի զուարճութիւն հետաքննին բանասիրաց բաւական ապացուցութիւնք յաստուածային տառիս, թէ ոչխարք ականաւոր արք եղեն ա-րարչագիր օրինաց Պահոցս յարգօղք, և՝ ի ձեռն նորա յարգեցեալք յԱստուծոյ, և պատուեցեալք՝ ի մարդկանէ մինչև ցայսօր ժամանակի. և զինչ օգուտ կամ շնաս՝ ի պահողաց, և՝ ի հանգանակողաց՝ ի հնուամբ երևեցան յաշխարհի։

Ոչամէ արդ և՝ ի նորումն՝ ի սուրբ տառս օրինադիր Պահոց յայտնեցեալսն գործովք և բանիւք յառաջածեալ հանդիսացուցանել, զի ի՛ տեղիք կացցեն բանքաղանս որոնողաց ասել՝ մեք որդիք շնորհաց եմք, և ոչ որդիք օրինաց. զի շնորհօք ապրեցաք. և ոչ շնորհք տիրեն, անդ օրինաւք ոչ դատի ոք։ Ո՞ի Առաքեալն և աս ասէ վասն փրկագործութեանն Քրի՛ , թէ * Արդարանան ձրի նորին շնորհօք՝ ի ձեռն փրկուե՛ն որ՝ ի քրիստոս Յիսուս (հռոմ . Գ . 24)։ Վասն թէ ոչ՝ շնորհն ոչ լինէր շնորհ, երբ զառհասարակ խնդրէր՝ ի մեզ փրկիչն մեր, ասէ։

Վասնաև հոգւով զնոր տառս մեկնողաց՝ անդրանիկն յաւուրքեալս գէտրոս զբան պաշտօնակցին իւր պաւղոսի պարզապէս առաջի առնէ յասելն՝ * գիտասջի՛ք, զի ոչ ապականացու արծաթեղինօք՝ և ոսկեղինօքն փրկեցարուք՝ ի ձերոց ունայնութեան հայրենաւանդ

գնացին · այլ պատուական արեամբն Քրի, իբրև անբիծ և անարատ գառին (ա · պէտ · ա · 18) ։

Վասացեն պատճառաբանքն՝ հայրենատուր ունայնութիւնքն զինչ էին, եթէ ոչ առաջինն՝ Ադամայն վերայ անհնազանդութեամբ լծընկեցութիւն պատուրանին, թէ Մի ուտիցէք ։ Եւ երկրորդն՝ ունայն էատկաց կամ նուիրոց երկրպագութիւն և ծառայութիւնք չի հարցն ուսեալք, Թողին զտէր Աստուած վարարիչ իւրեանց, և եղեն ունայնապաշտք ։ Վասին իրի եկեալ Փրկիչն մեր յաշխարհ՝ զի փրկեսցէ զմեզ չի հայրենատուր գնացից ։

Եւ այն՝ ոչ եթէ ապականացու արծաթիւեղինօք և ոսկեղինօք, այլ ձրի նորին շնորհօք հեղեալ պատուականն արեամբ՝ իբր անբիծ և անարատ գառինն · և այն՝ միանգամ, և ոչ բազմից ։ * Չի և զՔս միանգամ վասն մեղաց չի վերայ ձեր մեռաւ, արդարն չի վերայ անարդարոց, զի զձեզ մերձեցուսցէ առ Աստուած (ա · պէտ · գ · 18) * Եւ զիր օրինակ կայ ճնայ մարդկան միանգամ մեռանել, և յետ այնորիկ դատաստան (էբր · թ · 28) ։ Վայնպէս և Քս միանգամ մատուցեալ պատարագ առ չի բառնալոյ զմեզս բազմաց · իսկ յերկրորդումն առանց մեղաց յայտնեսցի՝ որ ակն ունիցի նմա հաւատով չի փրկութիւն ։

Վհա ձրի նորին շնորհն միանգամ, եւև վն հարցն մերոց ունայնութեան գնացից անգիտութեամբք, և ոչ թէ ներգործական մեղաց անցնելոյ անհատից կամաւ և գիտութեամբ գործելեաց · որով լինէր Քս մեղաց մերոյն պաշտօնեայ՝ և ոչ փրկիչ · յորմէ և գաւառս հրաժարի հեռևեալ խրատովք ,, Իսկ արդ՝ զինչ ասիցէ ,, ցէք, յաշխարհութիւնք չի մեզն՝ զի շնորհքն բազմասցի ,, ցինն · քա՞ւ լեցի · որք մեռաք մեղացն, զիարդ տա- ,, կաւցեն չի նմին կեցցեմք ։ ու ,, Իսկ արդ՝ զիարդ · ,, մեղուցուք՝ զի շնորհք ընդ օրինօք՝ այլ ընդ շնորհօք · ,, քա՞ւ լեցի · ոչ գիտէք՝ եթէ որում պատրաստէք

„ զանձինս ձեր ծառայս ՚ի հնազանդութիւն , ծա-
„ ռայէք որում հնազանդիքն . եթէ մեղաց , և եթէ
„ ՚ի հնազանդութիւն արդարութեանէ (հռոմ . Ձ . 2—15) :

Պարեմն պարտիք հնազանդիլ յոտսացեալ Առաքե-
լոյն ձերոց և առաւ՝ զոր հրամայէ * Մի առնէք միմեանց .
մերկացարուն զկին մարդն գործովքն իւրովք . և զը-
գեցարուն զնոսն նորոգեալ ՚ի գիտութիւն , ըստ պատ-
կերի Արարչին իւրոց (կողոս . Ճ . 9) :

Ա՛րդ՝ տեսեալ ՚ի միտ առէք քոյոր պարագայիւք ,
թէ որչափ էին յաւետարանական օրէնս՝ հեղինակ և
առհմանատիքն Պահոց , և վասն որոյ վախճանի . զի ա-
ռանց վախճանական պատճառի եղեալ գործք , և գոր-
ծողութիւնք յանպիտան են համարեցեալք :

ՈՐՔ յաւետարանական օրէնս եղեն հեղինակ և առհմանատիքն Պահոց :

Որքան մերձին առ մեզ օրէնք , այնքան յամախին պարտաւորութիւնք մեր ՚ի հնազանդիլ : Ո՛չ եթ քաղաքացիք ընդ մուտացեօք անհետանան . և մարդիկ պատճառեն զպատճառանս ըստ քմաց : Ենուքեան , Նոյին , և նաւաստեացն պահեցողութիւնք մնացին առ Քրիստեղեալ . և ՚ի վերայ նոցա մատուցին քանք յամախեալ են առ Թեոդամիտան : Յակոբեան , Յոբեան , ընդ մեկնաւթք ծանիցին և թարգմանին՝ ըստ հոգւոյ քանատիրին :

Ո՛չ գիտեմ թէ ունին զպահոց Մովսէսի , եղիազարու , Համուէլի , Եօթն որդեցն , Նինուէացւոց , Դանիէլի , և Երից մանկանցն . Թողուք խորհաւէր հանգանակողաց մատուցեալ քանահիւսել . զի առաւելական էին այն ամենայն :

Իսկ լուսափայլ արեգակնամաճանչ առաքեալն ՚ի քանց գծոխոց պատուհասել , պարտեալ և երկրպա-

գեալ աւետարանական օրինաց. յորմէ դէպ զարհուրեալ դողան և հարկիւ բնական ձանձրոյթեանց հառաչան, աներկբայ եմ, թէ ոչ ունի որ ինչ ասել կամ արտաղի մեկնութեամբ զարտախտ դնել՝ երբ մեկն մեկնեացին գործք և բանքն ասրուն. որոց հեղինակին է ինքն էակիցն Հօր՝ փառակից սուրբ Հոգւոյն՝ լոյս փառաց՝ և նկարագիրն սուրբ Երրորդութեան՝ լոյսն ճշմարիտ էական բանն՝ Աստուածն՝ դուռն, և խոկ արարչակից Արարիչն ամենեցուն՝ որդին միածին՝ ասր մեր Յիսուս Քրիստոս, կեանքն և կեցուցիչն ամե, վրկիչ մարդկութեանս և օրհնաւոր վարդապետն երկնի և երկրի, որոց ևս ոչ նշանախեց բանիցն անկատար յերկիր անկանիլն է կարելի: Վասն որոյ ասէ Առաքեալն, * Հայեցարուք ի զօրագլուխն Հաւատոյ՝ և ի կատարիչն Յիսուս (Եբր. ժբ. 2): Եւ ամենաճշմարիտ բերանն Հրամայէ * Ուսարուք յինէն (Մտթ. ժա. 30):

Վասդ՝ նա, որ սուրբ էր սրբութեանց և անկարօտ մաքրութեց, վասն որոյ զոլոր երեսաւն և երեքամեայ հասակն ի մանկութենէն՝ եղև նմա խաչ և չարչարանք, եթէ ոչ նպատակ ամ անօրէնութեանց ունէր զպարտս Արմատոյն մերոյ վճարել, և վերստին ի հայրենին դարձուցանել զանկեալ և զկորեալն բնութիւն մարդկութեանս:

Վասն որոյ ամ ամենայն ձրի ընտրհաց, որ պատրաստեալ էր պարգևել մեզ, ընդ վկրութեան և հայրենի ձայնի վկայութիւնն ի Հոգւոյն, սկիզբն քան զամ ձեռս ձրից պհրամանէն հաշտեցուցչի բժիշկն եհաս. զպահոցն առեմ զնախահօրն պարտուց՝ որ անվճար կայր մինչև ցայժամ, թէ և ի աերկոցն գառան պահեցողք. բայց և նոքա ըստ որում պէտ զգալ ունէին վէրս մեղաց. ըստ այնմ՝ * Թէ առեմք մեղս ոչ ունել, առեմք||: Ուղիս դէպ բժշկութեան նոցին պահեցողութիւնք վէրաց նոցա եղեն ցուցիչք:

Նայց կեցուցիչն Ադամայ զամ գոյական էութեան մարդկութեանս էառ կատարելապէս, քան՝ ի պատահական անգոանելի կրից և՝ ի մեղաց • վասն որոյ զարգասին համակ անօրէնութիւնք նուաց վիճակաւորեր ընդ պարտուցն սիրական պատկերին, զի արդարութեամբ յայտնեսցի ազատութիւն նոցա՝ և ոչ զօրութեամբ իշխանութեան անվնաս պարտուք • որպէս սովորութիւն է այժմ արանց առևտրիւք վարելոց, որք զայլոց կայան վաճառելով անանկանան • պարտապահանջք նոցին զրկին ի սեպհական կայից նուրեանց, որ է հատուցումն անխրատութեան՝ և ոչ արդարութեան։

Ա.րդ՝ ահա սէրտասաւումն անօրէնութեանց, լցեալն ներհեղական շնորհօք սուրբ Հոգւոյն, սրբեցան Մատթէոս նկատագրէ զսիպ սիրական արդար հատուցմանն ըստ մարմնոյ հայրենի պարտուց, սկզբնաւորեալ յայնմանէ՝ յորմէ էր գլորումն Ադամայն մերոյ։ * Յայնժամ վարեցաւ, ասէ, Յիսուս յանապատ ի Հոգւոյն՝ փորձիլ ի սատանայէ • և պահեալ զքառասուն տիւ և զքառասուն գիշեր, ապա քաղցեաւ (Մատ • Դ • 1)։

Ի՞նչ ընկէց եղեն Ադամայն մեր Ադամ և Եւա • զի ոչ ունէին զՊահան՝ որոց էր յանգոյէ ի գոյութիւն ածօղ արարիչն Աստուած, Ասդի նոցին ըստ մարմնոյ՝ էակից էր և վտառակից Հոգւոյն Ա՛ջ՝ Պահանն բանն Աստուծոյ, զպարտս ծնողաց իւրոց և զնուէ օրինադրութիւնն նոցին յանձն իւր կալեալ ընդ առնակցին իւր Յովհաննու, մինն ի կենան իւր էղև պահպանօղ՝ ըստ որում մարդ-Միայն, վկայեալ ի նմանէ • * Ո՛չ ուտէր և ոչ լմնէր ըստ այլ մարդկանց, այլ կերակուր նորա էր մարդս և զնոր վայրենի (Մատ • ԺԱ • 18։ Ղ • 4)։

Ի՛ր միան պահեալ զքառասուն տիւ և զքառասուն գիշեր, վասն միոյ պատճոյ անհամբերութիւն Ադամայն մարդկութեանս, զի որպէս կամէր ի ընդհատ

նորին ընտ զաշխարհս ամ անսպառ բարութիւնք. նոյնպէս և մերոց բոլոր պահեցողութիւնն իւր գին ել կատարեալ վրկութեան նախանշան մեր:

Սակայն առ'ի յաւելուլ զշնորհս մարդասիրութիւնք իւրոց'ի մեզ՝ զբառասնեաւկան լուացից'ի կարիսն ասէ նոյն, և'ի երեսնատասներորդ գոհանակութիւն մեզ փըրկչեցուց: Եւ առօրինակեալ ըստ կարելւոյն զանձնէնս իւր զՅօհաննէս'ի տեղի եւայլ, զի մի' բանտարկեան պատճառս գտեալ, յեղ կատարեալ ծանօթութեանն զնծանդրդկութիւնք նորա, արտաբերեցէ զիմաստս հաւերժութեանն, յասել, ըստ որում ԱՅ, բացակայ է'ի նմանէ մարմնաւոր կերակուր հանապազ:

Լցայց զպարել մարդն Յօհաննէս՝ առաւել քան զանցեալ նախահարան զԱնուքն, զՄովսէս, և զայլս, շարունակ պահեցողս, յի յամօթ և'ի նախատինս բանսարկուին, թէ դարմանակալ ուժգնութիւնք իւր որոց զԱրմատն մեր'ի փառասիրութիւն ածանալոյ, և ոչ կարօտութիւն կրից բնութեանն, ակամայ էած յանհնազանդութիւն զնոսա վասն խոտացեալ պատուոյն՝ և ոչ կարօտութեան կերակրոյն:

Վասն որոյ ասի՝ խոյտառակեաց զմբենոյն դարանակալն. զի թէ կամի գիտել զպարզ մարդոյ համբերութիւնն վասն կերակրոյ, յամերժութեան Յովհաննու պատկառեցի. խակ թէ հաւուցումն հայրենի պարտուցն կամէր առանել'ի սէրունեան քառասնորդացն պատկառեալ կարկեցի:

Վասնզի պարտապահանջն Յորդանան մերոյ առանելով զառաջին լուծն պահեցողութեան'ի պարանոց էակից սիրելոյն իւրոյ, անընդհատ վճռաւ պատուել զնուրհակ պարտուցն աւետարանն նմա մարգարէանալ, թէ * Հայտեաւ եմ ընդ քեզ առաւոտեալդ և խոխոտել, մինչև մթնիմուցիկս (եսայ. ծդ. 11): Որմէ վստահացեալ և Առաքեալն ասէ ,, Եւ զձեզ՝ ,, որ եղեալ էիք օտարացեալք էիք, և թշնամիք խոհը-

,, զով ’ի գործն չարութեան (թերևս ասդանօղց) ։
,, այժմ աւադիկ հաշտեցայց անդամովք մարմնոյ իւրոյ ։
,, և թէ ,, Ինչ թշնամիքն էաք , հաշտեցաք ընդ
,, Աստուծոյ ։ ևս ,, Ա.յլ ամ ինչ յԱստուծոյ՝ որ
,, հաշտեցոյցն զմեզ ընդ իւր ’ի ձեռն Քրի (կողս. ա.
22 ։ հռոմ. է. 10 ։ Ե. կորն. է. 18) ։

Ո՛չ ե՛թէ խոստովանութիւնն նորոյ երկնի և նորոյ երկրի յաւուրս զայլ վրկագործութիւնս անօրէնութեան, զոյն պահեցողութիւն անաւաղութեամբ կամ արբառակոյութեամբ պարտ և արժան համարեալ, անձամբ անձին գործնականաւ կատարեաց , և բանիւ մեզ առնել հրամայեաց յաւելն՝ * Ուսարուք յինէն. զինչ, զոր ինչ եաս առնեմ, արասջիք ։ Ա՛ւ Առաքեալն նորա թէ՝ * Հայեցարուք ’ի զօրագլուխն հաւատոց ։ Ա՛ւ յայլում թէ՝ * Աչք խնամոյ ’ի գլուխ իւր (ժողվ. ե. 14) ։ Ա՛ւ յայտ է թէ՝ գլուխ մեր Քրիստոս է. ուրեմն պարտիմք հայիլ ’ի նա, և հետեօղ լինիլ նմա. ապա թէ ոչ՝ գրի անդ * Եւ որ անվնաս է՝ ’ի խաւարն գնայ ։

Ա՛հա և Թագաւորիք աշխարհի զինչ հանձայնութիւն պահանջեն ’ի զօրաց իւրեանց ։ Վ՛անդի եթէ ’ի խաղաղութեան քանի, ’ի սահել հարկին դէպ լինելոյն զոյն ինքն Թագաւորին անձամբ անձին մատանել ’ի պատերազմ, մեկնեալ ’ի վտուց և ’ի գահոյից աւ ’ի զօրացուցանել զզօրս իւր ’ի մարտ , ուր սպառեալ ճնայ զօրացն հանդիսեւութեան ։

Նակ որոց ընդ հակառակն անվոյթ գտեալք ընդ կըռունկն ’ի պատերազմացդ դարձեալք , ըստ ախորժանաց պարապեացին յուսել յըմնել , և զմարմնոյն կատարել զպաշտօն . ո՛չ սպսէն յաղթանակաւ ’ի վերադառնալ նոյն Թագաւորին՝ ստուգանօղ զօրքն մատնին արդար դատաստանաւ ’ի դատ քրէական յանցաւորաց ։ Ա՛ւ Թագաւորն զայնպիսեան խստագոյն օրինօք ’ի պատժելն՝ ո՛չ անգոհանի յուժեքէ , այլ ամենա-

քեան Իրաւացի համարին զՀաւատացումն զայն . առա-
թե ընդ վէրից յաւաջեացէ նեղութեան , աւ քեր-
տասպատումն իշխանութեան իւրոց :

Ա.րդ՝ եթէ երկրաւոր թագաւորք՝ որք միայն վասն
վաստաց իւրեանց զբաղմութեան մարդկանց ՚ի զոհ մա-
տուցանեն , և զ՚ի նոցանէ զարհեստեալն՝ ըստ աշխարհի
Իրաւամբ դատապարտեն ՚ի մահ և յանքարտս . առա-
քանիցն աստուած՝ ոչ վասն իւր՝ այլ վասն մեր մեռանի
յաստարեղ մարտի , ըստ Առաքելոյն՝ * Որ փոխանակ
միխիթարութեանն և ուրախութեանն՝ որ նմա առաջի
կայր , յանձն էառ վհատչի , արհամարհեաց զամօթն
(Եբր . ժբ . 2) : Այլ ինքն ասէր առ ըստ աշխարհի թա-
գաւորաց , * Որ ոչ առնու զխաչ իւր՝ և գայ զկնի իմ,
չէ՛ինձ արժանի (Մտթ . Ժ . 38) :

Ո՞չ պատճառ այսպիսի վհատութեան աւետն՝
բացայայտէ վասն Տարսոնի ՚ի վառելն իւր * Ասէ՝ ա-
ՏԷՐ զմեռաւ , որ զայսպիսի համբերութիւն ՚ի մեզաւո-
րաց հակառակութենէ անտի կրեաց || : Այլ զո՞ւ վասն
մեր զայսպիսի համբերութիւն կրեաց , մեք որով յու-
ամ անհամբեր լեցուք , ոչ թէ խաչն և չարչարանաց ,
այլ միայն լոկ պահեցողութեան . և այն՝ ոչ հանա-
պազ , այլ յաւուրս ումանս նշանակեալս յօրինաց և ՚ի
հարց աստըծ եկեղեցւոյ . ոչ խոպան անառակութիւ-
ըստ զօրագլխին մերոյ , և ոչ զգիտել ՚ի քրմանէ կեր-
ւոց ըստ լծակից նորին Յովհաննու , այլ միայն ՚ի
յաւակցեալ պարարտացուցչաց , և այն՝ յօգուտ հոգ-
ւոց մերոց , և ոչ ՚ի պէտս թագաւորի և զօրացը
խին մերոյ :

Վոհանաւք զԱստուծոյ , զի չէ՛ ժամանակ ըստ ա-
ռաջնոց վշտամբեր հարց և սրբոց մարտիրոսաց . զի
թագաւորք և իշխանք հալածօղք քրիստոնէից լեցին ,
և վարդապետք քարոզեցին մեզ զխաչ և զչարչարանս
Քնի . զի խաւար անհաւատութեան մերժեցաւ , և
աիւ ուղղափառութիւնք օր ըստ օրէ ծաւալեալ սփռի ,

տալ ի նմանեցուսք զօրագլխին մեր, որ ոչ առնէ
համարեաց զիշուսք և զառատաձ, զձաղանակ և զվուշ
պատկ, զչարչարանս և զխաչ։

Այս ամ ողորմութիւնդ նորա՝ ժամանակին շնորհ-
եալ է մեզ անդորրութեամբդ պարծել յանուն քրիս-
տոնէութեան, միայն յօրինակէ հեղինակին և զօրա-
գլխին ճնացեալ են սէր, և պահեցողութիւնն։ Վասն
թէ՝ ոչ արտաքոյ ցուցի ժամանակի շնորհէին մեզ զայ-
լոսք անձկութիւնք նմանիլն մեր վշոյ։ Այլ զսէրս կայն
ոսք ցուցցեն՝ թէ ոչ և արտասխի գերազոյն հեղինակ
քաջեալ է և զպատուէրսն պահոցն ի միջնջ։ զի մի՛ պար-
տաւորեցուսք և առ այն. երբ անկօղն Արմատոյն մե-
րոյ՝ ջրով պահոց ոուգեաց զնոյն՝ լինիլ պատուիրա-
նապահ. և որթն ճշմարիտ յայնմ Արմատոյ ընձիւղ-
եալ՝ պահօք պատրաստեաց զայլ անօրէնութիւնս իւր.
և Յօհաննէս յարգանդի մօրն ամրափակեցաւ օրինօք
պահոց, թէ * գինի և օղի մի՛ արբցէ (ղու. ա. 15)։

Այս ոչք են՝ որք քաջքն զայս ածադիր առհմանս
պահոց ի միջնջ։ Այլ թէ ոմանք զաւետարանական քան,
թէ անլուայ ձեռօք ուտելն ոչ պղծէ զմարդն, և զա-
ռաքելականն՝ թէ կերակուր զմեզ ոչ կացուցանէ ա-
ռաջի Աստուծոյ եւայլն, ի միջ բերցեն. զայսպիսեաց
ունիմք ի տեղւոջ իւրեանց խօսիլ. և յայնժամ հան-
գանակօղք ցուցցեն զփաստս իւրեանց։

Վասնեմք՝ որ Աստուած ձրի ոչ շնորհէ ումեք զան
ձաւ փառս արքայութեան իւրոյ, այլ պատասխանեաց
որդւոցն Զեբեդեայ * կարէք ըմպել զբաժակն՝ զոր
ես ըմպելոց եմ։ և թէ՝ * Զբաժակն իմ ըմպիցէք,
և զմկրտութիւնն զոր ես մկրտիմ՝ մկրտիցիք. (և առա-
քեալն շնորհաւորութեն Թողու զքննութիւն.) * Այլ ես
իմ առ, ասէրով, այլ որոց տուեալ է ի հօրէ իմմէ
(մտթ. Ի. 23)։ Զինչ էին բաժակ և մկրտութիւնն
Քրիստոսի՝ զոր առաքելոցն պիտի ըմպել աշակերտաց իւրոց
Յակոբոս և Յօհաննու, եթէ ոչ՝ չարչարանք և խաչն,

զոր նոքա քաղցր և անարժ ինչ առաջարկէ սիրելացն
վայելել, և ապա ակն ունել վաստակոց իւրեանց, և ոչ
ձրի պարգևաց։

Ա. Որ՝ մեք ըստ նեղութեան ժամանակիս, որ ի՛ մեզ ոչինչ
եմք յայնմիսի զաժակոց չարչարանաց և արեամբ մի-
կրատեթեանց, յաւելուցուն ի՛ վերոյ զպատմակ-
զեթիեն եղբարց՝ անգամանցն Քրիստոսի, սակս ապարդիւն
կրօնաւորական կեցուածոյ, որ ընդ արտաքին երեւոյ՝ և ար-
տաքս էանէ, ոչ միայն օրինակաւ անհանդուրժ որ-
կրամոլութեամբ անձին մերոյ, այլ ևան ձեռնադգու-
թեամբ անգոանելով՝ ըստ աշխարհի ապացուցանել
Քառասնակաս բանիւք, զսուտ օրինադրութեան վրկագործ
պահոց՝ ի՛մարս և սխալս կոչելով խոտակրօնութեան
հեռևօքն։ Նաև չար օրինակաւ զնեղանակից և զպատ-
ասուրան հարկեցուցիչ հրամանօք բռնադատել, զի
նմանեսցին մեզ, իբր նոր ինչ պօղոսք՝ որ նա հարկադ-
րէր յաւելն՝ * նմանօղ ինձ եղերուք, որպէս և ես քրիս-
(ա. Կորն. ժա. 1) . մեք զայլ նոր նպատակ առաջարկե-
լով զպղծութիւն վարձատուցեալսն և անխախտ պահպանե-

Ա. Որոյ ընդդիմիլ զվճիռն սերտնական * Ոչ ոք
գայթակղեցուսցէ զինն ի փոքրկանացս յայսցանէ հիա-
հաստատելոց, ասացն (Ղուկ. ժէ. 6) . և զինքինքն սիրա-
ակիցք ընդ արդարոցն Հրեշտակաց . Թուի թէ՝ և ոչ
բնաւ։ Վասնզի բերանն քրիստոս, ուս նոցին Առաքեալս
իւրեանս Տիրոջէս գրէ զաստուածային զգուշութիւն այսպէս.
* Ահ մարդիկ չարք և կախարդք, յառաջ եկեսցեն ի
չար անդր, մոլորեալք՝ և մոլորեցուցանիցեն։ Ուր յա-
ռաել ի ներսս նորս ասէ, * Ահ զոր հաստատուն
կաց յոյժ ուսանիցէ, և հաւատարիմ եղեր. (տես ի վիա
ած և զբաստախտուկն հարցմամբ՝ գիտեա ուսոյ ու-
սոյ) . . . ի՛ ձեռն հաւատոյն որ ի՛ Քրիստոս Յիսուս (Ա. Տի-
մոթ. գ. 13)։

Վասն վասն ասասրակին անուսուցիչ և հոգևնեղ Հրեշտակին ասպատնի յուսալ, թէ չէ՛ եղեալ մեծ,

եթէ գինի ու օղի ոչ ոմեցի, Ա՝ տան որոց ի յարքէ
միանգամայն ի երից թշնամեացն՝ առաւելեալ, աշխար-
հի, և մարմնոյ, մեկին յանապատս ծխրանեաս առնոյ
ուրուս, և գօտեաս նախահօրն զգեսուս, անձայկ
յախտիժակ կերակրոց՝ անեալ զարգացեալ և գխրեղենան
զարմացուցեալ։ * Ոտասնի յոյն ներկայացուցմամբ
տեսան իւրոց՝ զվէրն ընկալաս զանձն խոստացողին
հանդէս։ Արդ, եթէ ոչ պահեցողութեամբն և առա-
ւել վարուք, որ և մարդասիրութեան վարուցն էր և՝ հա-
րատար դուստր պահեցողութեան։

Աբրեմն մայր ամ առաքինութեանց է պահեցողու-
թիւնն, որպէս և մայր ամ մոլութեանց է նոյն ինքն
արբշռեցուցիչն, որով արմատախիլ եղև՝ ի դրախ-
տէն նախնին մեր հայր։ Եւ ասդ պահոց լծակցելով
որդին իւր Յովաննէս՝ վկայեցաւ յարտըշէն և յանդ-
րանիկ յորդւոցն իւրմէ Յիշ՝ մեծ քան զամենայն
նոյն Ագամայ։

Ջեռ այսպիսի յուսալի է ջերմեռանդ օրինաստա-
ղից՝ ի նուրց կաւակարանէ զբաղում անձնամատոյց օ-
րինակս պահեցողաց գտանել, և անջրելի սահմանու-
րութիւն պատուհրանագրութեան պահոց առնել և
լսել, որով հատուածոցին յուղիղ միտս։ Վասնզի օ-
րէնքն յայնժամ առաւել պարտաւորէ զամբոխս հպա-
տակացն՝ հաստատուն պահել զհրամայեալսն, երբ օրի-
նադիրն ինքնին անձամբ անձին օրինակ լինի կատար-
մամբ հրամայեցեալ օրինացն իւրոց։

Վասդ՝ ի վեր անդր գրեցեալք եղեալ ինքնին ծա-
նուցեալք են, թէ պահոց օրինադիրն է նոյն ինքն
ամենակալող՝ աներբ՝ անուր և անվախճան աէր և հշ-
խան Արարչն համայն բնութեանց՝ էակաց և գոյա-
ցութեանց՝ երևելեաց և խմանալեաց։ Եւ նոյն ինքն
յայտագոյ մարդասիրական անօրինութեամբ՝ առաջին ար-
դասիս փրկութեան մերոյ զքառասնօրեայ զոյալն պա-

հեղգոլութիւն՝ եւ ոչ ոք ոչ ձանձրոյթ յանձն իւր կրասրելոյ։

Այլ ուրեմն յաւէրժական պարտաւորութիւն է մեզ՝ ի նոյն հաւատացեալ ընդ Տանուր ամբոխից մերոց կուռքեան՝ յօժարակամ փութով հաստատուն պահել զակզբնապատճառն փրկութեան մերոց զՊատիս։ Այլ զի՞նչ ծառայ Ամբոխին։ եւ այլոց կարծեաց եղեալ եթող զձանապարհն առ ծառն կենաց, ուր ուղեցան ոտք երկրածնաց՝ պահօք մեծաւ ունել ի դարուստան։ ուստի որկրաժէտութեամբ Ադամայ բնութեան մերոյ խլեցեալ, եւ զոցեղն սրօքէնք ամլատիակեցեալ էր Ճանապարհն այն։

Այլ միայն արք՝ այլ եւ կանայք, ընդ հակառակին եւայի ժուժկալեցին գերատրակս, որպէս գրի յաւետարանին Ղուկայ, «Ընդ էր, ասէ, Անիա մարգարէ, դուստր Փանուէլի յազգէ Ասերայ։ սա ինքն անցեալ էր զաւուրբք բազմօք, կեցեալ ընդ առն սմին եօթն ի կուսութիւնէ իւրմէ։ եւ էր՝ այրի ամաց եբեւեր ութսան եւչորից։ որ ոչ մեկնէր ի տաճարէն, այլ պահօք եւ աղօթիւք պաշտէր զկայդ եւ զկերակ։ եւ սա՝ ի նմին ժամու յարուցեալ, գոհանայր զՅնէ, եւ խօսէր զնմանէ ընդ ամենեսեան՝ որք սպասին վրկութեանն Երուսաղէմի» (Ը։36)։

Այս սա այրի կինն այս յանձնա՝ էր կրկնակի պատհեցութիւնք։ Այսոքինն՝ ուխտաւն եւ չորսամեայ կատարեալ այրութիւնն՝ որ հաւատար է կուսութէ, թերեւս աւելի քան զՀատարակ կոյս ըստ Աստուածեղէն սա Տիմոթէոս * Իսկ որ ձշմարտիւ այրին լոկ, եւ միայնակեաց յուսացեալ յԱստուած, եւ կանխեալ յաղօթս եւ ի խնդրուածսն զկայդ եւ զկերակ (ա։ տիմ։ Ե։ 5)։

Այլ իսկ արտայայտ էր գործ՝ եօթն ամաց շաբաթուցեալ վկայիւս մարմնոյն, ուխտաւն եւ չորս ամ տանջեալ զնա պահօք եւ աղօթիւք, ըստ վարդապետաց եդեալ զերկ ըստ կուսութիւն. եւ նոսիաւ՝ իսկ կուսացնին եղեւ մարդասէր եւ քարոզ՝ ոչ պակաս քան զաւետարեալն, ըստ

որում վկայ ի նահանջելին զատել երկնային զոհաբերին, և նախանձացն սինկատութեան։

Երկրորդն՝ հրաժարումն ի պարտեցուցիչ կերպէ և յըմնդերէց, որպ ոչ կարէ առնել թէ կերպ ծառայութիւն. զի անկարելի է մարմնեղին կենդանեաց շարունակ այնքան օր՝ քան թէ շաբաթ, առանց, կամ առցի ճնել ծառ և անուսուցող. այլ յայտնապէս պահէր ի պարտէզսդ որպէս զՅօհաննէս. և նմին նման կամ կանխեալ քան զնա, զի հրաշափառ ծնընդեան որդւոյն Աստուծոյ՝ պահպանօղ սղօթիւք սրբոց հին Աննա՝ մարգարէութեալող եղև նմա։ Այլ թերևս և քանի սերունդ յաղագս երկնից մեծ է քան զնա (Ասպ.ԺԲ.12)։

Այսր՝ վասն կանոնի ընութեանն փոքրկի, և երկրորդին՝ յաւուրջ քան զՅօհաննէս վախճանեալ և սրատեցեալ ի մարդկային կարծեաց մեղանչականութեանց՝ յաղթելովն զերիս թշնամիս՝ զաշխարհս, զմարմին, և զսատանայ։ Այս երանելոցս յԱստուածային ուխտ, լսա անուսերիւր վճռոյ քանին կենաց, թէ * Երանելի այր, որ տոկայ փորձութեան, և ապա ընդունի զպսակ կենաց, զոր խոստացաւ Տէր սիրելեաց իւրոց։ Այս երանելոցս յԱստուածային մեծութեան, և սրբութեան, մարդասիրութեան, և ողորմութեան, և ամենայնի բարեաց լցեալ, և ամենայնիւ զարդարեալ, և ի ներքուստ և յարտաքուստ գեղեցկացեալ, և ի մարդկային կարծեաց մեղանչականութեանց՝ յաղթելովն զերիս թշնամիս՝ զաշխարհս, զմարմին, և զսատանայ։ Այս երանելոցս յԱստուածային ուխտ, լսա անուսերիւր վճռոյ քանին կենաց, թէ * Երանելի այր, որ տոկայ փորձութեան, և ապա ընդունի զպսակ կենաց, զոր խոստացաւ Տէր սիրելեաց իւրոց։

Օ՛ի թէ ընդ ամին յայնմ օրէ և այլ քաղուածք առին զատից ծերս զԱստուած, քանզի ոչ արժանացան այնմ երանութեան. վասն որոյ, վասն այն՝ զի ոչ էին մաքրեալք և պատրաստեալք զանձինս իւրեանց պահօք և աղօթիւք, յորոց հեռացեալ զանդիր զեան մոլորեցուցիչ և կուռապաշտիչ. զի առանց այս երկուց հզօրագոյն մարտակից ընդեմ ոչ յաղթի նա՝ քան վէմասրտութեան առաւն, թէ * Այդ այդ ոչ լինի երանի, եթէ ոչ՝ աղօթիւք և պահօք (Ղուկ. ԺԷ. 20)։

Ասաի քաղաքն տեսանելով մարմնաւոր աչօք տե-
սին, և ոչ տեսին լսաւթեանն հոգւով աչօք, և լսե-
ցօք լսան ձայն, և ոչ զգացին ձայնին զօրութիւն:
Նայց սրբուհին Աննա մարբեալ և զտեալ զանձն իւր
աւուրբք բազմօք ձշմարիտ սիրեաւթեամբ և պահօք,
անդադար ղեցայգ և ղգերեկ՝ ձոխանայ ալօթեաւքն
գրաւեալ ղհոգւոյն և զսիրտ գալանեաց գհոգւոյն. սրով
զառանցեալ աւուրբք զաչսն սրատես պահել, և զա-
իանձին սրտագալուբ, ետես՝ և հաւատացեալ պատմեաց
զերկրորդութիւնն Երուսաղէմի:

Նայց աւագք երիտասարդք գերզ և փոխուէք տե-
սին՝ և ոչ տեսին, և ոչ ճանեան. լսան՝ և ոչ առին
ի միտս, քանզի ոչ էր տեղի կամք և պատրաստ աւ-
նաւա շնորհացն Աստուծոյ. լսատրաւմ յոգեալ սրտ-
վայնն աշխարհայնօք, զմեզ քրիստոնեաւն վերին
պարգեաց անարգե: Նա աւա այս ոչինչ էն զարմանք,
թէ աչք այնպիսիք լսատ քնոյ խաւթեանց և անարժանաց՝
բերցեն զօրինակ և զվկայութիւնս ինչ ի սրբոցն ա-
նանց և ի աւրբք գրոց՝ աւանց մատրութեան հա-
կառութեան տեղւոյն և ուղիղ մեկնութեան բանին,
Քանզի և աւր հերձուածոտեաք զհնութեան հերձաւա-
ծոյն խաւթեանց միշտ ի աւրբք գրոց ունին հաւաքել.
մեք զայնցանէ ի տեղւոջ խաւթեանց ցուցցուք: Այժմ
հարկ է տեսանել, թէ և Առաքեալքն ունէին ըն-
պահս, թէ ոչ:

Առաքելոց ճառ օրինադրեցան Պահոց:

Պահք առաքելոցն էին լսատ նոր օրինացն Քնէ, և
ոչ լսատ հնոցն Մովսէսականի. զի զայս Քն զնոր
նորս վախարկեաց, Օ՛ զարժանաւորսն յարատաւթեան
հնոյն, այսինքն զառանց պատճառանն անշարժ և հաստա

ասեն տալոյ, մինչև ցերեկնելոյն օրն ի մեռանելոյն
վերանալոյն։ զի * Հաւատով՝ ասեն մեռոյ էրեն, և ոչ
թէ մեռոյ ասեն հաւատով • զի * Տէր է ասէն մեռոյ
և հաւատով (ՃԻԱ • Ի • 5 • Յովհ • Ը • 27)։

Նոյն գոյր օրինակութիւնն՝ ոյր առաքեալքն էին,
յանձն էին ասել՝ վճռին կառավարաց • որպէս քա-
ռասունօրեայ գալստեանն ի սուգսն՝ զոր Թողեալ Քրի-
ստոսն էր, զբաղալոյն, և զայդ ապաքինո • զի
մի՛ լուծիչ օրինաց գիտեմ ես զայդ, Այլ ասեմ ըստ
կառավարչացն ինչն նորոգ առգնացաց, որպ մեռե-
ալ Քրիստոսն՝ ի տեղի Քրիստոսեան, և վճռոյ-
պատարագին՝ ի տեղի գառնոյ Քրիստոսեան • զի պատա-
րագ մեր զեռս էր ՃՂ, և եբարձ վճռիչ
գառնոյ Քրիստոսն։

Ա ասեն որպ ի հարցանել աշակերտացն Յօհաննու,
Թէ * Ընդէ մեք և փարիսեցիքն պահեմք յաճախ, և
քո աշակերտքն ոչ պահեն (Մատ • Թ • 14)։ Այս որս
յայտնապէս զիտակութեանէն պատասխանեաց • զի
ուրախն զնոր օրինադրութիւն ի Յօհաննու վկայեցեալ
էին։ Ասեմ ասելոս էին և հարսին խեղա-
նեալ ասեր վճռոյ վճռոյն • որովհետև վճռոյն գա-
ղտիարանէ վճռոյն էր ըստ կարգոյ հրոց, և ոչ ոք էր
Թէ ընդ գէմ կացոյց վճռոյն զայդ կարգադրութիւն
ասէ հարսին, ըստ որում ասացեալ էր վարժ էջ նոցին
Յօհաննէս • * Որ ունի հարսն, նա է վճռոյ (ՅՕՀ • Գ •
29)։ Այս ՃՂ պատասխանեաց աշակերտացն Յօհան-
նու • * Յորժամ բարձցի ի նոցանէ վճռոյն, և ապա
պահեցեն։

Այսու պարզապէս ասանիմք, Թէ ՃՂ ինքնին
պահեցողութիւնք՝ ի չշնորհս վճռոյն մերմէ ի ՃՂ է
ասհմանեցեալ, և մեք հարսնեցն նոցին պարտիմք ըս-
կատն առան մերոյ անթերի կատարել • որովհետև
* Այդն հոգոյ վճռոյն, զի ինչ ասէ մեզ մնալով և
հոգեալ, և առնակիցն հոգոյ զաշխատիմ՝ Թէ որպէս

հաձոյ լեզի առն Իւրում (ա. Կորն. Ը. 34)։ Այլ թէ այլ
ձանաչելի մեզ զԱ՛ստուած, ծառայել հնազանդ լինել հրա-
մայիցն ՅԱստուածէն (Է Թես. Գ. 5)։ Եւ եթէ փեսայ առն
պատ սիրոյն, կարգապրեաւն պարտական եմք հետեւիլ

Աւրեմն անձանօթից է ասել, թէ պահքն՝ Հրէից
Մովսէսեայ է, մեզ Քրիստոնէից ոչ է հարկ զօրէնս
նոցա կատարել. քանզի ոչա յայտնի երեւեցաւ, թէ
նոր Խորհրդեանցս պահքն Քրիստոսի է՝ եւ ոչ Մովսէ-
սեի, Ա ասն որոյ եկեղեցիք Լատուրջականցս՝ Ի
Յարութեան Ջատկական կիւրակէէ մինչեւ Ի Հա-
րիւրեորդ Քն՝ քառասուն օր շարունակ մինչ փե-
սայն ընդ մեզ ունիմք, ուտելիք անխտիր. զայդ յերկ-
րորդ աւուրն Համբարձման պահեմք ըստ Հրամանի նո-
փեսային Հոգւոց մերոց։

Ա՛ւ ասյս պահեցողութեանն առաջին Հետեւօղք էին
Առաքեալքն Քն առ Հասարակ, որպէս աւետի նախ
Ի գործոցն՝ որ Ի յԱնտիոք քաղաքի, ուր էդան առ-
մանք Քրիստոնէութեան մերոց, և երկրասուան ասե-
ցան Հաւատոյ, ասէ * Մինչ դեռ Ի պաշտամանն աւետա-
կային և պահէին. ասէ Հոգին սուրբ. որպէսզիկ ինձ
զԲառնաբաս և զՍաւղոս Ի գործ՝ յոր կոչեցեալ է իմ
զդոսա. յայնժամ պահեալ և աղօթս արարեալ, եդին
ձեռն Ի վերայ նոյ՝ և արձակեցին (գործ. ԺԳ. 2. 3)։

Ա՛սա է երկրորդութեամբ առնուլ Ի միտ, որք
Քրիստոսեանքն են. Առաքեալքն համագումար հանա-
պատեղէին Ի պահս և յաղօթս, և կային Ի պաշտա-
մանն աւետա՛ն, Հոգին սուրբ հաճեալ յայնպիսի ջեր-
մեռանդ խնդրուածն Առաքելոց, հրամայէ զերկուս
ևս պաշտօնակից՝ որոշել ինքեանց, զի թեթևասցին
պաշտօնք իւրեանց։

Յայտ է թէ Հոգին աղբ եհաս նոցա Ի թիկունս
միջնորդութեամբ պահոց և աղօթից նոցին. որոց աես-
եալ զայցելութիւն պահոց և աղօթից իւրեանց, և հա
յաւելան Ի նոցին՝ կրկնակի պահել զի ասէ՝ * Ցայն-

ժամ պահել՝ և ազօթս արարեալ, եդին ձեռն ՚ի վր
նոցա՝ և արձակեցին։ ՚Ո՚չ։ զհալածչէն եկեղեցւոյն
Քրիստոսի ազօթս. որ զօրութեամբ պահոց և ազօթից կո-
ւանց էգև անօթ ընտրութեան. և յերուսաղէմ ՚ի
Լուկիկէ լի ատար զաւետարանն Քրիստի (հաւտ. ԺԴ. 19)։

Ապեալ Առաքելոցն սրբոց զշօրութիւն պահոց և
ազօթից կուբեանց, զին յայլեանակի արարին զնոսա
կնքեանց. նմին իրի ուսան կամէին մեկնիլ յայլուր,
առաջնոց սեռացն զհաւատացեալսն ՚ի դէմս պահոց
և ազօթից կուբեանց ամրապնդել՝ ասա Հեռանալն
անուն. ըստ այնմ՝ * Զեռնադրեցին նոցա ըստ եկեղեց-
ւաց երիցուն. ազօթս արարեալ հանդերձ պահովք,
յանձն արարին զնոսա տեառն՝ յոր հաւատացեալ
էին. և շրջեալ ընդ Պիսիդիայ՝ եկին ՚ի Պամփիւլեայ
(գործ. ԺԴ. 22)։

Հայտ է թէ՝ առաքեալքն էին առաջի առ Աստ-
ուած. քանզի ազօթիւք կնդրեն զհարկաւորսն յԱս-
ուածոյ առնուլ անթերի, և պահօք նուաճեալ զկամս
մարմնոյն՝ լինին զոհ կամացն Աստուծոյ. քայց մինչ
ազօթիւք հայցել թարց արհարոյ՝ ըստ իւրաքանչ-
իւրեանն է կնդրուին. զի եթէ կամաւ նուաճելոյ
մեր ՚ի հնազանդութիւն գան, և անճ գիւրաւ լսէ ա-
զօթից մերոց. * Ջի ոչ հաւատաք առանց գործոց մեր
էալ են (յակ. Բ. 20). նոյնպէս և ազօթք՝ առանց պահոց։

Ո՚չ պահքն մեռուցանէ զմարմնեղէն կամս մեր,
և ազօթքն հայցէ յԱստուծոյ ըստ Մարկոսոնս և Մար-
թայի զառաջնութիւն երբօր իւրոց բանական հոգւոցն
(յովհ. ԺԱ. 11)։ Հայնժամ լինի առևտուրն ընդ
Աստուծոյ իրաւացի արդարութիւն. զի ըստ վարդապե-
տաց եկեղեցւոյ՝ արար զմեզ Աստուծոյ մեր, և ինչ
արդարացուցանէ զմեզ առանց մեզ. քանզի * Ո՚չ ոք
պատկի եթէ ինչ ըստ օրինին մարթիցէ (Բ. տիմ. Բ. 5)։

Ո՚ւրա զինչ ունի ոք առել և առ Տէրտղատա աշակերտ
ացին, որ ընմանութիւն վարդապետացն իւր խոկ և խոկ

զգեցաւ յանձին իւրում, և գեր քան զամենեսեան ամ
զայուքիք , և համայն վշտամբեր տառապակրութիք
պահեաց զամ տեսակ պահս՝ վասն զմեզ ՚ի հեթանո-
սական մոլորութեանց ՚ի լոյս ճշգիտութեան ածելոյ.
որովք կոչեցաւ Առաքեալ հեթանոսաց։

Ըստ որում ՚ի դնել պահացօղ աղօթաւորայ զձեռս
՚ի վերայ՝ առաժամայն ընկալաւ զհոգին շնորհաց , և
ճանեաւ զարգասիս պահոց և աղօթից, որոց եղև անձ-
նանուէր, որպէս և ասէն * ՚ի Ջանս՝ և ՚ի վաստակս. ՚ի
տքնութիւնս բազում անգամ ՚ի քաղց՝ ՚ի ծարաւ. ՚ի
պահս բազում անգամ. ՚ի ցուրտ և ՚ի մերկութեան
(Ք. Կորն. ԺԱ. 27)։

Վասն զայլ նեղութիւնս, նաև զանասլան վիշտսն ՚ի
զանազան դիմաց՝ թուէ աստ, զորս կրեալն էր։ Արդէ
Առաքեալս զծոմապահութիւնն և զարբեսպահութիւնն
յաւելն՝ ՚ի քաղց և ՚ի ծարաւ, որ է ծոմապահութի.
և ապա ՚ի պահս բազում անգամ, ահա արբեսպահութիւն։

Ո՞րչափ եղև առհասարակ այսպիսի կատարեալ
պարագայիւք պահեցողութեանց Առաքելոյս։ Ընդա-
նօր ինքնին առնուն և զուարճանայ ՚ի հոգի իւր։
,, Ա.րդ՝ պարծել ինչ պարտ ինձ. այլ օգնէ ինչ ինձ.
,, քայց եկից ՚ի տեսիլս և ՚ի յայտնութիւնս տեառն.
,, գիտեմ այր մի ՚ի Քս յառաջ քան զչորեքտասան ամ.
,, եթէ մարմնով՝ ոչ գիտեմ, և եթէ առանց մարմնոյ՝
,, ոչ գիտեմ, Աստուած գիտէ. յափշտակեալ զայն-
,, պիսին մինչև յերրորդ երկինից. և գիտեմ զայնպիսի
,, այր, եթէ մարմնով և եթէ առանց մարմնոյ՝ ոչ գի-
,, տեմ. Աստուած գիտէ, զի յափշտակեցաւ ՚ի դրախ-
,, տն. և լուաւ բանս անճառս, զոր ոչ է պարտ մար-
,, դոյ խօսել. վասն այնպիսւոյն պարծեցայց, և այլն
,, (Ք. Կորն. ԺԲ. 1—5)։

Ո՞հ պատուական պահոց և ճգնութեան Առաքելոյս ,
որոյ պարծի փախուցեալն ՚ի պարծանաց անցաւորաց ,
և պարծի արժանաւոր պարծելեօք , զոր ոչ երբեք ան-

ցանկին, Ա. յոգնիսի պարծելիքս՝ ցանկալի արարչին նմա
զայլ ամ մարմնեղէն անձկութիւնեան, զերս կամաւ և
բաջութեամբ տարաւ. Ի նաւադնացութեան նաւա-
բեկ եղեալ՝ յանդունդս ատաւալեցաւ. Ի կրակարա-
նին օձախայթ եղև. Ի քարոզութեան բանտարկեալ
շղթայիւք պնդեցաւ. Ի ճշմարտաբանութենէն Ի հրէից
հնգից քառասանից մինոյ պատկաւս ձայլեցաւ. վեշտա
Ի գետոց, վեշտա յաւազակաց, վեշտա յազգէ, վեշտա Ի
հեթանոսաց, վեշտա Ի քաղաքի, վեշտա յանապատի,
վեշտա Ի ստուտ եղբարց. քարեաւ ինա ամ մարմնեղէն
բարութենանց և հեշտութենանց ատացեալ. պարծե-
լով պարծի տէրունբք յաստեն իւրում՝ * Ա՛յլ ինձ քա՛ւ
լիցի պարծել, բայց միայն Ի խաչն տեառն մերոյ Յ՚ի
Քն՚ի. որով ինձ աշխարհ Ի խաչ եղեալ է, և ես յաշ-
խարհի (Գաղատ. Ղ. 14)

Ո՞շատ տուան սմա այսպիսի քաղցրութիւնք ա-
խորժակաց, քաղել Ի վշոց վշուց՝ թուզ, Ի տատասե-
կաց տանջանաց՝ խաղող, Ի հալածողէ եկեղեցւոյն՝ ա-
նօթ ընտիր. եթէ ոչ՝ Ի պահս և յաղօթս քաղուամ ան-
գամ յուսնակութենանցն. որոց զօրութեամբ յափշտա-
կեալ յերկինս և Ի դրախտն Աբրահամայն մերոյ, տես-
նելով զանճառելիսն, զկետոյն մուտացեալ՝ յատա-
ջադէմն նկրտէ:

Ո՞չ էանդրդ ուրեմն մեք Ի շաւղաց վարդապետին մե-
րոյ Առաքելոյս հեթանոսաց՝ յեռանեալ գտանիցիմք:
Եթէ ոչ՝ վասն դժնդակութենանց այլ մանրամասն
վշտամբերութենանցն՝ նմանիլ կարասցուք, գոնէ միայն
պահօք և աղօթիւք զկարս մեր պնդեացուք. և ակն
կալցուք երանելոյ յուսոյն, առաքաւոր գանխ տեառն
Առաքելոյս. որ Ի մեռանիլն ժամու եկեալ մշակին,
հատասար՝ զօթ աւուրն և զձանրութիւնն կրողացն
հատոյց, և զառարկայս ամբաստանողացն՝ գթասիրու-
թեամբն լուեցոյց (Ղուկ. Ի. 8):

Քո և Առաքելքն պատուիրեաւ Աբրահամեանն։

Քո և Առաքելքն ձէն ինչ քարող ումէք՝ առանց նախատելս ինքեանց գործով կատարելոյ, քան աւետարանչաց՝ * Ջայմ ինչ առնէր, և ապա ուսուցանէր։ Քո և Առաքելքն հրամայէ * Ննջեցեալ ինձ եղեալ է, որպէս և ես քեզ (ա · կորն · ժա · 1)։

Աւրեմն որպէս քո և Առաքելքն բան վերոյ գրեցեալ՝ ինքեանք պահեցին զաբրահամեանութիւն, գիտելով զօգուտս պահեցողութեանցն՝ և մեզ հետևողացս հետոց նոցին անեղկեաց պատուիրեալ են պահել։

Ընդ քանն՝ որ հրամայեաց յամ արտասուց, և եղեն անթերի, և մեզ նոյն ամենազօր բերանն Տիրոջն գիտելիք խրատ կոչեն՝ * Ջգիշդ լերուք անձանց, զուգ ծանրանայցեն սիրտք ձեր շռայլութիւք և արբեցութիւ՝ և հոգւովք աշխարհականօք (ղու · կե · 34)։

Ընթե զմի պատուէր որոնեաք ի տեառնէ պատուիրեցեալ, արդ զերեքն ի միասին գոյք խրատուելոյ հրամայեցեալ մեզ. նախ՝ հեռանալ ի շռայլութենէ, որ է պղտիզնութիւն խորհրդոյն արկրանելութեան. երկրորդ՝ յարբեցութենէ, որ է մոլար յամ մելութեան, և որ հաղորդի նմա՝ չէ խնամառն. և երրորդ՝ ի հոգոց աշխարհականաց, որք են վուշք և պատրանք մեծութեանց, որք հեղձուցանեն զբանն, և անպտուղ լինին (մատ · ժգ · 22)։ Եւ զինեան ի ստացուածոց՝ պարտապատուհասցուցանէ ի սիրելեանն տեառնէ՝ * Ջգիշդ լերուք, զուգ ծանրանայցեն սիրտք ձեր ||։ և յաւարտն թէ՝ * Յանկարծակի հասանիցէ ի վերայ ձեր օրն այն ||։

Տեառնիկ արդեօք զհայրենասիրեամ գիտութիւնն գնէ. զի ըստ պատուիրանի Աստուծոյ՝ գիտէ խնկատէս, թէ ի ծանրանալ սրտից մերոց շռայլութեամբ և արբեցութեամբ, մեզկանալի յաշխարհական առատից և ի մտացից, և ձեռնի պատէս զի անկեղծական կամ առեա

պատրիկ, ըստ աշխարհի իշխանութեան Թնդաւն Հռոմանութիւն հնչօղք, եւ եկեալ յանկարծակի ի մահուան՝ գտանիցին ի քուն մեղաց եւ մնալոց. ըստ որում բնութիւն երկնից ևս միհատղին են Թմբեցուցիչք ի մեզ։

"Ալին իրի գատաւորակ Առաքեալն, մեզ ի հեթանոսաց գարձելոցս՝ որպէս ասելիս եւ եղբայրն Տրոաստ հեռանեցելոցն՝ ,, Ա՝ ան այսորիկ պարտ է մեզ առա ,, եել ևս ունկնդիր լինել ասացելոց, զի մի՛ ,, երբեք նուաղեցուք։ Ո՞վ է եթե ոք ի ձեռն հրեշ ,, տակաց խօսեցաւ ձայն, հաստատուն եղև ; եւ ամ ,, յանցաւորութիւն եւ անհնազանդութիւն ընկալաւ ,, զպատիժ պատուհաս. մեք՝ զնոյնէ ապրեցուք ,, հեղգացեալք յայնպիսի փրկութենէ, որ սկիզբն առ ,, խօսելոյ ի տեառնէ. եւ ի ձեռն այնոցիկ որ լսանն՝ ,, ի մեզ հաստատեցաւ. վկայեալ Աստուծոյ նշանօք ,, եւ արուեստիւք, եւ պէս պէս զօրութեամբք, եւ մա ,, սամբք Հոգւոյն Սրբոյ՝ ըստ իւրում կամաց (Եբր. Բ. 1—5)։

Հիւրասէր շուայտութիւնն, արբեցութիւն, եւ հոգեմաշխատութիւնս խափանել են այսր պիղծ, եւ ոչ այլով հաստատ ի մտի՝ ի մարդոյս, եթէ ոչ բռնութեամբ ։ Աղօթքն եւ պահօք (Մատ. ԺԷ. 20)։ Արեգին պահքն պատուիրեալ են ի տեառնէ. եթէ հրեշտակաց պատուիրեալք են ի տեառնէ՝ եւ պահեն մինչեւ ցայժմ՝ ապա նոքա՞ պատուիրեալք ի փրկութենէ մեր՝ զինչ բան չէրեցան ունելոյ ի տեառնէ։

Անհնչ ցայս վայր պարզ եւ մերկին տեսաք զՊահոց հարկաւորութիւն եւ յանձն դնել Աստուծոյ մերոյ կատարելն բառանօրէնութեամբ, ընդ նմին եւ մեզ յաւուրս պատուէր ի նոյն տեառնէ աւանդեցելոյն. զի ի ձեռն պահոց հալածեացուք զայն չար սրկրտանութեան, զի մի՛ ձանրանայցեն սիրտք մեր, եւ ըմբռնեացուք յանկար ծակի հասեալ ի մեզ գիշերի կամ հաւասոյն եւ կամ

ընդ առաւօտս՝ ի մահուանէ , որ գոյանից զմեզ ի քուն յանդգնութեան . յորժամ ուչ կարեմք նորոգ իւրոց պատրաստութեամբ՝ մուտ ի հարանտարանն ցանկալի ի փեսային հոգւոց մերոց գոանել։

Ա.ըզ ժամ է տեսանել և զհազարապետի խորոց խորհրդոց նորին տեառն՝ ըստ իւրն յանդիմանական խրատուն առ Եբրայեցիան թէ՝ ,,Ձի՛ ի ձեռն այնոցիկ ,, որ լուան՝ ի մեզ հաստատեցաւ ,,Խրիս ի տունջեան ,, զգաստացեալք ջոխցուք . մի՛ անուսակութեք՝ և որ ,, բեցութեք , մի՛ խաւն անկոնով՝ և պղծութեք , ,, և մի՛ նախանձու՝ և հակառակութեք . այլ զգեցա- ,, ցարուք զտէր Յ՚ս ՔՏ . և մարմնոյ խնամ մի՛ առնիք ի ,, ցանկութիւն (հռոմ . ԺԳ . 13 . 14) ։

Ո՞ պատճառն յայնմ յայտ յայտնէ յառելն՝ ,,Ո՛ի այն- ,, պիսիքն տեառն մերոյ ՔՏի ոչ ծառայեն , այլ ի- ,, եանց որովայնին . և քաղցրութեք և օրհնութեք պատ- ,, րեն զխրատս անմեղաց (հռոմ . ԺԶ . 18) ։

Ա.հա վտանն տիեզերաց հնչեցուցեալ զաւագանիսդ հոգւոյն սրբոյ՝ ազդ առնէ յետ քառասնից աշխատից՝ և զայս յառակապէս Մարիոյ խնամն մի՛ առնիք ի ցանկութիւնս . զի այնպիսիքն տեառն մերոյ ՔՏի ոչ ծառայեն . ապա ոչ համ կամ որոյ , աւարձ լսելեաց մերոց . իւրեանց որովայնին ասէ ։

Ուրանելի առաքեալդ Պաւղոս , մի՛ գուցէ հակառակաբոս երևեսցիս դու անձամբ անձին քեզ . զի երբեմն ասէր , * Զինչ հաւատարութիւն է լուսոյ ընդ խաւարի (Ը . կորն . Ա . 14) . այժմ զՔ՚ս , և որկրամոլից զորովայնան միմեանց մերձ գրես ի բանի պաշտելուն ։ Ա.յո՛ ասէ , որ ՔՏիատասեանքն են՝ զմարմինս իւրեանց ի խաչ հանեն կարեօք և ցանկութեամբք . իսկ որք որ- կորաժէտքն են՝ զանուանն ՔՏի յօդաւոր ձայնիւ բար- բառեն , գիտելով թէ ուվ ևցէ նա , բայց կարեօք և ցանկութեամբք ծառայեն սրտովայնից իւրեանց . վայ գանդատ ՔՏ զնոցանէ՝ եթէ հայր եմ՝ ուր է պա-

աիւն իմ, եթէ տէր եմ՝ ոչ է ծառայն իմ. և ես առաքեալս նորա որունեալ գամ զայնպիսին թա-
գուցեալ ի խորութեան քաղցրոյ, զոյգ և զերեկ
յօժարակամ ծառայողս որովայնի. և պատասխանեն
ինձ * կերիցուք արբցուք, քանզի վաղիւ մեռանիմք
(ա. հոփ. ժե. 32):

Ասաի չեն այնպիսիքն ծառայք Քրի, այլ սրբոց
իւրեանց. մանաւանդ քարշեն զերծելոյ մանկ յողոդ-
գաց ի կրթութիւն և յուսմունս իւրեանց, անգիտա-
բար եպերելով զհեղինակ և զսահմանադիրս պահոց.
ինամ և անատուն անուանեն զխստակրօն երկիւղած-
սըն Քրի Աստուծոյ. ինքեանք ուչ մտանեն, և որոց
մտանեն՝ չթոյլ մտանել:

Ա՝ ասն որոյ ես իբր զհայր՝ զմեզ յամենայնի կամի
զգուշացուցանել. զի ասէ՝ ,,Ա՝ի և ա՛ իւիք տայցէք
,, պատճառս, զի մի՛ արատեսցի պաշտօնն. այլ յամե-
,, նայնի ընծայեցուցէք զանձինս ձեր իբրև զպաշտօ-
,, նեայս Աստուծոյ՝ համբերութեամբ բազում, ի նե-
,, ղութիւնս, ի վիշտս, ի չարչարանս, ի գանս, ի բան
,, տս, ի խռովութիւնս, յաշխատութիւնս, ի հսկմու-
,, նըս, ի պահս. և այլն (Բ. հոփն. Ը. 3):

Ես առ գաղատացին պատուիրէ՝ ,,Նայց զոյս
,, աեմ. հոգեւոյ գնացէք, և զցանկութիւն մարմնոյ ա՛ի
,, կատարէք. զի մարմին ցանկայ հակառակ հոգւոյ, և
,, հոգի հակառակ մարմնոյ. և զի սոքա միմեանց հակա
,, ռակ են, ա՛ի զոր կամիցիւք՝ զայն առնէք (գալ. Ե.
16): Ա՛պա թուելով զիւրայաքանչիւրոց զմասունս, վա
մարմնասիրաց ասէ՝ ոչք զայնպիսի ինչ գործեն, զար-
քայութիւնն Աստուծոյ ուչ ժառանգեն:

Ա՛վուչ քառմնեացի յայսպիսի հայրախնամ խրատուց
և սպառնալեաց Առաքելոյս ի քերանոյն Քրի. զի զմա
սեսակ պահեցողութիւնան թուելոյն զինի, ոչք որկո-
րամոլեալք սրբացեալքն ասեն՝ պահք են ի մեղաց հրա-
ժարուածն, և ուչ ի կերլեաց մարմնոյն, որ ուչինչ ինաւե

մարդ-ց։ Նայց Աստված խրատէ . * Զցանկութիւն մարմնոյ մի՛ կատարէք . ի պահոց , ի սրբութեան , և ի հանապազորդեցէ՛ք։

Ընդունելի է՝ ոճմ արժան է հաւատալ . Աստուծոյն՝ որ մինչև զանգրութիւնն Աստուծոյ փակէ ի թուանշութիւն , թէ նոցա՝ որք ոչ ունին զհաստատուն վկայութիւն ի սուրբ գրոց , մանր օրէնք զախտրժակս իւրեանց արտրեալ են . առկս այնպիսեաց ոչ ըստ Աստուծոյ , և թշնամի խաչին Քրիստոսի . զոր նախ . ի գրէ առ փիլիպպեցիսն , * Լալով խոկ ասեմ զթշնամեաց խաչին Քրիստոսի . որոց կատարած կորուստ է . որոց Աստուած որովայնն իւրեանց է , և փառք ամօթն իւրեանց , որք զերկրաւորս և ոչ թէ երկինս (փիլ. գ . 18) ։ և թէ՝ * Նակ գլուխ այրին՝ կենդանութիւն մեռեալ է (ա . կոր . է . 6) ։

Ա. յս վասն կրօնաւորաց յատկապէս և ամ հոգևորականաց առմնանէ , ըստ որում յոր կոչումն կոչեցաւ ոք , պարտ է ի նմին կալ . և առքն հրամայէ , * Զի որ կամիցի զանձն իւր կեցուցանել՝ կորուսցէ զնա . և որ կորուսցէ զանձն իւր վասն իմ՝ գտցէ զնա (մատ . ժզ . 25) . վասն զի * Ո՛չ ոք կարէ երկուց տերանց ծառայել (մատ . զ . 24) ։ և * Ո՛չ պատկի եթէ ոչ ըստ օրինին մարտիցի (բ . տիմ . բ . 5) ։

Ո՛չ եթէ զինի առնելոյն մեր զայսքան ածուցանէ խրատս և զհրամանս պատոց վասն գրեցեալս ի սուրբ տառն , և ըստ մեր կամացն մնդիցեմք , յայնժամ յաւելուն ի մեզ և այլ ամ յանցանք . զորոց նոյն Աստուած զգուշացուցանէ զմեզ հոյրատէր խրատուիլն թէ՝ * Մի՛ ոք պատնիկ և սիրտ խոցեալ գնասու . որ ընդ միոյ կերակրոյ զանդրանկութեան վաճառեաց (եբր . ժբ . 16) ։ Այս և զնոսանդն անտի ծանուցանէ * Գիտութիւնք՝ (ասէ) զի Թէոփէս և յետոյ կամեցաւ ժառանգել զօրհնութեան , խառան գտաւ . զի և ապաշխարութեան տեղի ոչ եգիտ . Թէոփէս և արտասուօք խնդրեաց զինա։

Հայտ խոկ է, զի Թէ ոք զբարեպատեհ ժամանակ
ինչ մխանգամ կորուսանէ, դժուարաւ ի գոլոր կեանս
իւր կարէ զնոյն գտանել. և մխանգամ մոլորեալքն ի
մեզս՝ ի մտաց ևս անկանին, Վանզի հոսանուտ է
աշխարհս. հեղեղք եթէ պատուեն զցանգ կամ լը-
ցեալ ճանկաց, կեա այնորիկ խոտոր անհետանայ
լճակն, զի կարկտաւորն է, Այնպէս և
գազջացեալքն յօրէնս սէտուն, տատապանօք Թերևս
ժամանեսցեն յատաջին վիճակ բարեպաշտութեան և
օրինապահութեան. զոր օրինակ յեղջանել օրհոդացն
կուսութեանց, Թէ և անցուսցեն զմնացեալ կեանս ի
վանս կուսանաց, ուր վերաձայնին այնպիսիքն անարատ
կոյսք, այլ՝ կամ ապաշխարօղք, և կամ երկրդ կուսանք:
Ասաի հրամայէ տէր՝ ցամբ ժամ տրիճուն կացեք,
գուցէ եկեալ ի մանկութեան, ի պատանեկութեան,
յերիտասարդութենէ կամ ի ծերութեան, և գտանիցէ
զմեզ ի քուն մեզաց, որ յատաջագոյն յանհոգութենց
և ի փոքր կարծեալ սիզբանց. որպ այժմ փոքր կամ
ի չգոյս կարծին յողոդուածս՝ այս մայրն մոքրութեան
հաշատարար պահոց պատուիրանագրութենէ, Եւ այն-
պիսիքն պարծին երբ յայլ առաքինութիւնս, որպէս
Թէ վոխանորդել ի տեղի պահոց, ոչ կամելով լսել և
առաքելոյն Յակոբայ՝ որ վճռէ. * Որ ոք զամ օրէնսն
պահիցէ, և մխով իսկ ինչ գթիցէ, եղև ամ օրինացն
պարտական (յակ. Բ. 10):

Եւ ևս սէրտանօք հայցէ պարագրուխս առաքեալն
Պետրոս այսպէս. * Սիրելիք՝ աղաչեմ, իբրև զպան-
դուխտս և զնժդեհս ի քաց մերժել ի մարմնաւոր
ցանկութեանցն, որք զինուորին ընդդէմ ոգւոց (Բ.
պետ. Բ. 11): Պատանօր առակն Առաքեալս զամ առ-
ատկ ճնաւանկարս հոգւոց ընդ հանրապէս ի քաց մեր-
ժել ասէրսկ, Վանզի ամ մարմնաւոր ցանկութիւնքն
Թշնամիք են հոգւոց մերոց, պանդուխտք և օտարք ի
հոգևոր ցանկալեաց, և մարտակիցք իրերաց. ուրեմն

հալած են զկնեփայտս ոսկի թագաւորէ ցանկութիւն մարմնոյ նորա, անդ ուր գտանէ հանգիստ ցանկութիւնն հոգւոյ։

Վասն վայելմանէ զայլ վկայութիւնս նորոյ կտակարանին վասն հաստատութեան հրամանաց պահոց՝ ի մէջ առաքելոցն • զի յերկուս կամ յերեք վկայս հաստատին ամենայն բան ապաստանեալք են ամ ուղղոց դատաստանիւն վճռոյ։ Իսկ ասա ցառաքեալսն եղեն հեղինակք և վկայք, ոչ այնպիսիք՝ յորոց լոգի երկիւղութիւն • այլ այնք որք ոչ խոտեցին, և ոչ խոտին, և աշխատին ամ զինուցանէ կամեալ կան • և զիւրին է երկնի և երկրի անցանել, քան զանոնց նոցա ընդունիլ մի վրիպիլ (Ղուկ • Ը • 18։ Ղուկ • Ժէ • 17)։

Վասն ամենայն մարդկան են պատուիրանք և երկրպագութիւնք, այլ և դիւաց և սատանայականաց զարհուրելիք և անհաւատութիւնք (յայտ • Ը • 19)։ Իսկ զայս ամենայն բեւեռեցին քրիստոս ի խաչին, ոչ ինչ բերեալ ի վեր ամ ԱՌաքելոցն * վասն այսորիկ պարտ է մեզ առաւել ևս ունկնդիր լինել բանիցն սուցելոց • • • և ի ձեռն այնոցիկ որ լսեանն՝ ի մեզ հաստատեցաւ • վկայեալ յԱՅ նշանօք և արուեստիւք (Եբր • Բ • 1—3)։

Ի վասն առաւել հաստատութեան պահոց, քաջ ի հրամայելոյ տեառն թէ՝ * Զգոյշ լերուք անձանց, գուցէ ծանրանայցեն սիրտք ձեր շուայտութիւնք և արբեցութեամբ՝ և հոգւովք աշխարհականօք (ղուկ • իա • 34)։ Ա. յԼև զկնի և զեղանակ պահեցողութիւնս պատուիրեալս ուսուցանէ մեզ յայտնէն՝ ,, Յորժամ պահէք ,, ձեք՝ մի՛ լինիք նըման կեղծաւորացն տրտմեալք • որ ,, ապականեն զերեսս իւրեանց, որպէս զի երեւեսցին ,, մարդկան թէ պահիցեն • • • այլ դու՝ յորժամ պա- ,, հիցես, ծծ զգլուխ քո՝ և լուա զերեսս քո, զի մի՛ ,, երեւեսցիս մարդկան նըման զպահօղ • այլ հօր քումմ ,, ի ծածուկ • և հայրն քո որ տեսանէ ի ծածուկ, ,, հատուսցէ քեզ (Մատ • Զ • 16)։

Ի այն հրաման փրկչին ասելոցդ՝ երէք ինչ գոյ-
ասելք յայտ յանդիման երևին։ Նախ՝ թէ հնազան-
ասվարութիւն էր պահոց պահեցողութիւն աս գոյն
նորայիկ. ոչ յետոյ փարիսեցի կեղծաւորքն ի ցոյց
մարդկան պահէին առանձինս դիմօք, և փառաւորէին
յայլոց. ուրեմն յարդութիւն ունէր աս գործոյ պահ-
պահեցողութենէն պահոց։ Երկրորդ՝ խրատ զար-
ժանաւոր եղանակ քրիստոնէից պահեցողութեանցն,
յօժարութիւն սրտիւ, ուրախ դիմօք, գիտելով ի պա-
հեցողութենէն զօգտակարութիւն անձանց, ոչ զայլ
առաքինութենէն, այլինքն զաղօթս և զողորմութիւն
առաքինական հոգւով պահել ի ծածուկ, զի զայս-
պիսի պահս խնդրէ Աստուած։ Երրորդ՝ զի
ծածկել լինելն պահոց՝ առաւել ևս առաւ յայտ, զի
զառհասարակեան խառնանոյ յաւելն՝ * և հայրն քո որ
տեսանէ ի ծածուկ, հատուսցէ քեզ ||։

Ասա այլ ոմանք ոչ ինչ, որ քան զէական բանն
հօր առաւել գիտացէ, և ուսուսցէ զմարդիկ զնոր-
հակատակն ձշմարտութեանն, թէ անհնին և առօր-
տակարէ պահոցն խառագոյն պահպանութիւն։ Վասն
Առաքեալն՝ զնուրեանց քարոզութեանց ձշմարտութեց
անձնատաստան լինելով, զաւելն քարոզիչսն՝ թէ և
հրեշտակք լինիցին, առանց արհամարհութեան և նե-
ղութեան գառաստարեսցէ։ Ասա ի վերոյ էական բա-
նին հօր՝ որ ցուցանէ մեզ ձանապարհ ձշմարիտ ա-
ռաքինացն զառաքինութիւն և զիտաստ ընդ որս և զնա-

ձանելոյն դնել զբան, և թողուլ յընտրութիւնս ա-
պայնոյն ձանօթ արանց արդարութիւնէ և գաւառաձանի,
կշռադատել զերկուսեքեան առացելոց զճշմարտութիւն,
թէ յինչ միտս գրեցեալք են առըջ գրոյն քանիք ըստ
հարկաւորութեան տեղւոյն՝ անձանց և ժամանակին։

Ա՛ի գուցէ որ յայլուր զհարկաւորութիւն պահոց
հրամայօղ և գրօղն՝ ի միւսում տեղւոջ զղջացեալ ի
քանից իւրոց՝ զայլ կարևոր օրինադրութիւս վճռեալ
լցէ, և՝ ի միջի մինչև ցայժմ անձանօթս մնացեալք
են. որով զբկեմք զանձինս և զաշակերտեալն մեր,
պատուիրելով այնպացոյնս պահպանել զբերքաղա-
թիւնն կերլեաց։

Առաջին նեցուկք ընդդիմակացն Պահոց։

Ա՛խ՝ թէ Աճ, և Աստուածային օրէնսդրութ ոչ են
հրամայեալք վասն մարմնաւոր կերլեաց զարգելուացն.
այլ զայս ըստ ախորժակաց որպէս զքանջար խոտոյ ու-
տել անխտիր։ Ա՛յսանօր զբկուս ունին զաւարկուս։

Ա՛յ Ստուածնոյն, թէ Աստուած, և Աստուածայինք
ոչ էին հրամայեալք վասն մարմնաւոր կերլեաց զար-
գելուացն, շատ լեցին մինչև ցատա աստցեալքն մեր,
որք ցուցանեն զանուղղայ փատա նոցին. քանզի որպէս
զարեգակն պայծառ տեսանէ զարեմիտ ընթերցօղն,
թէ յաւուրքան զայլայլ օրէնսն՝ այս պահոցս օրէնքն
է պատուիրեցեալ Աստուծոյ, և ստունգանեալ յԱր
մատոյն մերոյ. որով արտաքսեցեալ ի փափկութեան
վայրէն, զանիծաբեր կեանս ժառանգեաց. մինչ զի
կարօտ եղեալ նոյն օրինադրին ի սերնդոց իւրոց ծնա-
նիլ՝ մեղանչական բնութեամբ իւրով, ինքն ազատ ի
մեղաց, և մնքրել զնա ի գովս Աստուածութե իւրոյ,
վաստնգանեալն ի նմանէ զպատճեցուցութիւնն, պահե-

ոյ քաւութիւն , պարտաւէին կացցէ զանդր նահանջն իւր ըստ մարմնոյ զԱդամ՝ և զկողակիցն նորին զԵւայ :

Եւ մեզ պատուիրան նոր աւանդեաց , թէ * Զգուշ լերուք , գուցէ ծանրանայցեն սիրտք ձեր շուայտութեամբ և արբեցութեամբ , և հոգւովք աշխարհակա-նօքն || : և թէ՝ * Յորժամ պահիցես՝ օծ զգլուխ քո , և այլն || : Աւրեմն սխալին ոմք ասեն՝ թէ ոչ էն պատուիրեալք Յաստուծոյ յաւիտեան պահք , ուր թէ և ամ Աստուածայինք , Նախահայրք , Մարգարէք , և Առաքեալք , զպահան սրբութեամբ պատուիրեալ հանապազորդէին ՚ի նոյն :

Երկրորդն առաքութեան նոցին թէ՝ Այլ զամ ըստ ախորժակաց պատուիրեալ է , ոչ զբանջար խոտոյ ուտել անխտիր : Այս ըստ Դաւթի անյաղթ փիլիսոփային՝ Բոլորն ընդհանուր է քան զԱմենայն . զի ՚ի հրամայելն Աստուծոյ թէ՝ յայմ ծառոյ ուտելով կեցցես , ոչ պատուհասակեաց և զծառն գիտութեան բարւոյ և չարի , այլ որոշեցաւ յԱմենայնէն յասելն՝ բայց ՚ի ծառոյն գիտութեան բարւոյ և չարի մի՛ ուտիցէք , բամնաւորակի դիմօք : Այսք յայտ յանդիման առանի , թէ ոչ որպէս նարդեննիս ՚ի մէջ մեղեաց և ընդեղինաց՝ յայնժամ Աստուած արար խտրութիւն և որոշումն կէրլեաց . այլ կրկնապատիկ զգուշաւորութեամբ առ Արմատան մեր յԱդամ և յԵւայ :

Ծառոյն ՚ի պտղոց ծառոց զծառն գիտութեան որոշեաց , զի մի՛ ՚ի բոլոր ծառոց վայելեցեն զպտուղ , այլ թողեն զմին յայլոմ ժամանակի ուտել , յորում վայել նախահաւն ըստ Հնորհալւոյն և Մագիստրոսի . * Մեայն ՚ի գիտութեան ծառոյն հրաժարէին , այլ ՚ի դէպ ժամու յուտելն Աստուած մերձենային || :

Երկրորդապէս՝ զպտուղս ծառոց բաց ՚ի մէնն , և զբերմանելն խոտս ՚ի վայրենի դալար խոտոց որոշմամբ , զպտուղն և զբերմանելն մեայն հրամայէ ոյ

ուտել. իսկ զվայրի դալար խոտան յայնժամ անասնոց եթող ի կերակուր։ Ո՛չ գրի յարտշապատուճն այսպէս ,, Եւ ասաց ած. ահաւադիկ ետու ձեզ զամ ,, խոտ սերմանելի սերմանել սերմն ըստ ազգի և ըստ ,, նմանութեան, որ է ի վերայ ամ երկրի. և ամ փայտ ,, որ ունիցի յինքեան պտուղ սերման սերմանելոյ , ,, ձեզ լիցի ի կերակուր։ Եւ ամ գազանաց երկրի , ,, և ամ թռչնոց երկնից , և ամ ամենից որ սողին ի վր ,, երկրի՝ որ ունիցի շունչ կենդանի. և ամ խոտ դա- ,, լար ի կերակուր. և եղև այնպէս (ծնն. ա. 29. 30)։

Ա. յապիսիք էին յանմեղութեան ժամանակի նախնոյն մեր կերակուրք , և անասնոցն որոշակիք։ Իսկ զկնի մեղանչականութեանն , որոշեալք և՛ ի պտղոց ծառոց՝ ընդ անասնոցն հաւասարեցան կերակուրք խոտեանց. զի ասէ՝ * փուշ և տատասկ բուսուսցէ քեզ. և կերիցես զբանջար վայրի. քրտամբ երեսաց քոց կերիցես զհաց քո (ծնն. ճ. 18. 19)։

Ա. յաւանօր ևս եղև երկրորդ պահք Աբրահամայ մերոյ՝ որ արգելան և՛ ի պտղոց ծառոց դրախտին , կարօտք ճնացեալք անաշխատ վայրին. * Եւ եհան արձակեաց զնա տէր Աստուած՛ ի դրախտէ անտի վայելուչութեան՝ գործել զերկիր ուստի առաւ. . . և հրամայեաց քերոբէից և բոցեղէն սրոյ շուրջանակաւ պահել զճանապարհ ծառոյն կենաց (ծնն. ճ. 23. 24)։ Ա. ըդ որոշեցան իրականապէս զանազան ժամանակ, և զանազան կերակուրք. այլ կերակուրք անմեղութեանն , և այլ՛ ի մեղանչականութենն. որպէս և՛ ի մեզ՝ այլ յաւուրս ապաշխարութեանց , և այլ զկնի ապաշխարութեանց։

Ա. ըդ եօք կարծն և առ այս ժխտել, թէ ոչ են պատուէրք յԱստուծոյ պահեցողութիւնք պահոց, երբ տեսանեն փոխանակ միոյ՝ երկից հետացուցեալ զնախնեան՛ ի կերակրոց. առաջնումն՝ ի միոյ ծառոյ գիտութեան բարւոյ և չարի. և յերկրորդումն՝ յամ ծառոյ պտղոյն, մանաւանդ՛ ի ծառոյն կենաց արգելան նախ-

նիք մեր։ Ուր թէ՛ ի դրախտին, և թէ՛ յարտաքսեցման՝ ոչ միայն ի սերմանէս և ի պտղոց ունէին հրաման՝ ուտել. զայդ մի և իւղ՝ ոչ բնաւ. զի յայնժամ ոչ էր հրամայեալ նոցա ուտել զմսեղէնս մինչև ցջրհեղեղն։

Ապա վասն վճռեն և նարդի իմաստուն և բժիշկքըն, թէ երկարակեցութիւն նախնեաց առաւել պատճառեալ էր ի պահեցողութենէ մսեղեաց։ Եւ մանաւանդ թուխիւնն համարեցաւ պատիժ բնութեան։ Վասնզի յառաջ քան զմսակեր լինիլն մարդոյ, ի տուրըն գիրս առանին ինն հարիւր և աւելի ամօք ապրիլ մարդկանց, յետ խառնակերութենց օր ըստ օրէ նուազելով կենաց, ի մարգարէէն վճռեցաւ եօթանասուն կամ ութսուն ամ, և աւելին քան զայն ցաւօք և հեծութեամբք (սաղ. ձթ. 10)։

Տեսաք, թէ մինչև ցնոյ յետ ջրհեղեղին, էր աշխարհ ամ իւր չորապահք, որ ուտէին զընդեղէնս և զվայրի պտուղս ծառոց։ Տեացուք և զհրամանն առ նոյ, որ ասէ՝ ,,Եւ ամ զեռուն որ կենդանի, ձեզ ,,լիցի ի կերակուր. իբրև զբանջար խոտոյ ետու ձեզ ,,զամ։ Սակայ զմիս արեամբ շնչոյ մի ուտիցէք. քանզի ,,և զձեր արիւն շնչոյ խնդրեցից, ի ձեռաց ամ գազա ,,նաց խնդրեցից զնա, և ի ձեռաց մարդոյ. ի ձեռաց ,,ամն զշունչ արեան եղբօր իւրոյ խնդրեցից (ծնն. թ. 3—5)։

Ո՛չ երկբայիմ, թէ այնք՝ որք իբրև ի զօրեղ ապաստանարան կենեալք էին ի հրամանն, թէ իբրև զբանջար խոտոյ ետու ձեզ զամ, այժմ ի նրբաթափս նկատեն իւրեանց յուսացեալ հրամանն, թէ յետս կացցեն յառաջին խորհրդոց և ուսմանց իւրեանց։ Ո՞ զի առաւել ևս առ ամենեսեան, թէ Մխով ծաղկով ոչ լինի գարուն, և ոչ միով նախադասութեամբ՝ եղբակացութիւն. այլ պարտ է հետևեցելոյն շրջահայեաց լինիլ առն իմաստնոյ։ Ո՞վ ի ահա ուր հրամայի իբրև զբան-

ջար խոտոյ, անդ նշանակին տեսակաւ այսպէս * Ամենայն զեռուն որ ի կենդանի, ձէզ լինի ի կերակուր իբրև զբանջար խոտոյ||:

Թուր Թէ՝ ոչ ընդդիմաբանեն բնութենին երկիւղած անձինք, որ զկնի աշխարհակործան ջրհեղեղին, երբ ամպ ողջոյն՝ երկրորդ հայրն աշխարհի նոյ ի տապանի եկաց ծնաց, և յետ ելանելոյն ոչ խակ և խակ եղև ծննդաբերութիւն երկրի ի տուժանաց լճակաց և ալմոց · զի գրեալ է, * Ջրիջանէր տակաւ, երթայր ջուրն և թուլանայր յերկրէ (ծնն · ը · 3):

Ուրեմն երկիր էր ըստ առաջնոյն՝ աներևոյթ և անպատրաստ ի բեղմնաւորել զսերմանիս և զբանջարս, միայն առ ձեռն պատրաստ ի դարման մարդկանց կայրին յայնժամ ձկունք և զեռունք, որք ունէին զշունչ կենդանի · յորոց հրամայեցաւ ապրելոցն ի տապանին՝ ուտել անխտիր ի տեղի բանջարաց, մինչև պատրաստեսցէ երկիր զնուրն բեղմնաւորութեն ըստ առաջնոյն: Բայց հանգամանայն եղաւ անդանօր և քստմնելի որ գեղանս, Թէ * Զմիս արեամբ հնչոյ մի ուտիցէք · քանզի և զձեր արիւն խնդրեցից ի ձեռաց ամ գազանաց||:

Այսպա որբեն ընդարձակութեն զամ իբրև զբանջար խոտոյ ուտելն նոյի, երբ արգելու և ի նմանէ ոչ ուտել զմիս արեամբ հնչոյ, և որպէս ի պատուիրանատուութեանն առ Ադամ · մահն տուգանք եղաւ նոյ, Յորում աւուր ուտիցէք, մահու վախճանեսջիք: Նոյնպէս և առ նոյ, Զի Թէ ուտիցէք զմիս արեամբ հնչոյ, և զձեր արիւնդ խնդրեցից ի ձեռաց ամ գազանաց: Այլ՝ որ սատց ահ և երկիւղ ձեր եղիցի ի վր ամ գազանաց երկրի, և ի վերայ ամ թռչնոց երկնից, և ի վր ամ զեռնոց երկրի, և ի վր ամ ձկանց ծովու · մերձ նմին ասէ՝ զարիւն ձեր խնդրեցից ի ձեռաց ամ գազանաց, զի Թէ ուտիցէք զմիս արեամբ հնչոյ:

Այսպա յամ ժամանակի եղեալ է և ի պահոց պատուէր յանասունոյ առ մարդիկ հանդերձ օգտակարու-

թեամբ, զի թէ Ադամ ոչ էր ձաշակեալ զարգելեալ պտուղն, շարունակ վայելէր ի ծառոյն կենաց. երբ առ և եկեր զարգելեալ պտուղն, վաղվաղակի փակեցան ճանապարհք ծառոյն կենաց, և կերակուրք նոցա եղեն ըստ անասնոց՝ քանջարք վայրենիք փոխանակ փափկուե դրախտի պաղոց ծառոցն։ Նապատի դարմանովք զարգացեալ նոյի՝ գտաւ այր արդար ի ժամանակի իւրում, ըստ որում այլք ըստ հաճոյս իւրեանց ուտէին և ըմպէին, քառնապատեալք ի կրից քնութեանց՝ կանայս առնէին, և արանց լինէին, մինչև եկն ջրհեղեղն, և եքարձ զամենեսին (Ծած. իդ. 38. 39)։

Այլ ինչ յայտնի զօգուտ և զշնաս ցուցանել պարտ է մեզ Աստուծոյ՝ քան զվերոյգրեալն, երբ մոյն պահեցողութիւն վերակոչէ զինքն այր արդար յայզի իւրում, և կացուցանէ զնա երկրորդ հայր աշխարհի, և քազմաց որկորաժէտութիւնք ջրասոյզ առնեն յայնս զակատեալս։ ԵՒաւ նոյն վկայեալ և փորձեալ անձն նոյ՝ իւրովք վերատին պարփակի նոր պատուքանաւ՝ ոչ ուտել զմիս արեամբ հնչոյ։

Որպէս կամք են վարդապետաց մեկնել զայս քան՝ ոչ ուտել զմիս արեամբ հնչոյ, ունին զտեղի. քայց ըստ տեղւոյս վայելչութեան և ըստ ժամանակիս տուչութե սուրբ Հոգւոյն՝ նուաստութեան իմոյ թուի, վատահաբար ասել։

Մոկ որքան մարդիկ զգուշք էին չուտել զմիս կենդանեաց, որք ընդ արեանն ունէին և զշունչ, այլ շատանային միայն զեռնովք, որք միայն ունէին զշունչ՝ և ոչ ըստ անասնոց կատարեալ արիւն. յայնժամ ոչ էր պատերազմունք և կռիւք, յառնելով ազգ յազգի վր, և թագաւորութիւն ի թագաւորութեան վերայ։ Իսկ երբ սկսան ուտել անխտիր զամ կենդանիս և զազանս վայրիս, և զթռչունս երկնից, նաև զարիւն կենդանեաց, զգեցան զբարս և զդիցազութիւնս նոցա, և եղեն մարդակերք։ Ոմն իւր վճռաբար հրամայէ պատուի-

զանազանքն յետ հրամայելոյն՝ թէ * խնդրեցից զարիւն նոցա ՚ի ձեռաց ՚ամ գազանաց։ ՚Ետևեցուցանէ ըստ ներկայ ժամանակիս բերման * եւ ՚ի ձեռաց մարդոյ, և՚ի ձեռաց ա՛ն զշունչ եղբօր իւրոյ խնդրեցից։ և թէ՝ * Որ հեղու զարիւն մարդոյ, փոխանակ արեան նորա՝ հեղցի արիւն նորա։ Եւ առաքեալն Յակոբոս հարցականաւ ուսուցանէ զմեզ. * Ուստի պատերազմունք՝ և ուստի կռիւք ՚ի ձեզ. ո՞չ յայդպիսի ցանկութեանց ձերոց՝ որ զօրացեալ են յանդամս ձեր. ցանկայք, և ո՛չ ունիք. սպանանէք և նախանձիք, և ո՛չ կարէք հասանիլ. պատերազմիք կռուիք՝ և ո՛չ ունիք (յակ. Դ. 1)։

Ո՛հա պատուղ զա՛մ ինչ իբրև զբանջար խոտոյ ուտողաց։ Յետ այսորիկ տեսցուք մեք զերկրորդ փաստս հանգանակողաց՝ տեառն շնորհիւ։

Երկրորդ նեցուկ ընդդիմակացն Պահոց։

Ա՛հա քո՛ւ ասաց՝ * Ո՛չ որ ինչ մտանէ ընդ բերան՝ պղծէ զմարդ, այլ որ ինչ ելանէ ՚ի բերանոյ՝ այն պղծէ զմարդ։ և թէ՝ * Ամենայն որ մտանէ ՚ի բերան, կորուսանի երթայ՝ և արտաքս ելանէ. իսկ որ ելանէ ՚ի բերանոյ՝ ՚ի սրտէ անտի գայ. և այն պղծէ զմարդն (Մատ. ԺԵ. 11 — 18)։

Ո՛ստ իմաստասիրաց բաժանուածն է մայր լուսաւորութեան, պարտ է և մեզ զայս կարծիս ընդդիմակացն բաժանմամբ բացայայտել։

Ա՛տանել ՚ի բերան մարդոյ կերլեացն՝ զերիս ունի եղանակս։ Ա՛ռաջինն՝ զի՛նչ և իցեն տեսակք կերլեաց, ուստեայց իցեն՝ թէ պահոց. ՚ընդ իցեն, թէ անսուրբք՝ ըստ սխորժակաց ուտողին. ՚ընտասակարք են, թէ օգտակարք՝ ըստ ներընդունակութեան քնացն առն։

Եւ երկրորդն՝ կերլին՝ ի մէջ մաքուր անօթոց եփեալք
կամ եղեալք լցեն՝ թէ անմաքուր. պատուաւորը՝ թէ
անպատիւ, այսինքն՝ ի մէջ կլայկուն կաթսայից եփե-
ցեալք են, թէ սևացելոց. կամ՝ ի մէջ մաքուր ապակե-
ղէն ափսէից ածեցեալք, թէ կոշտ փայտեայ կամ
հողապանգուաձոց։

Եւ երրորդ՝ ուստողաց ձեռքն լուացեալք են, թէ
անլուայք. որպէս Օսմանցիք և Պարսիկք յառաջ քան
զկերակուրն լուանան զձեռս, և ապա ուտեն զինչ և
լցեն պատրաստեալ կերլիքն. իսկ Եւրոպացիք ո՛չ ու-
նին զայն սովորութիւն լուանալ զձեռս՝ ի ժամ կե-
րակրոց. պատճառն՝ որ բերօն պատուաքաղով ուտեն,
և ո՛չ զձեռան շաղախեն՝ ի կերլիսն։

Հարկ է գիտել, թէ այս երից տեսակաց ոչն է ընդ
դիմակաց Ճանաչեցեալն՝ ի մեկնութի՛ն քանի տեառն,
թէ * Ո՛չ որ ինչ մտանէ ընդ բերան՝ պղծէ զմարդ։
Եթէ վասն առաջնոյն գիտեն, և այնպէս ուսուցա-
նեն զմարդիկ, մեծապէս սխալին, և ընդդէմ գո՛ի
մեկնութեանն և մտաց ուսուցանեն։

Ո՛չ առարկայն այնմ պահու յայտնապէս ցուցա-
նէ որ փարիսեցիք և դպիրքն առարկեցին քո՛ի, և նա
ելոյծ զտարակուսութիւն նոցա այսուիկ ձեռնարկու-
թեամբ, և զեզրակացութի՛ն՝ աշակերտաց իւրոց մեկ-
նեաց ապացուցութեամբ։ Վասն զի գրէ այսպէս.
* Յայնժամ մատեան առ Յ՚ որ Յերուսաղէմ փա-
րիսեցիքն և դպիրք՝ և ասեն. ընդէ՞ր աշակերտքն քո
անցանեն զաւանդութեամբ ծերոցն, զի ո՛չ լուանան
զձեռս յորժամ հաց ուտեն (Մատ. ԺԵ. 1)։

Վասիկ գլուխ առարկութեանց է վասն անլուայ
ձեռօք աշակերտացն քո՛ի՝ ընդդէմ աւանդութեանց
ծերոց՝ զհաց ուտելն. և ո՛չ ընդդէմ Մովսիսական
օրինադրութեանց՝ զանուրբ և զարգելեալ կերլիսն՝
ըստ հեթանոսաց՝ ուտելն Առաքելոց, որք յայնժամ
ո՛չ կարէին վստահութեամբ գործել զայնպիսի հա-

մարձակութիւն՝ ընդդէմ կամաց վարդապետի իւրեանց, որ միշտ յարգէր զօրէնսն Մովսէսի, որպէս ուրեմն Թօրեայ Թլփատութեամբն, և քառանօրեայ գալստեամբն զօրինացն կատարեաց զարդարութիւն. զբժըշկեցեալ ըստ առաքեաց ըստ առաջադրութեանն Մովսէսի՝ առ քահանայսն. սատերաւ ձկանն վճարեաց ըստ չորեքդրամեանն. և ասաց * Ո՛չ եկի լուծանել զօրէնս կամ զմարգարէս, այլ լնուլ։ Այսպա աշակերտքն ոչ կարէին զանտուրքան ուտել ընդդէմ օրինացն Մովսէսի։ Աւրեմն ոչ էր հարցուածն հրէից վասն խաւնակ և անտուրք կերակրոց, և ոչ պատասխանին Քրիստոսի, յորմէ զօրութիւն առնել կարասցեն Թղլատրելիք ըստ յօժարութենէն յողոդող կամաց իւրեանց, թէ * Ամենայն որ մտանէ ի բերան՝ ոչ պղծէ զմարդ։

Պանդխտի պատասխանեաւն Քրիստոս՝ որք գայթակղեցան վարխեցլէն, աշակերտքն ազգ արարին տեառն իւրեանց, և նա պատասխանի ետ նոցա և ասէ՝ * Ամենայն տունկ, զոր ոչ տնկեաց Հայրն իմ երկնաւոր՝ խլեսցի։ Ո՛վ ամենեքեան Թէպէտ միով Արարչի են արարածք, բայց ոչ ամենեքեան են տնկեալք ի Հօրէ, այսինքն ընտրեալք ի սկզբանէ, որպէս ընդ ցորենոյն բազումք են յարդք. զցորեանն ժողովեն ի շտեմարանս, և զյարդն այրեն անշէջ հրով (Նախ. Ճ. 12). զարդարան և զօրինապահն ամբարեն յարքայութեան, զվնասուն և զօրինաքանդն մատնեն ի դժոխս։

Ի նոյն ատենի կոյր կուչէ ընտա՝ արտաքոյ նը գրոց ըստ անհաւատից Ճառատող մեկնաբանին. և պատուիրէ աշակերտացն մեկնիլ ի նոցանէ յատելն՝ * Թո՛ղ տուք զնոսա. կոյրք են՝ կուրաց առաջնորդք. (և մեկնաբանէ աստուածամարդ. բանիւ իւրով). կոյր կուրի յորժամ առաջնորդէ՝ սխալէ, և երկոքին ի խորխորատ անկանին (Նախ. ԺԵ. 14)։ Այս վճիռ անդառնալի, որ ըստ հաճոյս մեկնողք զաստուածային բանին, և աշակերտեալ հետևողք նոցին ի միասին ունին ըզ-

տեղիս յանելանելի կայանս։

Ի՛ուրեցուք ուրեմն երկիւղածութեամբ զպարտ և զյատակ մեկնութիւն բանին Թէ՝ * Ո՛չ որ ինչ մտանէ ընդբերան, պղծէ զմարդ։ Վասնզի առ այս և պարտաւորեան առաքելոց գնտրոս ևս խնդրամուտ եղեալ, կասկածեալ մի գուցէ զընդդէմն Մովսիսական օրինաց, ընդարձակաբար զայմ արտելեցեալն ուսեալ Տրամայեաց աէրն։ Ա՛ն որոյ խնդրիւ գնտրոս այսպէս * Մեկնեա՛ մեզ զառակս զայս։ Ա՛ւ զկնի ընկալնուն յանդիմանութիւնք յասելն առեառն՝ * Տակաւին և դուք անմիտք էք, և ո՛չ իմանայք, Թէ ամ որ մտանէ ի բերան, յորովայն երթայ և արտաքս ելանէ. իսկ որ ելանէ ի բերանոյ՝ ի սրտէ գայ, և այն պղծէ զմարդն։

Ա՛յս ևս ո՛չ կամելով առեառն երկբայելիս ինչ առ աշակերտան՝ ըստ որում ի նմին բերանոյ ելանեն անէծք և օրհնութիւնք, պարզաբանեաց զպղծ-ապրծ արտելութիւնն՝ այսպէս * Զի ի սրտէ ելանեն խորհուրդք չարք, սպանութիւնք, շնութիւնք, պոռնկութիւնք, գողութիւնք, սուտ վկայութիւնք, հայհոյութիւնք. այս ամէն՝ որ պղծէ զմարդ։ Ա՛յս զառաջինն բանն իւր գլխաւորեալ եզրափակէ հանդերձ վերոյ գրեցուցմամբքն, Թէ * Ա՛յլ անլուայ ձեռօք ուտել՝ ո՛չ պղծէ զմարդ։

Ա՛ւանիկ արդեօք զայլ ևս տարակուսութիւն ի վերայս տէրունեան բանի և իւր մեկնութեանն. ուր ո՛չ ասաց՝ Ա՛յլ անխտիր ուտել զկերլիս՝ ո՛չ պղծէ զմարդ։

Ա՛յս զինչ. ասաց և հաստատեաց, Թէ անլուայ ձեռօք ուտել՝ ո՛չ պղծէ զմարդ։ Վասնզի և առաքեալքն վարխսեցւոց և դպրաց ո՛չ էին վանարգելեալ կերակրոց, այլ միայն ըստ աւանդութեանն ծերոց քահանայիցն լուանալոյ զձեռս, և ապա ուտելոյ. որոյ զինակ մեկնութիւն քաջայայտեաց աէրն, և ո՛չ եթէ զօրէնսն Մովսէսի։

Ա՛ւ վ՛ս այն կոչեաց զնոսա կոյր. զի Թողեալ զծանր ծանր պատուիրանան Աստուծոյ Մովսէսիս աւան-

դեալն՝ անգործածելիս, և զաւանդութեամբ ծերոց
պրպտել՝ վերժխանդիրը լինին մարդկանց։ Արդ ե-
րևի, թէ վարխեցիք և դպիրք զծերան իւրեանց առա-
ել պատուէին քան զԱստուած և զմարգարէս նորա
զՄովսէս. ոչ և՛ նեղկայիս թագաւորքն որկորաժէտք
զաղանդատէտ զորովայնատաշտան մեծատէս յարգեն,
և քանից նոցա՛ իսրաէլ շահագիտին՝ քան Աստուծոյ, և
Առաքելոցն պատուիրանաց և իրատուցն. և մանաւան-
դականն այն՝ զի կամին աշակերտացուցանել և զօրի-
նադիրան պահոց՝ աղանդատէտացն իւրեանց, թիւր և
ըստ չէին մեկնութեամբ քանից տէրունեան։

Արթուն ըստ նոցա քանն տէրունի հայէր յանխափր
՛ի կերլիան, որք ոչ պղծէին զուտօղան, ասացեն արդ
ւս Աստուծոյ՝ առաքեալն Պետրոս կամարար և հնա-
զանդէր քան Աստուծոյ մերոյ, թէ կամակոր և ան-
հնազանդ նմա։ Արթուն կամարար և հնազանդ, ասա
ըստ խորհրդոց որկորաժէտից ըստաւ թէ՝ ոչ որ ինչ
մտանէ ՛ի բերան, պղծէ զմարդ. այսինքն թէ կերա-
կուր ոչ պղծէ զմարդ ըստ չեզ։ Արդ նոյն առաքեալն
Պետրոս զնարդ մեռանգամ ընդդիմախօս գտանեցաւ
բարերար ան իւրոյ՝ ընդդէմ կանոնի հնազանդութե։

Ա՛րդ հաճութիւն էր Հոգւոյն սրբոյ զհրեայն և
զհեթանոսն միացուցանել ՛ի մի եկեղեցի քան՝ առնե-
լով ի հօտ և ի հովիւ, առելեամբ անօթոյն կտաւոյ
և՛ նմա խառն կենդանեաց ՛ի քաղցեալ ժամուն պետ
րոսի՝ ընդդիմացեալ հրամայողին, թէ * Ելի պետրէ,
պղէն և կեր. (Նա պատասխանէ) Քա՛ւ լեցի տէր, զի ոչ
երբեք կերայ խառնակ ինչ և անսուրբ (գործ. Ժ.
13. 14)։

Ոչ ապաքէն այս խորութիւն պետրոսի կրկնեալ
ընդդիմութիւն երևի առ տէրն, թէ յառաջագոյն վասն
կերակրոյ խեղամեցուցեալ էր զնա՝ ոչ որ ինչ մտանէ
ընդ բերան, պղծէ զմարդ, զի իւր հարցմանն առաւ
այն մեկնութիւն, և այժմ մոռացմամբ այնմ մեկնու-

թեան, ընդ իմացեալ առ՝ * գրաւ լեզի առ, զի ոչ երբեք էր ի բերան նորա խաւսակ ինչ և անուրբ։

Վասն որոյ իսկապէս, թէ ոչ ոք կարէ զերկրորդն գալ ի պետուս կամակոր և անհնազանդս առնել տեառն իւրում, երբ ինքն առ առաքին՝ ընդ քեզ պատրաստեմ՝ ի բանտ և ի մահ երթալ. և յատենի քահանայապետին առնէ՝ * հնազանդել պարտ է Աստուծոյ առաւել քան մարդկան (գործ. ե. 29)։ Եւ պաշտօնակիցն իւր պօղոս զնոյն վերստաբերէ յանձն իւր ի գրելն. * Արդ՝ մարդկան հաճոյ լինիցիմ, թէ Աստուծոյ. կամ խնդրեմ մարդկան հաճոյ լինել, ապա քրիստոսի ծառայ ոչ էի (գաղտ. ա. 10)։

Եւ ըստ աշխարհի, ոչ կարէ գերման և գերուածոյ մահկանացու կայսերաց և թագաւորաց քննել՝ եթէ հպատակք իցեն, և՝ իւրաց մերժել. քայց եթէ հաւատարիմ կուսակալք գմնայլ և զտարակուսական բանան՝ ի հրովարտակին խոնարհութեամբ հարցանեն. եթէ մարդկանց այսպէս. ապա ու Աստուած ոչնչակ ևս առաւել հարկաւորի հնազանդութիւն և յարգ, մանաւանդ գիտողացն զկամս նոր սրբատան Առաքելոցն։

Ուրեմն և ոչ յատակնուաճն էր վն կերակրոց՝ քանն ասրուն՝ զոր կուսակալ հոգևրատեաւ խորհրդոցն իւր պետուս՝ հարցեալ ծանօթացաւ միայն անլուայ ձեռօք ուտողացն ոչ պղծիլ։ Եւ ոչ աստ ընդարձակեաց նոյն առաքելոյն պետուս ուսել զինչ և իցեն յանօթին այն. զի առ՝ * Ամէն երկիցս, և վերացաւ անօթն յերկինս (գործ. Ժ. 16)։

Այսպս ու ինչ այն ասել, ինքն Առաքեալն մեկնէ ի սան կուռնելեայ, ի քարոզելն զԱստուածութիւնն Քրի, և զկամին զիրկութիւն հեթանոսաց, յաւելն անդ՝ ,, Այս ինքնին գիտէք՝ որպէս անմարթ է առն ,, հրէի հպիլ կամ մերձենալ առ այլազգի. և ինձ ած ,, եցոյց՝ մի՛ զոք խաւսակ կամ անուրբ ասել ի մարդ- ,, կանէ։ Այսոյ այսորիկ և առանց ընդ քանս ինչ

,, աՏելոյ էկի կոչելեաւ . . . և միոչդեւս խօսէլ պետ-
,, րոս զբանս զայս , հանգեաւ Հոգին սուրբ ի վերոյ
,, ամենեցուն՝ որ լսէին զբանն : Ո՞ տրմացան՝ որք ի
,, Թլփատութենէն անոլ հաւատացեալք եկեալ էին
,, ընդ պետրոսի . . . յայնժամ պատասխանի ետ պետ-
,, րոս և ասէ . ա՞ի թէ զջուրն ոք արգելուլ կարէ առ-
,, ի չմկրտելոյ զսոսա , որք և զՀոգին սուրբ ընկալան
,, որպէս և մեք (գործ . Ժ . 28—47) :

Ո՞հմ վախճան տեսլեանս ի սոյն , ի միրհուէն Հե-
թանոսացս կոչս զբոսին , և ոչ յայտուրդ քաղցոյն
պետրոսի . զի անօթն վերացաւ . և պետրոս ի Յոպէ
գնաց տեսլեանն , պատրաստակ կերակրովք Սիմոնի
խաղախորդի՝ յայգեցաւ , և գնաց ընդ Հրաւիրեալսն
Կոռնէլեոսի . իսկ եթէ եկեր ընդ նոսա ոմն ինչ , թէ
և ոչ է գրեալ այն ի նոսա գիրս . բայց գնաց միայն
նոցա , կարեւոր է տեղի Հաստութեան մեզ խոստա-
ւաց տալ . զի եղեն մի երկոքեան հրէայն և հեթանո-
սն . և տրտչեցին զպետրոս լինել ոմն վախճանն ||
Ե՞ւս լեցին վասն տէրունեան բանին տացելոյ
ցոլոց . զի և ինքեանք են յաւուրսն Հարցո-
ղացն , որք ի ստանդուԹեան ձերոց կամէին վեր-
նադիր Առաքելոցն . որք տեսանէին զնոսա անտաց
ձեռօք ուսոլց , և զուարճ լինէր Մովսեսական օրինաց՝ նոր

անխախտ յաւէտ կերակուր ըստ հեթանոսաց · զի յիջ-
ուրեք երեւէր տեսին զԱստուածն Քրիստոս , այնուհետ վա-
րեցեալ · զորոց կարողանային փարխուեցիք և դադրիլ
ամբաստանել ։

Ասէ՝ մատիցուք առ երկրորդ յեղնարանն ընդդիմա-
կաց , որք առաւել զօրեղագոյնս կարծեն , և՛ ի նոցունս
պնդեալ կան իբր յանառիկ ամրոցի ։

Երկրորդ ընդդիմակացն Պահոց ։

Երկրորդ՝ ասեն ընդդիմակքն Պահոց , Թէ առա-
քեալն Պօղոս ասէ՝ * Աղերսելիս առաջի ամենայնի
կերակրոյ և ըմպելի ։ և Թէ՝ * Ամենայն ինչ սուրբ է
այնմ՝ որ խղճին իւր ուտիցէ ։

Ասեմք զիտելի , որ խղճիցդ առարկայք ինչ իշ են և
կերակրական իրելիսն , զի երանեն արուեստ ուսոյ ու-
սեալ առանց խղճիցդ զինչ և իցեն , Այլ այս ևս հարկ
է մեզ բաժանմամբք պատասխանել , զի մի՛ շինելեա-
ցին պարզ գիտելիքն ամենեցուն , Այլ՝ ի հրամայե-
եալ առաքելոյն կերակրելեացն կամ ձեռնպահանձելոյ ոգւոյ
Հարց և Հայրապետաց ըստ ախորժակաց ուսոցին ,
զինչ և կամեցան ուսել , եթէ բնութիւնն հանձայ-
նեցաւ ուսելեացն , Եւ այլն յորդորեալ առաքելոյն
անխախտ զուսեաց վերակացութեան , պատճառելով զբանս
Առաքելոյն՝ ուսել և գոյնախղճութիւն լինել հանդ-
գոյին էղբարց խրոց ։

Ասեր՝ ի սկզբան ձեռնարկութիւն , առայժ՝ նպա-
տակ միշտ է այն , զի ցուցցուք ընդդիմակաց Պահոց ,
որք ասեն հանդարձակ՝ Թէ Աստուած և Առաքեալքն
ձշ են տանջանաւորեալ ուժք պահք , այդ վարդապե-
տաց են ծանրաբեռնութիւնք ի վերայ ժողովրդոց · և
ձշ եթէ ըստ հրեականին այժմ լուսաւորութիւն հաւա

ապա քրիստոնէութեանն. ոչ թէ նուաստին մերժեցաւ, և՛ի տուընջեան շրջիլն։

Զի օրէնքն Մովսէսեան էին տուեալ և օրինակ նորոյս. և այն՝ որ յայնժամ անուանէր սնուցիչ, զի ոչ էր սրբիչ և մաքրիչ՝ ունելն ՅԻսի զնոսա զանազան յայտնի. այժմ ասի ինչ մերկ սնուցիչ ամենատուրդ Երրորդութեանն. այլ խոստին և գուժին՝ ի նոյն յանուն ինքնին՝ լինին մի և նոյն քրիստոնէութեամբ և երկրպագութեամբ Հօրն և Հոգւոյն։ Եւ ոչ թէ ի մեզ ինչ մերկ սնուցիչ, այլ և մաքրիչ է, և թէ՝ * Անձնացն ինչ ազէ. այլ զար այնմ մարդ է, որ խոստին ասացեալ (գործ. ԺԲ. 16—20)։

Հայր է՛ի Թլփոյ Առաքելոյն, որ ոտն Հոռմայեցւոյն յայտ ծանուցանէ՛ի հեթանոսաց դարձեալ նոր քրիստոնեացն զրկր զայն ներոլորական երամ՝ վասն շատութեան ծանուցեալ։ Զի թէ ըստ բնութեան քրիստոնեութեան ծանուցեալն ի հեթանոսաց՝ երկրորդ բնութեան դառնայ կրկնեցեալն նոքա. ապա Հոգւովն ամենեքին՛ ի նոյնս ծնեալ և զարդարեալ առանց ստոյգ ստուգութեան օրինակ և մարգարէութեան ասելոյ՝ գիշատիւ և Հաստատուն ուղղութեամբ հիմնատրեալ բնութիւք եղեալ են ուղղութեանն նախնեաց իւրեանց։

Հրեայք յԱբրահամ ցարդ օրինօք ծանրաբեռնեալ՝ ոչ հեթանոսիք՝ զեռանին ասելով՛ի Քրիստոս՝ մեռանին ի գիւ. և մեռանին՝ ցայսօր ստուգ զերբանեան օրինաց միայն բնակութեամբ զարդարեալք։ Եւ ստուգութեան Պօղոս առնուն վիճակեալ բարեխոս զգեստեցեալ Քրիստոսաւ ինքնին պատմէ, ,,Զանազ ոչ ամաչեմ ի խոստ-

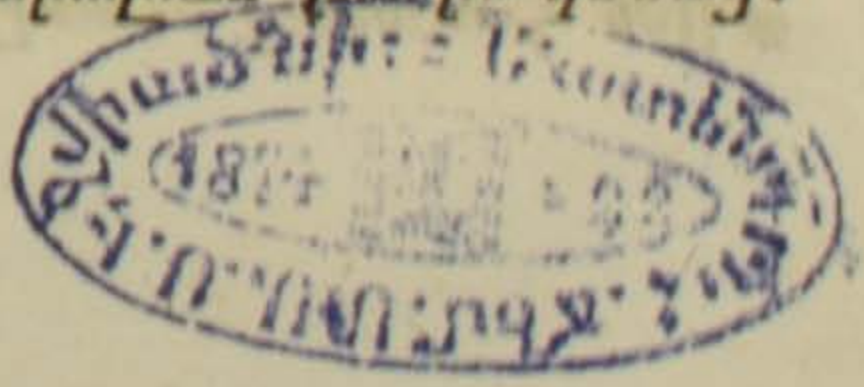
,, նայեն, և ամենեցուն զանձն ի ծառայութիւն կացու-
,, ցի, զի զբաղումն շահեցայց. Եղե ընդ Հրեայն
,, իբրև պհրէայ, զի պհրէայն շահեցայց. եղե ընդ
,, օրինօք, իբրև զայնոսիկ՝ որ ընդ օրինօքն էին. իբրև
,, ոչ եթէ ընդ օրինօքն էի, այլ զի որ ընդ օրինօքն
,, էին՝ և զնոսա շահեցայց. ընդ անօրէնսն եղե իբրև
,, զանօրէնս. իբր ոչ եթէ անօրէն ինչ եի Աստուծոյ,
,, այլ ընդ օրինօքն Քրիստոսի զի շահեցայց զանօրէնս.
,, ընդ ամենայնի ամ եղե, զի զերիս ապրեցուցից զո-
,, մանս. (Այլ ամ ասեմ վասն ասելոյն, զի
,, կցորդ եղից նմա (ա. Կոր. Թ. 19—23).

Այլ՝ այս այլ վասեալ ամօթին նախանձեաւն, որ
ասց՝ Ի յաստուածեական շնորհէն՝ լինէր և մարգարէակա-
նին հոգւով. և զիսէր՝ Թէ ասելոյն Քրիստոսի ասել
զերծանել ի վերոյ լերանց՝ այսինքն կոչելոյ, և
զերոյ՝ Թագաւորաց. որում հրամայեցեալ էր * Ն՛Լ
՝ի վեր լերինդ զերծանել՝ ասելոյն Սիոնի (առանց
մարմնաւոր վինոյ և վինասրոց. զի որ զսուր առցէ,
սրով անկանիցի) , զերծելոցն զօրութեամբ զբաղելո-
ցո՝ ասելոյսն Երուսաղէմ. զերծելոցուցէք, ա՛յ
երկնչէք (Եսայ. խ. 9).

Ահեղ ոչ վինա. ասա վինչև, կամ սրով մարդ
ընդ կայսերս և ընդ Թագաւորս հեթանոսաց եղեալ,
նուաստեալ գերեցից վինա ի հնազանդութիւն վասն
և ասելոյսն Նորա.

Պատասխանին, սիրով և խոնարհութիւ. վասն որոյ
ասէն՝ * Ա՛Լ գրեմ և ոչինչ ծանրացայ ձեզ. այլ
բանիւ խոտորեալ էի, խեղեալ կայայ զձեզ (Բ. Կոր.
ԺԲ. 16).

Ո՞ երթա, և սրտիով խեղեալ կայայ երանելի և առա-
քեալն Պօղոս. ասելովն՝ յայտնեա ձեզ այս աշակերտե-
ալոցս քոց ծառայից. զի և ձեր Թերևս վինչն շահիլ
կայեալ մի՛ անհամարձակ ի խոտորելն բանին կենաց,

Լուարուք սակ , զինչ առ Հռովմայեցիան՝ նորոգ
Հաւատացելոց վասն՝ գրեմ , անդ եղելոց աշակերտե-
լոցն գՔրի , և մեր : ,, Յ. յԼ զակարացեալն ՚ի հաւատս՝
,, ընկալարուք , մի՛ խղճիւ երկմտութեանց . ոմն հաւա-
,, տայ ուտել զամ. և որ հիւանդ է՝ բանջար կերիցէ :
,, Ալր ուտէն , զայն որ ոչն ուտէ , մի՛ անգոանեսցէ . և
,, որ ոչն ուտէ , զայն որ ուտէն , մի՛ դատեսցէ . . . :
,, Աստ ոչ ես որ դատիս զայլոյ ծառայ . իւրում տն
,, կայ կամ անկանի . բայց կացցէ , զի կարօղ է տէրն
,, հաստատել զնա : Ոմն պահէ օր ըստ օրէ , և ոմն պա-
,, հէ զօրհանապազ . իւրաքանչիւր ոք զիւր միտս հա-
,, ճեսցի : Ալր խորհի զօրն , տեառն խորհի . և որ ոչն
,, խորհի զօրն , տեառն չխորհի . և որ ուտէ , տեառն
,, ուտէ , և գոհանայ զԱստուծոյ . և որ ոչն ուտէ , տն
,, ըուտէ , և գոհանայ զԱստուծոյ . զի ոչ ոք ՚ի մէնջ ան
,, ձամբ կեայ , և ոչ անձամբ մեռանի (հռոմ . ժդ . 1—7) :

Յուշ ՚ի կուրծ առնելոյ խղճի մտօք նախ՝ մանրախոյզ ծայքմամբ , զվերոյգրեալ զհայրանամ խրատս սրբազան Առաքելոյս տեսեալ ՚ի միտ առցուք . և ապա ինացելոցն թևակոխեալ՝ ձառեսցուք ՚ի շինուածիւն եղբայց մերոց ՚ի քրիստոս :

Զառաջինն հրամայէ * զակարացեալն ՚ի հաւատս՝ ընկալարուք , մի՛ խղճիւ երկմտութեանց || . որով ցուցանէ զանհաստատ յողդողդութիւնս ոմանց նոր հաւատացելոց , որ ըստ հայրենի բնաւորութեանց ձեռնթափ լինիլ , և ձշմարտութեան քրիստոսականս օրինաց և կարգաց սրտեռանդն հետևիլ տկարանան , զայնպիսիսն ներողութեամբ ընկալարուք . և մի՛ երկմտութեամբ վարիլ ընդ այնպիսիսն , թէ ոչ ուղղապէս կան ՚ի հաւատս , զրոյս մեք նոցա քարոզեցաք . զի ամ մեծ՝ բայ ՚ի յԱստուծոյ՝ ՚ի փոքրոյն սկսանի , և փոքր ինչ խմոր զամենայն զանգուածն խմորէ :

Եւ զմասնաւնան տկարահաւատութեն բացայայտէ .

* Ոմն հաւատայ ուտել զամ . և որ հիւանդն է՝ բան-

ջար կերիցէ || : Սովաւ ցուցանէ զհեթանոսականութեանց սովորութիւնն, անխտիր զոհակերութեանց և խրախճանաց՝ նորոգ աշակերտելոց • և ըստ որում՝ ի հնացեալ սովորութեանց՝ իսկ և իսկ մեկնիլ այնոցիկ՝ ծանր տուգանս քնութեանց երևին, զանցառութիւն խրատուէ առ ժամանակի • և որ ասէ՝ ոմն հաւատայ ուտել զամ • յայտ է թէ ըստ այսմ ժամանակի՝ անխըտիրք եղողացն, ասելոյ ամ ինչ վան մարդոյ արարան յԱստուծոյ, և իբր զբանջար խոտոյ ուտեմք, թէ անաւրէնք էցեն, և թէ զոհեալք:

Նմին իրի զհիւանդան այնպիսեօք • այսինքն՝ որք զայնպիսի գիշակերս տեսանելով գայթակղեսցին, կամ ի ժողովս նոցա գտանեցեալ օրինապահքն • որոց ոչ նեղեն խիղճք սեղանակցիլ և ի կերակրոց նոցին հաղորդիլ ընդ նոսա • նոքա ասէ, բանջար կերիցեն առանձին • զի թէ ուտեմք ասէ, ոչ առաւելումք • և թէ չուտեմք՝ ոչ նուազիմք:

Առաւել հետևեցուցանէ * Որ ուտէն, զայն որ ոչն ուտէ, մի՛ անգոհանեսցէ • և որ ոչն ուտէ, զայն որ ուտէն, մի՛ դատեսցի || • այսինքն՝ ի հեթանոսաց հաւատացեալն՝ որ ուտէ համարձակ ընդ • զհրէից հաւատացեալն՝ որք ոչ ուտեն ըստ ինքեանց ընդարձակ զնմ ինչ, մի՛ հեգնական բանիւ զկծեցուցեալ անգոհանեցէ • նոյնպէս և՝ ի հրէից հաւատացեալք ապաստանութեամբ օրինապահութեան իւրեանց՝ որք ոչ ըստ հեթանոսացն ուտեն, զնոսա մի՛ դատեսցեն • զի տակաւին անկիրթք են օրինաց:

Նա այսու՝ ամենայնի, իբրև զմանկանս քրիստոնէական օրինաց՝ զկաթն ջամբէ • և որպէս զմայրն՝ զհրէայն և զհեթանոսն դիեցուցանէ և անուցանէ զաժենեաեան յորդիս Աստուծոյ • զի հետ զհետէ լինիցին ուղղակրօնութեամբք անխարդախ կաթին փափագօքք, զի նուաւս աճիցեն ի փրկութիւն (Ա • պետ • Բ • 2):

Հետ այսոցիկ ծնողական խրատուց երկարանչիւր

կողմանց • և որպէ զդաստիարակ սատան զանզուսպան , յասել՝ անդ՝ * Դու ոչ ես՝ որ դատիս զայլոյ ծառայ • իւրում՝ տէն կայ կամ անկանի ‖ : Սուքաւ թէպէտ դադարեցուցանէ զխստութիւն և զբանակռուութիւն յերկուց կողմանց , որոց ոչ պատկանի յայսպիսեան դատաւոր լինիլ , այսինքն հրէայն՝ հեթանոսին , և հեթանոսն՝ հրէին : Բայց զյանցաւորն ոչ խոպատ անպարտ և անձնիշխան ազատ Թողու՝ ի կամս իւր յասելն իւրում՝ տեառն կայ կամ անկանի ‖ • որով կամի ասել՝ թէ և յանցաւոր իցէ անխտիր ուսուցչն զնա , կայ ոչ՝ որ դատէ զնա , կամ տն իւրոյ անկ է խրատել զայնպիսին :

Որպէս և՝ի մեզ այժմ տուրբ եկեղեցին մայր ամ հաւատացելոց անուցանէ Պատիկս յամատղաց զհաւատացեալն Աստուածական քարոզութեամբ և նիկիական դաւանութեամբ • իսկ զյանցաւորսն օրինաց՝ անհատ եզակի անձինս Թողու յատկացեալ ազգաց եկեղեցական գլխոց , Եպիսկոպոսաց և Առաջնորդաց , որք տեարք այնմ գրոհի ըստ հոգևոր մասին անուանին , նոքա օրէն զայնպիսի հեղգացեալսն խրատել և ուղղել • և ըստ տէրունեան հրամանին՝ սասալլիր եկեղեցւոյն : Որով պարզապէս տեսանի • զի Թէպէտ անխտիր վստահացեալքն յուսել զնա՝ յանցաւորք են , բայց համապատիւք և համակրօնք ոչ են միմեանց դատաւորք՝ ի քննել և՝ի դատապարտել • զի իւրում տն կայ Առաջնորդին կամ Եպիսկոպոսին անկանի խրատել և ուղղել զայնոսիկ ըստ իւրեանց սովորութեանց : Ա՝ որոյ յայտնապէս ասէ՝ * Բայց կացցէ • զի կարօղ է տէրն հաստատել զնա ‖ :

Ա.յլ ինչ գացագոյն քան զԱստուածականս այս գան • նախապէս խափանեաց զբանակռուութիւն ազգընդ՝ազգի , և եղբայր ընդ եղբօր , ասելով իւրում տն կայ՝ կամ անկանի՝ի դատել • և ապա զանուղղայ վարս այնպիսեաց յատեան դատաստանի եկեղեցւոյ գլխաւորին յանձնելով ըստ տեառն իւրոյ խրատուն ասէ ,

եայց կացցէ ՚ի քրիստոսական դաւանութենէ , մի՛ յոյժ
սահատեցուսցէ ոք զինա վասն օրինազանցութեանն . զի
կարօղ է տէր Եպիսկոպոսն կամ Առաջնորդն և կամ
Խոստովանահայրն խրատուվք և ապաշխարութեբք հաս-
տատել զինա : ՚Ո՛վ և ջա զայն ասաց առ հայր * Ջամ
զոր ետ ցինա հայր՝ ուչ կորուսից ՚ի նմանէ . (յովհ . ժ .
39) : Ար է խրատ գլխաւորաց եկեղեցւոյ , այնուհե-
հակել ՚ի վերայ հօտին քրիստոսի :

Ուրեմն ուչ ոք իսպառ կայ ազատ ՚ի կամ իւր ա-
պաստան , պահել և ուչ պահել . որովհետև կայ ամենե-
ցուն տէր ՚ի հակել , ՚ի խրատել , ՚ի դատել և ՚ի հաստա-
տել : Ժասարակութեան այս է հրաման՝ եղբայրսի-
րութեան զհետ երթալ , և ուչ դատաւոր այլոց լինիլ :
՚Ո՛վ ասէ՝ * Ոմն պահէ օր ըստ օրէ , և ոմն պահէ զօր-
հանապազ . իւրաքանչիւր ոք զիւր միտս հաճեսցի ||:

Ա.յլ ինչ առաւել քան զայս հաստատագոյն վկայ՝
թէ առաքելադիւք են պահքն , երբ ահա կան յաւուրս
Առաքելոցն պահօղք զօրհանապազ , և օր ըստ օրէ :
Որպէս և այժմ յանապատան ճգնակիր միանձունք
պահեն զօրհանապազ զուլջոյն շրջան տարւոյն , և ՚ի
շէնան ըստ սահմանեալ կարգաց՝ օր ըստ օրէ , այսինքն
զաւուրս ոմանս ուտեօք , և զոմանս՝ պահօք :

Ուրեմն ճշմարիտ Առաքելադիր են պահքն : Ա.յց
պահողաց և ուչ պահողաց դատաւորք և տեարք կան .
մեք ջանասցուք զգերանս անհետ առնել յաչաց մե-
րոց , այսինքն զմեծամեծ յանցանս , որք ՚ի մարդկանց
անտեսանելիք և ՅԱՅ մեծ գրեցեալք են : Ա.նզի
խրատէ հայր մեր . * Որ խորհի զօրն , տեսանն խորհի .
և որ չխորհի զօրն , տեսանն չխորհի :

Ծուի թէ՝ այս է միտք Առաքելոյն . որ խորհի զար-
ժանապատուութիւն աւուրն , յորս վասն փրկութե
ներգործական և ներելի մեղաց մերոց վճռեցան պա-
հել , և պահեմք զաւուրան զայնոսիկ , տեսանն մերոց
մատուցանելիք ընդունդութեան մերոց զծառայու-

թիւն. որով խորհիմք ըստ աւանդութեան եկեղեցւոյ՝ պահքն յայն աւուրան մեզ փրկութեան և թողութիւն են ենթակայ, զորս ապերախտիք Աստուծոյ՝ և յուսով ապաւէնք առնուլ զայն, զոր առաց աչքն մեր. * Ոլոց աւետալ է՝ ի հօրէ իմմէ||.

Նա որ ոչն խորհի զայսպիսիս, աւետան զարիաւուրն չխորհի. ինքն առցէ վասն անձին իւրոյ զպատասխանի. * Նա որ ուտէ, աւետան ուտէ, և գոհանայ ՚ի Աստուծոյ. և որ ոչն ուտէ, նոյն ուտէ, և գոհանայ ՚ի Աստուծոյ||.

Յայտ է թէ՝ զձրի պարգեւն Աստուծոյ վայելօղք, յաղագս զանազան աւեսակ գոյացեալ բարութեց ՚ի վայելս մարդկան, բռնադատեալ ՚ի խղճէ՝ գոհանան յայնց բարութեանց առաջի աւետան: Նակ ոմք վասն ճգնութեան կամ օրինապահութեան զսպեն զկամս մարմնոյն, և ընդարձակ ոչ մխին յայնս տակս ակընկալութեան իւրեանց. ևս գոհանան ՚ի Աստուծոյ, որ կատարեալ է զնոսա ընդ դէմ բնութեան տկար և համեստ: Ո՞վ ի ոչ ոք ՚ի մէնջ անձամբ կեայ, և ոչ անձամբ մեռանի: Ա.յս հայի յայն բանն Քրի՝ որ ասէ, * Առանց հօր իմոյ ոչ կարէ ոք առնել ինչ||: Ո՞վ նա գիտէ զամ և հաստացանէ ամենեցուն ըստ գործոց և կարեաց, որպէս ՚ի վերոյ ասաց՝ իւրաքանչիւր առանձին կայ կամ անկանի:

Ա.հա մինչև ցատա սրբոյն Առաքելոյն իբր տղայոց կանխն ջամբելով, զմիջնոյն կատարեալսն զկարասոյն Հաստարհն, առաւել զտկարացեալսն ՚ի հաւատս գգուելով և դաստիարակելով, և զօրինապահն քաղցրութեբ նուաճելով, զի մի՛ զփարիսեցւոյն կրեսցեն զսոյժ. վայ և ասաց՝ * Խրատանչիւր ոք զիւր միտս համձեսցի||.

Նակ սկսեալ ՚ի 13 համարէ այնմ գլխոյ, որպ Հարատար բժիշկ փոյթ տարեալ նրատակ զայնպիսի տկարացեալն, Թերևս կազդուրեսցին յօդուածք խղճից իւրեանց՝ անձնխրոցն կշռելով զկրկնակի կենաց զաւդջութեանցն զօգտակարութիւն և զչինութիւնս

գայթակղեալ եղբարցն ինքեամբ ։ Եւ ակամն այս-
պէս ,, Ա. յաւուրն մի՛ զմիմեանս դատեցուք ։ այլ
,, առաւել զայս դիր՛ ի մտի , չդնել գայթակղու-
,, թիւն եղբօրն ։ Ո՞չ այս գիտեմ և հաստատեալ եմ՛ի
,, Քն Յն , զի ոչ ինչ պիղծ նմանե ։ բայց այնմ՝ որ
,, համարիցի ոք ինչ պիղծ , նմա՛ և պիղծ ։ զի եթէ վն
,, կերակրոյ եղբայրն քո տրտմի , ոչ ևս սիրով գնա-
,, ցես ։ մի՛ կերակրովիւք քո զնա կորուսաներ , վասն որոյ
,, Քն մեռաւ ։ մի՛ հայհոյեսցի քումն ձեր ։ Ո՞չ ի՛ ոչ
,, է արքայութիւնն Աստուծոյ կերակուր և ըմպելի ,
,, այլ արդարութիւն և խաղաղութիւն , և ևանդութի՛
,, ի Հոգին սուրբ ։ ։ ։ մի՛ վասն կերակրոյ քակեր զգ
,, գործ Աստուծոյ ։ ամ ինչ սուրբ է ։ այլ չար այնմ
,, մարդոյ է , որ խղճիւն ուտիցէ ։ Լաւ է ոչ ուտել
,, միս , և ոչ ըմպել գինի ։ և ոչ որով եղբայրն քո գայ-
,, թակղի , կամ գթէ , կամ տկարանայ ։ Դու՝ ապրեցն
,, հաւատս ունիս , կա՛ր առանձինն առաջի Աստուծոյ ։
,, երանի՛ որ ոչ դատեցի զանձն , որով զբնկերն վտո-
,, ձիցէ ։ Նայց որ խղճէն , թէպէտ և ուտիցէ՝ դա-
,, տապարտեալ է ։ զի ոչ ըստ հաւատոց ։ զի ամ ինչ՝
,, որ ոչ՛ի հաւատոց է՝ մեղք են (հռոմ ։ ժդ ։ 13—23)։

Ա. լուծ՝ ահա սրբազան առաքեալն Պօղոս , և խրա-
տական բանք նորա , յորս յուսացեալք ընդդիմակացն
պահոց , և ասեն՝ Պօղոս առաքեալ զամ ինչ ուտել
հրամայէ , և պահք պահել ոչ աստ ։ զի աբքայութիւնն
Աստուծոյ ոչ է կերակուր և ըմպելի ևայլն ։ Իբր թէ
ըստ կամաց նոցա աստ առաքեալն , թէ պահք պահե-
լով և գինի չխմելով յարքայութիւն գնալ չի լինիր ,
այլ սուրբ առաքինութիւնք շատ կան ։ թէ զնոսա կա-
տարէ մարդ , և առանց պահք պահելոյ՝ կարէ գնալ
յարքայութիւն ։

Ահեղացեն կացցեն սրդ յատեան առաքելոյս Քն ,
այնու յուսով յուսացեալ եղբարքն մեր ։ և՛ի գատ
քննութեան բանից նորա մտեալ , կամ խեղամտեցու-

ցեն զմեզ սուգութեան մտաց Առաքելոյն, և կամ
ինքեանք: զարուք ծանօթացեալ ուղիղ զօրութիւ զա-
նից նորա, ի՛ զոր գայթակղեցուացեն անուղղայ մեկ-
նաբանութեամբ իւրեանց:

Ասանկ Առաքեալն՝ յետ ի վերոյ գրեցեալ խրա-
տոյն ի ափսուքիւ ի հեթանոսաց դարձելոցն յաճախ-
ութիւն ձշմարիտ, յաւելու ասէ: * Այսուհետև մի՛
զիմեանս դատեցուք. այլ առաւել զայս դիք ի մտի՝
ջանել գայթակղութիւն եղբօրն: Ինձ այսպէս թուի
պարզութիւն առաքելական հրամանի, թէ զոր ինչ
խրատք հարկաւորք էին ի հրէից և ի հեթանոսաց դար
ձելոց յԱստուած՝ հաւատով մուտ եղբայրացելոց ա-
մենեցուն, ասացի ի վերոյ լրատէս. այսուհետև մի՛
դատիք զմիմեանս վասն սուրբ և անսուրբ կերակրոյ.
զի ամ արարածք Աստուծոյ են ի վայելս մարդկան.
իւրաքանչիւր ոք զիւր միտս հաճեացի՝ զինչ ինչ ու-
տելն, և զնչ ուտելն. զի խաւար հեթանոսութենն զու-
հից էանց, և տիւ ճշդիւթեանն է ընդ ձեզ. եղ-
բարք էք դուք առնելեան, մի՛ դատիք զմիմեանս.
այլ առաւել զայս դիք ի մտի՝ չջանել գայթակղու-
թիւն եղբօրն:

Ա. Ոմանք ոչ եղբայր կոչին եղբօրն գայթակղի.
պարտ ոչ պահօղն ի պահօղէն գայթակղի, թէ պահօղն
ի չպահօղէն: Յայտնի լինի այս, որ չի պահօղն առաս
կամօք զամ ըստ հաճոյս իւր կատարէ առանց արգել
ծութեան կամաց, այսինքն յօրինադրոլացն պահոց,
և ի դասուորացն եկեղեցւոյ: Ոչ երեսցէն ինձ, ըստ
այնմ՝ անզգաստն ծիծաղելով գործէ զամ. ապա վասն
այլ պարտի այնպիսին գայթակղիլ յատեաս և յօրի-
նադաւ անզօր արանց, որք ոչ ունին վասն օրինակ ու-
ղիք գայթակղութեան:

Ա. Եւ իրատամբ ըստ մարդկային տկար դատողու-
թեանց, երբ օրինադաւն առնէ զերբայր ոք քրիս-
տոնեայ՝ իշխանաւոր՝ վարձաւ՝ և ուսեալ մտացի՝

քայց առ ծէտս հաւատոյն մերոյ՝ քանահրոյ խաւարային երկիւղածութենէ, անհարազատ պատկեալ ամուանոյն, և եպերելով զօրինադիրս պահոց, անխաւիր է՛ի կերակուրս և յըմպելիս և յայլ անվայել գործս, մանաւանդ յաւուրս պահոց. այսուհանդերձ խղճահար պահացօղք ըստ երկիւղածութեան իւրեանց գայթակղին սակաւ դատողութիւք իւրեանց՝ ի հզօրագունից, աստէղ կամ խորհելով, եթէ այն ոչ իշխան վարձաւ և իմաստուն զնա՞ աներկիւղ առնէ և գործէ ընդդէմ մեր կարծեցեալ բարեպաշտութենէ, և օր ըստ օրէ յաճոյեն կամք և գործք նորա, մեք որ ահիւ և դողութեամբ յաղօթս և՛ի պահս դեգերիմք, և հաւատս միմ յանկողինս մեր, նոյնպէս յաւուրս և՛ի վերայ այսոցիկ ամենայնի աղբերացեալք են անյաղողութիք մեր, հիւանդութեամբք, մահուամբք սիրելի զուգակցաց՝ որդւոց և եղբարց, և առաւելն աղքատութիք։ Վ՚այ թէւր մակաբերութեամբ ասեն, ուրեմն մեք մոլորեալ եմք, ոչք լսեմք զպատուիրանս օրինացդ, որովք տանջիմք չարաչար։

Վ՚ասն որոյ խրատեմ Ընտրեալն Աստուծոյ՝ չդնել գայթակղութիւն առաջի եղբարց, գիտելով զԲրանան տեառն իւրոյ՝ անօգտակար այնպիսեաց, որ ասէ, * Վա՛յ՝ որ գայթակղեցուցանէ զմի ի փոքրկանց յայսցանէ հաւատացելոց, եւայլն (Տաս. ԺԸ. 6)։ Զարմ ընդ նմին՝ * Ջայս գիտեմ և հաստատեալ եմ ի Քրիստոս Յիսուս, զի ոչինչ է պիղծ նմա՛ բայց այնմ՝ որ համարի ոչ ինչ պիղծ, նմա՛ է պիղծ։

Վ՚ասացեն ասա վասն Ընտուծոյ՝ յուսացեալքն առ Աստուածն զօրս, զի ոչինչ հրամայէ Աստուածն՝ պահք ի՞նչ պահել, թէ կերելեաց ըստ հրէից խորհուրդն ինչ ունի՞ զի ոչինչ է պիղծ նմա՛ ասէ. արդեօք վասն ընդեղինաց՝ ոսոխ, լսակայէ, սխեռն և գանջարեղինաց ոչ երբէք ի հնուումն, և՛ի նորոյս՝ երկեալ ինչ է վասն պղծութեան նոցա կամ սրբութեան, որ առաքեալն

երդմամբ հաստատել զանազգէ զերբուԹիւն նոցին. Թէ վասն զանազան կենդանեաց՝ Թռչնոց, ձկանց և ժժմանց են վէձք այլոցն, և լուծմունք տարակուսանաց նոցա, յԱռաքելոյն սահմանեալք։

Արդ հետևելով ճշմարտուԹենէ գանից՝ ասացեն, Թէ իսկապէս վասն զանազան կերակրոցն է գան Առաքելոյն. և ոչ վասն ընդհանուց և պահոց, գովելով զնաւատասիրուԹիւն նոցին, և ասելք՝ մեք ոչ երբէք պետ կամեցեալ եմք զոք յաւուրս ուտեաց՝ ըստ տանելոյ գնուԹեան ուտել զհաճոյան. զի ամ ինչ՝ Թէ և ըստ հնուԹեան անտուրբ ասացեալք, այժմ սրբին անուամբն Աստուծոյ. զի Թէ հեԹանոսն. նոյն անուամբ քրիստոնեայ լինի, որ կայ յաւիտեան յարքայուԹեանն երկնից ընդ Աստուծոյ, վասն որոյ ոչ պարտին սրբիլ կերակրոքն, զոր ոչ առաւել ինչ յրստամոքսի գան ըզգան և ջուրս ժամն միոյ աւուր։ Ուրեմն գանք մեր ընդ վասն պահոց ըստ եկեղեցական կանոնադրուԹեանց, և ոչ ախորժելն կերակրոց յաւուրս ուտեաց։

Արդ զոր ունի այնպէս յայտնի վկայուԹիւն ուսուի և ի տուրբ գրոց, որ հրամայի նովաւ պահք ոչ պահել քրիստոնեայ եղբարց, մանաւանդ առաջի ի քննել։ Այլ զինչ արասցուք որ ասէ Առաքեալն, *Զի եԹէ վասն կերակրոյ եղբայրն քո տրտմի, ոչ ևս սիրով գնացեր. մի՛ կերակրովիւն քո զնա կորուսաներ. վասն որոյ Քրիստոս մեռաւ։ Կարծ զոք առել, Թէ այս ոչ ևս յաւիտեան վասն պահոց. քանզի այժմ ի գործ հաւատացելոց մեծ մասն ի հեԹանոսաց մկրտեցեալքն են, այն խորուԹիւն յայնժամ ի մէջ տրէից և հեԹանոսացն էր. այժմ ի տրէից հաւատացեալք յոյժ սակաւք են ի մեզ, զնարդ պարտիմք ի խորհուրդ կերակրոց եղբօրն տրտմել յաւուրս ուտեաց։

Արդ ի մեր ազգիս ազգանակցուԹեան յուտեաց աւուրն ոմանք ուտեն զխոզենի՝ և ոմանք ոչ, երբեմն ոչ զոք տրտմի անդ սակս ուտողացն, քանզի այդպիսի

տրամին՝ երբ տեսանեն օրինապահք զեղբարան մեզ կրօնի և ազգի ընդ ինքեանս բազմեալ՝ ձաշակ յաւուրս պահոց, ուտեն յայն աւուր արգելեցեալ զկերլիսն. և ինքեանք իբր խորդացեալք՝ ինոցանէ՝ զպահոցն ուտեն, ըստ վերոյ գրեցելոյս՝ ոչ միայն տրամին, այլև գայթակղին: Ուրեմն սեղանակից միակրօն եղբայրն ոչ բարւոք գնաց ընդ ընկերին, վասն որոյ Քրիստոսն՝ ի սէր նորին մեռաւ. սակայն այն եղբայրն ոչ թէ մահուամբ իւր ոչ օգնեաց նմա, այլ որկրամոլութիւնն զնա յուսահատեցուցեալ մեռոյց՝ ի բարեկրօնութեանց նորին:

Ա՝ի հայհոյեսցին բարիք ձեր (ասէ), զի ոչ է արքայութիւնն Աստուծոյ կերակուր և ըմպելի: Ահա հայհոյին բարիքն, որ խրատէ՝ մի՛ հայհոյեսցին: Վասնզի գործ բնութեան է՝ յորժամ հկօրն յաղթահարէ ըզտակար ոք, յայնժամ յաղթահարեցեալն՝ ի դառնութէ կրից կամ սգալով ողբայ, և կամ անիծաբանութեամբ հայհոյէ:

Ի. յասէս երբ օրինապահն տեսանէ զփարթամ և զուսեալ կարող զոք ընդդէմ սովորութեան հայրենեաց ընդարձակեալ զկամս իւր, և օրինակ չար լեալ այլոց, ըստ մարդկային տկար դատողութեան իւրոյ զԱստուած պատճառ կարծելով համարձակութէ եղբօրն, ասէ՝ ի մտի իւրում՝ Աստուած է պատճառ օրինազանցութեան սորա, վասն էր շնորհեալ այսպիսի անխիղճ և անկրօն առնս այսմիկ զփարթամութէն և զինչնանութիւն, որ յուսով այնոցիկ համարձակեսցի օրինակոխ լինիլ. որով հայհոյէ բարին Ն՝ զոր վայելէրն նա: Ա՝ն որոյ ասէ՝ մի՛ հայհոյեսցի բարին ձեր՝ զորս շնորհեալ է ձեզ Աստուած, գայթակղութեամբ եղբօրն. զի արքայութիւնն Աստուծոյ ոչ է կերակուր և ըմպելի. այսինքն փափկակեցութիւնն և որկրաժէտութիւնն աստի կենաց՝ ըստ առաքի մեծատառն և աղքատին Ղազարու, ոչ է արքայութէ Աստուծոյ:

Եւ ասէ Աստուած զայս բան իւր առ Կորնթացիսն առաւել պարզաբար բացայայտէ՝ առանց այլոց ուրուք վերինութեան կարօտելոյ • * Այլ կերակուր ըզմեզ , (ասէ) առաջի այ ոչ կացուցանէ • ոչ եթէ չուտեմք , (ասէ դարձեալ) պակասեմք ինչ , և ոչ եթէ ուտեմք՝ առաւելումք ինչ • բայց զգո՛յշ լերուք՝ գուցէ իշխանութիւնդ ձեր այդ՝ գայթակղութի՛ւն լեզի տկարաց (Ա • Կորն • 8 • 9) : Իսկ թէ զինչ է իշխանութիւնն այն՝ գրեցուք ՚ի հետեւեալ բանին :

Եթէ ոմըք յուրիշ Աստուածոյ ոչ է կերակուր համ ընդելի , ապա ինչ է հաճոյն Աստուածոյ՝ որ կոչէցի ոմըք յուրիշ • ասէ՝ * Այլ արդարութի՛ւն և խաղաղութիւն , և խնդութիւն ՚ի Հոգին սուրբ • զի որ այսմ ծառայէ քրիստոս , հաճոյ է Աստուծոյ , և ընտիր մարդիկ ‖ : Արդարութիւն և խաղաղութի՛ւն յայնժամ լինին ՚ի մեզ , յորժամ սիրեցուք զեղբայր կամ զընկեր՝ իբրև զանձինս մեր , և զհայրենասուրս աւանդութիւնն ընդ նոսա հաւասար պատուեցուք , և այլոց օրինակ բարի զանձինս մեր կացուցուք • որովք ուրախ առնեմք և զՀոգին սուրբ • եթէ այսպէս ծառայեմք ՚ի սիրելին քրիստոս , այսինքն աղքատաց և տկարացեալ եղբարց , լինիմք հաճոյ Աստուծոյ , և յարգեցեալ ՚ի մէջ հաւատացելոց եղբարց :

Արի՛ վասն կերակրոյ քակեր զգործ Աստուծոյ ‖ : Հա՛ դարձեալ վերակրկնէ , թէ որո՛վք գայթակղին մարդիկ • զի ոչ ոք տեսանելով զընկերն առաւել քան զինքն հարուստ՝ վարձո՛ւ իշխանաւոր՝ խոհեմ և իմաստուն , զառնապատի ՚ի ջնութենէ իւրմէ գայթակղել • այլ երբ զայնպիսի կարող անձն եթէ տեսցէ ընդդէմ հայրենի սովորութեանց օրինապանց՝ յուսահատեալ գայթակղի • այն է՝ որով քակի գործն Աստուծոյ • զի գործ նորա էր զամենեսեան առնել ՚ի մի • բայց հանարձակ ուտելն յարգելեալ աւուրս կարողացն անձին , քակէ զիմաքանութիւն եղբայրակրու-

թեան . և գրկն աստուծոյ ինոյ անկաւատ :

Ա՛մենայն ինչ ստուերք է (առաք) . այլ ջուր այնմ մարդոյ է , որ խղճին ուսիցէ || : Ա՛յս յաւակատիս վանդհէլոց պատկանի , և ոչ թէ ուսուցք կամ պահոց . զի ըստ վերոյ գրեցելոցս՝ հեթանոսաց գարձելոց ոմանք , որ ցանկային զզոհեալն խրախճանօք ուսել , երկիւղածք գայթակղէին յայնցանէ , և խղճէին զայնպիսի կերելեան . քանզի յերկիւղէ հզօրապունից՝ թէ և ընդ նոսա ուսէին . այլ խիղճ իւրեանց տանջէր զինքեանս , որ առ ջուր և պիղծ . նմին երի առէ՝ * Լաւ է ոչ ուսուել մին , և ոչ ընդել գինի . և ոչ որով եղբայրն քո գայթակղէ , կամ գթէ , կամ տկարանայ || :

Նոյն թէ սիրելի մեր էջէ այս , տեա՛ զի կորնթացեան յայտնապէս՝ ուր ասաց . * Բայց զգո՛յշ լերուք՝ գուցէ իշխանութիւնդ ձեր այդ՝ գայթակղութիւն լեցի տկարաց || : Ա՛նդ պատուագոյնք մեկնաբանէ զայս և զՀռոմայեցւոցն քան այսպէս * Եթէ ոք տեսանիցէ զքեզ՝ որ ըզգիտութիւնդ ունիս քաղքեալ ի սեղանոյ , ոչ ապաքէն խիղճ մատց նորա՝ որ տկարութեամբն զգաճեալ է , անդրէն շինիցի ուսել զզոհեալն . և կորնչիցի տկար եղբայրն ի քում գիտութեանն , վասն որոյ Քրիստոս մեռաւ (ա . Կորն . Ը . 10 . 11) : Ա՛ս այսպէս յանցուցեալ յեղբայրս , և զխիղճ մատց տկարացն զայրացուցեալ , ի քո մեղանչէ : Ա՛ ասէ որով եթէ * Կերակուր գայթակղեցուցանէ զեղբայրն իմ , ոչ կերայց միս յաւիտեան , զի՛ զեղբայրն իմ գայթակղեցուցից || :

Ա՛հա ի վախճան այնքան տարուբեր խրատական բանից , որբազան առաքեալն Քրի՛ստոս՝ զանձն իւր եդ գրաւ առաջի ամենեցուն , և ինքեամբ եցոյց զօրինակ եղբայրսիրութեան և սիրաշահութեան : Ա՛յս ոչ են հաւասարձակախօսքն , թէ առաքեալն Պօղոս հրամայեալ է ուսել զամենայն անխտիր :

Յեռանեա , թէ որպ խնդրօք կալաւ զնա . նախ՝ ըստ առանելոյ ժամանակի , տեղւոյն և անձանց ներուհակա-

Ջորրորդ նեցուկ ընդդիմակային պահոց։

Ջորրորդ նեցուկ ընդդիմակացն էն, թէ մեք մարդիկ տկար քննութեամբ զգուծեալ էմք, ոչ համաձայնին կէցուքէ կէնաց մերոց ուսեսոյք պահոց՝ ոսպն, մխեռք, և այլ այսպիսիք։

Ընդ այս համառօտ ասել հարկաւորի միայն զբան մարգարէ թագաւորին Դաւթի, թէ * Մի խոտորեցար սիրտ իմ դանիւք չարութեան, պատճառել զպատճառս մեղաց ընդ մարդս՝ որ գործեն զանօրէնութիւն (սաղ. ՃԽ. 4)։

Եւ թէ միրաւի վասն տկարութեանն ոք հարկէացն ուսել յաւուրս պահոց զիերակուր ուսեաց, այնպիսին եթէ աշակերտ է աստուածային Պօղոսի, պիտի զգուշութեամբ պարտ է առնել։

Ասէ՝ ահա և դուք մի՛ առ ՚ձ, հաստատելով ՚ի մեզ իւրում, եթէ ատելիներ չանձնէ իմիք ՚ձ զայս տկարութեանն իմ, պարտական եմ զիմոխարէնն էերեալ աւուրցս պահել, կամ չեա այնորիկ պահել, և ոչ սովորաբար ուսել։

Երկրորդ՝ այնպիսի պատճառաւորն, լուեալն ՚ի տան իւրում պարտ է ուսել, և ոչ առաջի քաղցից խրախճանութեամբ և հեգնելով զօրինապահան հանդերձ օրինադրօք. զի մի՛ գայթակղեցին եղբարք, վասն որոց Քրիստոս մեռաւ։

Եւ երրորդ՝ այնպիսի անձն, որպէս զայլ ներգործական չանցանան, նոյնպէս և զպատակերութեի իւր՝ հարկաւորի պատկառանօք չայտնել խոստովանահօր իւրում, և զապաշխարանս ընդունել ՚ի նմանէ՝ որպէս ղեկ քժշկութեան ՚ի հոգևոր քժշկէ իւրմէ. զի մի՛ այն ընդարձակութեան իւր՝ անպատիժ մնացեալ քեղեցուցն, և ինքեան ունակութեան չարակից լինիցի. որով օր ըստ օրէ ատելն խղճահարութեանք իւր։

Հինգերորդ նեցուկ ընդդիմակացն Պահոց։

Հինգերորդ՝ ասեն ընդդիմակքն, թէ ջուրկն վան անուռոյջ կազմուածոց մերոց պատուիրեալ են մեզ ոչ պահել։

Ա.յս անուան վասու նոցին պատասխանել՝ նախապէս անձնիւրոց խիղճն վարդապետեցէ ինքեանց։ Ա.րդեօք տեսեալ էին զոք ջուրկ կամ գնուրտացն աստիճանաւոր՝ մինչ և էին ազգաց, երբեք ջատագով Աստուածաստիճան և Առաքելադիր ըստ մեր աստ գրեցեալ Պահոցս. որ այնպիսիքն առուղջ անձանց պատուիրեալ էրատեսցեն պահել եկեղեցական օրինօք, և ակարացն հրամայեսցեն ոչ պահել. զի այնոցիկ պատուէր կամ էրատքն ուղիղ վան օգտի հնազանդելոց համարիլ կարասցէ՝ ի խոհական եղբարց։ Ա.հա միշտ հատարակապէս նոքա հեգնեն զպահս, և զպահացողսն ծաղր առնեն. վան որոց պատճառս՝ ի բերան դնեն միջակ խղճահար եղբարց զակարութիւն զնուեն. զի տակաւ առ տակաւ ընտելացին կամաց նուբեանց։

Երկրորդ՝ ասացեն ջուրկնէն, թէ մարդիկք երկայնակեաց և առուղջ էրէն ի դարս ժամանակաց. յորժամ ոչ ուտէին զմիս և զգանազան համադամ կերակուրս, թէ չէտ ուտել սկսանելոյն նոցա։ Ա.թէ ուտելն զնուեանց օգտակար է, ահա զաղմաց ծնօղքն առանց պահոց են յԱսիա և յԵւրոպա. վան որ միւս ծնունդք նոցա՝ ըստ մեծի մասին տկարութիւք զգածեալք են, և ախտաց գառնիկքն գիւղականք և քաղաքականք, մինաեսակ խաշոյ կերակրովք և պահօք քաջառողջ և պարարտք են. և տկարացեալքն ի նոցանէ՝ առանց ջժշկական նուբը դեղոյն ըստ կարեանց գառնիկ ձարտարութեանց՝ դիւրաւ ջժշկին քան զքաջ ջժշկաց հանամատարելան։

Երրորդ՝ եթէ ընդարձակ ամ ինչ ուտելն առուղ-

Ջարար և օգուտ է բնութեան մարդոյ • վասն կը նոյն
բժիշկն զակատացեալ անձինս ալգելուն ի տովտա-
կան կերակրոց խրեանց , խղճահարին հրամայեն ըստ
Առաքելոյն՝ գանջար ուտել , և այլոց՝ միայն անժուր
հաւ ջրոպայ և միս ձագուց • որով յայտնեն , թէ
պարարտ կերակուք հակառակ են առողջութեան և դե-
ղերէց խրեանց : Եւ մանաւանդ բազում դեղերայք
բոլոր բժշկաց յարմարոց և ի խոտոլինաց են • կար-
ծեմ՝ ոչ գոյ յաշխարհի օգտակար ձար և դեղ ինչ՝
որ ի մսոյ և կուղոյ կովուց կազմեցին վասն գնութե-
նեկան ներքին ցաւոց և տկարութեանց : Որերեւա
դուն ուրեք վասն արտաքին վէրաց պիտոյացին իւղ
կովուց և կաթն մաքեաց : Որթ արմատք և գանջարք
զայս ունին զօրութիւն՝ յառողջութիւն զրկեալն վե-
րադարձուցանել ի նոյն • զիարդ ոչ կարեն յառող-
ջութեան զեղեալն պահպանել անվտանգ • քննեա-
ցեն գնագէտ բժիշկք դարուս :

Որ երրորդ՝ գնագէտքն որոշեացեն • մարդն առա-
ւել պէտս ունի ի դարմանի կերակրոց , թէ անասունք
և գրաստք : Որա անհուն անասունք , ոչխարք և պա-
ճարեղինք , ի սկզբանէ արարչութեան մինչև ցայժմ
խոտեղինօք դարմանին , ինքեանք նոքօք պարարտա-
նան , և զաշխարհ ամ ընուն կաթամբք և իւղովք , և ի
վախճանի պարարտ մսով քրեանց զմարդիկ կերակ-
րեալ պարարտացուցանեն : Որամբք և եղինք զծան-
րութիւն արօրատրութեանց երկրի տանին , զայլս և
զբեռինս բառնան • և զպարագայս մարմնոյն ի պէտս
մեր աճեցուցանեն նոյն խոտոց զօրութիւքն : Որեւք ,
ձիք , և այլ զանազան գրաստք զեամ դժուարութի մեր
դիւրացուցանեն , թէ քարձմամբ բեռանց , և թէ ի
ճանապարհորդութե մերոց , այնքան վիթխարի մարմ-
նով միշտ ածին և զօրանան նմանապէս խոտով և
ընդեղինով : Որաև ոչխարք ոչխարք զարշանք ըստ մեծ-
մասին խոտով քրեանց ճարեն , և թռչունք՝ ընդեղինով ,

և՛ գաղանաց սկսաւցեալք՝ գնութեամբք գտանել զարմատս և զխոտս, որովք ապաքինեն զցաւան։

Ոչխար մարդն զնաիր ոչ կարէ առողջ և բարեպէս բանջարեղինօք և ընդեղինովք անանիլ. ուր թէ և՛ գաղանաց յաճախ մսակերից կեանքն են սակաւակեաց։ Ոչ ատն որոց Արարիչն գնութեան՝ և սկզբան հրամայեաց մարդոյն զքաղցր բանջարեղէնս, և՛ սերմանեաց բուսեալ զընդեղէնան ուսեալ՝ և վայրի գալարուռջ, ուր գնակեցցէ զնախանին մեր, և ապա՝ և տուգանս անպատուութեան մերոյ հրամայեաց կետ ջրհեղեղին ուսեալ զմիս, ըստ որում ուխտեալէր՝ ոչ ևս ջրհեղեղաւ կորուանել զերկիր։

Վեցերորդ Ներսիսի ընդդիմակացն Պահոց։

Երկրաւորաւս լմնասանացեալք՝ որ զերկիւղած տեառն յիմարս կարծելով ասեն, զընդեղէնս ուսեալ Աստուած Թուչնոց հրամայեաց, և զխոտեղէնան անասնոց և անբանից. մեզ մարդկանցս պարգևեալ է զամ բարութիս աշխարհն. զի զայն ամ վն մարդոյ արար։

Այն երկու պարբերութեանց զառաջնոյն զբացատայտութիւն, ի հինգերորդ յենարանաց խրթնոց, ի բժշկաց՝ մերս պատասխանովք շատացին։ Բայց վն երկրորդին՝ զայս համառօտ հարցանեմք, թէ սիրելի եղբայրք, ոչ՝ որ արգելու զձեզ զամ ստեղծեալ բարութիւնան Աստուծոյ՝ ըստ իւրաքանչիւր ժամանակի ուչ վայելել յորոց անուրժին քիմք և կամք ձեր։ Ակայն զրկ խրատանացեալն յԱստուծոյ Սողոմոն. *Ամենեցուն ժամանակ է, և ժամ ամ ինչ զոր գործեսցէ երկնից։ և թէ՝ *Ամենայն ինչ զոր գործեսցէ՝ բարի է ի ժամանակի իւրում (Ժող. Գ. 1—11)։

Եթէ ասիցեն՝ ամօր մի՛ է առաջի Աստուծոյ,

զինչ հարկ է զանազանել զօր ուժեաց, և զօր պահից. զինչ զանազանութիւն է ի միջ հինգշաբաթից և ուրբաթի ըստ լինելութեանն՝ օր: Ասել է նոցա, օր էր արուեստագործութեան վեցերորդն՝ յորում առեղծան ջրաղացն՝ սղոցն, գաղանք, և մարդիկ, որք կայտառէին հրճուանօք: Օր էր՝ յորում յարգելեալ պլատղին կերին, և թաքեան ի ներքոյ ծառոց ամօթալի գիմօք: Օր էր՝ ծննդեան կայէնի և Հաբէլի, և ուրախանային ծնօղքն, թէ ծնաւ մարդ Աստուծով: Օր էր՝ երբ ապան կայէն զՀաբէլ եղբայր իւր, և ծնօղք նոցին երեսուն ամ սգապեաց եղեն վասն միոյ նոյն աւուրն:

Ասուրք էին՝ երբ մարդիկ բաղմացան ի վերայ երկրի, ուտէին, ըմպէին, և զկանայս գեղեցիկս առնուին ի դստերաց մարդկանց. նմանապէս աւուրք էին՝ երբ Ջրհեղեղն եկն, և եբարձ զամենեսեան: Օր էր՝ յորում ծնաւ Իսահակ ի բերկրութիւն Աբրահամու և Սարրայի. և օր էր՝ երբ Աբրահամ գաղտ ի Սարրայէ տարաւ զԻսահակ ի զենուլ:

Ասանց երկարութեան բանից, օր էր՝ որ ծնաւ փրկիչ աշխարհի. հրեշտակք պարտաւեալ եղեն՝ փառք ի բարձունս Աստուծոյ, և մոգքն ընծայաբերք լինէին: Օր էր և այն՝ երբ նոյն փրկիչն խաչեցաւ. արեգակն խաւարեցաւ, երկիր շարժեցաւ, վէմք պատառեցան. և վարագոյր տաճարին ցեղաւ: Աստ ըստ հուսկն ասացից, օր է՝ յորս մեք կամք և վայելեմք ըստ բարութեան երկրի պէս պէս ուրախութեամբք, որպէսզի և դստերօք. և օր է այն՝ յորժամ բնութիւնք արարածոց հրդեհեալ կիզուն, մարդիկք ասեն լեռանց՝ թէ անկերծուք ի վերայ մեր, և բլրոց՝ թէ ծածկեցէք զմեզ:

Ասյս ամ աւուրք են՝ որք եղեն, կան, և լինին. զնաղդ ներգործութիւն նոցին և վայելչութիւնքն ի նոսա իջ եղեն և լինին ի մի և ի նոյն որակութեան,

աղաչեցի՝ ի փոփոխութեան և յայլայլութեան տարու-
բերեն տատանմամբ . զի սակս ասաց որ ասացն՝ Թէ
* Ամենայն ինչ որ գործեաց՝ գեղի է ի ժամանակի
իւրում ‖ :

Ոչխա և գառինք են աւուրք պահոց ի նախնեաց սահ-
մանեցեալք ի զտուն գազանացեալ կամաց մարմնոյ
մերոյ , և ի պատասխանատուութեան ժամուն , ուր
ոչ լինին հոգիք մեր ատեան զմեզ , և ոչ օրինադիւրք
պահոց՝ ամբաստանիչք զանձանց մերոց . ըստ որում
եղեալ է ի ձանապարհի կենցաղոյս , իրաւախոհ ընդ
ոսոխի մարմնոյ մերոյ . և զերծեցեալ աւուրան պահոց՝
տալաշխարութեամբք ի մխիթարութիւն հոգւոց մերոց :

Պանդխտութիւն ի փրկչէն մերմէ՝ ըստ վերոյ գրեցե-
լոյն , նոյնպէս և ննջեալքն զոյն ուսանք առնել .
* Հաստուցանել ամենեցուն զպարտս , և մի՛ ումեք պար-
տական գտանիլ (Հռոմ . ԺԳ . 7) : Տիւնա՝ Թէ իցեն
ընդդիմակացն զօրել փաստք՝ վասն անպիտանութեան
պահոց , ըստ կարծիս իւրեանց յաւուրջ մատուցեն ի
քննել . ապա Թէ ոչ՝ շատացին ցաստ յստակ գրեցելովք :

Այ՛ և այլ զօրել վկայութիւն յոյնպիսիս յու-
սացեալն՝ ի նոյն Պաւղոս առաքելոյ առ իւրն Տիմո-
թէոս , որ ասէ ,, Այլ հոգին ասէ յայտնապէս ասէ ,
,, Թէ ի ժամանակս յետինս՝ քակտեացին ոմանք ի հա-
,, ւատոցն , և հայեսցին յոգիս մոլորութեան , և ի վար-
,, դապետութիւնս դիւաց՝ կեղծաւորութիւն . ապա-
,, բանք , խարեալք իւրեանց խղճիւն մատց . որ ար-
,, գելուցուն յամուսնանալոյ , և ուրկնիցեն ի կերակ-
,, րոց՝ զոր Աստուած հաստատեաց ի վայելել հաւա-
,, տացելոց , և ոչ գիտեալ իցեն ի ճշմարտութեանն
,, վերայ . զի ամ արարած Աստուծոյ բարի են , և
,, չիք ինչ խոտան . մանաւանդ որ գոհութեամբ ըն-
,, դունիցին . զի սրբի բանիւն Աստուծոյ՝ և աղօ-
,, թիւք (Ա . Պետ . Դ . 1—5) :

Այլեւս ամ ընթերձանելեաց՝ լսել ճշմարիտ

եղուտ նոյն Առաքելոյն առ իւրն Տիմոթէոս՝ Ի նոյն ինչ գան։ * Մխտդիր ընթերցուածոց վարդապետու-
թեան, ասէ՝։ Ցանդիպեա և ամօք առաքս զմիտս անխարդախ ունելոյ՝ ի գիտել որ ամ գանիք մեր մինչև ցայժմ վասն Լծոց Աստուծոյ մերոց է, այսինքն պա-
հոց. որում առացաւ՝ * Յամ ծառոց կերիցես. քայց՝ ի ծառոյն գիտութեան բարւոյ և չարի, մի՛ ուտիցէք։

Ցանդիպեա և մեք յիշ ուրեք երբեք արգելու յանդգնեցաք զոք յամս չուտել յորոց ախորժին կամք և բնութիւնք իւրեանց՝ յաւուրս ուտեաց, քայց միայն յաւուրս պահոց պահել ըստ Աստուածադիր Առաքելոյն և Հայրապետական կանոնադրութեանց։ Վասն ի վերոյ նշանակեալ հրաման վարդապետին առ մերել ի աշակերտան Տիմոթէոս՝ ոչ վասն պահոց ընդ-
դարձակութիւն նմա գրի. այլ վասն ամ խառն և արգելեցեալ կերակրոցն հրէից, ևս և յամուանուէց. որում Աստուածդ և հրաման ածել և զազմանալ։

Ո՞յասիկ ունելով մեր ի մտի, մի՛ փոխեացէ ոք զենթակայն նպատակի մերոյ. և զխաբէութեանցն ձեռնարկեալ՝ ասացէ, Առաքեալն հոդով արքով հրաման տայ յամենայնի ուտել. թէ և անուրբք լինիցին ուտելիքն, արքին ասէ՝ զանիւն Աստուծոյ աղօթիւք. վասն որ հայրապետք պահել հրամայեալ են։ Ո՞յել է. այլ պահք պահելոյ կանոնադրութիւնքն, և այլ յաւուց աւուրան յախորժելոց արգելքն զհատուածեալս անպուրբ և պիղծ անուանակոչութիւք. և թէ ոչխտիկս, աստուածք զինն ի տեղւոջ իւրում։ Ո՞յսա կանխաբանեմ նոյն Առաքելոյ յիշ ուրեք վերակնելն, թէ * Պատուական է ամուսնութիւն, և պղծութիւն՝ ամուսնանալն։ և զատանալիսն ի ձեր յաւուցեալ վկայուեն՝ թէ * Որ արգելուցուն յամուսնանալոյ։ ոչխտիկ ծանուցանէ, թէ ոչ է արժան զոք արգելու յամուսնութենէ։

Ա՛ռ մինչև ցայժմ վասն աւուրց պահոց խոսեալ եմք, և՛ ի միս ածելոյ, թէ Աստուածադիր են պահքն,

պարտիմք պահել զժառանգեալ աւուրն սրբութիւն ,
հեռանալով ի պարտաւորացուցիչ կերակրոց և յըմպելեաց ։
Իսկ այժմ տեսանեմք , որ վճիռ ժանդիրն՝ յամուսնու-
թենէ արգելողաց՝ Առաքեալ , և վասն արդար ամուս-
նութեան ևս ժամանակ յառաջացուցանէ պահելոյ , յա-
աել ևս առ Կորնթացիսն՝ ,, Այլ վասն որոյ գրեցէքն առ
,, իս , բարւոք է մարդոյ ի կին մարդ չմերձենալ ։ բայց
,, վասն պոռնկութեանն , իւրաքանչիւր զկին կալցի ,
,, և իւրաքանչիւր զկին՝ զիւր այր կալցի ։ կնոջ՝ այր
,, իւր , զպարտն հատուսցէ ։ նոյնպէս և կինն՝ առն իւ-
,, րում ։ զի կին՝ մարմնոյ իւրում ոչ իշխէ , այլ այրն ։
,, նոյնպէս և այրն՝ իւրում մարմնոյ ոչ իշխէ , այլ
,, կինն ։ Մի զրկէք զիմեանս ։ բայց եթէ ինչ ի միա-
,, բանութենէ առ ժամանակ մի , զի ուխտիցն պարա-
,, պիցէք , և դարձեալ ի նոյն դարձջիք , զի մի փոր-
,, ձեսցէ զձեզ սատանայ վասն անխառնութեանն ձե-
,, րոյ (ա ։ Կորն ։ է ։ 1 — 5) ։

Ա՛րդ՝ տեսանէք , որ Առաքեալն բայ ի հաստատակ պահոց կերակրոց և օրինաւոր ամուսնութեան աւուրս պահոց նշանակէ այսու բանիւ ։ * Բայց յորժամ ուխտիցն պարապիցէք ։ Ուրեմն կան և աւուրք պահոց ամուսնութեանէ ։ Յորմէ զայն՝ որ ասէ * Բարւոք է մարդոյ ի կին մարդ չմերձենալ ։ ՚Ո՞րչափ ունի մարմնաւորն ասել՝ Յորժամ ուխտիցն պարապիցէքին ։

՚Ո՞ի թէպէտ օրինադիրն արդար ամուսնութեամբք են , բայց հրաշափառ վիրաւէտս աւուրք սէրտունակութիւնք , կամ խոստովանութեան և ձաշակման աւուրք՝ աւուրք սրբութեան և ուխտից են ։ ոչ և աւ հրէայն էր այս օրէն՝ մերկնիլ յանկողնոց , որ է պահեցողութիւն մարդկան յամուսնութենէ ։ և սակս դառնալ ի նոյն , զի մի՛ փորձեսցին ի սատանայէ , որ լինի միոյ կողմանն յանգոհունակութենէ մերձիլ աւուրս անկողնին ։ Եւ զայս հրամանս ուր եթէ Առաքեալն ինքնին գրեաց աւ կորնթացիսն , այլ նոքա գրեալ հարցումն արարին

զբրևատանէութեանն ուսանիլ զբարեկարգութիւն և
զօրէնս։ Եւ նա որպէս լշխատ օրինաց այնպէս սահ-
մանակից։ Ո՞ւստի որպ ասէ՝ * Գրեցէքն ուս[illegible]։
ամենայնիւ ասէ, եթէ ոչ ի Տեառնէ ինչ ուսանիցես։
Այս ընդ պարարտացուցիչ կերակուց՝ առհմանեցաւ և
պահք ամենայնի, ուխտիցն պարապեալ աւուրք։

Եւ եթէ այսպէս պարտ է քրիստոնէին կեալ,
զինչ[illegible] առ Տիմոթէոս՝ հոգևոյն Աստուծոյ, վարդա-
պետ զնոսա լայն, կոչէ յամենայնէ և ի կե-
րակրոց զարգելոյն։ Այլ երկիւղածութեամբ, և
մի՛ զի գրեցելոցն ի հարկաւոր ժամանակի. զի և
Աստուած ասաց՝ կորնչանել զնինուէ. քայց զղջումն
և ապաշխարութիւն նոցա հարկապրեաց ոչ կորնչանել։

Ա. յայտ առեալով Աստուծոյն, թէ մարդք չարք
և կախարդք յարեան հակառակ քարոզութեան և ու-
ղիղ վարդապետութեան Աստուծոյն, տղմիլ զմիտս
հաւատացելոց, զոչ ինչ արտաքս կարէին նշմարել
յաստուածաբան ուսմունս նոցին, և ոչ յամբիծ վարս
գնացից սրբոցն, ձեռնունայն գտեալք յայն ցանկու-
թեանց սրտից իւրեանց. զի ամօք առեալեր զանընչա-
ւիրութիւն, զանարատ վարս, զուղղափառ քարոզու-
թիւնս, զաստուածասէրս հրաշագործութիւնս, որովք
օր ըստ օրէ յաւելանային ի հաւատս Քրիստոսի. զի
եթէ հակառակորդք նոցա զայնպիսեաց ինչ ասէին ընդ-
ցանէ, անընդունակ լինէին քանք չարեացն, գուցէ և
քարկոծ ի հաւատացելոցն լինէին։ Ա. Ոյ ըստ հոգւոյ
դեղաւորեաց արհաւիրագործն՝ որ վասն շահուց իւրոց
յարոյց զձեռնտուսն Ասիոյ՝ ասելով * Ա՛լք՝ գուք ձե-
զին լսեք գիտէք, զի յայսմ գործոյ է շահ մեզ
(գործ. ԺԹ. 25)։

Հանգոյն այսմ և հակառակորդքն յարուցանէին վնա-
սակս զհաւատացեալսն ի վերայ Աստուծոյ, թէ սուտ
արգելուն զձեզ յամենայնէ, և մեկնեն ի կե-
րակրոց. զի այսուհանդերձ անձնական ինքնասէր զհաւատացեալսն՝ առնել նմա արտացեն նոցա զԱստուա-

„ և գնաց ի Թեսաղոնիկէ. Կրեսկէս՝ ի Գաղատիա. ...
„ Տիմոթէոս „Թուղթս զաղ առ նոս վաղա-
„ ակէր. զի Դեմաս եթող զիս՝ և սիրեաց զաշխարհ,
„ Գաղատիա. Տիտոս ի Դաղմատիա: Ի Ղուկաս միայն է
„ (Ե. պետ. ի. 1—6): Եւ թէ ոչ ամէն էին նոքա, ասէ
„ անուանէր ի հաւատս ... խոստովին ի նոցանէ
„ հան Աշխատութեանն. մարդ առաքեալք մօք,
„ ուր կային Մոլսէսի. նոյնպէս և առքա հակառակ
„ ակէր ... Ա. ոմն յոյն Յովհան և Յամբէան հակա-
„ ամէն էին. ի Սամոսի և ի Պատմոս. ի Կոս ի Կնիդոս
„ ամէն. ի Ռոդոս ի Պատարա. ի Կիպրոս ի Կիւրենէ
„ ամէն. ի Ղիբիա ի Կիլիկիա. ի Գաղատիա ի Փռիգիա
„ ամէն. ի Պամփիլիա ի Պոնտոս ի Կապադովկիա
„ ամէն. ի Ասիա ի Թրակիա. ի Բիւզանդիա ի Մակեդոնիա
„ ամէն. ի Դաղմատիա ի Դաղատիա. ի Դաղիլիա ի Հռոմ
„ ամէն. ի Հռոմ ի Կորնթոս. ի Կորնթոս ի Դաղիլիա
„ ամէն. ի Դաղիլիա ի Դաղմատիա. ի Դաղատիա ի Մակեդոնիա
„ ամէն. ի Մակեդոնիա ի Բիւզանդիա. ի Թրակիա ի Ասիա
„ ամէն. ի Ասիա ի Պամփիլիա. ի Կապադովկիա ի Պոնտոս
„ ամէն. ի Պոնտոս ի Փռիգիա. ի Կիլիկիա ի Կիւրենէ
„ ամէն. ի Կիւրենէ ի Կիպրոս. ի Կիպրոս ի Ռոդոս
„ ամէն. ի Ռոդոս ի Կոս. ի Կոս ի Կնիդոս
„ ամէն. ի Կնիդոս ի Պատմոս. ի Պատմոս ի Սամոսի
„ ամէն. ի Սամոսի ի Կղեմէս. ի Կղեմէս ի Ղիբիա
„ ամէն. ի Ղիբիա

,, Ա.ղեքսանդրոս քաղուամ չարչարանս եցոյց ինձ. հա-
,, տուսցէ նմա տէր ըստ գործոց նորա. յորմէ և դու
,, անձնասպահ լինիջիր. զի շատ հակառակ եկաց քանից
,, մերոց: {}յառաջնում առեննին, ուր ոք ինձ ի Թիկոս-
,, նըս եկաց, այլ ամենեքին Թողին զիս . . . այլ տէր
,, օգնեաց ինձ և զօրացոյց զիս, զի ինև քարոզուԹին
,, հաստատեսցի (Բ. Տիմ. Դ. 8—18):

{}ուի Թէ՝ ուղղասէրք առին զբաւականուԹիւն հետախոյզ քննուԹեան իւրեանց, Թէ վասն որոյ պատճառանաց Աստբէլն տուտ սաստէ զարգելչէն յայմանուԹեանց և զխաւօղն կերլեաց: {}այտ է Թէ՝ վասն խարեալ խղճիւ չարաչար ուսուցման նոցին, ոլք պատրել ցանկային զհաւատացեալսն յայնժամ: Եսկ յետ դադարման այնորակ քաղձանաց չարասիրաց, զկարևորն՝ ուչ եԹէ կանոնադրէ, այլ քարեկամաբար խրատէ զմեզ զամենեսեան. զի մի՛ գրկեսցուք քոլոլովին զաշխարհս, տալով զանձն իւր օրինակ մեզ՝ գիտելով Թէ * Անցեալ է վայելչուԹիւն աշխարհիս այսրիկ (Ա. Կոր. Է. 31): Ասաի առաջարկէ * Ամուսնացն և այրեացն ասէ, լաւ է նոցա Թէ կացցեն իբրև զիս. ապա Թէ ուչ ունիցին ժոյժ, ամուսնասցին (հմմտ. 9): Եւ յառաջին տանն գրէ * Ջայս ասեմ նեղելով, և ուչ հրաման տալով: Եւ ուր տէրունական է հրամանն՝ յայտնի ցուցանէ * Ա յլ կանոնամբեսցն պատուիրեմ, ուչ ես՝ այլ տէր. կնոջ կապեալ մի՛ մեկնիլ... քայց այլոց ես պատուիրեմ, ուչ եԹէ տէր. եԹէ ոք եղբայր՝ կին ունիցի անհաւատ, և նմա հաճոյ լիցի բնակիլ ընդ նմա, մի՛ Թողցէ զնա (հմմտ. 6—10—12): Ի ման ամուսնուԹեան ուվոք կամի քարուք տեղեկանալ, զայս Ճառ Աստբէլոյն ամբողջ ընԹերցցի:

Եւ յաղագս պահոց զնարդ կարելին էր խոհականն պահս էր մաշեալ, որպէս Թ՛ի կորնԹացիսն է տեսանել. * ՅաշխատուԹիւնս, Թ՛ի հսկմունս, Թ՛ի պահս (Բ. Կոր.

ՊԼ. 5)։ Եւ թէ * ՚ի քաղց՝ և ՚ի ծարաւ. ՚ի պահս բա-
զում անդամ (Ժ՟Ա. 27)։ Արդ եթէ, ոչ եթէ զօ-
րէնս պահոց առ լուծանել, այլ զկերպն պիղծ և
անմաքուր խորտոցին ըմբերանէ, այնու թէ՝ Ամե-
նայն ինչ սրբի բանիւն Աստուծոյ, և աղօթիւք։ Ար յե-
տոյ բան բացատրիչ է կամաց Առաքելոյն, որ ասէ՝
* Զի ՚ի նոցանէ են՝ որ մտանեն տանէ ՚ի տուն, և
գերեն զկանայս շեղջակուտեալս մեղօք... որ յա-
ժամ ուսանին, և երբէք ՚ի գիտութիւն ճշմարտութե-
ան հասանեն (Բ. Տիմ. Գ. 6)։ Ապա որպ Առաքեալն
ըստ առաւելոյն բան * Իմաստանոյն աչք իւր ՚ի գլուխ
իւրում (Ծաղ. Բ. 14). զերկուց չարեաց զփոքրագոյնն
ընտրելով՝ * Ամենայն տրտրածք բարիք են ասէ, և չիք
ինչ ՚ի նոսա խոտան, մանաւանդ որք գոհութեբ ըն-
դունելցին։ Իբր առաքեալն Պետրոս ՚ի սոյն միտ յան-
դիմանէ զկրկնից չարայոյզն այսպէս. * Արդ՝ ընդէր
փորձէք զԱստուած՝ դնել լուծ ՚ի վերայ պարանոցի
աշակերտացն, զոր ոչ հարքն մեր՝ և ոչ մեք կարացաք
բառնալ. այլ շնորհօքն տեառն Յիսուսի Քրիստոսի՝
հաւատամք ապրիլ (Գործ. ԺԵ. 10)։

Արդ՝ ըստ որում քաջ և խնամակալ բարւոյ դաս-
տիարակ, սակաւ առ սակաւ ամրքելով զմիտս հեթա-
նոսաց առ բանն Աստուծոյ, ըստ մարդկութե ախոր-
ժելեօք կամաց նոցա օրինակաւն առաջի առնէ ըզ-
կատարեալ սէր իւր՝ նոցին ուղիղ ճշտպաշտութե,
որ ասէ՝ * Նախանձեցուցանեմ զձեզ ՚ի նախանձն Ա-
ստուծոյ. զի խօսեցայ զձեզ առն միում, իբրև զկոյս
մի ածել յանդիման կացուցանել Քրի (Բ. Կորն. ԺԱ. 2)։
Արդ գայ ՚ի յայտ, թէ տակաւին ցրտութեւն ՚ի հա-
ւատս և գաղջութեւն ՚ի վարս նոցա էին, որ հեռևե-
ցուցանէ. * Բայց երկնչիմ, գուցէ որպէս օձն խաբ-
եաց զԵւա խորամանկութեամբն իւրով՝ ապականեա-
ցեն միտք ձեր ՚ի մաքրութենէն որ ՚ի Քրիստոս։

Եւ առաքելոյն իւր Պետրոս ասէ՝ * Զի յաւուրս

յետին եկեսցեն արհամարհօղք՝ այպանօղք, ոքք ըստ
իւրեանց ցանկութեանցն գնայցեն (Բ. պէտ. ՟ք. 3)։
Որ իսկապէս տեսանի այդ այս գան յաւուրս մեր։
Նա մեկնիչն կաթուղիկեայց շնորհալի Սարգիս վար-
դապետ զկնի ցուցանելոյ զտեսակս մոլոք խաւարե-
լոց, ծանուցանէ և զգործս. * Կրկին ջար և բազմա-
պատիկ, ասէ, մարդոյ անտէրունչ շրջիլ ըստ իւրում
ախորժակացն, և անխտիր զնոր ցանկութին կատարել։
Չյաւատեմ աստանօր, թէ Պաւղոս ուչ վասն լու-
ծանելոյ զպահման գրեաց զայն գան, այլ՝ ի չարէն թե-
լադրեալ զաւելորդ բարբանջմունն խափանեաց։
Զնմին համամիտ և արժանին գգուշանացն Քրիստոսի
ածաղգեացն Իգնատիոս՝ ի Թուղթն առ Ուրիոն սար-
կաւագն խրատէ այսպէս. * Եւ զքեզ տղայքեմ առա-
ւել լընթացս քո, և փութալ՝ ի հաւաստարութիւն
բանից սրբոց, զկարուութիւն տկարաց բառնալ, որպ
զի կատարեացես զօրէնսն Քրի. պահօց և աղօթից
առ՛ պ կաց, քայց մի՛ անչափ. զի մի՛ դու լինքնին գլես-
ցես զքեզ։

Տե՛ս՝ որ զպահքն պատուիրէ, և զջափազանցն ար-
գելու. * ՟ի գինւոյ և՟ի մսոյ, ասէ, մի՛ ամենևին գործ
համարելով հեռացիս. այլ ըստ ժամանակի վն պար-
կեշտութեան։ Նթէ ըստ ժամանակին ՟ի գործ զնո-
ւին արկանէ, ապա և՛ և ժամանակ՝ յորոց պարտ է պա-
հել և հեռանալ. զի ժամանակն հոսանուտ։ Եւ՟ի
ՀՀՉ Թղթոյն որ առ փիլիպպեցիսն ՟ի վախճան քանին
պատուիրէ. * Ջտօնս մի՛ արհամարհէք, զպահս քա-
ռասնորդացն մի՛ կոխէք. զի զնմանութիւն վարուց ան
ունի. մի՛ անտես առնէք զշաբաթ չարչարանաց ան.
զբարեշաբաթ և զուրբաթս պահեցէք. զաւելորդս
ձեր աղքատաց տայք։

Ո՞ր ինչ կարէ ոք ասել, մի՛ թէ ածաղգեացն Ի-գ-
նատիոս հաճելոյն պաւղոսի՝ անհաւանն էր ընդար-
ձակելոցն նորա զմիմ ինչ յուսել ըստ տանելոյ

ախորժակաց ուտողին, և զխղճելիսն անուամբն Ա՛ր
սրբել. քա՛ լեցի, այլ նա կարկեաց զբերանս բանասիրկ
ուաց. և սա զպահոց հարկաւորու-թինն կարգադրեաց,
զորս պահեն մինչև ցայժմ եկեղեցիք Ա՛ր ազգաց:

Ա՚ն առ քեւրե ենթադատու-թի՛ երկիւղին Աստու-
ծոյ զարգացելոց՝ ասել, թէ մինչև ցաստ աստցեալքն
՚ի Ա՛ր գրոց բաւականք են ՚ի խրատ վասն հարկաւո-
րու-թե՛ց ընդհմաբանից լուծմանց, որք յեցեալ էին
յեղեգնեայ գաւազանն անզօր. և ո՛չ ընդունին մեզ
ժամանակն յետ այսորիկ հարցանել ցհարսն մեր՝ զի
պատմեացեն մեզ զարժանաւորու-թի՛ պահոցն, և ցծեր-
սն՝ զի ասացեն, թէ ո՛րք և ո՛րպիսի անձինք յետ
Առաքելոցն քա՛՝ ընդհանուր եկեղեցւոյ կարգադրե-
ցին պահել զպահս. ապա ՚ի նոցունց ուսեալ իւրա-
քանչիւր ազգաց հայր և հայրապետք խրատիչք եղեն
գրոհի իւրեանց:

Ա՚ստացաւ յետ Առաքելոց. զայդ պարտ է գիտել
ըստ անձնական օրինակի և խրատական բանից նոցա,
որք գրեցան ոմանք աստ մինչև ցայժմ, և ըստ մեծ-
մասին կան և ծնան հոգւովն Աստուծոյ հնչեցեալ ՚ի
տառս իւրաքանչիւրոցն: Իսկ յատկապէս կանոնա-
դրեալքն ՚ի նոցունց Առաքելոց՝ որք պատուեցեալք
են ՚ի ժողովոց, և կարգեալք ՚ի կանոնագիրս, պահին
յընդհանուր եկեղեցւոջ որպ երկնատաք գանձ անա-
պատւելի: Ապա ՚ի վերայ՝ աշակերտեալք նոցին հարք
և հայրապետք Ա՛ր ազգաց՝ ի՛ որ ժողովք, և ի՛ որ
առանձնական ՚ի խրատական մատեանս իւրեանց լի՛ ա-
րարին զայնպիսի կանոնական հրամանան սրբոց Առա-
քելոց ազգի ազգի յորդորանօք, օրինակօք, և վարդա-
պետու-թի՛ք ՚ի սէր երկուց դաւհեկանաց և սպառնի
խոստմանցն քա՛ ՚ի միւսանգամ գալստեան Հատուց-
մանն իւրոյ: Ա՚յդ՝ ժամէ ազջուն և զկանոնական
տառան հարցն ժողովոց, և յատկացեալ հայրապետաց
ազգին մերոյ լուսաւորչակրօնից:

Կանոնք վասն Պահոց։

Պահեսցեն՝ ի քառասնորդս սրբուիք, հեռացեալ յամէ չարութիք և՝ ի պարտատ կերակրոց • այլ մսկ հացիւ և ընդեղինաւ և ջանջարուվք շատացեալք։ (Առաք • ը • և ճ։ Թադէոսի առաք • իը։ Գրիգ • ոճ • ը։ ջ, Բարսղի • ժէ։ Լաւոդ • խէ։ ջ • Եպիփ • ա)։

Պահեսցեն՝ ի երեքշաբաթի ծոմով • զի յայնմահաւուր գուշակեցաւ խորհուրդ չարչարանացն Փրկչին։ (Առաք • ջ։ Թադ • իդ։ Եփրեմայ • ա)։

Պահեսցեն յուրբաթի ծոմով յաղագս չարչարանացն Փրկչին։ (Առաք • ջ։ Թադ • իդ։ Եփր • ա)։

Պահեսցեն միաբանքեր ամաւջ շաբաթի մի, և կամ հանգքան զամսոյն ուրբաթ ամսոյ շաբաթի մի։ (Թադ • իէ։ Ներսէսի աշտարակեցւոյ • լը։ զայսմանէ տես կերակուր 239, յերկրորդ հատ • պատմ • Հայոց)։

Պահեսցեն յատուկ քան զամսիկ է շաբաթի պահս։ (Սահմատայ • ա։ Եպիփ • կիսոլ • ա)։

Պահս լուծանել մի՛ իշխեսցեն՝ ի մեծ հինգշաբաթին, այլ չորեքին լիցին։ (Ը, Նիկիոյ • ճէ։ Լաւոդ • խէ։ Մխիթ • գօշ • ճծղ)։

Պահոց՝ ձկիթ, ձուկն և գինի արգելեալ է։ (Մանդակ • է)։

Պահք յիսնակին՝ վանականաց, քահանայից, ապաշխարողաց և այրեաց են • խակ ժողովրդականաց՝ ըստ օր • և զկիրակէն պահօք։ (Եվրեմայ • իէ։ Հիպոլիտոսի • իա։ Մելիտոսի • ա։ Նեքտարեայ • ա։ է, Եպիփ • ա։ Յուլ • երրասաղեմացւոյ • ա)։

Պահօղք՝ մի՛ լեցին սպասղեացք և ախտուր դիմօք։ (Գանգրայ ժողովոյն • ժբ և ժէ)։

Պահոց լուծանողաց ծանրագոյն ապաշխարութիւնքն վճռին։ (Ը, Նիկիոյ • կէ։ Ներս • աշտ • իը։ Գանգ • ժէ • ե։ Եփրեան • ա։ Ներս • Հայրապետ • խա։

ջ, նախ. ա։ վաշտապետ ժողովոյն. ժէ։ Ոսկեբ. ժա։ Սակրատ. լբ։ նախ. կիսով. ա։ Շնորհալ. ճէ)։

Պահել զկնի-դահիճս եւ զաւազակս պինդ ի հրամանի, այլ ընդ նոսին ի քէն։ (լբ, Նիկիոց. կէ։ ջ, Բարս. լա եւ ձբ։ Գանգ. ժը)։

Պահեցեն ի պինդ կոստիս մինչ ի վարդավառն երեք շաբաթ պահս։ (Յովհ. մանդակ. ը)։

Եւ ի յիշեալ պատմութեան Հայոց կարգ պահոցն գրի այսպէս ,, Ա. յո շաբաթուան ճրագ ելոյ կոչի անուանի ,, խաւարեան պահին, ունին շաբաթական, եւ ունին անուանի ,, շաբաթ. եւ են տուին. ա, պահ Եղիսեան. բ, պահ ,, ամարայնոյ՝ որ առն պահ Լուսաւորչի. գ, պահ ,, վարդավառի. դ, պահ Ասծնոյ. ե, պահ Խա- ,, չի. զ, պահ վարագայ խաչի. է, պահ Յիսնա- ,, կաց. ը, պահ Աստուածածնայ՝ որ առն պահ նոր Յա- ,, կոբոյ. թ, պահ Յննդեան եւ Յայտնութիւն. ժ, ,, պահ առաքաւորաց՝ որ եւ առն պահ նոր Սարգսի ,, Ա. յոյ եւ վասն երկուց առաց պահ յաւուրս քա- ,, ռասնորդաց»։

Ընդէ ցաստ պատուիրեալքն են առ հասարակ հոգեւորականաց եւ մարմնաւորականաց, մեծաց եւ փոքրոյն, հարստաց եւ աղքատաց արեգակնասփիւռ ընդհանուր կանոնք պահոց։ Կրեացուք սակաւ ինչ եւ զայսոսիկ պատուէրսն պահոց առ հոգեւորականան ինչ եւ նոցէ ազգաց քրիստոնէից։

Նախակոպս՝ եթէ լուծցէ զքառասանորդս կամ զբուրեքշաբաթի եւ զուրբաթի պահան, նզովեա՛ եղիցի։ (ջ, Բարսղի. ժէ)։

Վասնայ՝ եթէ լուծցէ զպահս, ի քաց որոշեցի ի պաշտամանէն։ Նոյնս առ զկանոնան պահոց լուծանոցաց եւ Շնորհալ. ճ՛ջ։

Այլ կարեմ օտար համարիլ, եթէ արդ լուծան լքեցան, քակտեալ խորտակեցան, եւ թարշամեալ թօթափեցան թակարճ եւ ծուղակ մեքենայից ընդդիմակացն

ապհաց, ուր տեսին և տեսանեն, Թէ նախատիւ ՈՅ է օրինադիր պահաց, որ յերկրորդութեան ի՛ մի է առաքեալն պաշտօն և երկրպագի յամենայնի, յերկնաւորաց և յերկրաւորաց, ի հրեշտակաց և ի մարդկանց, ի չարամիտաց և ի սուրբ-սրտեաց, Հետեւեալ՝ Լսելոյն զեան ըմբռնել չօր և վատակիցն ուր չոգաւ ոչն վերինն սկիզբնոյ ՅՈ-ՔՈ եղև սուտակիր սուձին օրինակ պահեցողաց՝ պահելիք եւ ըզատուտն սրբ և ըզատուտն գիշեր, և տանելիք առաքեալ ըզխորհուրդն՝ Նամբակ յինեն։

Ընդ նմին և պարտ եղեւ մարդկանց Վասն երկիցս ինոյն բանալոյ պատուիրել զպահս։ Նախ, ՚ի Մերտեմն, Յոլե, Նրկամարտ, Հանդեր՝ Հօմն պրկեալ, Դանիէլ՝ երեք մանկամիջ, ՚ի Նինուէ պահեցին, և այլ ընտրեալք՝ պահք Հանդցուցան Վասն երկրին։

Վասն ինչ Հանդամարտեցին ՚ի պահս, և յաղթեա առանին և՚ի Հրամարակի ըստ այնմ՝ * Տեսցեն զգործս ձեր բարիս, և փառաւորեսցեն զՀայր ձեր՝ որ յերկինս։ և Թէ՝ * Օրինակ ինիմք ձեր Հաստատեցէք, բանիւք, գրոցիւք, սիրով, Հաւատովք, արդեաՔեամբ։ (ա. պետ. գ. 12)։

Վասն վերադարձեալ Հոգւոյ ժողովոց և անձինք ազգաց, որք կանոնական պարսին գիտ առեալ պահս Հոգ և ուտեաց, տալով գԱստուծոյն՝ Աստուծոյ, և գնորդ կանոնի՝ մարդկանց։

Վերջ Պահոց յաղագն Մեծի։

Ա՚րդ՝ Հարցցեալ ցՀարսն մեր ըստ սովորչականին, և ասացեալն մեզ զկանոնեցեալ Հնգետասան Քի խրատուց։

,, վասն մեղաց ի վերայ ձեր մեռանի, արդարն ի վերայ
,, անարդարոց. զի զձեզ մերձեցուցէ առ Ած, սակ-
,, պետրոս (ա. պետ. ը. 18)։ Եւ պաւղոս գրէ ,, Ա՛չ
,, զի բազում անգամ մասունցանիցէ զանձն արասա-
,, լոգ. . . արդ Թէ ոչ՝ արդեօք էր նմա բազում ան-
,, գամ չարչարել ի սկզբանէ աշխարհի . . և մեր
,, օրինակ կայ ձեզ մարդկան վասնգաւոր մեռանել, և
,, յետ այնորիկ դատաստան. նոյնպէս և Քն վասնգաւոր
,, մասունցեալ պատարագ առ ի բազումս մեղս բա-
,, զոց . իսկ երկրորդումն առանց մեղաց յայտնեսցի
,, այնոցիկ՝ որ ակն ունիցին նմա Հաւատով ի փրկու-
,, թիւն (եբր. թ. 25 — 28)։

Վասն որոյ Հայոց եկեղեցի մեր ի կանոնն չորրորդ եղեռնակից ,, Ու զպատմուձանն առաջին՝ զոր զգեցու-
,, ցեր օձմամբ Հոգւոյն, մերկացար մեղօք բազ նախա-
,, Հօրն պատրանաց, զգեցար զնոյն վերստին ողորմու-
,, թեամբ Քն ||։ Եւ ի հինգերորդ եղեռնակից գործա-
,, ւոյն յորդորէ զմեզ ,, Ա՛յսօր մկրտեցաւ պա-
,, տարագ ամենայն Յորդանան, զի ելցուք ի նմա
,, Հոգի եւ մարմին, ի մեռելոցն յարութիւն ընդ-
,, հանրական. որ ոչ պահել զպատուհրանն մերկացա-
,, զանգամ. իսկ նոր Ադամ ի վեց դարուն՝ այց
,, արարեր կոտորածեալին ||։ Եւ ի հարցն յիշէ զայգեպան
փրկչին առ աղտոտ մկրտիսն ,, Ու խոնարհուելոյն ի-
,, նէ Հայրն, շինողացեր զերազ մեռելոց, որպէս եղբայրն
,, ի Բաբելոն ի մէջ հնոցին,

Ի յոթներորդն մեծի երկուշաբաթի կանոնն զգե-

թոլանց շնորհն ու մարդկութիւնս հեղելոյն, և նը-
ստեցուսանել զաղբն յօրինէ ,, Ւ ոչն ի չօրէ լս-
,, ոչ ծագեալ , լուսաւիցէ զարդարութենց զԱդամ ի
,, զրախային եդեալ անմահ անկոցն երկրագործ ||
Հայել ընդ նմին ,, Ակնջք սրդել մարդկան ոչնօր ոչ-
,, բացուք զՀօրն զնամանդ , որ մերկացաւ մեզըզ
,, վառս Արարչին , և զգեցաւ զԼծութենէն ծածկոյթ
,, վախճանակ անձառ լուսոյն || ի հաղթութենն ոչն
կանգնի ասէ ,, Ար յաղթից գոչողացըզ զբո զարու-
,, ծած ի սկզբանէ , ի պատկեր ԱՃուխեանդ զո
,, ասելոցեր զնարդ ի հոգոյ , ժառանգել նոմա զանոտա-
,, տաւ զկնամ . Խոկ պատրանօք գանաստկութենն ի
,, զրախայէն պատուոյ անկեալ ի յաւէժ կենդանու-
,, Թեանն , մահաւոր պաղով մերկացաւ զԱ-
,, վառս անառաւեր լուսոյն : Ա՛ոյ դու փրկիչ զարե-
,, լոյր՝ որ մարմնացար ի սէր կուսէն , և հեղմամբ պա-
,, ետանդ զո զոպերն զյաղցնացոնս նախատաւելդ ին , փըր-
,, կեալ զմեզ յաղիծէց նորա : Ար լոս պարտեաց նա-
,, խաօրն յաղնէն առին յօժարութենէ լմնել զբաժակ
,, չարչարանաց լոյր . զեզ ոչնչեաց զեբեդեայ . շնորհեա
,, մեզ առ զբաժակ զո փրկութեան || :

Ա՛ետրոս երկիւղած ի նմանէ և մաշին յընթեռ-
նուլն զերգ և զաղերն մօր մերոյ աբբ եկեղեցւոյ , որ ի
պատճառս մեղ մեղոյն պղծելոյ պատգ՝ վտանգաւ և
եթ անհանդուրժ ձուշակմամբն , ոչնպես հարկաւոր-
նին նախանձոյն մերոց պատասխանութենէ , և ի
դժոխս ոչնջանացն , ուչ գոռնելով զերս հնարիչ փըր-
կութեան , կատարեալ Արարչին իւր մարդեղութենէ ,
և նորա խոկ չարչարանաց՝ խաչի՝ մահուան՝ և թաղ-
մանն , զոլք ոչպա եղեալ փրկութենն պատուոյ , և ա-
զատութեն ոչնջանաց յոչն քաղցրագոյն գոռն կեր-
ակուր ; Ար ի կանոնն մեծի հինգշաբաթի զգերագանց
կանոն մարդասիրութենէ Արարչի և փրկչի իւրոյ կերգա
ասելոպատկառ զինջ , ասէ ,, Ար մարմնով և արեամբ

,, քո ցուցեր զթողութիւն մեղաց, որ միշտ պատուիրագիտ
,, ի մեզ անճախատիպ։ Այր քաւիչ վայս նոր ուխտ
,, ցուցեր յետ առաջնոյ քո՝ մահացելոցս ի ձաշակմանէ
,, նախահօրն։ Եւթէ ,, Այսօր վերատին նորոգեցայք
,, ի յանիծից նախահօրն, ձաշակելով զմարմին և զա-
,, րիւն Որդւոյն Ադ։ Այս ի հարցն ,, Նատա-
,, կանութիւնք աղբիւր՝ զկենդանարարդ ջաշխեցեր ըզ-
,, մարմինդ քո, նորոգելով զմահացեալսն յանցանօք ի
,, պատրանաց Թշնամւոյն։

Այսպէս զերգ և զողբան մեծի ուրբաթու ի միտ առցուք, որպ արժանն է. եթէ Երիքովի եօթնաւիղն պարիսպքն միայն Յեսուայ ձայնիւ փողոցն փշրեցան ի փոշի, զինարդ մեր մարդկայնոյս ոսկերք և սիրտք կարծրացեալք գոցին քան զքար և կիր այնոցիկ պարսպաց. ուր Արարիչն Յեսուայ շուրջ պատեալ Աճուրեամբն զպարիսպ մարմնոյ մերոյ, կամի խորտակել զանձնահաճ զամրութիւն կամաց մերոց. և յայսմ պատերազմի ոչ միայն Յեսու անվտանգ զերծանի, այլ հզօրն ի պատերազ-
միս՝ հուսկ ամ հեղինակական կրից՝ միգաւ ևս խոցի. զի վէպ նորին բացցեն մեզ զաղբիւրս ընդհաց. ուստի երդե եկեղեցի ի գործառոնն ,, Նա զինաւորն գե-
,, պարդեամբն արձակեալ՝ խոցեաց զկող կենարարին. ,, ուստի աղբիւր կենդանարար ելանէաւ, լուաց զի-
,, եղերս ի մեղաց։ Հոդևոմեան ,, Կացեալ ի յատե-
,, նի երկրորդ Ադամ վերատին նորոգեցաք ,, եաց Թողութիւն, համբերելով վասն զմեզ կեցուցա-
,, ցանել։ Ի սէր երկնից ,, Ձի սքանչելի տեսիլ ա-
,, հաւուր. զԱրարիչն երկնի և երկրի այսօր տեսաք ի
,, խաչին։ Տեսեալ զսէրն ի խաչին, խաւարեցաւ ա-
,, րեգակն, և վարագոյր տաճարին ցերկայր վերուստ
,, մինչ ի վայր։ Ի մանկունան ,, Որ մարդասիրատիպ
,, վասն ամենեցուն՝ ամի համբերեցեր, և ի մահու ըզ-
,, մահ կոխեցեր, երկայնամիտ տէր, քեզ փառք։
Ի՛ւր և զսաեղիս համբարձին ,, Արքայք հուստա-

„ցեալք երկրպագեսցուք նմա երկրպագութեանն. լսյան
„որ ընդ հօր ի յիւրութեան. ի քահանայից դատա-
„պարտեալ. եկեալ ի խաչ ելանել անմահ թագաւորն:
„Ո՞ր երկինք ոչ քաւէին տանիլ, զփայտ պատու-
„հասին ուսով քարշեալ, և եկեալ ի տեղի կառափ-
„ման ի խաչ ելանել: Ձիացեալ պետութեանց երկ-
„նից ընդ թագուհին ան ի նոր գերեզմանի. քանզի
„որ անմահն էր յիւրութեան, վասն արարածոյ փըր-
„կութեան զմահ ձաշակեաց անմահ թագաւորն||:

Ի քարոզն ժամերգութեանց մեծի պահոց՝ փոխա-
րէն վերոյ գրեալ մարդասիրական գործոցն
փրկչին մերոյ, զնա մարդ միահամուռ ի գոհաբանութի
հրաւիրէ „Ա՛ւրհնեալ ամենեքեան գոհացարուք, ասէ,
„զմարդասիրէն Աստ և զփրկչէն մերմէ Յիսուս քրիստ, որ
„ազատեաց զազգս մարդկան ի դատապարտութենէ
„անիծից, և եբարձ զմեզ աշխարհի ի ժամուս
„յայսմիկ խաչին իւրով, և շնորհեաց առաւտապէս
„զպարգեւս Հոգւոյն սրբոյ յերանելի Առաքեալսն||:
Ա՛ւ յաղօթից խաղաղութեն հայցէ „Ա՛ր հին յառաջ
„քան զյաւիտեանս բանդ Աստ, հակից հօր և արար-
„չակից նը ես Հոգւոյդ. որ և ընախատեղծին ապաւէ-
„նանալութիւն ապաղոյն ձաշակման՝ նշանաւ ամե-
„նայաղթ խաչի քո ի ժամուս յայսմիկ ենթադրեալ
„ի կենդանութիւն վտխեցեր, և զանօրէնութիւնս մեր
„ի նմա քակեալ, կեանք անապական և նորոգումն
„կենաց յուսացեալոց ի քեզ խոստացար. որոց մասնա-
„ւորիլ և զմեզ արժանի արա տէր մեր Յս քս||:

Ինչպես զորս յերգոցն Ընորհալւոյ քաղեցուք առա-
տանօր, և զորան այլոց թողուք որոնել: Ահա և ժա-
մանակաւ զկնի այլ հարցն մերոց գտանի սա. բայց
հոգեբուղխ բանք նորին զարդ եկեղեցւոյն մերոյ լի-
նելով ժողովով դասակարգեալ գտանին ի ժամեր-
գութեանն՝ ի Շարականոցին և ի ժամագրքին,
որք երկուքեան ևս են մասեանք հաւատոյ մերոց,

և միշտ ՚ի քերան հատարակութիւնէ ազգի մերոյ երգա-
բանին։ Ա ՚ոորոյ սիր ցանկալիք ամենից ճանաչելով
խելամուտ գմերաձնեցայն՝ երախտեաց բարերար փըրկ-
չին հանուրց առնել. զի ինքեանք իսկ տեսեալ մակա-
բերեսցեն զպատուիրանազանցիցն պահոց տոյժան, թէ
ինքան թանգագին գնոց կարօտին ազատութիւնէ։ Ու-
թէ ինչպէս թշուառութիւնէ է մարդոյ՝ ընդունայն որկ-
րամոլութիւնէ անպիտան համարիլ զերախտիս անըւգա-
կան քարերարին. որոյ ահեղ աւետին անտարակոյս ու-
նին ներկայանալ՝ թէ ով և իցէ։ Ա.րդ՝ ժամէ տե-
սանել գմարգարտաշաղ զոսկեյեու երգան Ընորհալուին։

"Ա,ախ՝ յԱյսօր անձառի կարգան, զայն՝ որ Հոգ-
ւոյնէ Աստուծոյ հնչէ ,, Ջար կատարած մարդկան
,, լուծիչ, որ կապեցար ընդ կապելոյն. զիս արձակեա
,, յինքնակապէս, ժեղաց կապից դժոխայնոյն. որ ընդ
,, մեղօք պարտաւորին, կացեր անմեղ ՚ի յատենին.
,, յորժամ փառօք գաս հայրենին, ու՛ դատեսցես զիս
,, ընդ նոսին॥ և թէ ,, Պատկառանօք հինն Ադա-
,, մայ, որ ձաղեցար վասն նր. ջնջեա զամօթ մեղաց
,, լըբին, որով զերեսս իմ ծածկեցին॥

Ո՞վ հինի ամ յօդուածոց մեղուցեալ նախանոյն հա-
մակշիռ վիրօք զուժիչ խոստովանելով զնըարելին,
առեալ ՚ի չարչարանաց Քառէ Եմեսոյ գաբաղացւոյ
Սեբերիանոս եպիսկոպոսի, ասէ ,, Ցարձեալ ձեռք
,, ընդ ձեռաց, ոտք ընդ ոտից ընթանալեաց. փայտ ընդ
,, փայտի դառն պատղոյ, կեանք ընդ մահու փոխարկե-
,, լայ॥ և թէ ,, Ուրեմն յերկրորդ ժամու օձին,
,, զկնոտս նախնոյ մօրն Եւայինն. ՚ի վեցն անկեալ մարդն
,, առաջին, հաւանական քանիս նորին. ՚ի սոյն ժամու
,, տէրն ՚ի խաչին, զի քառեսցէ զմեզս նոցին॥ և ա
,, Ասեղնեալ ծառոյ մահաբերին, այն որ քուսաւ ՚ի
,, մէջ դրախտին. փոխան քարձեր զփայտ խաչին, ՚ի
,, գողգոթա հաներ տեղին, ՚ի յուրբաթու ժամերը-
,, ըրդին, քեւեռեցար տէր ՚ի խաչին. լուծեր զկա-

,, պանս նախատեղծին, և կապեցեր զԹշնամին ։ և ես
,, Աերով բնութեամբ զոր զգեցար, ի փայտ խաչին
,, բևեռեցար. լուծանելով զմեզ ի մեղաց, ի նախա-
,, հօրն կապանաց ։ Զրոմանհաղորդ չարչարանօք, ի
,, յանձն առեր զմահ խաչին, և փայտին բարձօղ եղեր
,, վասն Ադամայ նախատեղծին ։

Զարձուցեալ զդէմս աղերսանաց առ ծնօղ բանին՝ առ ,, Կուսին նախնոյ մօրն Եւայէ, յորմէ Ադամն
,, հին պարտի. բարձան անէծքն տրտմական՝ քո առաքն
,, ծննդեամբ կոյս Մարիամ ։ Եւ առ Աստուածն
առ ,, Ադամայ նախահօրն, թէ և եօթն պարզեօք հոգւոյն էր զար-
դարեալ ի առեղծման իւրոյ. սակայն ի միմիայն յար-
գելեալ պատուին ձեռնաձգուի իւր յիմարեցոյց զինքն.
ուստի առ Ընորհալին ,, Պապանձեալ առ դատողին,
,, յետ յանցանաց Ադամն հին. զկինն պատճառ եղ-
,, եալ խաբման, և կինն զօձն դատաձման ։

Ա. յսկիսի պատճառանք ածաստեղծ մարդոյն զինչ բարիս արգասեաց մեզ, ոչ այլ ինչ՝ եթէ ոչ զայս.
,, Աստ երկիրս այս անիծաւ, փուշ և տատասկ ի նմա
,, բուսաւ. վճիռ մահու մարդոյն տուաւ, դառնալ ի
,, հոդ ուստի առեղծաւ ։

Ա. ուրեք զինչ կարեն խորհիլ նարդիս յիմաստուն-

եթէ և՛ի նոցանէ հարցուաքն և քննութիւն ընդդէմ այսքան պատուիրանաց փակեալ պահոց՝ լինէին անօգնական ժամու. կարե՞ն՝ որպ այժմ առ մեզ, ճոռոմաբանել և յայնժամ. թէ և նոքա պապանձեալ կարկին ըստ նախահօրն իւրեանց, կշռեսցեն անձամբ անձին. մեք զընթացս մեր կատարել փութասցուք. զի՛ ի հետևուրդ տանն ասէ ,, Ջնջել փութայր Հայրն փառաց, ,, ուստ, զեւիր պարտեաց մերոյ անցանացոյ. որով զգեցաւ ,, որդին գթած, ի՛ վեց դարուն զմարմին մեղաց. Հօր ,, հաճութեամբ ի՛ մահ խաչին, եկն կամաւ ի՛ յուր- ,, քութին. զառն զենաւ ի՛ հին զատկին, փոխան գա- ,, ռանց օրինակին ||:

Եթէ ունին զայս օրինակ յոյս միաստանգամ հաճեցուցանել զՀայրն փառաց՝ վերստին առաքել զՈրդին գթած ի՛ մահ խաչին վասն դարուս իմաստասիրաց, այնու զանգ նոցին Թերևս տեղի գտեալք, ընդունայն լինին սահմանք հարց, և ժուժկալութիւնք պահեցողաց:

Եւ ի՛ ձայնն ասէ ,, Ոչնեմք զքեզ Հայր անս- ,, կիզբն՝ էից էակ ի՛ յանգից. զարձեր ձեռօք նիւթ ,, ի՛ հողջ, և ստեղծեր մարդ ի՛ պատկեր քո. գլուխն ,, ոտից խոնարհեցաւ, զի զպատուիրան քո մոռացաւ ,, . . . երկնաւորացն անկննելի, եղեր մարդկան ստե- ,, ան եղ. զգեցար պատկեր հողեղինի, պատկերդ Հօր ,, անփոխելի. եղեր յերկրորդ ժամ ի՛ խաչին, վ՚ա Ադա- ,, մայ նախաստեղծին ||:

Ուղղափառ եկեղեցին լուսաւորչակրօնից՝ նախապէս պատուէ զնոք տուաւ ձեռնադրին հին և նոր կտակարանաց. ոչք են հիմունք հաւատալեաց մերոց. զորոց կանխաւ ցուցաք ըստմանէ, թէ մեր քրիստոնէից ամենեցուն՝ սրբապատհուածեան պահքն, սկիզբն ի՛ նոյն նոր տաւէ ծանուցանի՝ իսկ Աձատիր լինելոյն: Յետ յիշեալ ձեռնադրին նոր տաւէ՝ կատարի եկեղեցին, այս՝ ևս ըստ յատկացեալ եկեղեցական մաաենից. ոչք են Հարական, ժամադիրք, ծիսարան կամ Մաշ-

տուց , և պատարագամատոյց կամ խորհրդատեղի :

Ո՛չ երկուց զատաջնոցն մինչև ցաստ գրեցաք զվկայութիւնան՝ վասն պարտեաց նախնոյն , և մեր պարտաւորելոյն ի պահել զպահս : Ա.յժմ քաղել հարկ համարեցայ և ի ձեացելոցն , ք՛ի Մաշտոցէ և ի պատարագամատուցէ . որովք յայտնի կացուցանին , թէ պահքն պարսիակեալ է ի մէջ եկեղեցւոյն մերոյ , ըստ որում հայրենի աւանդ ի յառաքելոց տեղւոջ . որոց հակառակօղք՝ քրէական են յանցաւորք :

Ի Ծիսարան Մաշտոցն , որք պարսիակին առ հասակ մարդոյ հարկաւոր խորհուրդք . որովք ազգ մեր և եկեղեցի ընդ այլ քրիստոնեայս ուղղադաւան ձանաչի : Ո՛ի եօթն խորհրդոցն վեցն նովաւ կատարի , և մինն միայն խորհրդատեղւոյն : Ուրեմն սուրբ ծոլորին առ արարողութիւնք և ծէսք եկեղեցւոյն մերոյ :

Ա.րդ՝ սկիզբն ի մկրտութենէ երեխայից յառաջին աղօթեան հայցէ մայր մեր նը եկեղեցի՝ միջնորդութիւն մկրտօղ քահանային այսպէս ,, Տէր Աստ մեր՝ Աստ ,, բարերար , որ զվերիպեալս և զկեռացեալս ի քէն ,, զաղգս մարդկան , զմերժեալս և զանկեալս ի դրախտ- ,, էն վայելչութեան , ոչ կարացեր անտես առնել : ,, Ա.յլգթացեալ խոնարհեցար ի քումմէ բարձրութէդ ,, ի մեր նուաստութի , առնելով զոլորը զմեր՝ զայց ի ,, մեզաց . չարչարանօք քո՛ և մահու խաչի փրկութիւն ,, մեր և զդարձ գնեալ , վերստին շնորհեցեր մեզ ըզ- ,, կենդանութիւն : Ընկալ և այժմ բարերար տէր ,, զբարեյօժարութի ստեղծուածոյս քո , որ դիմեաց ,, մերձենալ ի նը և ի միայն ճշմարիտ Աստուածդ ,, քո՝ քրիստոնեայ անուն անձին կրելով : Յետ հա- ,, ղորդութեանն խնդրէ ,, Պահեա զսա հաստատուն ի ,, շնորհս քո՝ զոր ետուր . հեռացո զսա ի մոլորութէ ,, թշնամոյն և ի պատրանաց նը , և ի գործոց անօրէ- ,, նութեան . զի լուսով գիտութեան քո գնասցէ ի ետա- ,, պատուհրանս քո , և ուղիղ վարուք հասցէ ի ետա-

,, տացեալ Հանգիստն քո ||:

Ա.Հա ՚ի մանկութենէ կամ յերեխայութենէ հրաժարեալ ՚ի յաւմ պատուիրանազանցութենէց՝ յանձն կաւ ըզկամս Արարչին և զաւմ զպատուիրանս նորա կատարել. և յայնմ հնազանդական հիման վերայ հաստատեցաւ մկրտութիւնէ քրիստոնէութի՚ն նորա: Արդ մարմնաւոր ազգութեան աստիճանաւորք քրիստոնեայ թագաւորաց յաւաջ քան զաստիճան կամ զիշխանութի՚ն ընկալմանցն՝ երդումն առնեն ըստ կանոնաց տէրութեանն՝ մինչ ՚ի մահ հնազանդութիւնէ ծառայել: Այսպէս և մկրտեալքն՝ ըստ վերոյ գրեցելոյն, և երկուց կողմանց պատուիրանազանցքն իրաւամբք դատապարտին:

Տեսէր՝ յերեխայութեան մկրտեցելոց զընկալեալ հնուրհան աղաւթութեան յաւաջին պատուիրանազանցութեանց նախնոյն, և զնոր ուխտադրութի՚ն պատուիրանաւպահութիւնէ ծառայելոյ Աստուծոյ և եկեղեցւոյ. տե՛ս և սա զպատկերոյց պարփակին ընդ պատուիրանօք ՚ի նոյն Մաշտոցի: ,, Ալախատպեցան խնամիք արարչական
,, սէրոյ քո՝ առ արարած քո ՚ի ձեռն միածնի Որդւոյ քո
,, Տեր քո սիրելւոյ՝ ան մերոյ Յի՚ս Քրի՚ստոսի, գալ ծնանիլ
,, ՚ի քեզ կուսէն, և նորոգել զկնութի՚ն առաջնաստեղծ
,, մարդոյն || յորմէ. յայտ է թէ՝ ՚ի պատուիրանազանցութենէ:

{Երկրորդ պատկի աղօթիան սակ ,, Ո՞ խնեցեր գեղեցկազարդ տեսութի՚ն զդրախտին, յորում տնկեցաւ
,, փայտն կենաց. որ և՚ ի վախճան ժամանակի ՚ի ձեռն
,, սրբոյ Որդւոյ քո սիրելւոյ՝ ան մերոյ Յի՚ս Քրի՚ստոսի
,, կենաց փայտիւն աղատեցեր զանկեալն ընդ պատրաստեալ Հանգիստ քո ||:

՚Ի կանոնն Հոգեհանգիստ կատարելոյ յաղօթիան առ Հայրն երկնաւոր՝ ասէ ,, ՚Ո՞ւ տէր Ած մեր յաղթեալ զանցուածս մեր, ետուր զանձինս մեր ՚ի մարդասիրութի՚ն քումմէ, առաքեցեր յանդիման զնին Ծոցոյ քումմէ զմիածին Որդի՚դ քո, որ եկն և կնեաց ՚ի ծառայութենէն մեղաց, և եղև նիւթ

,, զմեզ մարդ , և հրաւիրեաց զմեզ յորդէգրութիւն
,, հօրդ երկնաւորի . մասցց զինքն պատարագ կամօք
,, քովք , և եբարձ զպարտիս մարդկութեանս մերոյ ,
,, հաշտեցուցեալ զտարապրեալս ի քէն՝ ի ձեռն հեղ-
,, մանն արեան իւրոյ . համարեցաւ ընդ մեռեալս՝ ի գե-
,, րեզմանի դնելով անապականաբար . զմահացեալսն ի
,, սկզբանէ կորզեաց ի ձեռաց մահու . յարեաւ սքան-
,, չելապէս , և մշտնջենաւոր կենդանութեն հաղորդս
,, արար զմահկանացու բնութիւնս մեր ||։

Ի կանոնն ջրհոր օրհնելոյ՝ ասէ յաղօթսն ,, Յորոց
,, վերայ ստեղծեալ ի քէն զմարդն իշխան կարգեցեր .
,, խակ ինքնայօժար կամօք չարացեալ դանահարկուն ,
,, պարտեալ զնա վերինէ փառացն . և սերմանեաց
,, ի նա զիւր չարութիւն սերմն ։ Ոյր խնամօք արար-
,, չական ողորմութեան քո զերծուցանել կամեալով ի
,, նորին դաւաճանութենէն , եառ զգրաւոր օրէնս
,, ազգի մարդկան ի դաստիարակութիւն . և զաղագաբա-
,, րոյ մեռս նոցա զգուշացուցանելով ի հեթանոսական
,, սովորութեանց , գրեցեր նոցն զխորհուրդ կերակրոց ||։

Ի կանոնն նոր գինւոյ օրհնեալ՝ ասէ ,, Որ եառ
,, եա սէր ձեր , որ եառ մեզ զպատուիրանս քո
,, սուրբ ի լուսաւորութիւն անձանց մերոց ||։

Ի կարգ թաղմանն առաջին յաղօթսն՝ ասէ ,, Ո՛ւ
,, պատուիրանադրուբ քով զգեցուցեր զնա անամօթ
,, փառօք ի դրախտին փափկութենէ . . . խակ յանցանել
,, նորա զպատուիրանաւ քով , հանեալ եդեր զնա ար-
,, տաքոյ դրախտին փափկութենէ , զգեցուցանելով նմա
,, զմաշկեղէն հանդերձն , զտխրալի և զախտաւոր մար-
,, մինս , և սահմանեցեր հողադարձիլ հողոյն , ուստի
,, առաւ ||։

Ի երկրորդ աղօթից խաղաղութենն՝ ասէ ,, Խակ նա
,, խաբեալ ի չարէն , արտաքսեցաւ ի դրախտէն . և
,, անկաւ յերկիր մահու , և զանիծաբեր կեանս ժա-
,, ռանգեաց ||։

,, սրիկա Թշնամին պատրաստական բանիւք խաբեալ
,, զնա, խրատեաց լուծանել զձեռական հրամանդ. և
,, նորա ունկն եդեալ չարին՝ արտաքսեցաւ ի լուսե-
,, ղէն վտառացն, և փոխանակ անմահութեան՝ մահու
,, եղև ժառանգորդ ըստ արարչական հրամանիդ. . .
,, և ոչ կարացին արարածք հնազանդեցանել զհրամայ-
,, եալն ի բէն||:

Ծառուկք և զբաղումն՝ որք ի Մայր Մաշտոցին ի ձեռնադրութեցն, ի քահանայութեանն, և ի սրբազործութեց եկեղեցւոյ՝ նայն՝ պատկերի և այլոց. յորս հարկաւորք են այսպիսիք վանն պատուհրանազանցութեան, և անտի յառաջ եկեալ պատուհասին հաւասել մի ըստ միոջէ. զի մի՛ ձանձրութիւնս առթեսցէ մեղկացեալ անձանց:

Ա.րդ՝ տեսցուք և՛ ի պատարագամատոյց նորհրդատեառն, թէ ծրագրի հայցուածովք կատարեն զիրկատար նոր նորոգ յաւերժական յիշատակի փրկչին մերոյ:

Ակնզէն յիշատակի ,, Ար բաղմեալ հանգչի յանապատ-
,, ուեաս աթոռոյդմանդ յանձն էառ վա ազգի մարդկան||:

Ընդ սուրբ Աստուածին ,, Ար ի չգոյէ ի գոյ ածեր
,, զամ արարած. որ արարեր զմարդն ըստ պատկերի
,, քումդ և նմանութեէ, և ամ շնորհս քոյ զնա զար-
,, դարեցեր, և ուսուցեր խնդրել զնմանատութիւն և
,, զգօնութիւ. և ոչ անտես արարեր զմեղուցեալն, այլ
,, եղեր ի վերայ նորա ապաշխարութիւն փրկութէ||:

ի Նիկիական դաւանութեանն ,, Ար յարգագ մեր
,, մարդկան և վասն մերոյ փրկութէ ելեալ ի յերկնից,
,, մարմնացաւ, մարդացաւ, ծնաւ կատարեալսկս ի
,, Մարիամայ սրբոյ կուսէն Հոգւովն սրբով. . . չար-
,, չարեալ՝ խաչեալ՝ թաղեալ՝ յերրորդ աւուր յա-
,, րուցեալ. . .||:

Հաղօթան առա ,, Ար զոր քոյին կամաւ ի ժամուս
,, յայսմիկ համբերեցեր չարչարանաց, խաչն և մահու
,, յաղագս մերոց մերոյ||:

Յառաջ քան զՍուրբ ասէն ,, Ար քոյին անշննել և
,, արարչակից բանիւդ զանիծից գարձեր զկրճին .
,, Նոր ժողովուրդ ինքեան տուեալ, զեկեղեցի սեպհա-
,, կանեաց զհաւատացեալս ի քեզ ||:

Ընդ երեքսրբեանին ,, Սուրբ ոչ ոք ես ճշմարտա-
,, պէս և ամենաւրէն . և ոչ ոք պանծացի քովանդակել
,, քանիւ զքո ի մեզ զամբաւ քարեգթութեան զեր-
,, մունս , որ և անդէն իսկ ի նախնուանն զանկեալն ընդ
,, մեղաց , զանազան եղանակօք խնամեալ սփոփեցեր՝
,, մարգարէիւք , օրինացն տուչութբբ , քահանայուբբ ,
,, և ատուերակերպ երնջոցն մատուցմամբ : Իսկ ի վախ
,, ճան աւուրցս այսոցիկ զքովանդակ իսկ զպարտեաց
,, մերոց խզեալ զդատակնիք , և ետուր մեզ զՈրդիդ
,, քո միածին պարտապան և պարտս , զբնուանն և օծ-
,, եալ , գառն և երկնաւոր հաց , քահանայապետ և
,, պատարագ : Ոյն զի ինքնդ ես քաշխօղ , և նոյն
,, ինքնդ քաշխի ի մէջ մերում միշտ անձանձրոյ ||:

Ոյամէ ասել խուն ինչ և առանձին ի հոգեբնկալ
չարեցն մերոց , որ ըստ ուղիղ խղճի մտաց շարժեալք ,
մեզ ի խրատ՝ գրեցին ի գիրս անձնիւրքն , և թողին
աւանդ հայրենի սպասգայից . զի մեր ի նոցունց ուս-
եալ քանիցն , զորդիս մեր յայնս կրթեսցուք յաճախաշ-
տուքի ըստ Առաքելոյն՝ * հաւատ ի լոյ է , և լոր ի
քանէն գնալի || : Ո՞ի եթէ ոք ոչ լուիցէ , զինաղդ կա-
րասցէ գիտել . և թէ ոչ գիտասցէ , զինչ ուն ի ուսու-
ցանել ուրդոց իւրոց : Վանզի հաւատք և հաւատա-
լիքն մեր հազարաւոր ամենիւք են սահմանք . և ոչ զնե
կարէ մեզ մերձաւորս առնել , եթէ ոչ՝ գրաւորեալքն ||:
Ոպա ըստ Ա՝ հարկ է շնորհապարտ լինիլ յայնց հարց ,
որ թողեալ են յետնոցս զհոգեւոյն իւրեանց զօժիտ :

Ոթէ յատկապէս նկատեսցուք յազգ մեր , յետ
առաջին լուսաւորութեանց մերոց ի Թադէոս և ի
Բարդուղիմէոս առաքելոց օրինակաց և խրատուց՝ ընդ
այլ պատուիրանացն՝ և պահոց կատարեալ հեղինակուքն

եղև ի՝ աջ Լուսաւորչէն մերմէ , որ յետ ի վերապէն վաթսունօրեայ ժամանակօք սրբեաց զարքայն Տրդատ պալատայնովք , զօրօք և ժողովրդովք , օրինակաւ սրբեցեալ անձին իւրոյ . և կայսին յակճիռս յաճախութեան քարոզուԹի իւր : Որոց կանոնադրեալ՝ հինգ օր անսուաղուԹիք նուաճել զըմբոստուԹի անսանձ կրթեալ դիւցասէր մարմնոյ իւրեանց . և ապա մինչ ի բժշկուԹիւն յախտից կալ ընդ իւր ի սրբապահուԹե :

Ասաի եղև սովորուԹիւն յազգ մեր զհինն պահոց կոչել Առաջաւոր . զի այն է սկզբնաւորուԹիւն մերս պահոց , և անտի աղուհացքն քառասնորդաց . և այլքն ի Յովհան Մանդակունւոյ կարգադրեցեալ ընդ ժամերգուԹեանցն մերոց , որք ընդ կանոնաւ սրբոց Հայրապետաց՝ յիշեցան ի վերոյ :

Այս մեր ասացելոցս զհաւաստուԹի ի՝ աջ Լուսաւորչէ ունիլ զսահմանադրուԹիւն Առաջաւորացն պահոց , ահա և Ընորհալին ի պատասխանատուուԹենն առ կայսրն Յունաց կիւռ Մանուէլ յետ այլոց քանիցն՝ գրէ զհետևեալսն այսպէս ,, Ա. յԼմեք՝ զի Առաջաւոր անուանեմք զպահսն զայն , առաջինն այս է ,, պատճառն՝ զի յառաջ գոլով քան զպահսն քառասնորդաց , ,, դաց , և ոչ զկարապետ նախընթաց է նմին . երկրորդ՝ ,, զի Հայաստանեայցս ազգի առաջին այն են պահք ի ,, սրբոյն Գրիգորէ հաստատեալ . յորժամ ելն ի վերոյ ,, րապէն , անսուաղուԹիք կեալ՝ օրինադրելով հար- ,, ուածելոցն՝ զաւուրս հինգ յաղագս պատուհասին ,, եղելոյ՝ բժշկուԹեան : Ա՝ անորոյ և բազումք ըստ ,, նախնեացն սովորուԹե՝ ծոմապահուԹիք զաւուրսն ,, զայնոսիկ անցուցանեն . զոր և յետոյ պատշաճ հա- ,, մարեցան , ընդ Նինուէացւոցն պահոց՝ զայս կարգել ,, պահք . ըստ Ասորւոցն և Եգիպտացւոցն , ոչ և պա- ,, հեն սրբուԹիք : Իսկ այն՝ զի յետ կատարման պա- ,, հոցն , զսրբոյն Սարգսի զօրավարի կատարեմք զյի- ,, շատակ , այս է պատճառն . քանզի զհինն ժամանակի

,, ՚ի նոյն թիւ ամսոյ ՚ի յերեսուն յունվարի կատարե-
,, ցաւ նա վկայական արեամբն վե՛ր գ՛ալ • վե՛ այսորիկ
,, սահմանեցին յաւուր շաբաթուն այնորիկ՝ զնորայն
,, տօնի կատարել զյիշատակ • ոչ յաւաջին շաբաթու
,, քառասնօրդացն զսրբոյն Թէոդորոսի տօնախմբեն
,, զօր յիշատակի ա՛մ հաւատացեալք ՚ի գ՛ա։

Եւ ահա ծանուցաւ յազգ մեր լինիլն նախաշա-
ւիղ պահոցս նոյն ինքն բազմաչարչար վկայն գ՛ալ
սուրբն Գրիգոր լուսաւորիչ հայրն մեր, զորմէ ՚ի
յԱգաթանգեղոսն և՚ի Յաճախապատմութեանն զբա-
զումն՝ բազմապատիկ օգտակար վարդապետութեամբ
՚ինոյն իսկ երախտաւոր հօրէ մերմէ՝ ուսին երկիւղած
բանասէրք քաղել զնորատ պահոց։

՚Նոյնպէս և զբոլոր Աղօթամատոյց որք մատեանն ՚ի
մարմնի հրեշտակատիպ կենցաղավարեալ սրբոյն Գրի-
գորի Նարեկացւոյ՝ եթէ աւագ աչօք ջերմեռանդն ՚ի
հաւատալիս, համարեսցի գլխովին յօրինեալ վե՛ պահոց
պատուիրանազանցութեան լծընկէց Արմատոյն մերոյ՝
ոչ թերահաւատի։ ՚Քանզի հարազատ ցաւակից որ-
դիս այս նախահօրն, զկնի փրկչին տիեզերաց՝ զա՛մ
յանցանն նախնւոյն յինքն վերաբերեալ ըստ օրինա-
կին գ՛ալ, հրեղէն լեզուաւ բանահիւսէ զայն սուրբ
մատեան զվերաձայնեալն և՚ս Նարեկ • որպէս յերրորդ
ձառին պարզաբար ասէ ,, ՚Ու՛ք քանզի աւա՛մ հասակ
,, տնկեցեալ յերկրի աղտ բանականաց՝ այս պատուէր
,, նկարագրական նորոգ մատենի ողբոց նուագի, որ
,, զամենեցունց ունի զկրից պատահմանց, նշաւակեալ
,, յիւրում պատկերի, իբր կցորդ մեծագիտական
,, կարեաց համայնից աւրբոլոր գումարս բազմահոլով
,, տիեզերակոյտ քրիստոնէից։

՚Ի յորրորդ ձառին ,, ՚Նոյզի՝ և չի՛ք իսկ բժշկու-թի՛ն
,, բազմավտանգ ապստկութեան վերացս անողջանալի,
,, խայթմանց խաճուածոց մահաբերին բերանոց ժան-
,, եաց՝ որսոյլին զանձն իմ՚ի կորուստ։

Նրեք այսուհանդերձ ոչինչ չասելց պարտավորեալ
համարիմ ինձ ընդ ընթերցողն կրկնակի խրատել զայն
զոր ինչ կարեկ նախատես համարիմ առաջեն քան
զայլ ինչ խրատել, եթե ոչ զանձարանն զայն մատ-
եան՝ վերստին օրինակել առ ի խրատս ընդդիմակաց
պահոց, և պատուիրանազանցից, Նա մեզ անկարեաւ
զայնս առնել գիտելով՝ միայն ոչ կէ գլխոյ չարչարանաց
չասէ և եթե զայն քան նկարագրելով առաւելս, թող-
ցուք ի կամս քննողաց զայնմանէ հաս-
մայն, ուր առ վանս փրկչին ,, Նրեք ոչ էր արբեալ
,, կրկնակի քացախ զանգեալ ընդ լեղւոյ , ոչ էր հեղ-
,, եալ մարգն իմ մթերեալ նախանձ զառնութեանն ||
Նրեք էակոն քանն չօր մարդացեալն Ա՛ (առանց
ընդելոյ կրկնակի քացախ զանգեալ ընդ լեղւոյ) այլ
անօրէնութիւնն, այսինքն ծննդեամբ, թլփատութիւ ,
խանձարուրապատութիւ , տարագրութիւ տեղւոյն ի տե-
ղիս, նախատանօք, չարչարանօք, խաչիւ, առաւակօք ,
ոտնաձեռն գրեամբ, փշեայ պսակօք, ձաղանօք , խա-
չիւ , կողահար արեամբ և ջրով , մահուամբ և թաղ-
մամբ . այս ամ առաջանօք ոչ հետզհետ զնախանձ մթեր-
եալ զառնութիւնն՝ այլ՝ միանգամ խրատեալ , զի նախանձն
ի բերանն էառ զձաշակ պատուիրանազանցութեան , և
եղև նմա զառնացեալ մարգ ։

Իսկ պատուհասացյ փրկիչն այլսեռ վճարեալն էզ
նոյն՝ անհամաձայն գառնէր սեպհական պարտուց
պարտաւորին ։ Ա՛ ան որոյ հրատարակէ հոգւոյն
խորհրդոյն առ ,, Նրեք ոչ էր արբեալ կրկնակի քա-
,, ցախ զանգեալ ընդ լեղւոյ , ոչ էր հեղեալ մարգն իմ
,, մթերեալ նախանձ զառնութե || ։ Ո՞ի վճռեալ իսկ
էր՝ որով ոք մեղանչէ , նովինքն և տանջի ։ Վ՛ադաւ ե-
րանալ և կոխոտութիւն էր մեղուցեալ մարդկան որպէս
Ադամայ պատուհասն վարկաւ զառնութիւն լեղւոյն նոյնպէս
եբերանալ և կոխոտութիւն համարձակութեանն հոգւոյն
պարտուցն ։

Այս ինչ առաւել արժանապատիւք՝ դէմըդէմ Տողոց, հարստութիւնք մարդկանց՝ արծաթ և ոսկի, համարին մեզ. որոց յուսով զաճապադիր զամսանս պահոց կատարեալ, բերանով մերով ձայնակեալք զկորստական ախորժելիսն, և զանաւրէնսն՝ այլ առաքինութեամբ, այսինքն արուեստ անանկաց և ողորմութիւն կարեմք զայս որկրամոլութիւն քաւել, երբ տեսանեմք՝ թէ զնոսին այլ անօրէնութիւնքն՝ այնմ ոչ կշռեցին զչափ հատուցմանցն, եթէ ոչ՝ ձայնակ գառնութիւն լեղւոյն։ Ասաք Առաքեալն Տրամայէ սիրելւոյն իւր Տիմոթէոսի * Մի՛ դիր ընթերցուածոց միխիթարութեան վարդապետութիւն (ա. տիմ. դ. 13)։ և թէ՝ * Ան մի՛ ձգէ անկանել՛ի ձեռս Աստուծոյ կենդանւոյ (էբր. ժ. 31)։

Ա՛ման այսպիսիկ ջահն եկեղեցւոյն մերոյ՝ նեղսիտս ընտրհալն Հայրապետն մեր յընդհանրական խրատուն առ իշխանս՝ որ ըստ աշխարհի, պատուիրէ։ ,, Ա՛ի և ,, զպահս հատուցող լուծանէք՛ի ձուկն և՛ի գինի՝ իշ- ,, խանաձար. զի մի՛ ընդ անժուժկալսն դատիցիք ‖։

Եւ Ոսկեբերանն քաղցրատուրթ խելամուտ առնէ ,, Եթէ՛ի դրախտին պիտոյ էրէն պահք, ոչըչափ ևս ,, առաւել արտաքոյ դրախտին ‖։ և թէ՝ ,, Ա՛արգիա- ,, ւոր պահքն են ժուժկալել՛ի կերակրոյ, և հոգևոր ,, պահք են հրաժարիլ՛ի մեղաց. որով արդեան ,, արդութիւն վարուց, և արդութիւն կերակրոյ ‖։

Զայնպէս սուրբն Բարսեղ կեսարիոյ Հայրապետն գրէ ,, Պահք սանձ են. որով վարէ հոգին զմարմինն ,, որպէս կառավար զերիվարս, և չթողու գահավէժ բե- ,, րել ‖։ Եւ առլով օրինակ զսուխտաւորն Աստուծոյ ,, զՍամփսոն՝ ասէ ,, Սամփսոն՝ պահօք յղացաւ և ,, եհաս՛ի չափ։

Սուրբն Կիպրիանոս ասէ ,, Պահօք շինչանի զորքդ ,, հրամայեա լերինն երանեայ. հալածական լինին հե- ,, ռութիւնքն, և թողչին ամ ցանկութիւնք ‖։

Սուրբն Ցաւկոբ Մծբնոյ Հայրապետն յերկրորդ ձա-

ուին ասէ ,, Ընտրեալն պահէ՛ք զքաջ սուսերի Ա՛յ ||։

Այս Ընտրհալին զբազում տեսակս պահոց ՚ի մէջ ամփոփէ , զի մի՛ միայն վասն նախնւոյն կարծեսցեն զգ պատուհրանն , յասելն ,, Զ՚ի պատուիրանն էր նոցա ,, մին , վասն միոյ դառն պտղին . իսկ ինձ բազումք ,, քարոզին , վասն բազմաց զիս սպանողին ||։

Այս մեկնիչն կաթուղիկեաց ոսկիաբերանն Սարգիս յեօթնեբոլոր Ճառի յորդորակն գԵսայեայ ՚ի վեր քան՚ց Սաղմոսողին ,, Ա՛յ ինձ , զի ընդ երկար եղև պան- ,, դխտութիւն իմ , զի գնակեցայ ՚ի վրանս խաւարի , ,, տակ ,, Ա՛յ զի արդարև խաւար է աստի կենցաղս ,, և խաւարեցուցիչ որոց անմտաբար ՚ի սմա քաղաքա- ,, վարին . և զօրէն անասնոց ՚ի սմա շրջին , պարտոյ և ,, որովայնի ծառայելով ||։ Այս ըստ որում քաջ սե- ,, ուսէ , միացեալ ընդ հիւանդն՝ ասէ ,, Ա՛ոդ՝ մի՛ ,, անմտացուք իբրև զանասուն , և մի՛ զպատիւն մեր ,, կորուսցուք . . . եթէ ես ասէ , կարծեցեալ կանոնս ,, մարդկան՝ այսպիսի . զինչ կայս ասա այնոցիկ՝ որք ,, ազխտութիւնք խաւարեալք են , և՛ի գրոց միխիթարուէ ,, զրկեալք և անձաշակք երկնաւոր բարեացն , և միշտ ,, ՚ի մարմնականս զբաղեալ կան , և զօրէն ձգեաց ՚ի ,, տղմի կայտառան , ոմն որովայնին ծառայելով , և ոմն ,, վաճառս ցանկութեանցն ||։

Ա՛հաւասիկ ՚ի կանոնացն ակեալ մինչև ցայս վայր առացեալքն էր որ յընդհանրական ժողովոց վճռեալք վասն պահոց բանէ , էր որ ՚ի մասնաւոր ազգային ժո- ղովոց . էր որ ՚ի հարցն Յունաց , և էր որ ՚ի յաւելեալ մեր Հայրապետաց ծաղկաքաղք հաւաքեալք՝ փունջ մի կազմեցան , առ ձեռն պատրաստ լուսաւոր- չակաց երկիւղածելոյ ազգի մերում սիրելոյ . զի մի՛ ՚ի բազում մատեանս հնոց Հարց և Վարդապետացն ձշմարտութիւն դժպիրիլ հոգս նոցա լինիցի , նախ՝ զան- ձինան կրթելոյ յերկիւղն Աստուծոյ , և ապա ընդ- մանկացն պատրաստ պատասխանելոյ ։

Ա. Յև գիտեմ՝ զի Ճարտասանք են նոքա, ուսեալք զձեռնարկուածս՝ փոխել զենթակայն, և այնու պատրել զբազումս, ասելով մի ե՛ւ ոչ, և Առաքեալք նորին աշակերտք. զի թէ մեզ Լուսաւորչակրօնից և Ցուցաց մեծ եղբարց մերոց քարոզեալ պատուիրեցին, ըստ գրեցեալդ արբասպահութեան չոր պահս, Այլ Յեւրոպայն ընդարձակ թագաւորութեամբ և լուսով մատց Ծագիեալ, զիարդ և առնոսա ոչ ժամանեալ ոչ ժամանել

Նաց և մարմնաւորականաց խաւերախն ստանձակուտոր արձակերասանութիւնն է խոչընդոտն նոյն մաքրագործ պահոց։

Ա՝ սան այսորիկ պատշաճ վարկաք և զնոցին ԵՐՐորդւոց զնախանձ չարեցն զջերմեռանդ քարոզըն պահոց՝ ծանկնաքաղ առնել աստանօր ըստ կարեաց։ Այս զայլ ընդարձակ ձառ և զդրուատան վասն պահոց՝ թողուլ նոյն ԵՐորդւոյն ուսմամբ՝ որ գրոց լուսաւորեալ անձանց գտանել, որ մօտ ծասքել, հոգւով տեսանել, և աշմարտութիւք քարոզել աշխարհային իմաստանացէլոց, ըստ երկրաւնական հրամանին։ * Ողջոյն ձեր եղիցին ձեր գաւառուրք (Ֆաս. ԺԲ. 27)։ Վասնզի ամօք ծանօթից և ազգայնոց դիւրաւ ունկնդիր լինի՝ ի սկիզբն, քան անծանօթ օտարաց։ Այս երբ՝ ի ծանօթից կրթի քարեպէս, ապա և զայլոցն քննէ մտադիւրաբար։

Արեւս նպաստակ՝ ոչէ զայլածէս եղբարան խրատել, այլ զմերազնեայն միամտեցուցանել. թէ մի և նոյն է Աստուածատիրը հրամանն պահոց ընդհանուր կաթուղիկէ եկեղեցւոյ։ Այս ցուցանելով զվկայութի՝ ի՝ նոցունց, զառնամբ զհետաքրքրութիւս մերազանց։

Աստուածահայր մարգարէ թագաւորացն Դաւիթ՝ ի դիմաց անարատ մօր մերոյ աբ եկեղեցւոյն, և ի քաւչարար արբուքենց ենթակայ պահոց աղաղակէ՝ * Ամաչեսցեն և յամօթ լինիցին որք խնդային ընդ իմ զգ. զեցցին զամօթ և զանարգանս՝ որք մեծաբանէին ի վերայ իմ (սաղ. լէ. 26)։ Այս այլ մարգարէ՝ * Տեսէք արհամարհուտք՝ և հայեցարուք, և զարմացարուք զարմանս՝ և եղծարուք . . . որում ոչ հաւատայցէք՝ թէպէտ և ոք պատմեսցէ ձեզ (ամբ. ա. 5)։

Վկայութիք պահոց ի գրոց և ի վարդապետացն Լատինացւոց։

Օ՛ի ահա եղծեալ զեղծանին կոյս և ապաւէն ա-
պաւտանարանցն ձեր ամենեցուն։ Եւ առաջին հարքն
Լատինացւոց ո՛չ միայն բարոյականապէս՝ ըստ վարդա-
պետաց բարձեալ, այլ և ծածաբանական եղանակօք սահ-
մանեն ապացուցուածքն զփրկանաւորութէն գահոց մին
քան զմին գերագոյն աղդու զօրութէքն . և առ այլ ո՞
կուսացեալ մնայք։

Եւ առաջին յածաբանս նոցին Թովմա՝ հանդերձ պաշ-
տօնիւք և վախճանական կատուածքն զորկրամոլութէնն
սահմանէ այսպէս ,, Որկրամոլութէնն է անկարգ ցան-
,, կութէն ի հեշտալից ճաշակելեաց. և ըստ այնմ հեռա-
,, նայ ի կարգէ բանականին , նմին իւրն կոչի մեղք։
Կրեալ է՝ * Սաղմոս ասացէք , և ի մի՛տ առէք։ և
թէ՝ * Մի՛ա դիր ընթերցուածոց գրոց։ Յե՛ս թէ՝ ի
սահմանիս յայսմիկ զինչ՝ մեծ վարդապետն Թովմաս
ասէ. ո՛չ միայն զանկարգութէն որկրամոլութէնն ճառէ ,
այլ զկրթեալսն նովաւ տարեմերժելով ի բանականու-
թէէ , զվախճանականն հաստատէ լինիլ մեղք։ Կանգն
եթէ նախադասութէքն ձեռնարկէ ոք այսպէս ,, Որ ինչ
,, զԱստուած քարկացուցանէ , է՛ մեղք . անհնազան-
,, դութէն պատուիրանացն Աստուծոյ քարկացուցանէ
,, զնա . որկրամոլութէնն է անհնազանդութէն պատուի-
,, րանացն Աստուծոյ , ապա որկրամոլութէնն է մեղք։
Կ՛այնպէս եթէ ըստ ներգործութէքն մեղաց ձեռ-
նարկէ ,, Որ ինչ որոշէ զմեզ ի խնամոցն Աստուծոյ ,
,, է չար . մեղքն որոշէ ի մէջ մեր և Աստուծոյ , ապա
,, մեղքն է չար։

Եւ ա՛մ չար՝ տանջելի է . ահա ա՛ծ գիտելով զորկ-
րամոլութէնն Ադամայ լինիլ չար , հրամայէ զտանջանս
նորա՝ * Յորմէ պատուիրեցի քեզ չուտել , կերբե՛ր ար-
դեօք ի նմանէ . անիծեա՛լ լեցի երկիր ի գործս քո։
Օ՛ինչ աւելի քան զայս տանջանք , որ սերմանէ
նախահայրն աշխարհի . զի գոնէ զվաստակս ձեռաց
կերիցէ . փոխանակ կորուսեալ անաշխատ վայրկին՝ և

երկիրն քուստուցանէ նմա վուշ և ատատասկ։ Եւ որք
ունէր քնաւ պէտս քրտանց և աշխատանաց ըստ նըշ-
գրիգորի նարեկացւոյ հրեշտակաբարբառ մեկնուԹեն
Երգերգոյն յայն քան՝ Թէ * Որդիք մօր իմոյ մար-
տեան ընդ իս . և եդին զիս պահապան այգեստանի ,
զի զայգին իմ ոչ պահեցի , ասէ ։ ,, Ա. յս այն է՝ որ
,, ասէ , Թէ եղ զնա Ած ՚ի դրախտին փափկուԹեան
,, գործել զնա և պահել . ոչ Եթէ գործոց ինչ կամ
,, պահպանուԹեան պէտս ունէր դրախտն , ուր Ած
,, վայելչուԹի և Ածային պահպանուԹի էր . այլ գոր-
,, ծել զարդարուԹի , և պահել զպատուէրսն յառա-
,, ջագոյն վարդապետեաց ։ Եւ հետևօղ սրբոյս շնոր-
հալին Ներսէս գրէ ,, Ընդ անաշխատ կենաց վայրին ,
,, որ ընդ յուսոյն Թեթևասցին . ուստեմք քրտամբք
,, զառօրեկին , դառնամք ՚ի հուլ՝ ուստի առեալ ։

Ա՚նգիտ ոմիկրամոլուԹին՝ հարուածատ եղբայր է արբ-
շուԹեան , միակողմանի կայ ոմիկրամոլուԹին . ապա
յերկոցունց միաւորուԹէն զառաջինն ծնանին զքղջա
խոհուԹի , զվավաշոտ ցանկուԹի ։ Ա՚ղջախոհուԹին՝
վավաշոտուԹէ յլանան զշնուԹի և զպոռնկուԹիւն ,
և սոքա ծնանին զգողուԹիւն . զի կամ գողանի գնան
՚ի գործել զչարիս ընդ այլոց կանանց , և կամ չքաւոր

Մեղսակիցք գողանան զտացուածք ընկերին, որովք հաճեցին սեղեխին իւրեանց։ Գողութիւն՝ զամրոց ունի զտախտօսութիւն և զսուտ երդումն, նաև զպանութիւն. ՚ի պանութիւնէ յառաջ ածի նախանձ, և ՚ի նախանձոյն՝ բարկութիւն և առելութիւն։ Իսկ հպարտութիւն կայ և ինայ իշխան ՚ի վերայ ամենեցուն սոցա, ելը ոչ ընդունէ մեք յայս գործ մանակցեալ։ Իսայց որկրամոլութիւնն կոչէ զնա ՚ի դատ՝ ասելով, զի եթէ ոչխարը ՚ի սկզբանն թելադրեալ քո զնա՝ օրինակ տալով զայլ հանգանակողան, որք ուտէին և ըմպէին, զի՞ կայր իմ շաղախիլ ընդ այսքան հիւսուածոյ յանցանս. ասմն ինձ դիպեցաւ ՚ի քո հպարտութեան կրկնել։

Եւ այսպէս եօթն մահացու յանցանք ընձիւղիւք իւրեանց շղթայաշարք տեսանին զհետ որկրամոլութե՛ ։ վան որոյ ասաց որ ասացն թէ՝ ,, Որկրամոլութիւնն ,, լինի կամարար սատանայի, պատրաստելով նմա աս- ,, պնջական որ է ընդունօղ, որ ընկալնու և ժողովէ ,, առ ինքն զայլ ամ տեսակ մեղաց. և մեղքն ինքն իսկ ,, է անօրէնութիւն։

Զոսաինոս ՚ի գործոցն սահմանէ զորկրամոլութեն ,, Որկրամոլութիւնն է ասէ, իւրաքանչիւր կերակրով ,, ընուլ զլայնաբաց ցանկութիւն կոկորդին։ և թէ՝ ,, Որկրամոլութիւնն է անկարգ ցանկութի ուտելոյ։

Իսօն սահմանէ զորկրամոլութին այսպէս ,, Որկրա- ,, մոլութիւնն է սրմատ անիծեալ, յորմէ բողբոջին ,, խորհուրդք պիղծք, և անբան տեղմունք. ուսան ,, և մեռանի հոգին։

Նեռնատրոս ասէ ,, Որպ ջուրն և հուր ոչ կարեն ,, լինել ՚ի միասին. այսպէս և ոչ հոգևոր և մարմնաւորը ,, հեշտութիւնք։

Եւս Օշոսաինոս ,, Ո՛չ լինի պաշտել մարդոյ ,, զոր ինչ առաւել սիրէ քան զայլն. այլ որկրամոլն ,, առաւել սիրէ զորովայնն. և այս յայտ է՝ զի առա- ,, ւել կամի ընուլ զփորն քան զմիւսքն, ընթանայ ՚ի

,, խրախուսեին և՛ գինեփառնս քան յեկեղեցի։
,, Եւ երեւի այս վարժարագոյն կուսապաշտութի՝ քան
,, հեթանոսացն. քանզի նոքա ոսկւոյ և արծաթոյ տան
,, զծածկին պատիւն. այլ որկրամոլքն՝ ժահահոտ ա-
,, պառաւին, և ապառաւանոց զազրագոյն փորոյն։

Եւ այս վկայէ և Գրիգոր պապն ,, Ոչքան մարմինն
,, լցեալ լինի, այնքան հոգին փոքրկանայ։ Զսա-
ձայնի այս Արխատոսէլն՝ որ ասէ ,, Ոչառք ոմանք ոչ
,, պղտաքեղին, ոչ ուռին և ուլմուան. այսպէս և պա-
,, րարեալ որովայնն ի ամուլ մտօք։

Եւ վասն ծերոց ասէ Օգոստինոս ,, Զաւակ ի բազում
,, ծերս գտանի կոկորգացն լայնութի, և անյագ խմո-
,, ղութեան որովայնի, որ ոչ ի յարմար նոցա։

Եթէ կամք են բարեպաշտից զևան գիտել, պատ-
րաստեացեն զլսելիս մաց՝ Ներքատուխոսի Հռովմայ Հայ-
րապետին ,, Ահմանք, ասէ, ուղղափառութեան եկե-
ղեցւոյ յԱռաքելոցն հաստատեալ, ըստ՝ օր, կրօնաւորք
և ապաշխարողաց. և ութն օր՝ համօրէն ժողո-
վուրդքն ընդ նոսին պահեացեն միաբան զշաբաթն
և զկիւրակէն. և ապա կատարեացեն զօր ձեռայայտ-
նութեան՝ զծննդեանն և զմկրտութեանն, յուն-
վարի վեցն. վասն զի ձեռային և տէրունականք են, և
յորում աւուր դիպեացի՝ կատարեացեն։

Այս վճիռ Ներքատուխոսի զերկու հարկաւոր գի-
տելս բացայայտէ մեզ։ Առաջինն ըստ նպատակին
մերոյ՝ պահոց հիմնադրութիւն առաքելական ահման
ընդիւն վկայէ, և ձեռնելութիւնք և մկրտութիւնք պահք
առ կրօնաւորսն և յապաշխարողսն՝ քառասուն օր լի-
նիլ, և առ հասարակութիւն՝ ութն օր կանոնաւորին.
նաև թէ՝ շաբաթ և կիւրակէ նոյն յութն աւուրսն ի
միջի պատահեացին՝ անցուցանել և զայնս պահօք. և
յորում աւուր յունվարի վեցն պատահեացի, ի նոյն
օր զծննդեանդ և զմկրտութիւնն քո Աստուածոյ ի միա-
նին կատարել։

Եւ ահա զանիւ Նեքտաւեոսի պատին յայտնի տեսանի, թէ մեր լուսաւորչակրօնից վերապատուութիւք թէ առնունդ և յայտնուին Յի՛ս քի՛ս, և թէ ուրնօրեայ պահքն շարունակ մինչ ՚ի վեցն յունվարի՝ իակ առաքելասահման և հին սովորութիւն է, որ պահեմք ցարդ անփոփոխ և անխափան։

Եւ զերկրորդն, թէ Սահմանք ուղղափառութեան եկեղեցւոյ Առաքելոցն հաստատեալ՝ է պահք պահել ամ քրիստոնէից. զի թէ այլ քրիստոնեայք, ոմանք կրօնաւորաց և ապաշխարողաց քառասուն օր պահեցուցանեն, և այլք չինական պահեն. իսկ մեք լուսաւորչակրօնք՝ զչինական քաժանեալ եմք ՚ի տան շաբաթապահն, զի մի՛ տեղի տրտունջանաց տացուք յողղողղ թղյլամորթից. քայց զթիւ շրջանի տարւոյն պահոց ամբողջ պահեալ ունիմք ցառ մեզ ժամանեալք։

Ընական տօն և պահն՝ անշարժութիւք ունիմք, և զդրականն ըստ կարևորին թէ տեղաշարժ ևս առնեալ եմք. քայց զչափ և զքանական ՚ի չեօթնեկացն նուազեցուցեալք։ Արպէս ահա քայց ՚ի չեօթնեկացն մեծի պահոց՝ որ ընդ այլ եղբարան մեր Յունաց և Լատինացւոց, հաւասարք են։

Ա՝նացեալ զերկու չինական՝ Լատինք կրօնաւորաց և ապաշխարողաց տան պահել՝ ըստ վճռոյ Նեքտաւեոս պատին. և Յոյնք եւ ևս քայ աւուրց թուոյն ունին առաջնոյ չինակին, որ Առաքելոց պահք տեն կամ վերափոխման, և ոչ ունին զայլ շաբաթական պահս, ոչ մեք ունիմք զտան շաբաթական պահս 53, օր. ՚ի տեղն նոցին չինակ առացեալոցն։ Եւ ՚ի քոլոր տարին պահեմք 154, օր պահս, որչ նշանակեալ եմք ՚ի յաղագս մարմնաւոր պահոց. 211, օր և ս ունիմք ուտեաց՝ որք քովանդակին յ 365, օր. ըստ Պաւղոսի՝ որ չեմք պակաս քան զայլ եղբարան մեր։

Վրիգոր պապն ասէ ,, Աստ հեշտանայ քերան, ,, անտ ստանանի և հոգի ուտողին ։ Եւ գեղեցիկ

օրինակաւ ուսուցանէ զառաջեալն զայն, ,, Օ՛ն
,, որպէս շինէիր, ասէ, Հրագն, թէ Նարայ կամ Ձէթ
,, ծածկէացէ զպատերսդն. այսպէս և յորժամ մարդն
,, մեայն պարտական հեշտութեանն մարմնոյն, բանականու-
,, թիւնն և աստքինութիւն հոգւոյն՝ որով կեայ ի Քն,
,, բարձեալ լինի:

Ի ետնոյտոտս ասէ ,, Ալպէ հուր և ջուր ոչ կարեն
,, լինել ի միասին. այսպէս և ոչ հոգևոր և մարմնաւոր
,, հեշտութիւնք||:

Ի զայս բան հերձնական մոլութեց գրքոյն պատ-
շաճ պատմուա այ յառելն՝ ,, Ի՞անդի ուր տեսանիցէ
,, Քն զժամահուա ձգտութիւն շուայտոզաց (յոր որկրա-
,, մոլից), ոչ կարկատեացէ նոցա զգինի իւր, որ է քաղցր
,, քան զմեղը և զխորիսխ. և ուր աւելորդ համադամն
,, ընու զորովայնն, երկնային հացն Թողու զմիտքն
,, անուսուցչ||:

Ի՞ր Օգոստինոս ոչ միայն ասկս առաքինութեան
զժուժկալութիւն գովաբանէ. այլև զ՚ինամանէ ծնեալ
բարեբաստութեանն առաջի առեալ ասէ ,, Ժուժկա-
,, լութիւն պահեցողութիւնէ շինուցանէ զառաքինի վարքա-
,, տութիւնէ. և վառէ զլոյս ողջախոհութիւնէ||: Ի՞ր յայ-
լոր ,, Պահացողութիւն մաքրէ զմիտս, թեթևացու-
,, ցանէ զհոգին, ենթարկէ զարմինն՝ հոգւոյն. առնէ
,, զբիրան զղջացեալ և խոնարհ, որք յայտ եղանին ա-
,, ռեներբեանքն են օրինակաւ Նինուէացւոց||:

Ի՞նդանդէ գրքոյն ասէ ,, Ալ հուրն մաքրէ
,, զհրահալելոյն, այսպէս ժուժկալութիւնն զմեղս||:

Ի՞երոնիմոս ասէ ,, Ալարց կերակրոյ և գինւոյ ասէ
ողջախոհութիւնն||:

Ետ ի՞նամանութեցն ասէ ,, Ելոհեա՛ և բարեխառն
,, ժուժկալին ի կերակրոց, ազատէ զմարդն ի նե-
,, խութէ, և ի զոցոյ ցանկութէ. որպ ի բաց բառնել
,, փայտին՝ շիջանի հուրն, այսպէս հեռանալն ի խորտ-
,, կաց և ի զանազան կերակրոց՝ շիջանի եռանդն ցան-

,, կոչեցան, և լինի մարդն պարկեշտ և ազնիւ ||։

Յամենայնի սիրեն և ցօհան քրիստոս ասէ ,, Ա՛ր երկիր որ չընդունի զձեզ կամ ոչ լսէ զբանս ձեր ելէք արտաքս յայնմ տանէ և ցանց ոտից ձերոց սրբեցէք ի վկայութիւն նոցա ||։

Ընդդիմանայ ասէ ,, Պատուի է առնել կոչել, և թշնամի ազգասիրութիւն . ատելոյն յոգեցունին զսէր ,, ջանասիրութիւն կոչեսցուն , զյանդգնութիւն և զխստաշրջութիւն ,, սուրբն անուանեցին ||։

Յերանելին գրէ ,, Ո՛չ երբեք ազգ ազգի վրայ սուր ,, պարտիզի ծանապարհութիւն , ժուժկալութիւն և հանդարտութիւն սուրբն կոչեսցուն ||։

Վասն ազգասիրութեան ,, Ոչ սուրբ գրեալ ինձ ,, սուրբն և զխոհեմութիւն պարկեշտութիւն ձգնեցաւքդ և առաքինութիւն ,, և պատժեցաւքդ ի չէզոն ներելութիւն և ազնիւոց , ,, ժուժկալութիւն և պահեցողութիւն բերելով և զինուո- ,, սուրբն անուանեցին զի ոչ ինչ ի մարդկանէ ընդունին զոր ոչ ,, տալ և ծանրացեալ զաց զինքն , ի բերելոյ սուրբ ,, անուանել միտելով ժուժկալն ի կերակրոյ : Վասն ,, պահելոյ զինքն ի ննջելոյ և ի խոհելոյ զոր ,, սրբեցին անուանեցին ||։

Վասն ազգասիրութեան ,, Ոչ սուրբ գրեալ ինձ ,, սուրբն և զխոհեմութիւն պարկեշտութիւն ձգնեցաւքդ և առաքինութիւն ,, և պատժեցաւքդ ի չէզոն ներելութիւն և ազնիւոց , ,, ժուժկալութիւն և պահեցողութիւն բերելով և զինուո- ,, սուրբն անուանեցին զի ոչ ինչ ի մարդկանէ ընդունին զոր ոչ ,, տալ և ծանրացեալ զաց զինքն , ի բերելոյ սուրբ ,, անուանել միտելով ժուժկալն ի կերակրոյ : Վասն ,, պահելոյ զինքն ի ննջելոյ և ի խոհելոյ զոր ,, սրբեցին անուանեցին ||։

Եւ զայն Առաքելոյն յայտ առնէ ասացեալ ի * Ինչ գիտէք ոգիդ ինչ ոգի է ձեր ,, ոգիդն ոչ ինչ յայտնի , և ձգնեցաւ ոչ ներեսցի ||։

Պահեցողութիւն ոչ միայն պարտական ասէ զմարդն յաստուածն մերոց , այլ և ասոգան և գինի լինի արգելուլ զանցաւոր , որպ ասելոյն ի ներսէս ,, ասէ վերս , Ո՛չ ի թէ ,, ի պատշաճաւորացն ժուժկալելոցեալք , թողանին և ,, ներելոյ լինին մեզ այնք անպատշաճք՝ զորս նա- ,, խասիւն զգրեցեալ ||։

Վասն՝ որպ ցաւս սեռեր վկայութիւն և ծարոյն Աս-

անհայց զգամակութեան պատճառ եմ, որք են վերակացեալք մեզ ազգիս Հոգւոյ. էի և առաւ և զնաւագաւառս գտանելոյ գումարել ամենայնի, որք յաստղագոյին ՚ի ձեռն խորհրդակից վարիչութեան, զորս նախագրեալ օրինակս մեծաւորին և Վարպետի՝ մեծ վարդապետին Լամբրոնացւոց Ներսեսու ՚ի գիրըն մեր թուին Հայոց 347։ ,, Ար յղփագոյն ունի զնաւ ,, ասեն, նախատեցեալ ՚ի տանջանս տալոյ մեծաւորն, ,, որ այնքան ունէր կարօտութեան ՚ի գժոխս, որքան ,, տան յղփագոյն զնաւակիս, և զի տասէն ինչ կամեցաւ ,, բազմութեամբ և ծաղրելով, վասն այսորիկ անցեն զա- ,, տակաւ ՚ի միջ ծովոյ՝ խնդրելոց զնալ ի Ջմիւռնա, ,, և ոչ եգիտ։

Վարդան ասացն ասէ ,, ՚Ի խնդալէդ զնացելոցն ծնա- ,, նի այնպիսեաք ուրախութիւն, խեղկատակութիւն, որոշ ,, ծուռթիւն, շաղախուածութիւն և ցնծամտութիւն։

Իսկ Լեոն ասացն ասէ ,, Կամաւորական անձիւրութիւնք ,, ժուժկալութիւն՝ մնալին մեռանել ՚ի ցանկութենէ, ,, և հոգին վերանալոյ տապալութիւնք։

Յայսմանէ ցայդ վայր ՚ի մատնութիւն Ջերմեռանդութեանն և վկայութեանք սրոյն՝ աստիճանաբարձ Լամբրոնացւոց. և զայդ ըստ ամենայնի ոչ կարեմք ՚ի վեր ընդհանրապէս ասել։

Իսկ արդ՝ սկսցուք և յայտնի ասել, որչ և մեկին, անբաւական լեալ ամենակալին՝ յաստիճանէ ցարդ քակտել և ջնջել զանուանի յիշատակս սրոց ի մատենագրութեանս և ի տոմարս եկեղեցւոյ Աղուանից, որ խնդրեաց Լուծ կամ բեռն Արմատոյն վերայ Ադամայ ՚ի սրբատառութիւնն և ժուժկալութիւն։

Վասն որոյ Ածոյին սուրբ սուք, ՚ն առհասարակ՝ Մարգարէից անձնական օրինակք եմք, որք ունէին նախաշաւիղ ճանապարհ և պատուէր, Առաքելոցն բազմակերպ ձգնութիւնք և խրատք, ժողովոց սիւնհոդոսական վճիռք, հայրապետաց առհնութիւնք, վարդապետաց քարոզք, թէ՛ ընդհանրապէս և թէ առանձ-

նակին, զանազան պարագայիւք կամաց կատուցեալք գան և միաբանին ի մի գան ժուժկալութիւն պահոց. խուռն կազմեալ պարս յօրինմամբ՝ ձախատ յարդարեն, քայքայել ցրել զերկրին զեօթնատարիկ ամբարուած պարիսպն՝ հանգանակօղ ոսկորաժէտ ոսկրամոլութեանցն։ Ի ընդ ալաւութիւն Աբմատոյն մերոյ՝ որ ձրի շնորհօք կանամակալ ըստ մարմնոյ որդւոյն իւրոյ օծեալ էր՝ փրկեալ ազատեցաւ զերծ և ազատ մնացեալ ետուն զնոյն Աբմատոյն շնորհիւ նոր փրկիչ պահոցս։

Ի փրկիչն այն՝ միաւանգամայն մեռանի վա՛ մեր. այլ յիւր ժամանակի մեռանիլ պարտին հիւրք և օրինաւանց ախորժութիւնք ոսկրատութիւն մերոյ, զմարմինս մեր՝ զերկրային պարիսպն՝ ի նաչ հանելով կարեօք և ցանկութիւք։ Մեռանելով կամաւ ընդ-քէն, յարիցուք և ընդ նմա յոտնեգրութիւն հօրն երկնաւորի. քանզի օրինօք պահոց մեռեալ կամիքն, նրատամբ առնէ վասն իւր պատրաստեալ փառքն։

Մեռաւ շուտ լեցին միջնէ ցատա և մեր ծաղկաբոյր հառաչեալ բանիւքն վասն Լծոյ Աբմատոյն մերոյ պահոց։

Ժամէ արդ մեզ գրել և վասն գինեձման Աբբայութեան, որ ի հարուածս եղբայր Ոսկրամոլութիւն. զի առանց նորա մեռանիլ ի ոսկրամոլութիւնն. քանզ զուգակցութիւք իրեարց ձգնանի անուանէր ամենատեսչի Տէրութիւնն։

Վասն Աբբայութեան գինեմոլից։

Մոմեալ ի վկայաբանութեանց Ոսկրամոլութեանն առացաւ, թէ ունի հարուածս եղբայր ինքեան զԱբբայութիւն, և առանց նորա միանալոյ ոչ կարէ ոսկրամոլութիւնն ընդ դէմ պահոց, որ գրի և ի նոսա առաւ՝ Ասէին, և ընդունէին։ Աւրեմն հարկաւորի՝ յետ ուսանելոյն

պահոց անանձ վտահութիւնէ ումէք, զորոց գրեցաւ
մինչև ցաստ, ասել և վասն ըմպելոյն, զի ոմն և աշխա-
տութիւն ունի այն՝ կացեալ ինաւցէ միակողմանի:

Նայց ոչ են, և ոչ իսկ կարեն նպաստակ ենթադա-
տութիւնէ առաջնոյ ձեռնածութիւնս՝ հայել յայն, թէ
քնաւ երբէք ոչ է պատշաճ մարդկանց հաղորդիլ գին-
ւոյ և այլ ուրախութիւն վայելչութեանց, զորս ի սկըզ-
բան արարչութիւնէ ամենաբարեգութ հայրն ունելոցն՝
առեղծագործութիւնէն օրհնեաց, ասելով և բազմացա-
ր՛ք անապատ. սերմանէք, ի վայելս պատկերի իւրոյ
ունի մարդկայնոյս քնութեան:

Եւ ածախայր անուանելն ըստ մարմնոյ՝ դաւիթ
ասէ * Հանէր ջուր յերկրէ, գինի ուրախ առնէ՝ իւղ
զուարթ, և հաց հաստատէ զսիրտ մարդոյ (սաղմ. ճ՟գ.
15): Եւ որդի նոյին Սողոմոն գրէ յառակս. * Տուք
արբեցութիւն տրտմեցելոց, և գինի ըմպել՝ ցաւագնո-
ատոց. զի արբցեն՝ և մոռասցին զանանկութիւնս իւր-
եանց, և զցաւս իւրեանց ոչ ևս յիշեսցեն (ղե. 6):
Նոյնպէս Մկրտիչ ասէ՝ * Ցնծութիւն և ուրախութիւն սրտի՝
գինի առիւս (ղե. 38):

Ո՛չ ոմեանցն չափաւորն է գովել ի հրամայեալ
ժամանակի. քանզի զինչ այլ քաղցր և անուրժելի
քան զմեղը. զոյց Սողոմոն ասէ՝ * Մեղը շատ ուտել
չէ բարւոք. զոյց յայտնել պարտ է զբանս պատուա-
կանս (առակ. լե. 27): Այլա զինարբի կարէ գինի շատ
ըմպելոյ՝ մարդոյն՝ կեալ բարեպէս:

Այլ բանք ոչ գրոց, և վարդապետաց եկեղեցւոյ,
ոչք հեռևապէս սեռանին, և մեր ծաղկաբաղ աշխա-
տութիւնն, են սակս անչափ և անպատեհ ժամու, և տա-
րաժամու ձակատման մոլեգնեալ գինեսէր արբշռից և
հանգանակողաց. թէ ինչ և իցեն աստիճան կոչման, ի
հոգևորականս և ի մարմնաւորականս, ի յարս և ի
կանայս, մանաւանդ ի մանկունս և ի յերիտասարդս,
յորս առաւել թափանցէ զօրութիւն գինւոյն օժանդա-

հրեշտէ թաղեալ և զօրել սրեան խրատից • որով լինին մարդիկ շնչաւորք , և ոչ հոգեւորք , ըստ Առաքելոյն (ա • Կորն • բ • 14) :

Եւ զանն Աստուծոյ , թէ և ունի ըստ պատուհասման սեղ սա սրտմտել և ցասուցանել • սակայն և նորա մի' ըմբռնիլն անձնաւորուբ լինին այնմ , որ սուտ ցաւս և սրտմտութիւն անընդհատ վարուցին այնոսիկ , զոր բերկրութեամբ և ուրախութիւն • յիշելով զվիպասանն Յաուսէ զայն արդար ինդ , որ յետ ջրհեղեղին այլ ոչ ոք սուտ զան զնա ցասուցանել և սրտմուտ , հաւատաւ վեց հարիւր երեքտասան • զի յետ ի տապանէն՝ սուտ ձեռն * Եւ եղև ի վեց հարիւրերորդի և ի մուտ ամի կենաց Նոյի , յամենայն սուտքնուտ որ օր մի էր առագն (ծնն • ը • 13) : ի հարկէ հոլով յետ երկուց առաց եթե երկիրն զնուր անկեալ այգուց ըզգինին , որ սուտ՝ * Եւ սկսաւ Նոյ , այր հողագործ զերկիր եւ տնկեաց այգի • և անկեաց այգի • և արբ ի գինւոյն և արբեցաւ • և մերկացաւ ի սան իւրում (թ • 20) :

Իսկ զինչ ինեաս յայսմ սրբեցութիւնէ և ի մերկութէ :

Ո՛հա ազգ մի յերից սոհմից՝ յայնմ օրէ նզովեցաւ , և ինչպէ ցայսօր կայ ըստ մեծի մասին զերկեցեալ ի շնորհաց գերնատնէական լուսոյ փառաց սրբոցն Աստուծոյ , կապեալ սուտմբ մեղաց՝ գերի սատանայի • զի սատց յայն մերկութէն այրն սրբոյ՝ * Անիծեալ Քանան մանուկ , և եղիցի ծառայ եղբարց իւրոց (25) :

Նա և Մերսէ զգուշացուցանէ և զաշխատասէրս մշակսն յայնեցութենէն , առաջարկելով զինեան անուն՝ այսպէս • * Զի և մշակ սրբչին ոչ հասցէ ի մեծութիւն • որ անարգէ զսակաւն՝ սուտ փոքր փոքր կործանեսցի (ժէ • 1) : Ո՛ պատանեական և զերիտասարդան հայրաբար խրատ • * Ո՛րդեակ զհեշտութիւն ցանկութիւն մի' գաշներ յանձն քո , և սանհատ լեցես թշնամեաց • ընդ փափկութէ մի' ուրախ լինիր , և մի' հասկեր ընդ նմա • և հանգանակօք և վճռով մի' աղքատանար (ժը • 31) :

Ա՛ստ զբօսութիւն գինւոյն համեմատեալ խորամանկութեան կանանց, հաւատարմագրուած ցուցանէ զերկուսեանն ՚ի կրօնաւոր իմաստութեան։ * Կանայք, և գինի, ասէ, կործանեն զիմաստութիւն. յանդուգն յանձն՝ առտակիեացի (ԺԹ. 2)։

Գեաանեն, կործանեն, ասէ, զիմաստութիւն։ Վասն գինի և կանայք կործանիչք են իմաստութե, ասէ որ արտի մօտ հասելոյ ընդ նոսա, ուչ և այր խորհրդականն և իմաստուն. և զոր ինչ գործէ նմքօք զառաքեալն, առանց մտածութե և հանճարոյ գործէ՝ ոյք զուշխատին, կամ իբր զանասուն. ըստ այնմ՝ Մոլորեալքն ՚ի ժեղս, ՚ի մտաց ևս անկանին։

Ո՛չ գործ գինւոյն և պաշտօնէից նորա հեռասպէս ունիմք գրել։ Ա՛ստանօր զօրացելոյն Գոգուիէ Աստուծոյ եգերասից զբանն առ Դարեհ արքայ՝ վն կանանց, որ ամօթանօք արքայի և իմաստուն խորհրդականաց նր հաւանեցուցեալ՝ խնամօքն վերին պատուեցեալ, նոցոր Երուսաղէմայ տաճարին կոչեցաւ, քաղեցուք զհամառօտութիւն. զի հայելի լինիցի ամ հասակ և ամ կարգ անձանց, հոգևորականաց և մարմնաւորականաց. զի աղն ՚ի ջրոյ գոյանայ, և անդրէն ՚ի ջուր լուծանի. նոյնպէս յաւելեանց արք անուանիք ՚ի կանանց յառաջագային. և քաղուածք ՚ի ձեռն նոցին մոլորեցան և մոլորին. վասն որոյ ասէ՝ „Ա՛ր՝ եթէ մեծ է թագաւոր՝ և կամ այլ քաղաք մոլորիւր, և կամ զօրաւոր „է գինի. ո՞վ որ յաղթեալ ուն և տիրէ ՚ի վերայ „ամենեցուն։ Ա՛յլ ապաքէն կանայք. քանզի կանայք „են որ ծնանին զթագաւորս. և ամմոլորիւր որ տիրեն „ծովու և ցամաքի՝ ՚ի նոցանէ ծնան. և կանայք ծնան „և անուսցին զմշակս որ անկեն զայգիս՝ ուստի լինի „գինին։ ։ ։ Ա՛ր եթէ ժողովեացեն զոսկի և զար„ծաթ՝ և զամ քաղութիւն, և տեսեալ կին մի գեղե„ցիկ՝ դարձեալ ՚ի նա՝ քան զերանաբաց եղեալ հայեին ընդ„նա։ ։ ։ Ա՛ր յայսմանէ արժան է ձեզ գիտել՝ թէ

,, սիրեն ՚ի վերայ ձեր կանայք ձեր . մի զարմանայք ձեր զոր
,, գործէք և աշխատիք , բերէք և տայք ցկանայս ձեր
,, . . . քանզի առաւել սիրէ մարդ զմին իւր՝ քան
,, զհայր և զմայր իւր : Եւ բազումք յիմարեցան ՚ի
,, մտաց իւրեանց , և վասն կանանց իւրեանց անկան ՚ի
,, ծառայութիւն : Եւ բազումք ՚ի կորուստ մատնեցան ,
,, և մեռան , և ապականին . և սխալեալ անկան ՚ի մեծա-
,, մեծ մեղս վասն կանանց : Եւ այժմ ոչ հաւատայք
,, ինձ . ոչ մեծ թագաւորդ անձնիշխան է ինքն . և
,, ամենայն ոք ՚ի մարդկանէ ոչ իշխէ մերձենալ ՚ի դա :
,, Տեսանէի ես զդուստր հարճի թագաւորին , զի նըս-
,, տէր ընդ աջմէ թագաւորին . և առեալ զթագն ՚ի
,, գլխոյ դորա՝ դնէր ՚ի գլուխ իւրում . և ածեալ ապ-
,, տակ թագաւորին . և առ այս թագաւորդ ոչ ցաս-
,, նայր . այլ բացեալ զբերան իւր հայհոյր ընդ դէմ
,, նորա , և եթէ ծիծաղէր՝ ծիծաղէր ընդ դէմ նր .
,, և եթէ տրտմէր՝ թագաւորդ ողբէր , մինչև սթա-
,, փեցուսցէ զնա : Ո՛րդ՝ ո՛ այլք . զնաթրդ ոչ էն զօրա-
,, ւոր կանայք՝ որ զայս ամ առնեն : Եւ յայնժամ
,, թագաւորն և մեծամեծք նր սկսան հայիլ ա՛յր ընդ
,, ընկեր իւր (ա . էզր . ճ . 14—33) :

Հայամ պարտնակեալ կան Ադամ ընդ Եւայի . քանզի Աճ ըստ պաքակերուճ նորին՝ իրաւամբ պատժեալ յետ ամ արտասուելի վճռոյն ասէ՝ * Հողէիր , և ՚ի հողդարձցիս || : Նայց նա ՚ի նմին բանի փոխանակ սպառնալոյն առ կինն , խակ և խակ կոչեաց զանուն նր կեանս (ծնն . ճ . 20) : Կան և որդիքն Ադամայ՝ Սեթայ . որ տեսեալ զդատերս մարդկան՝ կայէնի , զի գեղեցիկք էին , առին իւրեանց կանայս . որմէք կրեաւ երկիր Ջրհեղեղաւ (ծնն . ե . 2) : Կան Դաւիթ , և Սողոմոն . զի հայրն ՚ի տուփանս վասն Բեերսաբէի՝ անմեղ սպանութիւնն եղև ձեռներէց (Բ . Ընտ . ժա . 27) : Եւ որդին Սողոմոն՝ իգասիրութիւնքն ՚ի ծերութեանն ոչ գնաց ՚ի Հանապարհս ամն ուղիղս (Ե . Ընտ . ժա . 1) .

ոլք տեսանին և՛ի խէթ գլուխ Նաւեկին։
Ա. յաքանիս շամ լեցին վան զօրութեան կանանց։
Ամուսնութիւն և պնարհաւորել, որ գրաստ եղև յԱղէք-
սանդրէ Թեսաղրեաւել պատնկի մէջ։

Վան մնեաւ Արքային։

Ամասանացեալն յԱստուծոյ՝ արքայն Սողոմոն՝ որ
զամ փառս և զհեշտութիւնս աշխարհի անձամբ անձին
գործնական ընտրութիւք ճանաչէր. ըստ այնմ ,, Ա. տա-
,, ցի ես ՚ի սրտի իմում. եւկ և փորձեցից զքեզ յուրա-
,, խութիւն. և տեսից ՚ի բարութիւն . . . Եւ խորհեցայ
,, թէ սիրտ իմ ձգեսցէ իբրև զգինի զմտայնին իմ. . .
,, Ա. տարի ինձ գուսանս և երգեցիկս՝ որս և կանայս,
,, և զփափկութիւնս որդւոց մարդկան . . . Եւ զամ զոր
,, ինչ խնդրեցին աչք իմ, ոչ զրկեցի ՚ի նոցանէ, և ոչ
,, արգելի զսիրտ իմ յամ ուրախութիւն . . . Եւ
,, ահա ամ ընդունայնութիւն է և յօժարութիւն հոգւոյ
(Ժողվ. Ը. 1—11)։

Ա. ըքայս այս՝ բնականի և գերբնականի քննիչ, յետ
բազմատեսակ վայելքութիւնց՝ զբօսարանաց, պարուց և
կաքաւաց, ուտելեաց և ըմպելեաց, և ամ մարմնական
ցանկութեանց իրազգաց, զորս ինքնին նկարագրեաց ամ
մասամբք ՚ի գիրս Ժողովողի։ Այն այս յառաւական հար-
ցական ոճով զբետագայքս խելամուտ առնէ ընտասա-
կարացն մերոց՝ այսպէս ,, Ա՞մէ վայ, ո՞մ խռովութիւք,
,, ո՞մեն դատաստանք, ո՞մ դժնդակութիւնք և վա-
,, րանք, ո՞մեն ջախջախանք առանպարտուց, ո՞ր են
,, կապուտակ ականողնիք։ Եւ ինքն հարցաբան ար-
քայն տայ պատասխանի ընդ նմին՝ առեալ
,, Ձպարքն այնոցիկ՝ որ յամեն ՚ի գինւոջ, և գիտեն
,, ուր գինեըրդութք լինիցին։ Ա՛ի արբենայք գինեաւ,

,, այլ խօսեցարուք ընդ մարդս սրդտաս , և խօսեցու-
,, ցուք ընդ Միմեոնս ի Հրոսդարսկս (առաք. իե. 29—31):

Ա.Հա՛ թէ մատռամբ նշանացի ցուցանէ՝ ժամ և ծրագ
վայ լինելին , այսինքն մերձենալ արեշտից . և առա սրդ
ժամուկ ի թաղել վկայնս սրբշտուլեն անդեղայ խրա-
տուց Ջամբէ առ Նոսա : * Ա՛ի սրբեցնայք , ասէ , գնո-
ցաւ || : Արդ կայմի ցուցանել զգինարբուսց զանա-
զան սխտուք սրաշարելն . զի սրբեն զմիմեան խեղկատա-
կըս , զանձայնուքեանս , զսատարկս , զբանսարկս , զբա-
կուս , զգաղտ , և զպատնիկս . բանզի նորա էն ձայնա-
կիցք սրբշտից : Ա՛մին իրի ասէ՝ * Խօսեցարուք ընդ
Միմեոնս ի Հրոսդարսկս || : Ա՛ի գաղանագրով խոսակ-
ցուԹիւնքն էն սրգատակ վառանուն անձանց : * Ասա
Թէ ի ատչաս և ի բժշկակս սրձակիցեա , ասէ , զաչա
դս , կեսոյ շրջելոս մերկասդին և գան զանդատուն
(31) : Ա՛յնու՝ զի Թէ սր միշտ կատել և կմնալ սրա-
բանելն , սրգատուուԹիւն Թագատրեալ ի վերայ նր ,
կաց և ձեայ տատատել սրբմելն : Ա՛ յան սրդ ասէ՝
* Ե՛ւ ի վախճանի իբրև զօձահար տալած լցիս , և իբրև
իժ ի Թոյնք սփռեացին (32):

Ձահարն անկեալ ի զօրուԹէ կենաց՝ սրպէս զի
տալած ի կերկիր , Թէ ոչ երագ ժամանեացէ զեղ Հար-
տար բժշկի՝ ձեռանի խակ . նոյնպէս գինեմոլք կորըս-
տեամբ , բանականի զօրուԹեան խրեանց՝ իբր Հատ-
եալք յօձէ , անկեալ կերկիր՝ ժայԹքեն ի բերանոց
խրեանց , սրպէս զսխօրժանօք կերեալ և զըմպեալն ,
նոյնպէս զանպատեհ բարբառս անարգանաց , հայհոյ-
ուԹեանց , վիճմանց , և կռուաց : Արդ եԹէ ոչ օժան-
դակեացեն բարեպաշտ լուրջ արանց պահպանուԹիւք ,
ձուԹով մնանեն ի բանս գաւառուրց . նախատին ,
գանին , և տուգանաւորին , որպէսզի աղքատացեալք՝
լինին իբրև զանդատուն ;

Ո՛ւռև իժք Թևնատուք և օձք խորամանկ՝ խոբօղք
են , գինեչանդ սինոցին զգեցեալ զբարս և զսովորու-

թիւնն՝ երբ չէանուն արբեցութիւն, թիւնաւորութիւն եւ
զայլս՝ յոր զբարեկամ առաքինութիւն հրաւիրե-
լով գնաս ի խրախճանութեան իւրեանց. և այլ կարելի
գտանել զանազան բանականութեամբն՝ յորմէ մեզ մեր
սխալս մոլութեանց և վատաշուք ցանկութենէ։ Ասաւ
ասէ՝ * Ընչ քո իցէ տեսանիցէ զնին օտար, բերան
քո յայնժամ խօսիցի զխորհուրդս. և առնիցէ զնոյն ի
սիրտ ծոցոյ՝ և իբրև գնաւորաւար ի միջ բազում
մերկի (33)։

Նոյա բազայութեան առ հաւատացեալն արբշռութիւն. զի բաց ի մոլեգնեալ կենացն, խելագարութիւնն ևս պարզաբար երեւի. զի ասէ ի բերանոյ չարկամն գնեմելին * Եւ ասացեր, թէ հարկանէին զնա՝ և ինձ ոչ ցաւէր. այլն առնէին զնա՝ և ոչ գիտէի երբ լեցի առաւօտ՝ զի երեալ կանդրեցից ընդ որում շրջիցիմ (35)։

Ցեսանէք ուղղամիտ գինեմոլ հանգանակօղք, թէ յոյլ աստիճան անարգութիւն թեւակոխեաց պատկերն ձեր սիրական։ Առեղծ զձեզ ասր ԱՃ՝ զի դուք փառաց նորա լինիցիք ժառանգորդք, հրեշտակք պարակից ընդ ձեզ փառաբանակցութիւք՝ զբարեխաղաղեցն գոյացուցչին ձեր հաւատոյիք զպարտս, և յաւէտեանս անսպառ թագաւորութեանն յուսալ ցնծութիւք բերկրեսջիք։

Նակ դուք զայն ասմ պատրաստեալ բարութիւնն վան ձեր՝ ունկեաս ընդ ոտիւք արկեալ, մատաղ երախտեաց բարերարին գտեալք, զնորոգականին սիրալ՝ ընդ անառականին փոխարկեալք, թողով զնձակատն պատկերին ընդունելութիւն՝ զնաւթեանն նախատեանց զառարագրութիւն ընկալեալք ձեզ սահման. այն թէ՝ * Մարդ՝ ի պատուի էր և ոչ իմացաւ, հաւասարեցաւ անասնոց անբանից, և նմանեցաւ նոցա (սաղ. խը. 13)։

Նա ոչ այսչափ միայն. զի անասունք՝ թէ և անբանք և անընդունակք մտաց և հանճարոյ. բայց ընական

զպատկան Յանօթութիւնէ իւրեանց՝ ամ առաւել ըստ յատկութեանցն ընտելացեալ ընդ առաւակացին, շրջին միաբան, Հանդերձեն զբազում յորդս և զմեծս իւրեանց, ըստ բանի ոն Եսայեայ * Ծանեալ եղեն զառաջինէ իւ, և էշ զմեծ ոն իւրոյ (ա. 3)։ Սկիզն զբազակիցս, գորովանօք սնուցանեն զձագս և զարմատս. և բազում յայնցանէ երանելոյն առաւելս գտանին. որպէս շունք, որք են սիրատուք. և այլք ըստ յատկութեանցն։

Լաւ նշանակեալ գիտեմք՝ ընդ Հակառակն և այլն. երբ զերկութիւնէ արբենայր, զայ ի ծանակութենէն ձերոյ՝ որք կոչառանէք, նախ՝ ընդ ընկերակցացն ձեր՝ ընդ որոց զերկեցայր, մատուցանէք առաջին սիրով Հրաւէրն ձեր ի խրախճանս, Թշնամեցար վէճ և կռիւս յարուցանէք ընդ միմեանս՝ անարգէք. Հայհոյէք զՏայր՝ զմայր՝ զաւետս՝ զկենդանին, և չարագոյնն քան զամ՝ զՀաւատս և զօրէնսդրութիւն Հարկանէք զերեսս, և ի բաղումս Հերձք զարհնս իւրեանց. մնայնիք ի քուն և ի տուգանս։ Ա՛յս է առաջին ձեր զբօսական ուրախութեանցն պատուղ, և պատիկ պարծանաց ի վախճանի։

Չեռևոյէն՝ մատանայք զառնս ձեր, Թէ արբեօք կայ անդ ընտանեացդ առաւելն պարկեշտութիւն, կամ Հանդերձ զգենուլց. Թողուք զկանայս ձեր անմխիթար. զաւակունան ձեր՝ քաղցել և մերկ. զծնողսն ձեր՝ անդոհունակ ցաւագնեալ։ Ա՛մէնայցեալք քան զբոլն և զէշ. որ նոքա յերեսկոյեան գնան ի տուն ոն իւրեանց։ Ա՛րբ շրջիք փողոց ի փողոց, ի տանէ ի տուն օտարաց՝ անխնամ ձեալով ձերոցն, զԱռաքելոյն ատանայք զանարգանս։ * Խակ եթէ ոք իւրոց, և մանաւանդ և ընտանեաց խնամ ոչ տանիցէ, ի Հաւատոցն ուրացեալ է, և չար ևս քան զանՀաւատն է (ա. Տիմ. Ե. 8)։

Ա՛յլ՝ զայս ամ և առաւել քան զայսոսիկ՝ զորս գործէք գիննէմոլ սրբշիւրդ, ըստ վէրոյ գրեցելոյն՝

* Թէ հարկանէին զնա՝ և ինձ ոչ ցաւէր։ այսպէս առնէին զնա՝ և ոչ գիտէի։ Այժմ դուք տուք զվէրս ձեր. անձինք այդպիսիք՝ ոչք ոչ զգան զգանել և ըստ նախասացն իրեանց՝ ոչի ուրուք ունին զգաստութիւն, Առաւօտ ոչ՝ թէ առաւոտ, մթին ոչ՝ թէ առաւոտ, ոչք գանեն՝ նախատին, և ոչ զգան։

Հայեա՛ զի՝ որ առաւոտ մտերիցուցեալ զմիտս այդպիսեացդ, որոշեալ ի պատկերակցութենէ Աստուծոյ, ոչք ոչ կարէք որոշել զչարն և զբարին. զի վասն մերկացեալ էին զարդարութենէ Աստուծոյ, զոր ասէ Պաւղոս (ա՛ կոր. ե. 11), թէ երկեան զի մերկ գտանիցին։ Ոչ ոք արբշիռքդ առէք՝ * Թէ հարկանէին զնա՝ և ինձ ոչ ցաւէր. այսպէս առնէին զնա՝ և ոչ գիտէի։ Ո՞վ կարէք ձեզն՝ որ ոչ էք պատկեր Աստուծոյ. զի ոչ ճանաչէք զբարին և զչար։

Ո՛ երկրաւո՛ր խոկ, զի յորժամ արբենայք, ոչ գիտէք՝ թէ զինչ գործեալ էիցէք, ոլորան վոզ յայն օր վասնեալ էք վասն արբշիռ ընկերակցացն ձեր. ոլորանն ձեր սեպհական կայքն էին, և այլ ոլորանիս պատրաստեան ճաշակիք գինեվաճառին. և ոլորան արգելուն էզև առից և արոց, գործոց և վաստակոց ձերոց. ոչ գիտէք, և ոչ առնուք՝ ի վիս։

Ասաւ աղքատութիւնն երբեմն զչար տուրհանդակ արագ ժամանել ի տունս ձեր, և որպէս արբեալ առաւ լուացեալ տանի արտաքս (ա՛ պետ. բ. 11), թէ էցեն անդ պիտանիք. զերս վաճառեալ տայցէք՝ ոչ հայագործին, այլ գինեվաճառին. զի ա՛լ հաւատարմութեն ձեր բարձցի անտի, և արգելք գտանիցի միւսանգամ անդ գնացեալ ժամուն ձերոյ։

Խոկ թէ ի տան ձեր ոչինչ գտանիցի համապատասխանող պարտուց գինւոյն, ձեռն արկանէք ի զարդ և ի զգեստ կանանց և ընտանեաց ձերոց. եթէ յերկիւղէ տան Նոքա, մերկանան որպէս զանդատուն. և թէ ոչ տան, յառնէ ի մէջ տանն կաղ և կուրս, աւերութեն և անմխիթարանութեն, գանգատ և բաժանումն անկողնոյ։

վերակացու հօր և որդւոյ . լինիք առեալք ի սխրելոց և ի հարստատ բարեկամաց ձերոց . բաժակակից՝ պատառաքոյծ՝ լծակ տալղատւոխքն ձեր լքցուք առանձին յայգ օրինակ զաղքատութիւն և զգաժութիւնդ , հեգնելով հեռացեալ՝ ոչ կամին գիտել և ճանաչել զձեզ :

Ո՞չ քարոզեցին ձեր՝ վայելեցուցանէք այլոց պատառաքոյծ լծակից . և զաղքատութիւնէ զաղմուկն ժողովէք ի տուն ձեր . զնոսա սիրելի քարեկամաց անգոնեք , և զչար թելադրութիւնս քանատարկուաց ընդգրկէք : Ո՞ւ այդպիսիսկ Տաղմանի յաւելին՝ * թէև նախատի վատ՝ ոչ ամաչէ || , Ո՞վ ամօթն առ քանատկանան է . քայց սրբչուն քարոզ պատրագոյն է հեռանալ ի քանատկանաց , և աննման այլոց հիւանդանոց , միայն գործ և զին կայ ի ձեռս առաքելոց՝ զնոյն գործէ և զին կայ ի ձեռս եկեղեցւոյ :

Ա՞ն այսոցիկ ամենայնի և անճառից քարոզ՝ անքննին խորոց քացատրօղ , աճապարանն ի մարգարէս Եսայեայ հանձայնեալ մտաց և քանից Տաղմանի , կրկնէ վայրս զեղկութիւնս արբեցողաց՝ քանիւքս այսքիւք : * Վայ այնոցիկ որ յառնեն ընդ առաւօտս՝ և զկեա լինին ցքաց . որ երեկեանաւ ի նմին . զի գինին իսկ անդէն զնսանին այրէ (Է . 11) : Ո՞յս նեղգործութիւն՝ քաղմոց վտրձիւ է կայս , թէ արբշիռք թօշնեալք ախտացեալք՝ ցաւագնոտութեամբ ելանեն յաշխարհէ :

Հեռանեցուցանէք * փողովք և թմբկաւ և քնարաւ , և երգովք զգինին ըմպեն . և ի գործս տէրն ոչ հայեին , և զգործս ձեռաց նորա ոչ առնուն ի միտ (12) :

Ա՞րել կամի Մարգարէս , գինեմոլ հանգանակօղք նախատէս օտարանան յաճախութենէ , թողուն ըմպառնալ ընթացեալս ինքեանց զկարգ , զպատիւ , զծառայութիւն , զօրէնս , և զերկրպագութիւն տան , և թէ վա

ոյր առեալ էին ինչ վասն մարդոյ, և զմարդն՝ ընդ
իւր Աստուծոյ. զայս ամ ոչ խորհին։

Նա եւ երկրորդապէս՝ թէ ի խրատ գարկուածէ շարժեալ Աբարչին, տեղացեր յերկինէ սուլ, սուր, մահաբաժամ, և զբերութիւն. ոչ զդան զպատճառն, թէ ի մոլեգնեալ մեղաց իւրեանց յամձախեն այն ամ ի վեր մարդկան. այլ բնութաւ և թմբկաւ և պարսաւք տակաւին ի տխրմն մեղաց թաւալեալք, և զդործ ձեռաց նոքա ոչ առնուն ի միտ, թէ ի խրատ զարթուցեալ ի վեր Տեառն Աստուած։

Ա յան որոց և Սողոմոն ի դիմաց նոցա ասաց ի վերոյ, թէ Հարկանէին զնա, և ինձ ոչ ցաւէր. վասն զի ընդդանակութեանն՝ գարձեալ և երկիւղն ոչ ի սրտից իւրեանց։ Վասն երկիւղիս ոչն խորշի ամ ոք ի մեզաց. ուր ոչ է երկիւղ, անդ թագաւորեալ է մեղքն։

Եւ այսոցիկ եւս ասէ Տէրն՝ * Վայ հզօրաց ձերոց, որ ըմպեն զգինին, և իշխանացդ՝ որ խառնեն ըմպելին (22)։ Ա յսուիկ գաղտագոյժ յայտնէ զպատճառն իշխանաց ծնեալ ինեան անզօր տանելոյ. զի առ գինեձան իշխանան՝ ազատ ընտրութեամբ կատարեալ գործողութիւն ոչ կարէ կեալ։

Ա՛ւաւ այնպիսեաքն լինին ըստ մեծի մասին թափուր գոլեալք, և աչք իւրեանց ի ձեռս այլոց ուղղեալք. վասն որոյ արդարութիւնն գարեւս ճոյզ ասացեալ՝ մեռուսի է յինքեանց. զկորուստն, և յափշտակութեամբ անիրաւ դատողութիւնն՝ ընտանի է արկեղացն։ Այլ սակս ասէ՝ * Որ արդարացուցանեն զամբարիշտն վասն կաշառոց, և զիրաւունս գողանան զարդարոցն. վասն այսորիկ որպէս վառի եղէգն ի կայծականց հրոյ, այնպէս այրեացին ի գորգոմբեալ գոցոյ. . . զի ոչ կամեցան զօրէնս տեառն զօրութեանց, այլ գրգռեցին զբանս սրբոյն Իսրայէլի (23. 24)։

Տեսանեմ. ոչ եա՝ այլ Մարգարէն ասէ։ Եւ Սողոմոն ինքն իշխան և թագաւոր՝ փորձիւ հմտացեալ

գրէ * Մեծամեծք բարկասիրտք են , ասէ , գինի ա՛ր արբցեն . զի ա՛ր իբրև արբեսցեն՝ մոռասցեն զնամաւսէնն , և ուզիղ ոչ կարիցեն դատել զտկարն (առակ . լա՛ . 4) :

Վարձեալ եմայի . * Ջի նորա գինով մերձեալք են , մերձեցան վասն ցբուցն . բռնաւոյն և մարգարէին յիմարեցան վ՚ ցբուց , ընկղմեցան վասն գինւոց . դանդաղեցին յարբեցութենէ ցբուցն . մերձեցան՝ զի այն ինքն է յիմարութիւն . նզովք կերպիցեն զխորհուրդն զայն . զի այն խորհուրդ ՚ի յոգւոյ Թ է (ին . 7) :

Եւ զարման արբեցութեամն Թաղէոսցւոյն յառէն՝ * Սո՛ւգ ասցէ գինի , սո՛ւգ ասցէ այգի . յոգւոց հանցեն ամ խրոխտանք յանձինս իւրեանց (ին . 7) :

Վասաշնասցէ զբօղ գինւոյն առաջին աներեսասցեա դարեհ արքայ ՚ի հանդիսի իշխանաց , ,, Ա՛ տար . զնասցէ ոչ է զօրաւոր գինին . զի ամ մարդիկ ,, զինի որ ըմպեն զնա՝ յիմարեցուցանէ զմիտսն , և ըղ ,, Թագաւորաց , և զառաւոտեցոյ՝ մի միտս առնէ . նայն ,, սէս գինի և զծառայի , զմեծաւորաց և զաղքատաց . ,, և զամենեցուն զմիտս դարձուցանէ , և շրջէ յուրա ,, խութիւն . և ոչ երբէք յիշեն զարհամարհի և զանառ ,, ինչ : Վասն զամենեցուն սիրտ՝ ընտ զուարճանայր (էս ,, և մեծանայր . և ոչ յիշէ զԹագաւորս կամ զիշխա ,, նս . և առ այդ խօսիլ զմեծամեծս : Եւ յորժամ ընկղ ,, ուի սիրտ նորա , և զբռնութիւն ոչ յիշէ զորս հարցն , ,, զամ անգամ հանեալ առաջ . և յորժամ Թուխն գի ,, նին՝ ոչ յիշէ զինչ գործեաց (ա՛ . եսդր . գ՛ . 18—24) :

Ի՛նչ առաւել և Սողոմոնի . * Անառակ է գինի , և թշնամանօք արբեցութիւն . և որ հաճելոցն նմա , չէ իմաստուն ‖ , Ի՛նչ Սիրաք . * Առ գինուամ մի՛ զայրանար (չէ մի՛ մոլեր ընդ գինւոյ) , զի բազումք կորեան ՚ի գինւոյ . դառնութիւն սրտի՝ գինի անչափ (լա՛ . 30) :

Ի՛նկալարուք զանդեղային ՚ի Յովէլայ , որ խրատէ զա՛ ՚ի զգաստութիւն * Սթափեցարուք , ասէ , արբեալք

ՀԻ գինւոյ, և լացէք և զոգայսջիք ամենեան՝ որ ըմպէք գինի ցաւոցենալ • ի բերանոյ ձերմէ ոչ լսեսցի անխոհեմութիւն և խնդութիւն (ա • 5)։

Հասա համառօտ դատաստանն ըստ հին կտակարանաց եղեալ առաջի խրատ մարգարէական, որ ընդեալք ի հոգւոյն Աստուծոյ առ պատկերան ապրելոյն խորհուրդ զառաւելն, զի մի՛ ապրեալ ի գինւոյ զանխոհեմն մեր՝ պատկեր դիւահարի։ Պատ հասանէ յետ այսորիկ անառաւել ըստ նոյն Հառագայթ, յորժամ ոչ ի յամէն և ի ծուխն մկրտիլ, այլ ի հոգին աջ • զի հոգին բնիկ զնոմ, և ուսուցանէ մեզ ապաշխարել առաւել։ Ոչ եթէ յառաջագոյն մեղայ, և ապա ապաշխարեցի • այլ մեղայ և ապաշխարեցի։ Եւ ոչ ի մեղսն ինձ ոչ ինչ ի գործ ապաշխարութեան ընդունելի եղեւ (Եբր • ժա • 6)։ Ապա թէ ոչ ապաշխարեսջիք՝ ամենեքեան նոյնպէս կորիջիք • * զհոգին մի՛ շիջուցանէք • զմարգարէութիւնս մի՛ արհամարհէք • զամէն իմն փորձեցէք, զբարին ընկալարուք • յամէն երեւոյթէ չարոյ կացէք (ա • Թեսաղ • ե • 19։ Վասն ժամէ առնուլ և զհրամանն լուսաւորեալ օրինացն ասացն Քրիստոսի և առաքելոցն։

Առակ և ապրեցութիւնն ի Քրիստոսական օրինս։

Ասէ Պաւղոս Քրիստոս զրկե ասս Կորնթացիան, „Ես զոր խօսիմ՝ ոչ ես եմ մարդկեղէն ասացեալ Հարս„ ասութիւնս եանից, այլ վարդապետութիւնս Հոգւոյն, „ընդ հոգեղոս զհոգեղոս համեմատեալ • քանզի շնչա„ ւոր մարդ՝ ոչ ընդունի զհոգւոյն Աստուծոյ, զի

,, Յիմարութի՞ւն է նոմա, և ոչ կարէ գիտել՝ եթէ Հոգե-
,, ապա քննիցի. իսկ Հոգևորն քննէ զամի, և ինքն յու-
,, մեքէ ոչ քննի. (ա. Կորն. Բ. 13)։

Եւ՝ ի հռոմայեցիսն ասէ՝ ,, Ա. յաւուհետև ելբաթիք՝
,, պարտապան եմք, ոչ մարմնով ըստ մարմնոյ կեալ.
,, զի եթէ ըստ մարմնոյ կեցէք, մեռանելոց էք. իսկ
,, եթէ Հոգւով զգործս մարմնոյն սպանանիցէք, կեց-
,, ջիք (Ը. 12)։

Եւ այսոցիկ նախատեցութեանց և Հայրական խրատուց առ մեզ՝ զնի անուամբ և Հաւատով պարծելոցս, ունք ի խաւար կռապաշտութենէն ի լոյս աճ-գիտութիւնէ երկրպագական աբբ կինքովք յաւազանին լուացեալ և կինքեալն եմք, ինքնին քաջայայտ, թէ զինչ Հոգւոյն են գործք, և զինչ մարմնոյն. զինչ խաւարին, և զինչ լուսոյն։ Եւ զայս գիտասջիք, ասէ, վն ժամանակս. զի արդ՝ ժամ իսկ է մեզ ի քնոյ զարթնուլ, զի այժմ մերձ է մեզ փրկութիւն՝ քան յորժամ հաւատացաքն. գիշերն մերձեցաւ, և տիւն մերձեցաւ. ի բաց արասցուք զգործս մահուան և զգործս լուսոյ. և զինեալ եղիցուք զրահիւ ճշմարտութեան, և զգեցեալ զինն լուսոյ։ Եւ զգեցարուք զեր Յս քս. և մարմնոյ խնամ մի՛ առնիք ,, ի ցանկութիւնս (հռոմ. ԺԳ. 11)։

Եւ մեք արդ զնոքս պարծեալք, թէ այս ամ՝ յոլով հրաժարեցուցանել ձգնի խորհրդատուին զնոքս, գիտելով թէ օտարք են յօրինաց սուն կրոց. և ոչ առաք յաւաջացեալք սատանան առ սատանան խորասոյզ առնեն զհաւատացեալն ի գործ մարմնոյ և խաւարի, եթէ ոչ յարբեցութենէ. ոչ զրկեալք ի գովանի ընտրութենէ՝ առանց զեկաւորի լոքեն յորձանս ծովու զանազան մեղաց. ոչ՝ ոչ զնի կարեմք կոչել կամաւոր, և ոչ զդիւք լուսոյ առձայնել. այլ սատանայի լե-

նիմք պաշտօնեայք . զի որ զմեզս գործէ , ճառայէ մեզաց . և ճառայն ոչ յաւիտեան կայ ի տան (յովհ . Ը . 34) , այլ մեզասէրն ոչ միան յարքայութենն Աստուծոյ , որէ տուն հաւատացելոց , և ըստ պատուիրանին Քրի վարելոց . այլ օտարք , և ճառայք մեզօք առանալի լինելով՝ ոչ կարեն միալ ի տան հաւատացելոցն Աստուծոյ :

Եւ ի կաթուղիկէական՝ սրատես բարձրաթռիչ խոտոցն Աստուծոյ քարոզն Յովհաննէս՝ ևս քաջմեզի պազդուութիւբ ձառէ : ,, Եւ որ առնէ զմեզս՝ ի սատանայէ ,, նայէ է , զի ի սկզբանէ սատանայ մեզանչէ . վասն այ- ,, սորիկ յայտնեցաւ որդին Աստուծոյ՝ զի լուծցէ զգ ,, գործս սատանայի : Ամենայն որ յԱստուծոյ է ծնեալ ,, եալ՝ մեզս ոչ առնէ , զի սերմն նորա ի նմա մնայ . և ,, ոչ կարէ մեզանչել , զի յԱՅ է ծնեալ : Ամենայն ,, յայտնի են ի միմեանց որդիք Աստուծոյ՝ և որդիք ,, սատանայի (Ա . յովհ . Գ . 8 . 9) :

Ի միտ առ , թէ ի նոր գիրս քանիցս և դառն է անուանս այս Արբեցօղ , որ առաքեալն Պետրոս ի լսելն զայն բան՝ * Եթէ քաղցուալից լցեն (գործ . Բ . 14) , ոչ հանդուրժեալ ըստ ունակացեալ բարուցն հեղ և խոնարհ , ցած և հանդարտ կալ ի լուութե . այլ յանկարծ ընդոստեալ ընդ մեռանելոյն , ամբարձ զձայն իւր , մեծագոչ բարբառով խօսեցաւ ընդ նոսա * Ա՛րք հրէաստանեայք՝ և որ բնակեալք էք Երուսաղէմ ամենքեան , այս ձեզ յայտնի լիցի՝ և ուշին դիք բանից իմոց . ոչ ոպ պարք կարծէք՝ թէ ոյքս արբեալ լցեն . զի դեռ երէք ժամք են աւուրս || :

Ցտեսանեմ , թէ ոչքան անպատուութիւնէր այն բառ նոցա՝ Արբեալ . որ մեռանելոյն ի միասին յարուցեալ բարձրագոչ՝ լուեցուցին զզմպարտիչսն իւրեանց . և ըզ համեստութիւնն յայտնելով ասացին՝ * Զի դեռ երէք ժամք են աւուրս || . այ ոչ եմք ըստ կարծեաց ձերոց՝ այլ արբեցօղք և մոլիք , ըստ Նայեալ նախատանացն՝ որ

յառնեմք ընդ առաւօտս, և գՀետ լինիմք ցգբօցն. զի դեռ երեք ժամք են, ուչ է ժամանակ ուտելոյ կամ ըմպելոյ: Որով յայտնեն, թէ և յայնմ ժամանակի ընդ առաւօտս վաղաճաշքն անարգ և անպիտան համարեալ լինէին առնոսա, և ազնուական անձինք ուչ ճաշէին յառաջ քան զմիջաւուրքն, զի մի՛ ընդ որկորաժէտ արջևռւ մոլեան դասեցին:

Տե՛ս և զայլ դժնդուԹի արբեցողաց, որ ընդ կռապարիշտ և յանհաւատան դասակից Առաքեալն, և հրաժարեցուցանէ յեղբարց հաւատացելոց յայն գան. * եԹէ ոք եղբայր անուանեալ, կամ պոռնիկ իցէ, կամ կռապարիշտ, կամ ագահ, կամ բարկացօղ, կամ արբեցօղ, կամ յափշտակօղ, ընդ այնպիսւոմն և հաց մի՛ ուտել||:

Տեսանե՛ք զատորագրուԹի՛ արբեցողաց, համաձայնելով ածընդդէմ ամբարշտաց՝ օտարանայ եղբարց հաւատացելոց: Թէպէտ քաւս կռապաշտ՝ աւ ձայնն ձանր Թուի մեզ համեմատել ընդ քրիստոնեայ արբեշլոյն. քայց աւ զօրուԹի մտացն՝ Առքեան և որկրամոլ հանգանակօրն ևս վատԹարագոյն է քան զկռապաշտան: Կռապաշտն՝ ըստ վերին աղբեցուածն ընտրհաց, ըստ այնմ՝ * Ո՛չ ոք կարէ գալ առ իս, եԹէ ուչ Հայրն՝ որ զիս առաքեաց՝ ձգեսցէ զնա(յովհ. ՚ի. 44), յինքեանէ ուչ կարելով ձանաչել զՁշմարիտն Աձ. գնտելով զանձն իւր առաքեցին, որոնելով զայլ քարձրագոյն Հայր՝ զի մի՛ լինիցի հրամայօղ խակ ինքն ինքեան, խաւար ջերմեռանդուԹիւն տարերց ևնկուԹոց տալով զայն պատիւ՝ յոտիւտ և յարծաԹիծ կերտեալ զպատկերն՝ ած վերապատուելովն անուանեալ է՛ի մեզ կռապաշտ և անհաւատ:

Խակ Արբշիռ որկրամոլ հանգանակօրն՝ զինի ընդունելուԹե լուսաւոր քրիստոնէական հաւատոյն, այսքան ձայնս առնէ՝ մարգարէական և առաքեալական և վարդապետական քարոզուԹեամբ խրատեալ

սաստեալ և յանդիմանեցեալ լինելոյն , ուչ սթափեալ վերադարձցի ՚ի զգաստութիւն : Ա. յԼ միշտ զշտեմարան որկորոյն և աղբանոցի յարգելովն , կուապաշտն թէ և է պատկերապաշտ , իսկ այսպիսիքս են քաղքենայարգ աղջապաշտք , ոլոր Առաքեալ յայտնապէս գրէ ըստ նախասացութեան • * Բայց արդ՝ և լալով իսկ ասեմ զթշնամեաց խաչին Քի • որոց կատարածն կորուստ է • որոց աճ՝ որովայնն իւրեանց է , և փառք ամօթն իւրեանց , ոլք զերկրաւորս և եթ խորհին (փիլէպ • գ • 18) :

՚Ի կանոնական գրոց :

Արքատան հարք և հայրապետք՝ զընդհայեցութիւնն ՚ի վերոյ գրեալ աճային տառան , ոլք արգելութեան ըզհաւատացեալս քրիստոնեայս ՚ի հայրենի ժառանգութենանց՝ յաճային փառաց , ոպ ճ-առն գիտութիւն քարոզոյ և չարին՝ զնգամ զերծ ՚ի դրախտէն փափկութիւն արտաքսեաց : Նմին իրի ՚ի դարման քժշկութիւն այնպիսի մոլեալ արքեցողաց՝ յատկական պաշտօնից անուամբք սահմանեցին տալս կանոնական , ոլպ արդ տեսանիմն :

Սուրբ լուսաւորչի՝ իւր կանոնն : գ • Բարսղի՝ կդ : Ներսէսի աշտարակեցւոյ՝ իա և լբ : Յովհաննու իմաստասիրի՝ ա , գրին յայս միտ : ,, Ա. րքեցեալ եպիսկոպոս , ,, քահանայ , կամ այլոք եկեղեցական , մի՛ մերձեսցի ՚ի ,, պաշտօն , մինչև ապաշխարեսցեն քառասնորդաւք ,, և գթով տանակաց • զի արքեցողք ընդ սպանօղան են • ,, տալա թէ չհնազանդեսցին ՚ի նոյն՝ լուծցին : ,, Ա. րքեցեալ ժամահոլոյ՝ ժբ կանոնին : ,, Ա. րքեցեալ ժամահոլ ,, բար՝ յորում մատուր պատարագ մատուցեալ էր , ի օր ,, արուաքոյ սպասիկարեսցէ : Նթէ փախչ , զ ամիս արտաքսեսցի ,, տաքոյ կացցէ՝ ապօթիւք և աչխութիւնբ • և զցայտեալ ,, մանն ՚ի զգուշաւոր տեղւոջ ճաճկեսցեն : Նթէ ըզ

Եւ արդ՝ մինչև ցառաջ զոր ինչ Նահանգն յԱնդղիոյ
ոչ գրոյց՝ զոմն պահոյց, որ է Լուծ Արհամարհի անուն,
և գինեաց՝ որ ի միջի հնարեալ, զմեզ ընկերս. զերկրեալսն ի մեռանելն ի մեռելոյն առնուլն՝ ոչ առաւել անդրանկաւոր և ընտիր առաջնոյն.

Իսկ Հարկք ոչ զբոլոր գնահատեալ զնահանդն, առանձինն ըստ գաւառակացն, և զգանազան Տանեաց առ իւրաքանչիւր առաջնորդսն, անուանակոչեն գաւառս, Արկրամէտ, Արկրամէտ-Քեօի, Արկրամէտ-Քեօի-Քեհեա, Արկրամ, Արկրամ-Քեհեա, Արկրամիլ, Արկրամիլ-Քեհեա.

Ասիոյն զանազան գինեաց՝ որք ինչ ի Հիմէթ, Զուզ (խամէրով) սպանիա, երգոյ, և առաւել ընտիրն զոր ինչ յամէս, զպանոսիկ կոչեն գինեզէն, գինեհար, գինեհարս-Քեհեա, գինեմիլ, գինեաձր, գինեձան, Արզեցոյ, և Արզեցոս-Քեհեա.

Եւ այլք՝ որք ընկերակից ժողովեն զոյսոսիս (հարբեցեալք), ուստեն և ընծայեն Քէնկէր և պարսուկ քէ յաւուրս պահոց և քէ՛ ուստոց, զպանոսիկսն անուանեն Հանգուցեալ Հանգուածոյ, Հանգուածակաւոր, Հանգուածակաւոր. Արբեցող, և Արբեցոս-Քեհեա.

Զայս ոչ պարսիկք են անուանք ընկերցեալն այնոցիկ,

Պատճառ Հանդիպման առ ի վերջոյ, և ի վաղճանի գրոցն ի Հոգևոր Հօրէ իմէ Մեսրոպայ Ծերկերեան Ծօշանեան Արքեպիսկոպոսէն Ամասիոյ և Պարտիզանոյ՝ կրթեցեալ ի վանս Կեսարիոյ աբեղայ և Կարսեցի. որ ի 1796 Թուին Ի՛ն Հանգուցեալ առ Յիսուս Քր ի Ռ՚ Ճ՚, Թաղեցեալ անդ յԱմենափրկիչ վանսդրան Սուրբ Լուսաւորչին առաջնորդեալ եկեղեցւոյ, զրել խնդրեաց. որոյ և զկատարումն յոյժ ցերեկոյ ցրեալ մուտ.

Պատմական երգք վասն գլխուց։

Ինձ մեր ուրիք պետ լինիցի , ի պանգամել զբին պինդ։
ոչ՝ որոյ բարեկամանան , լինիս գլխաւոր Աշնամի։
Ցորժամ կռիւս դու՝ ի յերիվրս , նախ ի ծերոյ սկսան բանիս։
առա կարգաւ յամենեսեան , սկսալ հանդիպել սկսանիս։
Որպիսութիւն եմ յարտաւ , առնս զինուորացն քո։
այսու պարտեալ ձանձիան քո , սկիս զնոսա երբ պրև։
Հզօրագոյն իշխան կարգիս , արքայութեամբ զրոս և յարգիս։
յորոց մերկեալ զամենայն քոյ զարգարանեալ խոյտառակիս։
Ա՛ՀԱրտաւանդ՝ կեղծիս գոլ հեղգ ես ոչ սեալ երբ նման քեզ։
որ թէ կճղակն փոքր ինչ յաղ , տաս բողոքել լի՛ց սուր և մեզ։
Ընտիր քոյոց կատարձակիր , և Հաստագոյ զինուորս ընտիր։
որոց լեզուք քո պարարին , փառաձա վարձել զոյնս անխորիր։
Ընտրութիւն չունիս բնաւ , բանք քո բոլոր նենգ է և պատ։
նիւթ առանցման բոլոն սկսելոյ , գիտեմ զքեզ ոչ անկրտատ։
Եւ եթ նիւթ ուրախութեան , զհաճոյ լինիս զին կորտանան։
և զրոս ի սէր քո ընդունես , ձեր ընծայիս հրոյն պահեան։
Առա բարեկամ է առ ոչ հարք , և Հշնամի՝ ազինիս երբարք։
վայ է սա ձանձի կանանց , մի՛ խարիք զուք քոյք իմ և մարք։
Վարդ անուշակ սեալեամբ շքեղ , զեմս ընդոստաց առնէ տգեղ։
ոնձ ի կակուղն գնոյ ձքնաղ , բոյց յոլեան է մահացեղ։
Անուն յաւուց Հարատար ծնուեալ , առնին առաւ զինուրեանց անուանեալ։
երբ առագեալ սոսա պարտէզ , բուսուցանեն կրկին զգուեալ։
Բանք անզամանց հնձեն գինեաս , զի են գերութք և սերտք ի յաս։
ձեռք ի սակս զոլոզջալոյ , առնդահարին շարժմամբ վեծաս։
Դրուագք ունկանց ամբարհակեալ , հայեացք աչաց քոյոց սրեալ։
կարկեալ լեզուք Հարատարանոցք , զիս զկռճեն գուռս անկեալ։
Անգանման սասակարտս , հասն փոխանս յոյժ պարզհատ։
յանկարծ գոչեն պատանարտ , գերոյ լուեն սրակս լուանատ։

Պատիւը ղազիզը և անուանակ , զժոխայինոց համբաւակ ։
արժանապէս Թքակոծին , զի են գուցանիք զերս պղծանակ ։
Երգարանին եղև այս Ջան , Թերևս սուտաւ վինիլ նման ։
կայ անձամբ Թմբրեալքն ի նոյն , զարհնաւել կալ ի զիտաւէ ։
Տաճար էք դուք արդ Հոգւոյն , ըստ ասից առաքելոյն ։
մի՛ զհոգին շինչուցանէք , վասն անուանակ սրոյ պինդոյն ։
Էրկայ հատանէն ձայն գոհութեանէ , զի նա ինքն է ծայր գիտութեան ։
Ներել զմեզս մեզեալ մարդկան , շնորհս տայցէ աղաւթեան ։

—

Յամաձայն վճռի երանելւոյն և Սրբոյ , Ո՛ր գիտ-
, ասէ մի՛ զայրանար , զի բազումք կրեան ի գիտոյ ։
, Վասնոյ Թէ արդ՝ գիտի անչափ . . . զի մի՛ գիտասցի
, չարիք մտցեն ի Հեղ և առասկիցէք ի միմեանց (ես. 30) ։
Ո՛րդ՝ առցեալ և առեալ ինչ ի վարդապետացն
Լուսաւորչէ վասն գիտոյ ի զանազան մասանս նո-
ցին յայլ և այլ Հոգեկիր աճառս արանց . և առաքե-
ացոյցք Հեռանալ մերձենալ արանց , շնորհս տայցէ աղաւթեան ։
Արբեցութեանց . որոց առաջինն էր՝ Լուծ Արմատոյն
մերոյ . և երկրորդն՝ ծաղաճանակ յօրինող գիտոյն ,
որպէս Նոյի , և այլոց ։

Վկայութիւնք վարդապետացն Լուսաւորչէ ։

Վարդան մարմինն էջեալ լու-
, նի , այնքան Հոգին վարձկանայ ։
Ներսէս՝ Թէ ասէ՝ , Ար արբենայ , մեռանի և
Թաղեալ ։
Աներեսն վճռէ՝ , Վարձել գերեզմանն ընտիրութիւն
, ի արբեցութիւնն ։

Պաւլիանոս ատրաքրէ՝ ,, Ընդեցօղն ի ծառայ ամ
,, մուրթեանց ||:

Ընդրոսիոս հաստատէ՝ ,, Յորժամ փորն լնանի
,, գինեաւ , բարեաւ մնայ առ ամ առաքինութենէ ||:

Իռուիմա վախճանական պաշտօնիւ կինքէ՝ ,, Ընդե-
,, ցութինն ի ըստ ինքեան մեղք մահու չափ ||:

() տեղիս վկայութեանց վարդապետացն Նատուց՝ հետաքննին բանասէրն կարէ գտանել՝ի գիրս առաքինութեանց , մուրթեանց , և նմանութեանց համ Օրինակաց , պահելով զմեզ աղատ յեպերանաց :

Պիտակոս իմաստասէր՝ ժուժկալէր՝ի գինւոյ , և ըմպէր միայն ջուր աղբերահոս , թէպէտ անոյշ գինեօք գինեւէտ ի Մխիլինէ : Պաղտ խորհուրդ ետ պերիանդրի՝ հրաժեշտ տալ՝ի գինւոյ , թէ կամիցի տէր լինել կորնթոսի : Պատուէր եդ , զի որ միանգամ յանցանիցէ յարբեցութենէ , կրկին պատժեսցի :

ՅՈՒՅՍ.Կ

Բանից ըստ կարգի խորագրության, որ ի գլուխս ներքանչիւր գրոց։

Երես
Զ ախատրութիւնք վասն պահոց։ 6
Պարտաւորութիւնք ապաշխարութեան արանց։ 8
Ի ՝ասն պահոց թէ ովքեր և քանիսատիկ իցեն։ 14
Յաղագս մարմնաւոր պահոց՝ թէ քանիսատիկ իցեն 21
Թէ ոյք էին սահմանադիրք պահոց։ 24
Ուղեն ի նախահարցն պահեցօղք։ 26
Ուրեք ի գրաւորս օրէնս հրամայեցաւ պահել, կամ ոյք էին պահօղքն։ 33
Ոյք յաւետարանական օրէնս եղեն հեղինակ և սահմանադիրք պահոց։ 45
Ուաքեալքն՝ ո՞ւստի օրինադրեցան պահել։ 56
Ինն և Առաքեալքն պատուիրեաՀեն Սրբաւորհուրթիւն։ 62
Ուաջին նեցուկք ընդդիմակացն պահոց։ 70
Երկրորդ նեցուկ ընդդիմակացն պահոց։ 76
Երրորդ նեցուկ ընդդիմակացն պահոց։ 83
Ձորրորդ նեցուկ ընդդիմակացն պահոց։ 100
Հինգերորդ նեցուկ ընդդիմակացն պահոց։ 101
Ի ՝եցերորդ նեցուկ ընդդիմակացն պահոց։ 103
Կանոնք վասն պահոց։ 114
Ի ՝կայք պահոց յայգէն մերմէ։ 116
Ի ՝կայութիւնք պահոց ի գրոց և ի վարդապետացն Լատինացւոց։ 139
Ի ՝ան Արքշտութեան գինէմոլից։ 148
Ի ՝ան մոլեալ Արքշոյ։ 153
Ուրեք է արքեցութիւն և ի քրիստոսական օրէնս։ 161
Ի կանոնական գրոց։ 165
Գինաւնական երգք վասն գինւոյ։ 168
Ի ՝կայութիւնք վարդապետացն Լատինացւոց։ 169

Եր.ս.	Տող.	Սխալ.	Ուղիղ.
9	23	Յգիտասակ	ՅԵգիտասակ
14	17	Խրտխտա	Խրտխտա
15	19	Ասպատ	Ապատ
19	30	որ կորցին	որկորցին
22	04	Կամեցեալնոց	Կեցեալնոց
29	10	Ի նոց	Ի նոցն
43	31	պետրոս	պետրոս
46	12	Նշանաւոր	Նշանաւոր
55	15	գլուն՝	լսուն՝
106	30	վկայութեամբն՝	վկայութեանէն՝
139	31	Կիսլեան	Կիսլեան
140	2	տրտմամտրտունց	տրտմամտրտունց
145	22	Պատգամաւորին	Պատգամաւորին
154	28	Կուսաց	Կուսաց

